

Halkbilimi

Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

Halkbilimi

Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

2012, Yıl: 25, Sayı: 58

Yılda Bir Yayınlanır

Sahibi

Halk Sanatları Vakfı (HASDER) adına

Ali NEBİH

Yayın Kurulu

Engin Anıl

Tuncer BAĞIŞKAN

Kapak Fotoğrafi

Through Cyprus

With the camera

In the Autumn of 1878

John Thomson F.R.G.S

Grafik

TipografArt Basım Yayın LTD.

Şht. Münür Dilaver Sk. No 19, Gelibolu Lefkoşa

Tel.: 2275944

Baskı

Gündoğuş Matbaacılık

Mahmutpaşa Sokak No.: 111, Lefkoşa

Tel: 2281619 - 0542 851 25 33

HASDER

Dervişpaşa sokak No:17

Arabahmet Lefkoşa - Kıbrıs.

Tel:(0392) 227 08 26

Fax: (0392) 228 77 98

Web site: www.hasder.org

E-mail: hasder@hasder.org

İÇİNDEKİLER

Okurlara	2	Aristodimos Afentieu	133
HASDER		Mehmet BİRİNCİ	
Short Summery of the contents.....	3		
Engin Anıl			
Ahmet Muzaffer Gürkan'ın Gazetecilik ve Siyaset Çalışmaları.....	5	Templos Köyüne Bir Yolculuk.....	136
Ahmet AN		Nurperi Özgener	
Kıbrıs'taki Müslüman-Hıristiyan Mezhebi	11	'Çiğercilerin' Hikâyesi	142
Ahmet AN		Özen SOLAKAY	
Ortaçağ Kıbrıs'ında Kutsal Kalıntı ve Kutsal Emanetler	19	Türkçe ve Rumcada Benzer Atasözleri	144
Ahmet ERDENGİZ		Mahmut İSLAMOĞLU - Şevket ÖZNR	
Apostolos Andreas Manastırı Üzerinde Oynan Oyunlar	37	Türk Kızlarında Ortaokul ve Lise Öğretimi.....	152
Ahmet ERDENGİZ		Turhan Zihni	
Üniversiteli Gençlik Ne İstiyor, Nasıl Düşünüyor? Yakın Doğu Üniversitesi'nde Yapılan Bir Araştırma.....	41	Haberler	156
Ali NESİM		Lefkoşa Gençlik Günleri Lefkoşa'ya Renk Katdı	156
A Framework for Turkish Cypriot Dance	54	Hasder 8. Çocuk Şenliği İle Kaymaklı Cıvı Cıvıldı (18-19 Haziran 2011).....	159
Dr Andreas Papandreou		Hasder El İşleri Sergisi Aylugada Açıldı (7-11 Mart 2011).....	163
Kıbrıslı Türklerde Popüler Müziğin Gelişimi	70	Hasder İtalyada Yoğun İlgi Gördü (28 Temmuz - 6 Ağustos 2011).....	164
Eralp ADANIR		HASDER'li Gençler Makedonya'da Ohrid Waves Festivaline Katıldı (19-24 Temmuz 2011).....	166
Dünyada Ve Kıbrıs'ta Popüler Müzik.....	76	Merhum Mustafa Güvenir Anısına 19. Çocuk ve Masal Şöleni Gerçekleştirildi. (7-14 Mayıs 2011).....	167
Erdiç GÜNDÜZ		Umut Sandığı (23 Ekim – 2 Aralık 2011).....	169
Kendimiz çalıp, kendimiz oynamayalım	88	Van İçin Gençlik Dayanışması (16-19 Kasım 2011)	171
Hasan ÇAKMAK			
Kıbrıs Ağzı Üzerine	91		
Dr. Erdoğan SARACOĞLU			
2008 – 2010 Yılları Arasında Kıbrıs Genelinde Yeni Saptanan Osmanlı - İslam Eserleri (2).....	94		
Tuncer Bağışkan			

Okurlara

Yeni bir HALKBİLİMİ ile yeniden merhaba.

Ekonomik şartların her geçen gün ağırlaştığı ve kültürel yozlaşmanın yaşandığı ülkemizde bilimsel nitelikli araştırma dergisi yayınlama koşulları da zorlaşmakta, bir yandan üretim maliyetleri artarken diğer yandan satışlar düşerek maliyetleri karşılamak imkânsız hale gelmektedir. Bu zor şartlarda bize destek olarak bu sayının sizlere ulaşmasını sağlayan GÜLVER TİCARET'e teşekkür ederiz. Böylesi duyarlı kurum ve kuruluşlarımızın varlığı, her şeye rağmen geleceğe dair umutlarımızı yeşertmekte, çabalarımızı sürdürmek için can suyu olmaktadır.

9000 yıllık bir kültürel mirasın yaşandığı bu küçük adaya biz Kıbrıslı Türkler olarak ne kattık, bu süreç bizi nasıl etkiledi? Müziğimiz, danslarımız, manilerimiz, el işlerimiz, inanışlarımız yani tüm öğeleriyle folklorumuz, kültürel kimliğimiz nasıl oluştu nasıl geliyor? Bu sorulara yanıt vermek ve geleceğe yazılı kaynak bırakabilmek amacıyla 1986 yılında yayın hayatına başlayan HALKBİLİMİ tüm olumsuzluklara ve eksikliklerine rağmen, bu alanda yayımlanan tek dergi olma özelliğini korumakta ve her sayıda birçok araştırmaya yer vererek önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Kültürel erozyonların yaşandığı, insan onurunun "ala una ala tre" mevatlarda satıldığı, tüm değerlerimizin tepetaklak edildiği günlerden geçiyoruz. Böylesi ortamlarda elinizde tuttuğunuz dergimizin ve böylesi kültürel eserlerin yaşaması daha da büyük önem taşımaktadır. Biz

HASDER ailesi olarak, büyük zorluklarla çalışmalarını ve araştırmalarını yürüten araştırmacılarımıza, araştırmalarını yayınlayabilecekleri bir ortam yaratmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Asimilasyon politikalarına karşı kültürel kimliğine sahip çıkan duyarlı insanlarımızın varlığı ve bu yöndeki çalışmaları bizler için en büyük motivasyon kaynağıdır. Araştırmacıyı, yazarı, okuru, yayın kurulu ve yayın emekçisi ile her şeye rağmen var olmaya devam edeceğiz, tıpkı 9000 yıldır bu yaralı adaya kök salıp var olduğumuz gibi. İyi ki varsınız.

Ali Nebih

HASDER Başkanı

Short summary of the contents

Engin Anıl*

Dear Friends,

Page 1 as usual we have the addressing of the president of Folk Arts Foundation to the readers of the annual. In his addressing Mr Nebih referes to the formation of our culture in history and declares that HASDER will continue to resist against any kind of assimilation attempts and conserve and contribute to the developing of our culture on its own roots.

Ahmet An, on pages 5 presented us an article about Ahmet Muzaffer Gürkan 's Political Endeavour and Works as a Journalist. Gürkan is believed that , was killed by the Turkish Resistance Organisation (TMT), because of his efforts to prevent the clashes between the Turkish and Greek Cypriots. Another article by Ahmet An is on page 11 which is a translation of an article from the "The Nineteenth Century Journal" 63rd issue which was printed in 1908. The article was by, Roland L.N. Michell, and the topic was "The Muslim Christian Sect" in Cyprus.

Mr Erdengiz, who is the TRNC consular to Washington DC contributed with two articles to our periodical. The one on page 19 is about his researches on the Christian Holy and Sacred Ruins and Belongings in the Medieval Cyprus. The other article on page 37 is about how the Turkish and Greek side are playing tricks on the holy values of each side. While the Greek Cypriot Churh is preventing the restoration of the Apostolos Andreas and expecting a collapse of the Church in order to use it as a material for a propaganda, the Turkish side is trying to prove that the muslim martyr, Urve bin Said was buried there thus trying to prove that the place was religiously holy for the muslim world. Mr Erdengiz is revealing the game played on both sides.

Ali Nesim and Dr. Erdoğan Saraçoğlu both tutors at the near East University have also made contribution to our annual with their articles. Ali Nesim's article on page 41 tells us about his research on the profile of the University students in Northern Cyprus their thoughts and wishes for the future and Erdoğan Saraçoğlu's article on pages 91 tells us about the formation of today's Cypriot Turkish Dialect.

A continious contributor to our periodical among from the Greek Speaking Cypriots, an academist in teaching methodology, a folk music violin player and a folk dance researcher Dr. Andreas Papandreu has written about his researches and thoughts on Turkish Cypriot Dances. His article which is in English can be found on pages 54 with the title of "A Framework for Turkish Cypriot Dance".

From pages 70 till 90 we find the articles presented at the XXVII. annual Folklore Symposium organized by HASDER. The general topic of the symposium was The Development of Music in the Turkish Cypriot Community. The first article presented was by Eralp Adanır under the topic of "The Development of Popular Music Among the Turkish Cypriots" (page 70). The second article which has been published on page 76 was by Erdiñ Gündüz and his article was "Popular Music". The third article was by Hasan Çakmak (page 88) and his topic was "We Shouldn't Dance to Our Own Music". The fourth speaker at the Symposium was Cemal Özgürsel an ex member of the SOS music group. Unfortunately, we are unable to print the article he had presented at the symposium as he has not handed his article to us for some health problems.

On page 94, we see the second part of Tuncer Bağış-

---

4 Halkbilimi

kans' research on the "Ottoman Islamic Works Discovered in Northern Cyprus Between the Years 2008 – 2010". The first part of this research was published in the previous edition of Halkbilimi.

It has been the fourth time in four years succeedingly we had lost another dear folklorist. This time it was the valuable member and a long time president of our fellow Greek Cypriot Folklore group "SYKALY" (Lysian Artists' Association) Aristofanes Afxentiou. He was suffering of cancer an illness that has widespread in both sides of Cyprus. Mehmet Birinci who was a very close friend of him - actually a folk / gumbaro in the real sense has written about him on pages 133.

On page 136 Nurperi Özgener's articles topic is "A Visit to the Village of Templos". In her article Özgener explains her quest for research in this village. She gives us a brief on the history of this village and also narrates us the legends she had found around that village related to the Temple Knights.

Although eating the inner organs (livers, kidneys lungs and intestines) of the herbivoral animals is banned in Eu-

ropean countries, such tastes are still being consumed in many eastern and middle eastern countries and even in Europe. The Polemidya (Binatlı) village now in Southern Cyprus has been known as the "Liver Lovers Village" due to consuming a large amount of animal liver in the village. You may read this enjoyable article by Özen Solakay on page 142.

Mahmut İslamoğlu and Şevket Öznur have made a common research and collected the "The Similar Proverbs Used in Northern and Southern Cyprus". You may read samples of these common proverbs on page 144.

Turhan Zihni, took us back to the beginning of the 19th Century in his article by giving us details of Secondary and Higher Secondary School Education for Girls in 1901 in Cyprus. His short article on page 152 is worth reading.

From page 156 and onward you may find a list of activities that HASDER took part in or organized by themselves in the previous year. Many thanks to Mr Nebih, who has prepared them for our annual.

We wish you a prosperous, healthy and peaceful future.

Ahmet Muzaffer Gürkan'ın Gazetecilik ve Siyaset Çalışmaları

Ahmet AN*

Ahmet Muzaffer Gürkan, Maarif Dairesi Sandık Emini olan Mehmet Muzaffer Bey'in beş evladından biri olarak, 1924 yılında Lefkoşa'da doğdu. İkinci Dünya Savaşı sırasında Lise 1. Sınıfta iken, sağlık nedenleriyle okula devam edemedi. Daha sonra Lefkoşa'daki Shakespeare Okulu'nda öğrenim gördü ve oradan mezun oldu. Kendi gayreti ile hükümet sınavlarını geçti. Ama hükümet memurluğuna girmedi. Bir süre Osmanlı Bankasında, daha sonra da Türk Bankasında banka memuru olarak çalıştı.

Genç yaşlarından itibaren yazmaya ve edebiyata ilgi duydu. Kardeşi diş hekimi ve tarih araştırmacısı Haşmet M. Gürkan (1932-1992), evdeki gazete ve dergiler arasında bulunduğu ve onun 12 yaşında iken tuttuğu ve 1936 yılı sonu ile 1937 yılı içindeki bazı olaylara değinen notlarını "Eski Bir Defterden" başlığı altında yayımlamıştır. (Yeni Düzen, 9, 10, 11 Şubat 1989)

İlk dönem şiirleri için "Ocak" dergisinde (Mayıs 1946) çıkan "Bekleyiş Kabusu", Türk Sözü'nde (5 Ekim 1948) çıkan "Bir Hicranın Şarkısı", Memleket gazetesinde (19 Ocak 1951) çıkan ve ölen kardeşi Özen için kaleme aldığı "Elveda" örnek olarak verilebilir. (Harid Fedai, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Cilt:9, Ankara 1997, s.295-296)

Daha sonra Çardak dergisinde yayımlanan "Değişmez Lefkoşa'nın Çehresi" adlı şiirinde Lefkoşa'yı tarihi havası içinde vermeye çalışmıştır. (H.M. Gürkan, Eski Şiirimizde Tarihi Çevre, Söz, 18.5.1984) 1960-62 yıllarında çıkan Cumhuriyet gazetesinde de "Sohbeti" takma adıyla çok sayıda mizah ve taşlama şiirleri yayımlamıştır.

Gazeteciliğe ve yazmaya olan merakı yüzünden, daha 24 yaşında iken, Nisan 1948'de kendi imtiyaz sahipliğinde

"Türk Sözü" adlı günlük bir gazete yayımlamaya başladı. Gazetenin Yazı İşleri Müdürü, kendisi gibi kavgacı bir yazar olan İrfan Hüseyin idi ve başmakale onun tarafından yazılmaktaydı. Gürkan ise, Zamanın Aralığından (A. Muzaffer Gürkan), Siyasi İcmâl (Diplomat), İğnenin Deliğinden (Dürbin) adlı köşelerde takma adlarla yazılar yazmakta, Ahmet Zekeriyâ Aktuğ adıyla da şiirlerini yayımlamaktaydı.

Lefke yakınlarındaki Kıbrıs Maden Şirketi'nde çalışmakta olan Rum ve Türk işçilerin uzun süren grevi sırasında işçilere destek olmak amacıyla 19 Mayıs 1948'de yayımlanmaya başlayan günlük "Emekçi" gazetesi ile "Türk Sözü" arasında büyük polemikler yaşandı. Türk milliyetçisi ve anti-komünist yayınları ile dikkat çeken Türk Sözü, Hasan Şaşmaz ve Halil Kahraman gibi milliyetçi sendikacılara sayfalarını açarak, soluca Türk İşçi Birlikleri'nin ileri gelenleri tarafından yayımlanmakta olan Emekçi'yi "AKEL ve PEO'dan emir alan Kızıl Şebeke" olarak suçlamaktaydı. Her iki gazete de kısa zaman içinde, çeşitli nedenlerle yayımlarına son vermek zorunda kaldılar.

Şair ve yazar Özker Yaşın, Ahmet Muzaffer Gürkan'la ilgili olarak şöyle demektedir:

"Ahmet (Muzaffer Gürkan), Kıbrıs Türk Basımının en güçlü, fakat en muhalif yazarlarından biriydi. Kendisi gibi muhalif bir yazar olan İrfan Hüseyin ile birlikte çıkardıkları TÜRK SÖZÜ gazetesinde özellikle Dr.Fazıl Küçük'ü çok ağır bir şekilde eleştirmişti. Yazık ki TÜRK SÖZÜ gazetesini parasal sıkıntıyla düşerek kapatmak zorunda kalmışlardı. Ahmet, gazetesini basan Bozkurt Basımevi sahibi Cemal Togan'a borcunu ödemek için arabasını vermişti. Gürkan, etine doluca, tombul, al ya-

6 Halkbilimi

naklı, daima gözlerinin içi gülen, devamlı espri üreten sevimsiz bir adamdı.” (Nevzat ve Ben, Cilt:1, İstanbul, 1997, s.242)

Ahmet Muzaffer Gürkan ile İrfan Hüseyin, çok geçmeden Temmuz 1949’da ve bu defa Hüseyin İrfan’ın sahip ve müdürlüğü altında “Sabah” adlı başka bir günlük gazete yayımlamaya başladılar. “Her sabah Türk İrkına yeni bir Ufuk Açar” alt yazısıyla çıkan Sabah’ta Gürkan yine “Çuvaldız Deliginden (Dürbün)”, “Zaman Aralığından (Ahmet Zekeriya Aktuğ)”, “Siyasi İcmal (Diplomat)” köşelerinde yazmaktaydı. Ekim 1949’a kadar üç aylık yayımından sonra gazete yine kapanacaktır.

Kardeşi Haşmet M.Gürkan, 1948 ile 1952 yılları arasında ABD’nin Karava’daki Radyo Dinleme İstasyonunda çalışan Ahmet Gürkan ile ilgili olarak şöyle demektedir:

“Sabah gazetesinde çalıştı. Sonra o gazete satılmadı. Aslında fena bir gazete değildi. O sıralar Amerikalılar bir radyo dinleme istasyonu açmışlardı. Orda iki mütercime ihtiyaçları vardı. Abim de müracaat etti. İyi İngilizce bildiği için kabul edildi. Orda, yayın programı özellikle sosyalist ülkelerin, Orta Asya’daki yayımları İngilizceye çeviriyordu. Abim edebiyata meraklı olduğu için Azerbaycan şivesini de anladı. Taşkent Radyosundaki konuşmayı da anladı. Çünkü sağlam bir edebiyat kültürü vardı. Fakat girdiği hiçbir işte uzun süre kalamadı. Çünkü Gırne’de otururdu. Yetişip matbaa mürekkebinin kokusunu aldı diye mi nedir, gazetede yazılar yazar, polemiklere girerdi, takma isimlerle. Bir iki kez şikayet ettikler. Amerikalılar haklı olarak dediler ki ‘Ya sen burda memursun, ya giden Lefkoşa’da makale yazan, toplantılara katılın.’ Ayrılmak zorunda kaldı.” (Haşmet Gürkan ile Söyleşi, Yaşar Karadoğan, Ortam, 12.5.1988)

Zamanın ilerlicilerinden M. Zeki Milyalızade’nin sahip ve başyazarlığında ve 14 Temmuz ile 8 Ekim 1950 tarihleri arasında yayımlanan “Milliyet” gazetesinin ilk sayısında yer alan “Milliyet ve Prensiplerine Dair” başlıklı makalede, yine Ahmet Zekeriya Aktuğ imzasını görmekteyiz ve şu fikirler dile getirilmekteydi:

“Yegane maksadımız Kıbrıs Türk cemaati arasında yeni doğan hür fikir cephesini takviyedir. Baş prensibimiz her şeyin üstünde Kıbrıs Türk cemaatinin menfaatleridir.”

Aktuğ, 21 Kasım 1950 tarihli Memleket’te, “Muhtari-

yet tehlikesinin ufkumuzda kara bir bulut halinde belirmediği bu günlerde, şahsi davalarla uğraştıklarımı esefle gördüğümüz parti gazetelerini bu kabil neşriyata veda etmeyi davet ediyoruz” derken, 1 Ekim 1950’de yayımlanan bir başka makalesinde de “1948 yılında patlak veren bu fikir ihtilalinin bayraktarlığını sırasıyla milliyetçi gazetelerimiz Türk Sözü, Kurun, Kıbrıs, Sabah ve Milliyet gazeteleri deruhte ettiler” diye yazarak, savunduğu “Partiler Üstü Birlik” görüşü ile Kıbrıs Türk liderliğini ele geçirmeye başlayan ve tek görüş yanlısı Dr.Fazıl Küçük ile 28 Ekim 1949’dan itibaren yayımlanmaya başlayan İstiklal gazetesi ile İstiklal Partisini kuran M.Necatî Özkân’ı hedef almaktaydı.

14 Kasım 1950’de ilk sayısı yayımlanan “Memleket” adlı gazetenin başmakale yazarı da, “Aktuğlu” takma adını kullanan Ahmet Muzaffer Gürkan’dı. “Haftanın Siyasi Takvimi”ni de Odacıoğlu imzasıyla yine o hazırlamaktaydı. Haziran 1951’e kadar yayım yaşamında kalacak olan gazetenin üzerinde, kurucusu olarak Hikmet Afif Mapolar, Başyazar olarak da Muzaffer Aktuğlu’nun adları yazmaktaydı. Ama gazetenin esas sahibi, Ahmet Muzaffer Gürkan’dı. Memuriyeti nedeniyle kendi adını kullanmayan Gürkan, bu gazetede yazılarında da Muzaffer Aktuğlu, Zekeriya Odacıoğlu gibi takma adları kullanmayı sürdürdü.

Memleket’in ilk sayısında yer alan ve “Aktuğlu” imzasıyla taşıyan makalede, gazetenin çıkış nedeni şöyle dile getirilmekteydi:

“Kıbrıs uluslararası bir konu olmak eğiliminde. Biz ise bütün yüreğimizle iman ettiğimiz kutsal bir davanın ‘yalnız ve ancak Türkiye’ davasının savunmasını yapmakla öksüz toplumumuza yararlı olacağımızı sanıyoruz.

Rum vatandaşlarımız, hiçbir hakları olmadığı halde, Enosis’i uluslararası platforma getirme başansını gösterirken, onlara karşı bizim de karşıt bir görüşümüz bulunmalıdır ki bu da ‘yalnız ve ancak Türkiye’ olabilir.”

“Zaman Aralığından : Türk Edebiyatı ve Kıbrıs Sanatçıları (A.Muzaffer Gürkan)” başlıklı makalesi ile 24 Nisan 1952 tarihinden başlayarak, “Hürsöz” gazetesinde yazmaya başladı. Hürsöz’ün 3 Mayıs 1952 tarihli nüshasında şöyle bir ilan yer almaktaydı:

“En iptidai dereceden en yüksek seviyeye kadar İngilizce dersler. Gürkan-Başaran Kursları- Bu kurslar, Baf

Britanya Enstitüsünde başarı ile dört yıl İngiliz dili öğretene Ahmet Cevdet Başaran ve tanınmış mütercim ve yazarlarımızdan Ahmet Muzaffer Gürkan tarafından teşkilatlandırılacaktır.”

Ahmet Muzaffer Gürkan, 1953 yılı başında da İstiklâl gazetesinde “Muzaffer Aktuğlu” imzasıyla makaleler yazmaya başladı. 31 Ocak 1953 tarihli İstiklâl’de yer alan “Partiler Üstü Birlik” başlıklı makalesinde şu görüşleri dile getirmekteydi:

“Bozkurt’un (gazetesinin) teklif ettiği birlik ve beraberlik “Tek Parti Birliği” şeklinde asla tezahür edemez. Artık adamızdaki Türk genel efkârı için yeni bir ufuk açılmış ve “Tek parti şefliği” zihniyeti, bütün kötülükleri ile tarihe gömülmüştür. Ve yine artık, inhisarcı zihniyetin mümessili olan “Tek gazete diktatoryası” da sona ermiştir.”

Hürsöz gazetesinin sahip ve başyazarı Fevzi Ali Rıza, 17 Temmuz 1953 tarihli ve “Muzaffer Aktuğlu’ya birkaç sual” başlıklı makalesinde, ona şu soruları yöneltmekteydi:

“Cemaat arasında bir komünist partisi kuracağım ve bu eşşeklere! karşı çıkacağım diyen kimdir? Her ikide bir, bu cemaat şöyledir, bu cemaat böyledir, bu cemaati şöyle yapmalı, bu cemaat adam olmaz diye safsatılar savuran kimdir? Büyük anayurdumuz Türkiye’nin tarihini son 50 yıldan beri yanlış yazdığını, kahramanların bir hain, hainlerin ise kahraman olarak geçirildiğini sayıklayan kimdir?”

İstiklâl’in 13 Ocak 1954 tarihli son sayısında da yazan “Muzaffer Aktuğlu” şu saptamada bulunmakta ve Dr.Küçük’ün etkinliğindeki Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu’na karşı bağımsızlardan oluşan bir cephenin oluştuğunu belirtmekteydi:

“Bu memlekette Kıbrıs Türk cemaatının genel efkârında dahi, tek zümrenin türküsünü çağıran gazeteler grubunun meydana boş bulmasını hazmedemeyenlerden ibaret bir bağımsızlar cephesi teşekkül etmiş bulunmaktadır. İlk bakışta bu cephe kuvvetsiz, hem de pek kuvvetsiz olarak görülebilir. Belirtmeden geçemeyeceğim ki bağımsızlar cephesini küçümsemekten daha büyük bunaklık olamaz.”

Halkın Sesi gazetesinin 13 Ağustos 1955 tarihli nüshasında yer alan “A.Muzaffer Gürkan sahnede (Osman Türkay)” başlıklı makalede de şöyle denmekteydi:

“Kıbrısta bir komünist partisi kuracağım diye yıllar yılı

atıp tutan, İstiklâl’de yıkıcı neşriyatı ile bütün Kıbrıs Türklerinin yakından tanıdığı Ahmet Muzaffer Gürkan’ın namı diğer Muzaffer Aktuğlu, şimdi de din kisvesine girerek Pakistanlıların burada çıkarmakta olduğu “Our Home” dergisine intisap ettiğini hayretle müşahade etmekteyiz. Derginin son sayısında bir makalesi ve bir resmi intişar eden Ahmet Muzaffer Gürkan’ı mezkur dergi Orta Doğu meseleleri müdür muavini olarak ilan etmiştir.”

Ahmet Muzaffer Gürkan, 1955 yılında, 31 yaşında iken, Londra’ya hukuk öğrenimi için gitti ve 1958’de adaya dönerek, serbest avukat olarak çalışmaya başladı. Bunun haberi, 27 Ağustos 1958 tarihli Bozkurt gazetesi, şöyle vermişti:

“Hukuk tahsilini Londra’da tamamlayıp diplomasını aldıktan sonra dün adaya avdet etmiş olan genç avukatlarımızdan Ahmet Muzaffer Gürkan, Lefkoşa’da hemen bir yazhane açıp işe başlamak üzere faaliyete geçmiştir.”

Rauf Raif Denktaş, 12 Ocak 1959 tarihli Halkın Sesi gazetesinde yer alan “Müessif hadiseler son verilmelidir” başlıklı bir makalesinde şöyle demektedir:

“10 Ocak akşamı memleketimizde iki tanınmış ve mümtaz şahsiyet, birkaç kim olduğu belirsiz şahsın hücumuna uğramışlardır. Bu hücum esnasında hücumu uğrayanlardan birine, baba dostumuz Sayın Diş Doktoru Mahir Adataş’a federasyon aleyhinde konuştuğu için dövüldüğü söylenmiş. Bu, bize tiksinti veren ve bizi ümitsizliğe düşüren bir olaydır... Ahmet Gürkan ise tahsilinden yeni dönmüş bir meslektaş olarak daima yanımızda görmek istediğimiz bir kimsedir... Federasyonun halka kötek attıran elemanları yoktur... Sayın Mahir Adataş ve Ahmet Gürkan’a “geçmiş olsun” derken, kendilerine federasyonumuzun sevgi ve muhabbet kollarını açmayı bir vazife biliriz.”

Konuyla ilgili olarak yayımlanan TMT bildirisinde ise şu sözlerle yer verilmektedir:

“Diş Doktoru Mahir Adataş ve Avukat Ahmet Muzaffer Gürkan, şu veya bu şahıs, yahut müesseseye muhalefet ettikleri için değil, cemaatımızın milli birliğini bozucu hareketleri sebebiyle cezalandırılmışlardır. Böyle devam ederlerse öldürülecekleri şüphesizdir. (...) Tekrar ediyoruz: Davamızın münakaşası zamanı çoktan geçmiştir. Şimdi, kazanılması için gayret harcama ve gerekirse

8 Halkbilimi

kan dökme devresi içindeyiz. Tenkit, yalnız bu esas içinde olur. Tenkit, kahve köşesinde, kumar masasında ve berber dükkanında olmaz.”

Bozkurt gazetesinin 5 Ağustos 1960 tarihli nüshasında yer alan bir haberde şöyle denmekteydi:

“Dr.Küçük’ün komplo hakkındaki vesikaları açıklaması istendi. Dün sabah saat 11.30’da Lefkoşa’da Çağlayan Bar’da “Bağımsız Kıbrıs Türk Münevverleri” adına bir basın toplantısı tertip eden Avukat Ahmed Muzaffer Gürkan, Cumhuriyetin kuruluşunu müteakip bir Türk Muhalefet Partisi’nin kurulacağını söylemiştir.”

Haberde belirtildiğine göre Gürkan, kendisini öldürmek için muhaliflerini komplo hazırlamakla itham eden Dr.Küçük’ü, ithamını ispata ve malik olduğunu iddia ettiği vesikalarını neşre davet etmekteydi. Basın toplantısına Türk, İngiliz ve Rum 20’den fazla gazeteci vardı ve Ayhan Hikmet konuşulanları İngilizceye tercüme ediyordu. Sorular bir soruya verilen bir yanıtta Gürkan, Zühri ve Londra anlaşmalarından gayri bütün meselelerde Dr.Küçük’e muhalefet edeceğini söylemiş, demokratik gelişmeler, Evkaf ve Cemaat işlerinde halka hesap verilmesini isteyeceğini belirtmiş ve şunları söylemiştir:

“Biz Kıbrıs’ta birlik ve beraberliğimizin muhalefet Partisinin kurulmasıyla zedelenemeyeceğine inanıyoruz.”

Haberde devamla, Cumhuriyetin ilanı gününde haftalık bir gazete neşrine başlanacağı, şahıslara katıyen hücum edilmeyeceği, hücumların da cevaplandırılmayacağı duyurulmakta ve Gürkan’ın bir gün önceki sabah telefonla tehdit edildiğini ve hayatın tatlı olduğunu söylediği kaydedilmektedir.

7 Ağustos 1960 tarihli Halkın Sesi gazetesinde de şu haber yer almaktaydı:

“Ethniki gazetesi, bir makalesinde, Kıbrıs’ta bir Türk muhalefet partisinin kurulacağına dair açıklamayı memnurlukla karşılamakta ve böylece Rumlar arasında olduğu gibi Türkler arasında da “yegane mümessil” parolasına bir son verileceğini belirterek şöyle demektedir:

“Ümit ederiz ki Kıbrıs Türklerinin uyanması ve Küçük-Denktaş diktatoryasına karşı koyması, ada halkının karşılaştığı birçok problemlerin hallinde yeni mücadale imkanları yaratacaktır.”

Türk muhalefet partisi kurucularından Ahmet Gürkan’ın ölümle tehdit edildiği iddiasına temas eden Ethniki gazetesi, Rumlar arasında olduğu gibi Türkler arasında da muhalefetin sesini boğmak için tehdit ve şantajla başvurulduğunu yazmaktadır.”

Ahmet Muzaffer Gürkan, kendisi gibi avukat olan Ayhan Hikmet ile birlikte yayımlamaya başladıkları ve ilk sayısı Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilan edildiği 16 Ağustos 1960 günü çıkan haftalık “Cumhuriyet” gazetesinde de imzasız yazılarını yayımlamayı sürdürecektir. Başyazılar onun tarafından yazılmakta, ama “Cumhuriyet” diye imzalanmaktaydı. Kendi adıyla yayımlanan tek yazı, 30 Ağustos 1960 günü çıkan “Zafer Yolcusu-Bir şehidimizin hatıra defterinden” başlıklı milli konulu şiiirdir. Gazetenin 50. sayısından başlayarak da “Sohbeti” imzalı hiciv şiirlerini yayımlamıştır.

Yazar Hikmet Afif Mapolar, onun için şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Ahmet Muzaffer Gürkan’ın gazeteciliği ve avukatlığı yanında sanatçılığı da vardı. Hiçbir zaman ne sağcıydı ve be de solcu. Gerçekçi ve doğrucuydu. Fikir ve görüş sahibiydi. Günün saltanat koltuğunda oturanlara da karşıydı. Şiirlerinde buram buram ulusçuluk kokusu, vatan sevgisi ve yerellik vardı. Lefkoşa’yı anlatırdı Gürkan şiirlerinde. Sarıklı ceddimizin mezarları üstüne türküler dizer, şiirler yazar, okur ve okuturdu. Geniş bir kültüre sahipti. Türkçesi kadar da İngilizce biliyordu. Mizacı ateşindi ve hiçbir zaman kabı ve kalıbı şıgmadı onu. Sürekli bu kaptan ve kalıptan taşardı. Cesurdu, açık sözlüydü. İyi konuşur, iyi yazardı. Tertemiz bir kalbi vardı. Zayıf yönleriyle karakteri hiç de etkilemezdi onu. (...)

İdeallerine bağlı ateşin iki avukat ve iki gazeteci olan Gürkan ile Ayhan bir araya geldikten sonra fikir ve görüşlerini yaymak, toplumlarına basın alanında da yararlı olmak amacıyla birleştiler ve birlikte “Cumhuriyet” gazetesini yayınlamaya başladılar. Gününe göre, cesur hamleler ve davranışlar içerisindeydi “Cumhuriyet” gazetesi. Ve adını da Kıbrıs Cumhuriyetinin oluşup doğmasından olan bir havası vardı sanki, iki avukat kafa kafaya verdiler ve “Cumhuriyet”le birlikte yola çıktılar. Ne yazık ki bu iki idealist gencin “son”ları da birlikte ve beraber olacaktır.” (Kıbrıs Güncesi, 40 Yıllık Anıları: Cilt2, Lefkoşa 2002, s.178)

Cumhuriyet gazetesinin 3 Ekim 1960 tarihli nüshasında yer alan bir haberde “Kıbrıs Türk Halk Partisi”nin 27 Eylül 1960 Salı günü Leymosun’da kurulduğu ve 2 Ekim günü yapılan teşkilatlanma toplantılarına her sınıf halktan katılım olduğu” duyuruluyordu. Partinin Genel Sekreterliğine Avukat Ahmet Muzaffer Gürkan, teşkilatlayıcı sekreterliğine de Avukat Ayhan Hikmet seçilmişti. Kurucu üyeler arasında bulunan Dr.İhsan Ali de, Partinin Baf Kaza İdare heyetinde görev almıştı. Aynı tarihli gazetede yer alan ve “Kurucu heyet adına Ahmet Muzaffer Gürkan” imzalı “Kıbrıs Türk Halk Partisinin Halkımıza Seslenişidir” başlıklı bildiride de şöyle denmekteydi: “Demokratik müesseselerden ve hürriyetten mahrum olan bir cemaat iktisadi, içtimai, manevi ve ilmi alanlarda kalkınamaz ve asla refaha ve mutluluğa kavuşamaz.”

Kıbrıs Cumhuriyeti’ni kuran Zürih ve Londra Anlaşmalarına saygı gösterilmesi ve Türk-Rum işbirliğini savunan Cumhuriyet gazetesi, taksimci Kıbrıs Türk liderliğini “zaten bu Cumhuriyet yaşamayacak” şeklindeki saldırılarına karşı durmakta ve gelen tehditleri de okuyucularına duyurmaktaydı: “Toplumumuzu baskıyla susturma teşebbüsleri: Avukat Ayhan Hikmet tehdit edildi (13 Kasım 1961), “Vatandaş Uyanık Ol: Tedhiş kol geziyor... Geçen gece arkadaşımız Avukat Ayhan Hikmet yeni bir tecavüz hareketine uğramıştır.” (1 Ocak 1962). “Gürkan’ın arabasına tecavüz edildi.” (29 Ocak 1962)

Dr.İhsan Ali, 19 Mart 1962 tarihli Cumhuriyet’te yayımlanan 16 Mart tarihli bir mektubunda, Kıbrıs Türk Halk Partisi ile olan ilişkisini sona erdirdiğini duyurmaktaydı. Dr.İhsan Ali, bu konuyla ilgili olarak anılarında şöyle yazmaktadır:

“Bu iki avukat, Denktaş’ın siyasetine karşıydı ve iki toplumun birlikte yaşamasını destekliyorlardı. Gürkan, maalesef tecrübesizliği yüzünden, Yorgacis’i ziyaret edip, Denktaş’ın, iki toplum arasında kanlı olaylara zemin hazırlamakta olduğu konusunda bilgi verme saflığını ve tedbirsizliğini gösterdi. Bunu bana, Gürkan’a bir görüşme ayarlamam için beni Baf’ta ziyaret eden dostu ve çalışma arkadaşı Hikmet söyledi. Hikmet’in beni ziyareti, öldürülmelerinden bir veya bir buçuk ay önce olmuştu. Gürkan’ın, Yorgacis’i ziyareti, Hikmet’ten öğrenir öğrenmez öfkeden çıldırdım ve ona, “Gürkan’ın Yorgacis’i, Denktaş’ın faaliyetleri hakkında bilgi vermek ve iki toplum arasında kan dökülmesini önlemek için iyi niyetle ziyaret

ettiğine inanıyorum. Ancak, bu hareketini sadece safılık değil, aptallık olarak da görüyorum, çünkü Yorgacis’in Denktaş’tan farkı yok ve böyle düşüncesiz bir insanla artık görüşmem” dedim. Hikmet çok sıklıkla ve Gürkan’ı kabul etmemde ısrar etti, ancak ben, bunu kesinlikle reddettim.

Bu iki gazetecinin siyasi faaliyetlerini madden ve manen desteklediğimi itiraf etmeliyim ve Ayhan Hikmet’in bana söylediğine göre, bu faaliyetlerini dönemin Türkiye Büyükelçisi Dirvana da destekliyordu. Doğal olarak bunun ne oranda doğru olduğunu bilmem. Bildiğim şey Dirvana’nın, Türk liderliğinin siyasetini desteklemediği idi. Durum nasıl olursa olsun, Ayhan Hikmet, beni Muzaffer Gürkan’ı kabul etmemde. Sadece onu kabul etmeyi reddetmekle kalmadım, bana danışmadan Yorgacis’le görüşmesinden o kadar hoşnutsuz kaldım ki, hem Gürkan, hem Ayhan Hikmet’le bir daha görüşmeme kararı aldım. Buna paralel olarak, tüm Türk gazetelerinde, onlarla veya gazeteleri “Cumhuriyet”le ve partileriyle hiçbir ilişkim olmadığını yayınladım.” (Hatıralarım, Lefkoşa 2002, s.52-53)

Uygulanan baskı ve tehditlere rağmen, Kıbrıs Türk Halk Partisi’nin toplantılarına yüzlerce Kıbrıs Türk emekçisi katılmakta, gazetenin satışları 1,500’e ulaştığından günlük yayına geçme planları yapılmaktaydı. 23 Nisan 1962 tarihli Cumhuriyet’te yer alan iki yazıda, “Rum ve Türk toplumlarını birbirine düşürmek için planlar düzenleyen tedhiş ve tahrikçilerin elebaşısının yüzündeki maskenin indirileceği günün yakın olduğu” belirtilirken, “bomba patlatma olayları hakkında bilgisi olanların hiç çekinmeden gidip Tahkikat Komisyonlarına bilgi vermeleri” isteniyordu. Kimliğinin gazete tarafından açıklanmasını istemeyen karanlık güçler, bu yazıların çıktığı gece, Cumhuriyet’in başyazarı Ahmet Muzaffer Gürkan ile yine gazetenin yazarlarından Ayhan Mustafa Hikmet’i öldürerek, gür seslerinin işitilmesine son verdiler.

İsmet Hanım ile evli olan Ahmet Muzaffer Gürkan’ın çocuğu yoktu ve herhangi bir kitap yayımlanmamıştı. Haşmet Muzaffer Gürkan, ağabeyi için şöyle demektedir:

“Yamaçlarından akan gümrak bir ırmaktı o; çorak topraklarda yitip gitti. Hem kendisine, hem de bizlere yazık oldu.”

Dr.İhsan Ali, konuyla ilgili olarak şöyle devam etmektedir:

"Gürkan ile Hikmet'in öldürülmelerinden sonra, hükümet, sözde nedenlerini belirlemek için konuyu mahkemeye götürdü ve Yorgacis, mahkemede kanıt olarak görüştükleri zaman, Gürkan'la yaptıkları konuşmanın bandını sundu. Band kaydı Gürkan'ın bilgisi dışında oldu.

Yorgacis bu yolla, öldürülen kişileri, Kıbrıs Türk kamuoyuna hain olarak gösterdi. Hem burada, hem Türkiye'de kamuoyu, ses bandı ortaya çıkana kadar, Denktaş'a şiddetle karşıydı. Bu kanıt, Türklerin Denktaş'tan yana dönmelerine neden oldu. Bu olay, Yorgacis'in, Denktaş'ı bulunduğu zor pozisyondan çıkarmak için, kanıtı mahkemeye kasıtlı olarak sunduğunu gösteriyor.

Bu fırsatla, okuyuculara, İngiltere'nin Kıbrıs Türk liderliğiyle birlikte, Türkiye Hükümeti'nin işbirliğini nasıl elde etmeyi başardıklarını ve yabancı çıkarlara hizmet eden durumu nasıl yarattıklarını anlamalarını sağlayacak bir duruma değinmek istiyorum.

İki avukatın öldürülmesi, Dirvana'da büyük tepki yarattı ve Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda, Kıbrıs Türk liderliğinin değiştirilmesini istedi. Bu kabul edilmedi. Dirvana bunu onur meselesi yaptı ve istifa etti.

İngiltere, Kıbrıs Türk liderliği ve Türkiye arasında bir işbirliği olduğu gerçeği, Dışişleri Bakanlığı'nın, Kıbrıs Türk liderliğini değiştirmektense, değerli bir büyükelçisini feda etmeyi tercih etmesi gerçeğinden kolaylıkla çıkarılabilir." (agy, s.53-54)

Hunharca katledilmelerinin 50. yılında, Ahmet Muzaffer Gürkan ve dava arkadaşı Ayhan Hikmet'i saygıyla anıyoruz.

Kıbrıs'taki Müslüman-Hristiyan Mezhebi

Ahmet AN*

Roland L.N. Michell

(Sunuş: Geçen yılki HAS-DER Yılığında Theodoros Papadopollos'un 'Kıbrıs'taki Kırsal Nüfusun Müslümanlığa En Son Geçişi' adlı makalesinin Türkçe çevirisini sizlere aktarmıştık. Bu yıl da, 104 yıl önce yayımlanmış olan 'The Nineteenth Century Journal' adlı derginin, Mayıs 1908 tarihli 63. sayısında, 751-762. sayfalar arasında yer alan, Roland L.N. Michell tarafından yazılmış 'Kıbrıs'taki Müslüman-Hristiyan Mezhebi' başlıklı makalenin Türkçe çevirisi veriyoruz. Toplumumuzun kökenleri konusunda araştırma yapanların yararlanacağı önemli diğer kaynaklar arasında yer alan C.F.Beckingham'ın makalelerini, önce Yeni Kıbrıs dergisinde (1988 ve 1989) ve daha sonra da bazılarını Halk Bilimi dergisinde (Sayı:21,22 ve 23/1991) yayımlamıştık. -Ahmet An)

Lady Mary Wortley Montagu, en ilginç mektuplarından biri olan ve 1 Nisan 1717 tarihinde, Edirne (Adrianoople)'den, bir Keşiş'e gönderilmiş olan mektubunda, Belgrad'da üç hafta süreyle evinde kalmış olduğu Ahmet Bey ile yapmış olduğu bir tartışmadan söz etmektedir. Hristiyanlık gibi İslam'ın da bölünmüş olduğu çok sayıdaki mezheplere atıfta bulunduktan sonra, şöyle demektedir:

'Fakat, görmüş olduğum bütün dinlerden, Arnavutlarmı, bana en fazla özelliği olan olarak görmüştür... Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında yaşamakta olan bu insanlar, tartışmalarda becerikli olmadıklarından, en iyi dinin hangisi olduğuna karar vermede tamamen yetersiz olduklarını söylemektedirler. Doğruyu hepten reddetmediklerinden emin olmak için, her ikisini de ihtiyatlı bir şekilde izlerler. Cuma günü camiye giderler, Pazar günü de kiliseye. Bunun mazereti olarak da, Kıyamet Günü'nde,

bu dünyada hangisinin olduğuna karar veremedikleri, gerçek peygamberin korumasından emin olmaları için olduğunu söylerler. Bunlar gibi, kendi yetenekleri hakkında çok alçak gönüllü bir fikre sahip olan başka bir insanlık ırkının olmadığını inanıyorum.'

Kıbrıs'ta seyahat etmiş veya bu ada ile ilgili kitapları incelemiş olanlar, bu özellikteki bir mezhebin orada da var olduğunu öğrenmiş olacaktırlar. Dışa karşı İslam gibi davranırken, gizlice Ortodoks Rum Kilisesi'ne ait olan ve her iki dinin de kurallarına uyan kişilerden oluşan bir toplum, burada dağınık olarak yaşamaktadır.

Bu insanlara Kıbrıs'ta 'Lino-bambaki', yani keten-pamuk denmektedir. Kıbrıs hakkında yazan yazarların çoğu, bunlardan kısaca söz etmesine karşın, onlarla ilgili ayrıntılar çok sınırlıdır. Nüfus sayımı sonuçlarında Müslüman olarak yer alırlar. O nedenle Osmanlı yönetimi altında askeri hizmet yapmakla yükümlüdürler. Hem erkekler, hem de kadınlar, Müslüman tarzında elbise giyerler ve Müslüman adları (gizli olarak Hristiyan adları da) taşırlar.

İslamın yetki alanı içerisinde çok sayıda mezhebin gelişmesi ile ilgili olarak Peygamber tarafından öne sürülen tahmin, aşağı yukarı gerçekleşmiş bulunmaktadır. Hayret edilmemelidir ki, Osmanlı İmparatorluğu'nda ırk ve dil çeşitliliği, fetih ve işgal dalgaları, din alanlarında da çeşitli tuhaf olguları ortaya çıkarmıştır.

Dil konusunda, birçok Müslümanın, sadece Hristiyan yurttaşlarının dilini konuşan veya bunun tersi olan eyaletler görmekteyiz. Örneğin Girit'te sadece Rumca konuşa-

bilen birçok inançlı kişi vardır ve camideki hocanın kendisi de o dilde konuşmaktadır. Küçük Asya'da ve başka yerlerde, sadece Türkçenin konuşulduğu yerler vardır ve Ortodoks Rum Kilisesi'nin ayinleri, bu dilde okunmakta olup, İnciller Türkçe harflere çevrilerek yazılmıştır.

Dinlerin sınırdışı olduğu yerlerde, çeşitli uzlaşmalar ve geçici çözümler olmuştur. Bu, değişik zamanlarda ve Ay ile Haç arasındaki temas noktalarında meydana gelen bir durumdur. Böylece, İslam'ın doğmakta olduğu sırada ve Müslümanlığın ilk zamanlarında, Arabistan'da, Müslümanlıktan zor ayırıldıkları Yahudi-Hıristiyanlar vardı. Bazen, Müslümanların putperestlikten nefret etmesi veya buna karşı olan herhangi bir eğilim, Hıristiyanların aksine, Türkler adına Protestanlara karşı bir hoşgörüyü yol açtı. (Kraliçe Elizabeth'imizin zamanında sık sık yapılan atftaki gibi) Sinan Paşa'nın dediği gibi, İngiliz bir kimsenin iyi Müslüman olması için gereken tek şey, eşhedü'yü söylemesi veya inancını kısaca açıklaması gerektiği idi. Ya da Bab-ı Ali'nin Elçisi Ahmet Resmî Efendi'nin Büyük Frederik'e, Türklerin, Protestanları gizli Müslümanlar olarak gördüklerini söylemesi gibi. Katolikler, daha yakın geçmişte, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bazen yaka paça kovulmuşlarken, Protestan misyonerlere hoşgörü gösterilmişti. Bazen de Müslümanların Hıristiyan hanımları ile karma evlilikler yapmış olmalarına bağlı olarak, batıl inançlar acayip bir şekilde benimsemiştir. Örneğin, Küçük Asya'daki Müslüman Emirlerin veya prenslerin yaptığı gibi, Hıristiyan cemaat dışında olanların bir özelliği olduğuna inanılan, kötü kokunun yikanıp giderilmesi için, Rumların yaptığı suya batırma törenine göre vaftiz etmek.

Ve daha sonra, çoğu kez, inançların çatışmasında, inancın saklanıp saklanamayacağı ve bunun nereye kadar yapılabilceği, hatta yalandan o dindenmiş gibi davranılmışsa, kovuşturmayı önlemek için, bir kişi eğer gerçek inancını yüreğinde koruyup da, dudaklarıyla reddediyorsa, bunun af edilip edilemeyeceğine ilişkin sorular ortaya çıkmıştır. Bu sorular, zor zamanlarda çeşitli şekillerde yanıtlanmış olup, Kıbrıs'ın Lino-bambakileri de, denenmiş çözümlerden birinin temsilcileri olarak yaşamaktadırlar.

İki çatışan inancın erdemleri üzerinde karar verme durumunda olmayan Arnavut mezhebinin alçakgönüllülü-

ğüne belki de bir karşı görüş, ('Üç İmparatorluğun Buluştuğu Yer' adlı eserinde Bay E.F.Knight tarafından tanımlanan) Hancis'te veya Kaşmir'in kayıkçıları'nda bulunabilir. Onlar da aynı zorluğu yaşamış, ama hiçbirini de benimsemeyi uygun görmemişlerdi.

Bu özel mezhebin kökeninin, 1570'de Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethini izleyen günlerde aranması gerektiğinde, çok az kuşku olabilir. Ölümcül bir tedhiş, bazı yurttaşlarının başına gelen korkunç kader nedeniyle, birçok Kıbrıslının aklına ilham vermiş olmalıdır. M. de Casnola'nın, birçok Lino-bambaki'nin Latin Kilisesi taraftarı olduğunu söylemesine karşın, bu, hâlâ daha, Rum piskoposlar ile Latin papazları arasında bir tartışma konusudur. Her toplum, onları taraftar olarak iddia etmeyi arzularken, acaba onlar, kesin olarak hangi Kilisenin taraftarıdır?

Belki de bu böyle idi. Osmanlı'nın istilası sırasında, Venedik yönetimine olan nefret, Kıbrıslıların birçoğunun istilacılara sempati duymasına ve hatta tedarikçiler olarak yardım etmesine yol açtı. Türk yönetimi olasılığı, hasım Hıristiyan yönetimine tercih edilmiş gibi göründü. Venedikliler, kendilerini, kendilerinin önceki Lüzinyanlardan daha fazla nefret edilir hale getirdiler. Her ikisi de, 'bölücüler'i Roma Kilisesine teslim olma durumuna getirmek için, dinsel olduğu gibi, geçici üstünlüklerini de zorla kabul ettirmeye çalıştılar. Venedikliler bütün Rum okullarını kapattılar. 'Ortodoks' olana bütün Latin din adamları tarafından yapılan muamele, 'Müslümanlar'ın kâfir olana yaptıklarından daha acımasız idi; O kadar fazla ki, çok sayıda Kıbrıslı, Küçük Asya'ya göç etmiş, Bay Duckworth'ün dediği gibi, 'Müslüman Türklerin kirbaçlarını, Hıristiyanların akrebine tercih etmişlerdi.' (Kıbrıs Kilisesi, s.33). Osmanlı fatihi, Ortodoks Kıbrıslı Rumların nispeten lehine olmak üzere hazırlıklı gelmişti. Sadece onların kiliseleri tanındı. Latinlerin büyük bir kısmında ortadan temizlendi. Az sayıdaki kalıntılar da İslam, ölüm veya esareti tercih etmek durumundaydı. O nedenle, nispeten büyük sayılarda İslamiyeti benimseyerek, kovuşturmadan kurtuldular.

Öte yandan, Lefkoşa ve Mağusa'nın kuşatılmasından sonra istilacılar tarafından Rumların ve Latinlerin gelişigüzel katliamı yer almış ve Lino-bambaki mezhebi büyüterek, en ikna edici gerekçe olan korku yüzünden, her iki unsur tarafından da sağlanmıştı. M. de Casnola'nın

değindiği gibi bir tartışma, kuşkusuz arada sırada ortaya çıkacaktı. Britanya'nın işgalinden beridir, her iki Kilisenin de bir ölünün gömülerek ortadan kaldırılması konusunda çekiştikleri vakalar olmuştur. Latin Kilisesi, ara sıra, okulların kurulması ve diğer yollar ile mezhep üyelerine sahip çıkmaya çalışarak, kendisini göstermiş bulunmaktadı. Fakat bu, her zaman Rum Kilisesi'nin karşı eylemi ile yenilgiye uğratılmıştır.

Baskı ve yağmalamaya dönük ilk hareketleri, kuşkusuz, zaman zaman işgali yapanların fanatik olayları izlemiştir. Daha son zamanlarda (1821'deki Yunan ayaklanması ile ilgili olanlar dışında), bu, belki de seyrek. Fakat şimdi yaşamakta olanların bile hatırladıklarına göre, Türk hükümetinin emri ile bastırılmış olmalarına karşın, ayrılmalara karşı durmada baskı uygulama girişimleri yapılmıştır.

Türk yerleşimciler, olayların normal akışı içinde, daha fazla tercih edilen ve sulanan arazileri işgal etmek üzere geldiler. Bu kişilerin etkisi, çeşitli şekillerde kendini gösterecekti. Az sayıda olmayan yerli halk, İslam'ı canını ve mülkünü güvence altına almak veya maddi avantajlar sağlamak için ihtiyatla karşıladığını duyuracaktı. Ayrıca, mümkün olanın da ötesinde, Türkler, seyrek olmayan bir şekilde, yerli Hristiyan kadınları kendilerine sahiplendiler. Bu kadınlar, kural olarak Müslüman olacaktı. Fakat birçok vakada, iradeleri dışında feragat ettikleri inancı, gizli olarak korumak, kendi eşlerinin dinini baltalamak veya çocuklarını kendi halklarının yolundan giderek yetiştirmek için ellerinden geleni yapacaklardı.

Bu mezhep, adanın her tarafından bulunmaktadır. Britanya'nın işgali sırasında (1878), Lino-bambakilerin sayısının 1200'den fazla olmadığı söylenmiştir: Bu, belki de bir önemsememidir. O tarihten bu yana, mezhep, daha önce olduğundan daha hızlı bir şekilde küçülmüştür. Daha önceleri, çeşitli nedenler ve özellikle Rum unsurun sayıca ve refah açısından artan üstünlüğü yüzünden, yıldan yıla aşamalı ve düzensiz bir azalma olmuştu. Bizim yönetiminin kurulması, doğaldır ki, bocalamakta olanların, daha cesur bir şekilde Kiliseden yana olmalarını teşvik etmeye yöneltmiştir.

Şimdiki durumda, bütün insanların da Lino-bambaki olduğu hiçbir köy bulunmamaktadır ve son kuşağın tama-

men bu inanışta olduğu nüfusa sahip yerler vardır, ama şimdi tek bir Lino-bambaki bile bulunmamaktadır. Sa-dece, bu mezhebin uzandığına veya var olduğuna dair bir sonuç çıkarılabilen ve yok olmaya yüz tutmuş Müslüman mezarlıklarının bulunduğu köyler vardır. Yine, içinde Türkler (Lino-bambakiler dahil) ile Hristiyanların her nasılsa eşit olarak bölündüğü karma köyler de vardır. Tipik Lino-bambakilerin en iyi olarak araştırılabileceği yerler buralardır. Bir hocası ile bir cami vardır ve İslam'ın ruhunu devam ettirmek için gereken her şey de budur ve bir de kilise vardır. Her iki inanın da okulları vardır. Bu tür bir köyde, mezhebin bu tür canlılığı bazen kısmen, adadaki Britanya'nın kiralama süresinin anomali yüzünden tehlikeye atılmış duygular nedeniyle'dir. En sonu, Kıbrıs'ın bu günlerden birinde, Bab-ı Ali'ye geri verileceğine ilişkin uzun süredir kaybolmayan bir fikir vardır ve belki de bu duygu, bazı durumlarda her iki inançta da kurtarıcı erdemler bulunabilir diye bir önszeye ile denk gelmektedir.

Daha önceleri, Lino-bambaki köylerinde, özellikle omurganın dik tutulması gerektiği görülen yerlerde, bir inanç sağlamlığı ruhunun devamına Türkler tarafından önemli bir özen gösterilmektedir. Bu, kaza merkezinden veya kişilerin dindarlığı yoluyla etkilenmektedir. Belli zamanlarda, özellikle Ramazan ayı süresince, hemen hemen bütün böylesi köylere bir hoca gönderilmesi olağandı. Bu, görüntüyü korumuş ve geriye kaymayı vazgeçirmişti. Ayrıca, komşu kazaralada bulunan ve bazılarının her yıl Kıbrıs'ı ziyaret ettiği, gezici hocalara da iş sağlamıştı. Onlar, böylesi bir görevi almaktan mutluydular ve herhangi bir yerdeki geçici görevlerinin sonunda, toplumdaki bir para toplamaktaydılar. Geçmişe doğru ne kadar bir hayal kurarsak, Müslümanlığın dışa yönelik uygulanmasını o kadar fazla bir şekilde telaffuz ederek düşünmeliyiz. Mısır, Girit ve başka yerlerde görüldüğü gibi son zamanlardaki Türk gücünün azalması, Kıbrıslı toplumlarda da tartışılmadan olamaz ve Hristiyanlığa doğru olan eğilimleri güçlendirirken, yabancı konsolosların etki ve uyanıklığı, bazı kıta eyaletlerine kıyasla, bu küçük ada eyaletindeki gizli fanatizm üzerinde daha güçlü bir denetim kurmuştu.

İslamın uygulanmasının ılımlı ve zamana hizmet eder şekilde olduğu köylerle ilgili olarak birçok eğlendirici hikayeler anlatılmaktadır. Bunlar, daha çok Kıbrıs'taki Osmanlı yönetiminin son günleri ile ilgilidir. Böylesi yerlerde, gerçek bir 'Türk', özellikle polis dahil, herhangi

14 Halkbilimi

bir üst düzey yetkili aniden ortaya çıkarsa, Müslüman inancının sağlamlığı hakkındaki herhangi bir kuşkuyla dağ-ıtılmak için hemen bir telaş ve bir gösteri yapılmaktaydı. Uzak bir köyde olduğu gibi, bir sabah bir Rum piskopos gelmiş ve bütün cemaat saygılarını dile getirmek üzere yanına gitmişler. Akşama doğru, bir Türk yetkili köye gelmiş ve köylüler, ona karşı inançlı Müslümanlar gibi konukseverlik göstererek, onu ağırlamaya koşmuşlar!

Böylesi durumlarda domuz sahibi olma, çeşitli alaycı anekdotların artmasına neden olmaktadır. Kıbrıslı, İrlandalı gibi, domuzuna değer verip onu sevmektedir ve onu besleyebilen her aile, en az bir tane bulundurmakta geri durmamaktadır. Bir Lino-bambakosun evinde kirli bir domuz görülmüşse, doğaldır ki Hıristiyan bir komşuya ait olmalıdır ve oradaki yerinden kaçmıştır. Yazarın bir arkadaşı, bir zamanlar Hasan diye anılan (öteki adı Nikolas) birinin duvarın üzerinden bir arkadaşına ve din kardeşine Cuma günü şöyle çağırıldığı duymuştur: 'Ben camiye gidiyorum. Sen de geliyor musun?' Nikolas yanıt vermiş: '.....'ya git! Ben domuzumu temizliyorum.' Bu arada söyleyelim, domuz, bazen 'empentheros' (kaynata) adı ile anılır ve Türklerin olduğu yerde kaynata adı, bu adla, tanınmayacak şekilde, uygun olarak söylenebilir.

Şimdi de toplumun sıradan üyelerinin yaşamlarına bir bakalım.

Daha önce söylediği gibi, bütün dıştan görünüşte, Lino-bambakiler, Müslümandırlar, ama aile içinde birbirlerine Hıristiyan adlarıyla hitap ederler.

Bazı yerlerde, iki dinde de sık kullanılan adların verilmesi tercih edildiği söylenmektedir: Örneğin Süleyman (Solomu), Yusuf (Yosif) vs. Fakat bu kesinlikle bir kural olma durumu değildir. Müslüman adı açıktan verilmektedir. Bununla eşzamanlı olarak Hıristiyan vaftizliği konusu gelmektedir. Vaftiz işlemi, bu amaçla çağrılan bir papaz tarafından gizlice yapılmaktadır: Bir vaftiz babası (nonos veya anadohos) atanır. Çocuğun yetiştirildiği ortam bu şekildedir: İki adla çağırıldığı da karşılık vermek; iki dine de ait olduğunu zaman içinde öğrenmek ve ilk yaşlarından başlayarak, gereken din gizlemesini uygulamalıdır. Eğer bu çocuğun ileride mesleğindeki karakter gelişmesinde, neden olan şey bir etki yaratırsa, biri, bunun küçük bir suçlama olduğunu öne sürebilir.

Birkaç yıl geçer ve sünnet (peritumi) sorunu kendini ortaya koyar. Bu dinsel tören, şimdi uygulanmaktadır veya ileride değinilecek başka düşünceler yüzünden olduğu gibi, köyedeki itibar veya Müslüman etkisi nedeniyle bir başka biçimde bundan kaytarılmaktadır. Son zamanlarda, erkek Lino-bambakilerin belki de yüzde beş veya altısından fazla olmayan bir kısmı, bu töreni yaşamışlardır.

Sırada şimdi de okul ve eğitim sorunları var. Britanya işgalinden önce, köy okulları sayıca azdı. Bu tarihten beridir, sayıları ve öğretim kalitesi büyük ölçüde arttı ve eğitim sorunları, yeni zorluklar çıkardı ve birçok vakada maskeyi çıkarıp atmak için bir neden sundu. Bir Müslüman okulunun bulunduğu karma köylerdeki birçok Lino-bambaki, din konularının tamamıyla şavuşturulacağına dair, bazen hoca ile yapılan bir taahhüt üzerine, çocuklarını buraya göndermektedirler. Hoca, yazar tarafından bilinen bir vakada, kendini çok da kolay olmayan bir durumda buldu. Bu dinsel konuların hepsini ima etmekten kesinlikle sakınmak mümkün değildi ve anne babası, onun, şu veya bu dini mutlaka benimsemeleri gerektiği doğrultusunda zaman zaman bir dokundurma yapmasından çok gücenmişlerdi. Bir defasında, Müslümanlığı belirlen eğilimi olduğu görülen bir öğrenciyi camiye götürmüştü. Oğlan çocuğunun babası, oradan geçmekteydi ve caminin içine baktı. Oğlunun içeride dua etmekte olduğunu gördü. Baba, oğlunu derhal okuldan aldı ve eve götürürken şöyle dedi: 'Seni okula bunun için göndermedim!' Hem bu hoca, hem de ondan önceki hoca, Lino-bambaki unsurun neden olduğu zorluklar yüzünden bu yeri savunulamaz bulmuştu.

Askerlik hizmeti de, son zamanlara kadar yüzleşilmesi gereken bir sorundu. Yükümlülük onsekiz yaşında başlıyordu ve Lino-bambakiler de dahil, belli sayıdaki Türk, her yıl askerliğe gitmek zorundaydı. Muafiyet 50 (Türk) lirası karşılığı satın alınabilirdi ve yargıya rüşvet vermek için fırsat, kuşkusuz tanınmaktaydı. Bununla beraber, hiç kuşku yok ki, asker yazan yetkili, imansızlık şüphesi duyulan köylerdeki insanlar için, farklı ve daha sert önlemler uygulama doğrultusunda talimat almaktaydı. Örneğin eğer köy, normal koşullarda on tane genç çıkarması gereken bir köy ise, bunun iki katı sayıda genç askere çağrılmaktaydı ve tek olan oğlan çocuklarının askerlik yapmaması kuralına uyulmamaktaydı. Lino-bambakilerin askere alınması, Rodos, Küçük Asya veya başka bir yerde, beş yıllık kapalı hizmet için hazırlanmıştı. Orada Cuma

günleri, belki de hayatında ilk defa, camiye gitmek zorundaydı ve secde üzerinde kendini kaybolmuş halde buluyor ve yakınındakilerin yaptıklarını seyretmek zorunda kalıyordu. Böylece, kendinin sözde ait olduğu dine, belki de evde kalmış olsaydı, ondan daha fazla bir şekilde, saygı göstermesini öğrenmiş oluyordu. Fakat onun kuşkulamlan inanç sağlamlığı olgusu, onu kamp veya kışlaya kadar izlemekteydi. Askerlik hizmetini Rodos'ta yapmış olan bir Kıbrıslı, bir defasında bununla ilgili olarak, bir suç ile itham edildiği zaman, Allah ve Peygamber adına yemin etmiş ve Kıbrıs ile tanışmış olduğunu ona bildiren ve subay olan komutanı tarafından gözaltına alınmıştı. Komutan daha sonra ona, köyü ve köy kilisesinin koruyucu azizi ile ilgili olarak sorular sormuş ve ayrıca onun, Aziz Yorgos adına yemin etmesi gerektiği talimatını vermişti.

Daha sonra daha romantik olan kur yapma ve evlilik mevsimi konusu gelir. Lino-bambakiler, bir kural olarak sadece kendi aralarından biri ile evlenirler. Bir köyden olanlar, çoğu kez öteki köyden kız bakarlar. Yaşamın ikili yönü tabii ki devam ettirilir. Nişanlanma, -ki Doğu'da, Batı'da olandan çok daha fazla resmi bir durumdur- Müslüman usulüne göre, açıkça kutlanmaktadır ve uygun izin, gereken şekilde dinsel yetkiliden alınmış olur. Müslüman evlilik törenleri, zamanı gelince bunu izler. Mutlu güveyi, kendi sağdıç (Lino-bambaki veya Müslüman toplumdaki gelen evlenme töreninin ustası)'ını seçer. Öte yandan da, ileride yapılacak olan gizli Hıristiyan birleşmesi için, kendi yoldaşları arasından bir kumbaros (en iyi adam) sağlar. Hem Türk, hem de Hıristiyan toplumlardan dostlar, Perşembe akşamı (yani Türkiye usulü Cuma akşamı) yer alan Müslüman evlenme şenliklerine davet edilirler. Hıristiyan usulü evlilik, gizlice ve genellikle bir Pazar gecesi, ya derhal müteakiben, ya da Müslüman töreninden önce yapılır. Sadece akrabalar ve yakın dostlar davet edilir.

Şimdi anlatılacak olan olay, M—— köyündeki insanların hafızalarında kalan bir düğünde meydana gelmiştir. Düğün töreni, şenliğe ilişkin bir ortam içinde bir papaz tarafından yürütülmektedir ve bir hoca, birleşen Müslüman töreni açısından, gerekeni yapmak üzere, bir başka köyden oraya gönderilmiştir. Değerli hoca, zamanından çok saat önce gelmiş olsaydı, her şey çok iyi gidecekti. Bu yüzden bir karışıklık sahnesi ortaya çıktı. Kapı, acele ile kapandı ve hoca, 'harem'in, gelini tören için hazırlamakta olduğunu haber verdi. Zamanı gelince de, vefalı Müslü-

manlar, bir Müslüman düğünü için bütün onur nişanlarını taktılar.

Lino-bambakos, bir kural olarak, kızını, evlenmesi için, gerçek bir Türk vermez, ancak Türk güveyi, topluma katılmaya rıza gösterirse, bu olur. Bu durumda, onun, gecikme olmaksızın, vafiz edilerek, Hıristiyan topluma katılacağına dair gizli bir karar vermiş olması gerekir.

Bu çok karışık durum yüzünden, çeşitli türde zorlukların ortaya çıkabileceği kolayca tahmin edilebilir. Eğlendirci aşk, kaçırma ve entrika olayları çoktur. Birçok delikanlı ve genç kız, dinsel çekinceler konusunda, hassas tutkunun kaçınılmaz zorlamasının getirdiği sınır çizgisini aşp, ayartıldılar.

Hıristiyan ve Müslüman takvimleri, onların oruçlarını ve şenliklerini getirdi ve Lino-bambakos, bunların hepsinde de, kendi kararsız gidişatı ile yolunu buldu. Onun, dünyanın iyi şeylerini iki toplum ile paylaşması, tabii ki, sık sık bir şaka konusu oldu. Aslında onun genelde yaptığı, Türklerin Bayram şenliklerini ve Ortodoks Kilisesi'nin Paskalya ve diğer eğlencelerini neşe ile kutlamaktır.

Lino-bambakinin aklını en fazla çalıştırdığı zaman, belki de ölümün yaklaştığı zamandır. Lady Mary Montagu'nun Arnavutlarının boşverir bir şekilde bir yana süpürdüğü ve çözüm için daha iyi bir dünyaya bıraktığı kafa karışıklıkları, bir çok değerli köylünün ölüm yatağında rahatsız etmiş olmalıdır. Defin işlemi, Türk mezarlığına yer alır ve Hıristiyan ayini veya tesellileri, ölüm saatinden önce gizlice yapılmalı ve bundan sonra her şey, Müslüman usullerine göre olmalıdır. Fakat burada, başka konularda olduğu gibi, son yıllarda daha çok gevşeklik ve ilgisizlik hüküm sürmektedir, özellikle bukalemün benzeri bu mezhapten kişilerin çok az sayıda kaldığı köylerde ve belki de, asla bir camiye girmemiş veya bir papaz veya hoca ile konuşmamış olan, az sayıdaki üyelerin olduğu yerlerde. Ölümde, sadece şu sorun ortaya çıkar: Sun dinsel usulü uygulamak için hangi dinin adamı çağrılmalıdır? Bunun sonucu olarak da, zorluğun çözümlenmesi, her zaman kolay olmamıştır. Örneğin bir vakada, uzun süre adadan uzakta kalmış olan bir Kıbrıslı adam, geri dönmüş ve bundan kısa bir süre sonra da kasabaların birinde ölmüş. İnancının ne olduğuna ilişkin olarak kuşkular varmış. Hem

16 Halkbilimi

kiliseye, hem de camiye gittiğine dair kanıtlar ortaya konmuş. Sonunda Lino-bambaki cemaatini asla resmi olarak terk etmemiş olduğuna karar verilmiş ve bir Müslüman olarak gömülmüş.

Bir başka vakada, bir kazanın en büyük kasabasının Kadısı, yerel yetkiliye şikayet ederek, Müslüman bir kızın bir Hristiyan mezarlığına gömülmüş olduğunu söylemiş. Bir Müdür (ilçe yöneticisi), araştırıp, durumu rapor etmesi için oraya gönderilmiş. Araştırması şunu göstermiş ki, kızın babası olan Ömer (öteki adı Konstantinos), kendisinin Hristiyan olduğunu beyan etmiş. Öte yandan karısı da, kendisinin bir Müslüman olduğunu söylemiş ve devam etmiş: 'Ama bir Müslüman olan kızım, Hristiyan olup, Pelagiya adını alarak, ölümünden birkaç gün önce vafit olmuştu.' Bu, sorunu çözülmemiş ve Kadı bu şekilde resmen bilgilendirilmiş. Bu arada baba, sadece kuşkuçu biri değil, siyaseti iyi beceren biri imiş, bir oraya, bir buraya sürükleniyormuş. Hâlâ daha kararlı bir Müslüman olan karısı, çeşitli tartışmalarından sonra, belli şartlar altında eşi ile birlikte kalma rızası göstermiş. Örneğin, kendi inancı açısından rahat bırakılacak ve Ömer evde domuz eti yemeyecekmış. Adamın, başka yerlerde bu lüks ile kendini şımartmadık olduğu bilinmekteymiş, fakat eve dönmeyecekti, dikkatlice ve alışılmadık bir boy abdesti almaktaymış. Karısı, sık sık başka köydeki kendi din kardeşlerinin yanına dönme tehditinde bulunmaktaymış ve Ömer de bu durumlarda, enerjik bir şekilde, İslam dinine bağlılığını protesto etmekteymiş. Son zamanlarda çıkan bir yasaya göre Müslüman köy kuruluşu olarak okul ücretini ödemek üzere davet edildiği zaman, onun gerçekçi olmadığını bir örneği ortaya çıkarmış ve kendisinin Hristiyan olduğunu kesinlikle vurgulayarak ifade etmiş. Bunu takiben Ortodoks Rum toplumunun bir üyesi olarak vergilendirilince de, Peygamberin sadık bir izleyicisi olduğu gerekçesi ile vergiden muaf tutulmasını istemiş.

Bu çifte yaşamın ortaya çıkarabileceği zorlukların bazılarını gösterebilmesi için birçok vakadan bir tanesi de şudur: Bir Lino-bambaki olan Bayram, Ayşe (sonradan Marangu) ile evlenmiş. İki erkek ve bir kız çocukları olmuş. Emete adlı kız, bir Lino-bambaki ile evlenmiş ve kısa süre sonra her ikisi de 'aydınlanmış hale gelmiş' ve açıkça Hristof ve Maria adlarını almışlar. Bir erkek çocuklarının adı Abdullah (sonradan Minas) olup, Hristiyanlığı benimsemiş. Öteki, Lino-bambaki olarak kalmış

ve aslında başka bir köyden tam bir Türk ile evlenmiş. Bütün çocukları henüz Lino-bambaki iken, babaları olan Bayram ölmüş ve geriye kalan malları, Osmanlı (Müslüman) yasalarına göre paylaşılmış. Anenin, daha önce evlenmiş olduğu kocasından kendisine geçen kendi malları varmış. Anne, bir Hristiyan olarak ölüncü, anenin (ve Bayram'ın) bütün çocukları da Kilise'ye alınmış, zira anenin malları, Osmanlı yasasına göre paylaşılacak ve Hristiyan olan çocuklar etkilenecekti. Fakat karışıklık şimdi başlamış. İki erkek evlat kavga etmiş. Minas, kardeşi Yusuf'un, hâlâ daha Müslüman olması nedeniyle, Hristiyan olan annesinden miras almaması gerektiği konusunda itiraz etmiş. Bununla beraber Yusuf, bunu reddetmeyi uygun bulmuş. Sonuçta, konu mahkeme önüne getirildi. Mahkeme, Yusuf'un bir Müslüman mı, yoksa bir Hristiyan mı olduğuna karar vermek zorundaydı. Oturum sırasında sünnet konusu ortaya çıktı. Yusuf, bu töreni yapmadığını kanıtladı. Kadı bu hususu göz önüne aldı ve ileri sürülmüş olan diğer inandırıcı kanıtlar karşısında, bunun davayı etkilemeyen bir husus olduğuna karar verdi. Tanıklar tarafından kefil olunan adı, elbisesi ve hayatından daha birçok inandırıcı olgular, onun asla Hristiyanlığı kabul etmediğinin yeterli kanıtı olarak varsayıldı. Bunun sonucu olarak da kadı, onun, bir Müslüman olarak, açıkça Müslümanlığı reddetmiş olan annesinden miras alamayacağına karar verdi. Bu vaka, o zamanlar, Lino-bambaki toplumu üzerinde ve hiç olmazsa o mahallede önemli bir baskı yarattı. Mahkemeye intikal etmiş olan bazı başka vakalarda da, Kadı'nın kararı, sünnet sorunu ile ilgili olarak verildi, dendi. Bunun sonucunda, birçok Lino-bambaki, miras konularında herhangi bir kuşkuyla önlemek için, sünnetli olmuş olma ya çok dikkat ettiler.

Mülkiyet ve mirasla ilgili olarak ortaya çıkan çeşitli karışıklıkları bazıları izlemek için, sadece Osmanlı hukuku ile değil, ayrıca Britanya'nın işgalinden bu yana kabul edilmiş olan yasaları ve yönetmelikleri de bilmiş olmak gerekecektir.

Aynı aile içindeki bölünmeler, çoğu kez, genellikle mallarla ilgili olarak yer almaktadır. Bazen nezaket duyguları yürürlükte olur. Bir vakada, köyünün Muhtarı (lideri) olan genç bir Lino-bambaki, açıkça Hristiyanlığı kucaklamıştı. Türk Hükümeti altında çeşitli küçük atamalarda görev almış olan babası da, aynısını yapmaya eğilimli idi, ama 'böyle davranmaktan utanıyordu'. Bir 'Türk'

olarak öldü ve iki görüş arasında durmuş olan karısı, kocasının ölümünden sonra, sadece oğlunun yapmış olduğunu yaptı.

Eğlendirici olaylar, unutkanlık anları yüzünden olmaktadır. Çok doğru bir şekilde Türk stilinde giyinmiş ve peçe takmış olan bir hanım, bir satıcıdan portakalın fiyatını sormuş ve aldığı yanıtta hayrete düşerek, 'Panayia mu!' (Oo, Kutsal Meryem Anam!) diye çok sık kullanılan bir Rumca hayret ifadesinde bulunduğu, dinleyenlerin çok neşelenmesine neden olmuştu.

Lino-bambaki köylerine gönderilen hocaların ziyaretleri de, birçok öykünün ortaya çıkmasına fırsat vermiştir. Küçük bir kilisesi olan P— köyüne Ramazan ayında gönderilmiş olan bir hoca, beklenilmeyen bir zamanda köye varmış. Hiçbir köylüye rastlamayınca, o sırada ayının hemen bitiği kiliseye doğru yönelmiş. Cemaatten bazıları Lino-bambaki imiş ve hocayı görünce acele ile dışarıya çıkmışlar. Genç bir Lino-bambaki yakalanmış ve hoca 'Nedir bu?' diye sormuş. Hoca, daha sonra kilisenin içinde dolaşmış ve ikonaların önünde yanmakta olan ince mumları söndürmüştü. Hoca, çekilmiş kılıcı ile tasvir edilmiş olan Aziz Mikail'in ikonasına yaklaşınca, genç adam şöyle demiş: 'Bunu söndürmezsen daha iyi edersen. Aziz Mikail öne atılıp, seni kılıcı ile cezalandırabilir. Böyle şeyler olmuştur.' Hoca diğer bütün mumları söndürürken, onun tavsiyesine uyarak, o mumu söndürmemiş. Köylüler, ziyaretçilerinin ayrılmasını hızlandırmak için, birçok başka vakada olduğu gibi, bu vakada da, hocaya verilecek parayı hevesle toplamışlar.

Bunlar, Türklerin politikası ve bu mezhebe karşı İslam'ın tavrı ile ilgili olarak, tabii ki zamanla değişmiştir. Lino-bambakiler, Müslümanlığı açık bir samimiyetle icra ettikleri sürece, yetkililer tarafından ona göre işleme tabi tutulmuşlar ve gerçek inananların bütün ayrıcalıklarına sahip olmuşlar. Herhangi açık bir ihanet, tehlikeli idi ve dininden dönen kimse, cezaya maruz kalıyordu. Bir köy, dengeleme yaptığı şüphesi altına girerse, örneğin bir hoca veya başka bir özel görevli, bir toplumun kalben *gâvur* olduğunun rapor ederse, o yer, memnuniyetsizlik ile karşılanırdı. Böylece döneklilik şüphelerine bağlı olarak, öteki komşu köylerdeki insanların mallarına verdiklerinden daha yüksek miktarda vergi vermesi için değerlendirilen yerler, şüphesiz vardır ve askere alma yöntemleri, daha önce de

belirtildiği gibi, çok daha ciddi olarak uygulanmaktaydı. Tabii ki, son zamanlarda, Hıristiyanlığa eğilimleri olanlar, giderek daha az korkmaya başladılar. Dinsel gözetim gevşetildi ve sonunda, bu özgürlük çağına kadar, ciddi şekilde yalnız bırakıldılar ve dindar Müslümanların ağır aşağılamasına layık olan 'murtad' (dönek) olarak kabul edildiler.

Rum Kilisesinin tavrı, en doğru olarak görünmektedir ve akilliçe mesafe koyma ve incelik olarak işaretlenmiştir. Tahmin edilebileceği gibi, köylüler arasında mezhebe nasıl davranılacağı konusunda, fikir açısından yerel farklılıklar, zaman zaman ortaya çıkmıştır. O nedenle, küçük bir toplum içindeki belirli köylüler tarafından, mezhebin üyelerinin kiliseye kabul edilmemesi gerektiği önerilmiştir. Ötekiler de şöyle demişlerdir: 'Niçin onları dışlamalısınız? Onlar, sakin insanlardır ve hiçbir zarar vermiyorlar. Bir uçurumun kenarındaki insanlar gibidirler. Belki kendi kendilerini hâlâ daha kurtarabilirler. Şüphesiz ölmeleri gerekir diye onları bu uçtan itmek bizim işimiz değildir.' Ve bu fikir etkili oldu.

Ancak Lino-bambaki inancının hem Hıristiyanlar, hem de Müslümanlar tarafından, hiç bir küçük horlama ve güvensizlik olmadan, bir ikyizlülük dini olarak kabul görmesi gerektiği, doğaldır. Ortalama bir Kıbrıslıya, bu mezhep hakkında ne düşündüğünü sorarsanız, etkin olarak şöyle diyecektir: 'Bir anda Türk olduğunu ifade eden, başka bir anda da Hıristiyan olduğunu söyleyen bir adam hakkında ne düşünebilirsiniz? Böyleli bir adama güvenebilir misiniz?' Aslında toplum çoğu kez, bütün en kötü başarısızlıklar ile anıldı: Lino-bambakilerin, kötü tipli, hırsızlar, yalancılar vb gibi insanlar olmaları gerektiği şeklinde imalar yapılmaktadır. 'Ona Hıristiyan olup olmadığını sorduğunuz zaman, 'Hayır' diyen ve bir başka zaman da, eğer işine gelirse, 'Evet' diyen bir adama nasıl inanabilirsiniz?' Bu 'yarım-yarım' lardan birini, bir zamanlar tanıyordum ve mahkemeye tanık olarak çağırılmıştı. Eğer ben yargıç olsaydım, böyleli bir ikyizlülünün eline hem bir Kuran, hem de bir İncil verir ve ikisinin üzerine de yemin etmesini isterdim.' Bunlar, mezheple ilgili olarak yapılan alışılmış yorumlardır.

Fakat genel olarak Rumlar, konunun mizahi yönünden, herhangi başka birinin etkilendiğinden daha fazla etkilenmişlerdir. Lino-bambaki (keten-pamuk) konusuna dokundurmalar, her zaman bir gülümsemeye yol açar ilk olarak.

Daha sonra devam edilirse, her zaman mizahi yapılı anekdotlara yol açmaktadır ve bunlar, genelde mezhebin aleyhine olup, başlıkları da tabii ki gülünç olan bir şeyi düşündürmektedir.

'Lino-bambakos' terimi, genellikle bu uyuşmacıların anıldığı terim iken, bazı başka sıfatlar da onlar için kullanılmaktadır. Bir sonraki en çok kullanılan ad, oldukça ilginç bir kökene sahip olan 'Apostolik' (havarilerle ilgili)'tir. 'Apostolikos' terimi, harubun bir çeşidine veya keçiboynuzu ağacına verilmiştir ki sığır gıdalarında çok kullanılan, tohum kabuğunu taşımaktadır ve bu ağaç, bazen Aziz Yahya'nın yediği keçiboynuzu ağacı olarak düşünülmemektedir. Harup ağaçları, genellikle, iyi tohum kabuğu oluşturması için aşılınmış olmalıdır. Yabani ağacın meyvesi, domuzlara yem olma dışında, hiçbir değere sahip değildir. Ama orada burada, doğal durumlarında meyve taşıyan, ama aşılınmış ağaçların meyvelerinin kalitesi ile eşit olmayan ağaçlar vardır ve aşılınmış ağaç meyvesi ile karıştırıldıkları zaman, pazarlanabilmektedirler. Bu ağaçlar için apostolik terimi kullanılmaktadır ve Kıbrıs'taki Tarım Dairesi'nin eski Müdürü olan Bay Gennadius, bu türe, 'Allah tarafından gönderildi' diyerek, üstünlüğünün herhangi bir insan eylemine bağlı olmadığını tahmin etmekte belki de haklıdır. Hem yabani, hem de geliştirilmiş

nitelikleri paylaşmış görünen bir ağaca verilen isim, bu iki taraflı din için kendisini uygun olarak önermektedir. Lino-bambakos, ayrıca 'mezos' (mezzo) olarak da anılmaktadır ve 'patsalos' (alacalı) (Vot. LXIII-No.375, 3E) gibi terimler de kullanılmaktadır. Ayrıca, bazen, bir köy, mezhebin özelliklerini taşıyan bir yer olagelmışse, bir lakap olarak anılmaktadır. Böylece bu kategoriden bir köy olan Monagri köyünden bir adama Monagriti demekle, onun bu topluma ait olduğu ima edilmektedir. Türkler, bazen 'mez-zokerto' terimini kullanmaktadır.

Çok yıl geçmeden bu mezhebin varlığının ortadan kalacağı ihtimali vardır. Rum unsurun sayısal olarak üstünlüğü, okullardaki büyük artış ve tam bir hoşgörünün kurulmuş olması, olası nedenlerdir ve bu çözümlere ek olarak, toplumun aşağılama ve alay ile karşılandığı söylenmeden, gözden düşme eklenmelidir. Çoğunluğu Hristiyan olacaktır; ama hemen hepsi de değil. Çünkü, son zamanlarda konuya ilgi duymuş bazı Türk yerleşimciler tarafından atılmış olan enerjik bazı adımlar yüzünden, bazı yerlerdeki Lino-bambakiler, kesin olarak Müslümanlık için fikir belirttiler. Bu arada, kendi yolunu seçmek için mutlak özgürlüğün olduğu bugünkü durumda mezhebin araştırılması, tamamen ilgiden yoksun değildir.

Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...

Ortaçağ Kıbrıs'ında Kutsal Kalıntı ve Kutsal Emanetler

Ahmet ERDENGİZ*

Takdim

Bu araştırmanın amacı Kıbrıs adasında, yaklaşık 11 ile 16. Yüzyıllar arasında varolduğu bilinen kutsal kalıntılar ve emanetlerle ilgili olarak okuyucuya topluca bilgi sunmaktır. Bu nedenle çalışmamız Kıbrıs azizlerinin tam listesini veya kutsal kalıntı ve emanet sayılmayan ikonların, kilise eşyalarının veya kutsal ziyaretgah sayılan kabirlerin kataloğunu içermemektedir. Araştırmaya kaynak teşkil eden bazı eserler C. D. Cobham'ın *Excerpta Cypria*'sında bulunmasına rağmen Belçika Kraliyet Milli Kütüphanesi, merkezi Brüksel'de bulunan Bollandist Tarikatı Araştırma Merkezi Kütüphanesi ve Washington'da bulunan Dumbarton Oaks Araştırma Merkezi'nde bulunan orijinal baskıları veya çoğu zaman Cobham'ın kullanıma olanağı bulamadığı baskılardan yeniden okunarak alınmıştır.

Giriş

Tarihin hemen her döneminde "kutsala dokunma", "kutsala yakın olma" ve doğrudan veya aracılar vasıtasıyla "kutsaldan medet umma" dini ve sosyo-kültürel yaşamın bir parçası olmuştur. Bu nedenle putperestlikten Budizme, Musevilikten Hristiyanlığa ve İslamiyete kadar tüm inanç sistemleri kutsal kalıntı ve emanetlere büyük önem atfetmişler ve değişen oranlarda bu kalıntıları dini tapınma ritüellerinin bir parçası haline getirmişlerdir. Bu inanç ve davranış biçimi özellikle Katolik ve Ortodoks mezheplerinde dini ritüelin bizzat kendisini oluşturmuştur. Bir aziz veya azizeye ait olduğuna inanılan kemik

parçası, ona saygı duyulan bir kalıntı olmanın ötesinde algılanarak, ondan medet umulmakta, ait olduğuna inanılan aziz veya azize adına kiliseler inşa edilmekte, hatta bunun ötesinde Bizans örneğinde olduğu gibi, siyasi prestij ve güç kazandırmaktadır.

Tarihi süreç içerisinde Kıbrıs Ortodoks Kilisesi dini ve siyasi açıdan statüsünün yükselmesini kutsal kalıntı ile emanetlere borçludur. Nitekim Aziz Barnabas'a ait olduğu iddia edilen kalıntıların ve bunlarla birlikte Matta İncili'nin bir kopyasının bulunması neticesinde Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin otosefaliği yani bağımsızlığı teyit edilmiş, Kıbrıs Başpiskoposu diğer başpiskopolar gibi mevkiinin tüm ayrıcalıklarına sahip olmuş ve Kıbrıs Kilisesi Ortodoks hiyerarşi içerisinde en üst noktalara tırmanarak kendinden çok daha eski ve köklü olan Mısır Kopt Kilisesi'ni bile geride bırakmıştır.¹

Tek tanrılı dinlerden Musevilikte durum biraz daha farklıdır. Tevrat'a göre Yehova Tanrı'nın verdiği ölümler ile talimatlara göre yapılan Ahit Sandığı ve içerisine yerleştiren ve Tanrı'nın eliyle yazıldığına inanılan anak Yahudilerin sapkınlığına tepki olarak Musa Peygamber tarafından kırılan 10 Emrin yazıldığı iki taş tabletin parçaları ve bilahare yeniden yazılan emirlerin tabletleri İbranilerce kutsal addedilerek dini ritüelin bir parçası haline gelmişlerdir. Dokunanların hemen öldüğu ve savaş meydanlarında düşmanları kahreden bir güç yaydığına inanılan Ahit Sandığı ve içerisindekiler zaman sürecinde yok olduktan sonra Musevi inancında kutsal emanet faktörü de ortadan kalkmıştır.²

*Araştırmacı yazar

İslamiyet ise kendinden önce varolan Mus-evi'lik ve Hristiyan'lıktan aldığı pek çok unsurların yanı sıra kutsal emanet ve kalıntılarla ilgili inançları da harmanlayarak kendisine mal etmiştir. Resmi (formel) İslam ve özellikle Sunni mezhebi kutsal kalıntılara gerekliliği göstermekle birlikte, Kâbe'deki cennetten geldiğine inanılan siyah meteor taşı, Hacer ül esved hariç, hiçbir kutsal emaneti dini rituelin bir parçası olarak kabul etmemiştir. Halife Ömer'in "Biliyorum ki sen faydasız ve zarar olmayan basit bir taşın. Allah Resul'ünün seni öptüğünü görmeseydim seni öpmezdim." diyerek tepki göstermesi resmi İslam'ın bu konudaki yaklaşımının iyi bir göstergesidir. Diğer taraftan popüler İslam'da durum farklıdır. Halk kutsal emanetlere saygı göstermenin ötesinde bu kalıntılardan medet de ummaktadır. Özellikle Kıbrıs'ta, adanın sosyo-kültürel, dini ve etnik yapısının oluşmasında yaşanan süreçten dolayı Kıbrıslı Türkler kilise ve manastırlardaki kutsal kalıntılara, emanetlere, yatlara ve ikonlara başvurmakta bir sakınca görmemişlerdir.³

Kıbrıs adası kutsal kalıntılar açısından tarih boyunca hayli zengin olmuştur. Ancak adanın çalkantılarla ve istilalarla dolu tarihi nedeniyle Kıbrıs adası hazinelerini kütüphanelerini ve kutsal kalıntılarının koruyamamıştır. Gelip geçen her istilacı ve sömürgeci adadan birşeyleri alıp götürmüştür. Adanın bilinen en eski kutsal emaneti M.S. ikinci yüzyılda yaşamış Yunan coğrafyacı ve gezgini Pausanias'ın *Yunanistan'ın Tarifi* isimli 10 bölümlük (risalelik) eserinin dokuzuncu bölümünde bahsettiği harmoni ve uyum tanrıçası Harmonia'ya ait zümrüt taşlarıyla süslü altın kolyedir. Kolye Amatus kentindeki Adonis ve Afrodite'ye ait tapınakta korunmaktaydı.⁴ Kolyenin Afrodite'ye adanmış bir tapınakta saklanması bir tesadüf eseri olmasa gerektir çünkü Akdeniz havzasındaki en yaygın inanca göre Harmonia, Afrodite'in savaş tanrısı Ares'ten olma kızıdır. Harmonia'nın kolyesi tapınaktan çalıdıktan sonra ona sahip olan herkese uğursuzluk ve ölüm getirmiştir.⁵

Antik çağlara ait bir diğer kutsal emanet Tanrıça Venüs'e ait olduğu iddia edilen yekpare yeşim taşından mamül lahittir. Konu hakkında en detaylı bilgi Alman din adamı ve gezgin Felix Faber tarafından verilmiştir. 1483 ve 1484 yıllarında Filistin, Arabistan ve Mısır'a yaptığı seyahatler sırasında Kıbrıs'a da uğrayan Faber Ayia Sofya Katedrali'nin kuzeyindeki Aziz Thomas

Aquinas'a adanmış küçük şapelde yekpare yeşim taşından yapılmış lahith hakkında din adamlarından derlediği bilgilerle seyahatnamesinde geniş yer verir. Faber oniki karış uzunluğunda, beş karış genişliğinde ve yedi karış derinliğinde olan ve aynı taştan bir de kapağı bulunan lahidin üzerinde kan ve gül rengi benekler bulunduğunu, bu taşın hayaletleri kovmada ateşli hastalıklarda, çocuk doğumlarında, kanı kuvvetlendirmekte, cinsi arzuları bastırmada, yaraları geçirmekte, gözleri iyileştirmede ve büyüleri yapmada etkili olduğunu bildirmektedir. Gezgin Faber "Anlatılanların anlatılanların günahları üstüne" diyerek bu lahidin oyulduğu taşın Tanrı Mars ve kız kardeşi Bellona tarafından Tanrıça Venüs'ün aşırı cinsel isteklerini azaltabilmek için yatak benekler kullanılmak üzere adaya getirdiklerini ancak Tanrıça'nın ölmesi üzerine bu yeşim taşı bloğundan heykelini yapmaya çalıştıklarını ancak Venüs'ün güzelliğini taklit edemelerinden dolayı heykelini yapmada başarılı olamadıklarını belirtmektedir. Faber, İsa'nın ölümü üzerine bazı Kıbrıs'luların taşı tapınaktan getirerek İsa için bir lahith yonttuklarını ancak İsa'nın göğe yükselmesi nedeniyle bunu amacına uygun olarak kullanamadıklarından lahithin o zamandan beri öylece durduğunu söylemektedir.⁶

Antik çağlardan hızlıca tarih çaçlarına gelecek olursak Hz. İsa'nın gerilediği çarmlıktan parçalar, Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığını perçinleyen ve artık Kıbrıs'ta bulunmayan Aziz Barnabas'ın kemikleri ile Matta İncili'nin belki de orijinali ve İslam peygamber'i Hz. Muhammed'e ait sakal kılları gibi çok daha güncel kutsal kalıntı ve emanetlere ulaşız.

Sir Harry Luke Kıbrıs'ın kutsal kalıntı ve emanetler açısından zenginliğini özetle şöyle anlatır: "Geçmiş zamanda pekçok kutsal kalıntı Kıbrıs'ta kendisine bir yuva bulmuştur. Bunlar arasında Efendimizin (Hz. İsa'nın) haça gerilmek üzere Yahudiler tarafından bağlanarak götürüldüğü ipin bir parçası, Yahuda İskariyot'un ona ihanetinin bedeli olan otuz gümüş paradan biri, onun haça çakıldığı çivilerden biri ve üç damla kan, Galile'deki Kana'da suyu şaraba çevirdiği küplerden biri, Bakire Meryem'in annesi Azize Anne'in bir kolu ve Nuh'un gemisinin Ararat Dağı yerine son durağı olduğu iddia edilen Trodos Dağı'nın zirvesinden bir kaya. Bu kalıntılar ve gezgiler tarafından tarif edilen niceleri yitip gitmişlerdir..."⁷

Hristiyanlık Dünyasında Kutsal Kalıntılar ve Emanetler Kültünün Ortaya Çıkışı

Hristiyanlık dünyasında kutsal kalıntılara önem verilmesi eldeki en eski yazılı kaynaklara göre ikinci yüzyıl ortalarında yaygınlaşmaya başladı. Katolik, Ortodoks ve hatta Luteran Kilisesi'ne aziz sayılan İzmir Piskoposu Polikarp'ın 155 yılında işkenceyle öldürülmesini anlatan şahadetnamesinde belirttiği üzere azizin kemikleri İzmir Kilisesi tarafından büyük bir özenle korunmaktadır. Şahadetname, azizin kutsal kalıntılarını (ayion sarikon) kilise için "kıymetli taşlardan daha değerli, değerli altundan daha kıymetli" demektedir.⁸

Kilise tarihçiliğinin babası olarak bilinen Romalı tarihçi Eusebius Pamphili (öl. M.S. 339) önemli kaynak eseri *Historia Ecclesiae*'sinde 3. Yüzyılda azizlerin mezarlarını ve kalıntılarını ziyaret etmenin bir gelenek haline geldiğini belirtmektedir.⁹ İnananların ve hacıların kutsal mekanlara yaptıkları ziyaretler sırasında bu mezarlara ve kalıntılara yüz sürdükleri, onları öptükleri ve yanlarında götürdükleri tespih, mendil ve haç gibi eşyaları bunlara sürtmeک suretiyle kutsallıklarının bu eşyalara da geçirmeye çalıştıkları eski seyahatnamelerde belirtilmektedir.¹⁰

4. yüzyıla gelindiğinde kutsal mezarlar ve kalıntılar bütün Orta Doğu'da ve Anadolu'da her tarafa ortaya çıkmaya başladı. Bir kısmı putperest, Yunan-Roma-Mısır uygulamalarına ait kalıntı ve gömü yerleri üzerinde, bir kısmı da gerçek makamlar üzerinde oluşmaya başlayan manastır ve ziyaretgahlar her yıl binlerce hacı adayını cezbetmeye başladı. Bu konuda pek çok konuda örnek olmasına rağmen İskenderiye Başpiskoposu Cyril'in (öl. M.S. 444) hikayesi en iyi bilinenlerdendir. M.S. 412-444 arasında sürdürdüğü görev sırasında İskenderiye'deki Yahudilere ve eski Mısır inancını devam ettirenlere karşı yürüttüğü acımasız ve kanlı siyasetle bilinen Cyril, Tanrıca İsis'e adanmış bir tapınağı rahiplerle yaptığı tartışmalarda üstünlüğünü kanıtlamak için gece kendisine bir meleک göründüğünü ve meleğin İskenderiye'de gömülü olan şehit Aziz Cyrus'un kalıntılarını Mennotis'e nakletmesi talimatını verdiğini iddia etmiştir. Eski bir mısır mezarlığı üzerinde kurulmuş olan kilisede yapılan kazıda kalıntılara ulaşılmış ancak mezardan bir yerine iki kişinin kalıntılarının çıkması üzerine Cyril bunların Aziz

Cyrus ve asker Yuhanna'ya ait olduğunu iddia ederek aklı sıra hem İsis rahiplerine olan sözde üstünlüğünü kanıtlamış hem de kilisenin çevresindeki arazilere kilise adına el koymuştur. Diğer taraftan Mennotis'e nakledilen sözde aziz kemikleri sayesinde buradaki küçük kilise üne kavuşturulmuş, bu da oradaki en önemli İsis tapınağı ve kültünün sonu olmuştur.¹¹

Aziz kemiklerinin sergilendiği kilise ve bölgele-
rinin maddi ve manevi güç ve önem kazanması aynı azize ait birden fazla iskeletin ortaya çıkartılmasına neden olmuş, bazen de bu kalıntılar çalınarak başka yerlere taşınmıştır. Bu konuda oldukça bilinen örnek Kıbrıs'la ilgilidir. Filistin'den gelerek Kıbrıs'ta inzivaya çekilen ve 371 yılında burada ölen Aziz Hilarion'un ününün yayılarak ziyaretçi celbetmesi üzerine kalıntılarını çömezlerinden Hesikius tarafından kaçırılarak Filistin'e nakledilmiş ve Gazze yakınlarındaki bir manastıra gömülmüştür. Olayın duyulması üzerine bu manastır önemli bir hac merkezi haline gelmiştir.¹²

Kemikler Üzerinden Siyaset

Bu araştırmanın kapsamı dışında kalmasına rağmen kutsal kalıntılar ve bunlar etrafında İstanbul'un kurucusu Konstantin'den başlayarak Bizans imparatorlarının İstanbul şehri üzerinde oluşturdukları kutsal kalıntı ve emanetler kültünün siyasetle iç içe gelişen sürecine kısaca bakmak yarar vardır. Doğu Roma'ya rakip olarak ortaya çıkan İstanbul'un Kudüs yerine Hristiyanlığın merkezi ve dolayısıyla imparatorlarının da Hristiyanlığın koruyucusu kivesi altında siyasi güç kazanabilmesi için Konstantin'den başlayarak Anadolu'dan ve Orta Doğu'dan toplanan kutsal kalıntılar ve emanetler şehre getirilmeye başlandı. İstanbul'a nakledilen yüzlerce kutsal kalıntı ve emanet önce çeşitli kiliselere gönderilmişse de daha sonra imparatorluk sarayı içerisinde inşa edilen ve yakınındaki deniz fenerinden dolayı Fenerli Meryem Kiliseli olarak bilinen kiliseye konmaya başlandı.¹³

Bugün İstanbul'daki Rum Patriğinin ısrarla bu fener kilisesi kültüne sahip çıkması, hatta kendisine Fener Rum Patriği ünvanı vermesi ve Bizans imparatorlarını taklit ederek sarı zemin üzerine siyah renk çift başlı kartal figürlü bayrak kullanması geçmişteki Hristiyanlık dünyasına hakim olmakla ilgili Bizans siyasetinin

devamı arzusundan başka birşey değildir.

Bizans'ın 1204 yılında 4. Haçlı Seferleri sırasında işgali yüzlerce kutsal kalıntı ve emanetin Katolik Hristiyanlarca yağmalanarak Batı'ya götürülmesine yol açtı. Bu olaydan sonra pek çok Batılı kral ve prens Konsantin'in izinden giderek Hristiyanlık dünyasının liderliğine soyunmuş ve bunun neticesinde İstanbul'dan yağmalanarak getirilen kalıntıların sergileneceği kiliseler ve şapeller inşa etmişlerdir. Batı Roma İmparatoru Charles IV. (öf. 1378) daha da ileri giderek Prag'da bulunan Karlstein Kalesi içerisinde kutsal emanetlerin korunması için bir şapel inşa etmiş ve emperyal siyasetini Konstantin'in yolundan giderek oluşturacağını açıklamıştır.¹⁴

İstanbul 4. Haçlı Seferleri'nin şokunu atlattır atlatmaz yitirdiği kutsal kalıntıların ve emanetlerin yerine yenilerini getirmekte veya yaratmakta gecikmedi. Özellikle Ortodoks dünyası liderliği ve Batı Roma'ya karşı dini ve siyasi eşitliği sürdürülebilmek için bunlara büyük ihtiyacı olduğu ortadadır. Müslümanların eline geçmesi ve bölgedeki güvenliğin azalması nedeniyle Filistin'deki kutsal mekanları ziyaret edemeyen Hristiyanlar 14 ve 15. Yüzyıllarda İstanbul'a gelerek bu kutsal emanetlere yüz sürmeye başladılar. Bu yüzyıllarda İstanbul'da sergilenen kutsal kalıntı ve emanetlerin sayısı ve çeşitliliği inanılmazdır.¹⁵

Bizans'ın bu siyasetinin Batı'yı etkilemesi gibi Osmanlı'yı da etkilemesi kaçınılmazdı. Nitekim, İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet'in Bizans'tan ele geçirilen bazı kutsal kalıntı ve emanetleri koruduğu bilinmektedir. Bizans etkisiyle Fatih'le başlayan kutsal emanet ilgisi Yavuz Sultan Selim'le doruk noktasına ulaşmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında Konsantin ve Selim arasındaki benzerlikler şartırcıdır. Yavuz Sultan Selim de Konstantin'in izinden giderek İslam'ın en kutsal emanet ve kalıntılarını (örneğin Dendan-ı Saadet (Hz. Muhammed'in dişi) ve Sakal-ı Şerif (Hz. Muhammed'in sakalı)) toplayarak İstanbul'a getirmiş, Topkapı Sarayı'nda özel bir bölümde muhafaza etmiş ve belli zamanlarda bunlar dini törenlerle ziyaret edilmiştir. Bunların yanı sıra Hz. Muhammed'e ait olduğuna inanılan bayrak (Sancak-ı Şerif) sefer başlangıçlarında ordugâha dikilmiş veya İstanbul'da'ki büyük isyanlarda padişahlar Sancak-ı Şerif'i açarak taraftar toplamaya çalışmışlardır. Selim'in bu kutsal emanet ve kalıntıları İs-

tanbul'a naklinden sonra Halifelik müessesesi önem ve siyasi tesir kazanmıştır.¹⁶

Selim'le doruğa çıkan kutsal emanet ve kalıntı toplama işlemleri imparatorlukluktada süratle yayılmış ve Sarayın yanısıra pek çok merkezde özellikle Hz. Muhammed'e ait olduğu iddia edilen Sakal-ı Şerif örnekleri çoğalmıştır. Bugün Lefkoşa'daki Arabahmet Camii'nde ve geçmişte Ömerge ve Bayraktar Camii'lerinde ve Hala Sultan Tekkesi'nde kutsal günlerde teşhir edilen Sakal-ı Şerifler bu akımın sonucunda adaya getirilmiştir.

Topkapı Sarayı'nda bugün teşhir edilmekte olan kutsal emanetlerin bir bölümü Bizans kiliselerinde korunan bazı mantık ve aklın alamayacağı nesnelere boy öçüşüyor. Kutsal Emanetler Dairesinde sergilenen Hz. İbrahim'in tenceresi ile Hz. Musa'nın asası bunlardan sadece birkaç tanesidir. Bazıların kesinlikle gerçek olmayacakları ise kendiliğinden ortadadır. Örneğin, Hz. Muhammed'in teyemmüm taşı (susuz abdest almakta kullanılan taş)olarak sergilenen obje bir Asur tabletidir. Tablet saray başhademesi Şummidina'nın Kral Aşurbanipal'a (öf. ca. M.Ö. 627) gönderdiği mektubunu içermektedir ve Babilli heykeltıraş Marishtar'a verilen siparişlerle ilgilidir.¹⁷ Hz. Muhammed'e ait olduğu belirtilen mühür aslında bir kopyadır. Orjinalini bir kuyuya düşürmek suretiyle kaybeden Halife Osman üzerine bugün Topkapı'da sergilenen mühür kazıtmıştır. Hz. Fatıma'ya ait olduğu iddia edilen seccade gerçekte 16. yüzyıla, Hz. Hüseyin'e ait olduğu belirtilen seccade ise 17. Yüzyıla ait bir Bergama halısıdır. Yine Hz. Ayşe'nin bohçası olarak takdim edilen muskallı kumaştan mamül örtü ise Kanuni dönemine ait olup kenarında yapının ismi açıkça okunmaktadır.¹⁸

Kıbrıs'ın Kutsal Emanet ve Kalıntıları (5. – 16. Yüzyıl)

Kıbrıs Hristiyanlıkla M. S. 45 yılında tanıştı. Adayı ziyaret eden Hz. İsa'nın havarilerinden Pavlos, daha sonra azizlik mertebesine yükseltilecek olan Kıbrıs asıllı Barnabas ve kendi adıyla anılan İncilin yazarı Aziz Markos Kıbrıs'ın Romalı valisi Sergius Paulus'u Hristiyanlığa geçmesini sağladılar. Dördüncü yüzyıl ortalarında ada büyük oranda, inanç sisteminde pekçok çok tanrılı dinlere ait unsurlar içerse de, artık büyük oranda

Hıristiyanlaşmıştı. 434 yılına gelindiğinde Efes Konsey'i Kıbrıs Kilisesi'nin bağımsızlığını teyid etmişti. Ancak kilise tüm ayrıcalıkları ile bağımsızlığının bir imparator fermanı ile teyidini 478 yılında elde edebildi. Bu yılda Constantia (Salamis) Başpiskoposu Anthemios'un bir rüyası üzerine bulunan Kıbrıslı Aziz Barnabas'a ait mezar ve kemikler ile Aziz Matta İncili'nin bir nüshası süratle İstanbul'a aktarıldı. Bu kutsal kalıntılar ve emanet karşılığında dönemin Bizans imparatoru Zeno Kıbrıs Kilisesi'nin bağımsızlığını bir altın fermanla (hrysobull) teyid ederek Başpiskopos'a kırmızı mürekkep ile imza atma, cübbesinin altında mor tören yeleği giyme ve altından bir asa taşıma yetkisi verdi. **(Resim 1)**

Resim 1: Aziz Anthemiosun rüyası üzerine bulunan Aziz Barnabasın cesedi ve Matta İncilinin nüshası. (St. Barnabas Manastırı Kilisesi duvar freski)

Özetlenecek olursa Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi bağımsız (otosefal) varlığını Aziz Barnabas'a atfedilen kemik parçalarına ve kalıntılarla birlikte bulunan Matta İncili'nin bir nüshasına borçludur. Ancak M.S. 61 yılında Kıbrıs'ta taşlanarak öldürüldüğü tahmin edilen Barnabas'ın kalıntıları arasında nasıl olup da M.S. 65-70 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen Matta İncili'nin bir nüshası bulunduğu gerçekten izaha muhtaçtır.²⁰

Hiç şüphesiz ki Kıbrıs adasını hac yolları üze-

rine koyan, adaya uğrayan her hacının ve pek çok gezgin tarafından ziyaret edilen en önemli kutsal emanet Roma İmparatoru Konstantin'in annesi Helena Augusta'nın (öl. M.S. 328) adaya getirdiği iddia edilen "iyi hırsızın" haçı ve Hz. İsa'nın haçından bazı parçalarıdır.²¹

Helena'nın 327-328 yıllarında Orta Doğu'ya ve özellikle Kudüs'e yapmış olduğu ziyaretler sırasında İsa'nın ve yanı sıra haça gerilen iki suçlunun haçlarını, İsa'nın haça çakılması için kullanılan çivileri ve diğer bazı kutsal emanetleri bulup Batı'ya ve Kıbrıs'a taşıdığı yönündeki birbirini tekrar eden Orta Çağ kaynaklarında kilise tarihçisi Eusebius'a dayandırılarak anlatılan olaylar hakkında artık çok ciddi şüpheler vardır. Araştırmacılar Konstantin'in bilinçli olarak annesi Helena etrafında Kutsal Haç Efsanesi'ne dayalı bir kült geliştirdiği üzerinde hemfikirlerdir.²² Bu kült sayesinde Ortodoks kilisesi gerek Konstantin'i gerekse Helena'yı azizlik mertebesine yükseltmiştir. Bugün Kıbrıs'taki hemen her kilisede Aziz Konstantin ve Aziz Helena freski veya ikonu görmek mümkündür.²³ **(Resim 2)**

Resim 2: Kutsal kalıntıları kullanarak İstanbulu "Yeni Kudüs" mertebesine yükseltmek için çabalayan Bizans kralı Konstantin ve pek çok kutsal kalıntıyı Kudüste bularak İstanbul'a nakleden annesi Aziz Helena.

Kutsal Haç'ın Kıbrıs'a getirilişi ile ilgili en eski

ve detaylı bilgi veren kaynaklardan biri Wilbrand von Oldenburg'dur (ö. 1234). Oldenburg 1211 yılında Filistin'e gitmek üzere çıktığı yolculuğunda Kıbrıs'a da uğramış ve kendi ifadesiyle Kutsal Haç (Stavro Vouni) Dağı'ndaki manastırı da ziyaret etmiştir. Oldenburg manastırdaki keşişlerin uyguladığı yaşam ve davranışlarından kısaca şikayet ederek, onların kendisine aktardığı ve günümüze kadar da yaygın bir şekilde Rumlar arasında nakledilegele Kutsal Haç ile ilgili hikayeyi anlatır.

Ancak hikayeye geçmeden önce bir hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. Oldenburg daha sonra göreceğimiz gibi diğer Orta Çağ kaynaklarında belirtildiği üzere manastırdaki haçın "iyi hırsıza" ait olduğu belirtilmez. Aksine, bahse konu haçı Hz. İsa'nın çarımha gerildiği haç olduğu intibahı uyandıracak şekilde Kutsal Haç olarak nitelendirir. Oldenburg manastırdaki küçük bir şapelde Kutsal Haç'ın havada asılı durduğunu ve dokunulduğunda sallandığını, ancak şapelin oldukça karanlık olması nedeniyle bunu görmeyen pek de kolay olmadığını anlatır. Oldenburg'a anlatılanlara göre Şeytan ada sakinlerine rahat vermemekte, gündüz gömlen cesetlere gece mezarlarını çıkartarak geri ailelerine getirmekte, bu nedenle de bir türlü ölüleri gömmek mümkün olamamaktadır. Ada halkının bu acıklı durumunu öğrenen Helena Kudüs'te bulunduğu bu Kutsal Haç'ı Kıbrıs'a getirerek bugün bulunduğu yere diker ve böylelikle Şeytan'ı kovar.²⁴

Oldenburg'dan yaklaşık 120 yıl sonra 1333'te adaya gelen bir soydaşı ve hacı adayı, Wilhelm von Boldensele, Kutsal Haç hakkında bilinenlere bazı detaylar ekler. Boldensele haçın korunduğu manastırın o tarihte St. Benedict tarikatına ait keşişler tarafından kullanıldığını ve haçın da pişmanlık getiren "iyi hırsıza" ait olduğunu belirtir (Stavro Vouni Manastırı Osmanlı'nın adaya geldiği 1571 yılına kadar zaman zaman Katolik keşişlerin zaman zaman da Ortodoks keşişlerinin eline geçmiştir.) Boldensele ayrıca manastırda İsa'nın çarımha gerilmesi sırasında kullanılan çivilerin birinin parçasıyla diğer bazı kutsal kalıntıların da bulunduğunu belirtmektedir.²⁵

Hz. İsa'nın çarımha gerilmesi sırasında kullanılan iddia edilen pekçok çivi çeşitli Katolik ve Ortodoks kilisesinde teşhir edilmektedir. Helena tarafından bulunduğu iddia edilen çivilerden biri, oğlu Konstantin'in savaş meydanlarında koruması amacıyla atının eğerine diğerinin ise tacına konduğu çeşitli kaynaklarca belirtilmekte-

dir.²⁶ Diğer yandan Clarili Robert, Dördüncü Haçlı Seferleri sırasında İstanbul'un Haçlılar tarafından yağmalanmasını anlatırken Batı'ya kaçırılan yüzlerce kutsal kalıntı ve emanet arasında İsa'nın çarımha gerilmesi sırasında kullanılan iki adet çiviye de sayar.²⁷

Sir Harry Luke *Cyprus: A Portrait and an Appreciation* isimli pöpler eserinde Kıbrıs'ta Afrodit'in, Panagia yani Tanrı'nın Anasına, Neptün'ün Ayios Nikolas'a ve pagan bir ilahın hem Ayios Yorgios'a hem de ada Müslümanlarının inandığı Hz. Hızır'a dönüştüğünü anlattıktan sonra sözü Helena'nın 327'de Kıbrıs'a yaptığı ziyarete ve Stavro Vouni Manastırı'ndaki Kutsal Haç'a getirir. Luke bugün dahi gözardı edilen haçla ilgili ilginç bir detaya deyinir. Yazar, Orta Çağ kaynaklarında Helena'nın Hz. İsa'nınkini yanı sıra iki haç daha bulunduğunu, bunlardan hangisinin iyi hangisinin de kötü hırsıza ait olduğunu bilemediğinden bu iki haçı bozup her birinden birer parça almak suretiyle iki yeni haç yarattığını belirtildiğini söyler. Luke devamlı Kıbrıs'taki haçın "iyi hırsıza" ait olduğu söylencesinin baskın çıkması sonucunda bu detayın unutulduğunu vurgular. Luke ayrıca Helena'nın bu komposit haçın gövdesine İsa'nın haçından alınan küçük bir parçayı da monte ettiğini ifade eder. (Resim 3)

Resim 3: Stavro Vouni Manastırında korunmakta olan ve Kutsal Haçtan bir parça içerdiğine inanılan haçı sergileyen bir keşiş. (Fotoğraf: Sir Harry Luke, 1956)

Luke, bu arada günümüzde artık unutulmaya yüz tutmuş olan Tohni Kilisesi'ndeki Kutsal Haç'tan da bahseder. Bu haç da Helena'nın ada halkına bir hediyesidir ve hatta zamanında Stavro Vouni'deki Kutsal Haç'tan daha da kutsal sayılmıştır. Çünkü bu küçük haç İsa'nın çarmıha gerildiği zaman ayaklarının üzerine çakıldığı ayakçadan (suppedaneum) yapılmıştır. Bu haçın hoş bir koku yaydığı da rivayet edilmektedir. Ancak bu haç Orta Çağlarda kaybolmuştur. Luke'un aktardığı bir söylenceye göre bu kutsal emanetin korunduğu Tohni Kilisesi'nin de halkı taciz eden 40 iblisin hapsedildiği kuyunun üzerine inşa edilmiştir.²⁸

Boldensele'den iki yıl sonra 1335 yılında adaya uğrayan St. Augustin Tarikatına ait Verona'lı keşiş Jacobus da Kutsal Haç'ın "iyi hırsıza" ait olduğunu, bunun iki taş arasında asılı durduğunu ve kötü havalarda denizcilerin bu kutsal haçı dualarında andığını söylemektedir.²⁹ Ancak Jacobus Stavro Vouni Manastırı'nın Ortodoks keşişler tarafından kullanıldığını söylemektedir ki bu Boldensele'nin söyledikleri ile çelişmektedir. Boldensele keşişlerin Katolik St. Benedict Tarikatı'nın üyeleri olduğunu belirtmektedir. Her iki kaynağın doğru olarak kabul edilmesi halinde manastırın 1333 ile 1335 yılları arasında el değiştirdiği varsayılmalıdır.³⁰

Kutsal Haç ile ilgili 1344-1345 tarihli bir diğer kaynağın yazarının ismini bilemiyoruz. Orjinal el yazması Cambridge Üniversitesi'ndeki Corpus Christi Koleji kütüphanesinde muhafaza edilen bu seyahatnamenin yazarı hakkında herhangi bir bilgimiz yoktur. Metnin Kıbrıs'la ilgili bölümü 1924 yılında önce Kıyriaka Hronika Dergisi'nde ve bilahare Theophilus A. H. Mogabgab tarafından 1943 yılında yayınlanmıştır. İsimsiz kaynağımız da tövbecar hırsıza ait haçın dağdaki Ortodoks keşişlerine ait manastırda korunduğundan bahsetmektedir.³¹

1350 yılında adamızdan geçen Ludolphe (bazı kaynaklara göre Rodolphe) von Suchen de Veronalı Jacobus'un belirttiği gibi denizcilerin çok zor anlarında Stavro Vouni Haçı'nı dualarında andığını ve haçın pek çok mucizeye neden olduğunu anlatır. Von Suchen adada yaşamış olan St. Katherina, St. Barnabas ile St. Ephiphanius'un pek çok mucizeler yarattığını, Kıbrıs'ın hac yolu üzerinde önemli bir durak yolu olduğunu ve hiçbir hacı adayının adaya uğramaksızın yoluna devam edemeyeceğini söyler.³² Aynı yıllarda Kıbrıs'ı ziyaret eden İngiliz

seyyahı Sir John Maundeville (öl. 1382) Kutsal Haç ile ilgili bilinenleri tekrarlar ancak diğerlerinden farklı olarak 14. Yüzyıldaki yaygın bir söylenceye atıfla "iyi hırsızın" ismini Dismas olarak verir. Ayrıca İsa'nın haçının yarısının da Kıbrıs'da bulunduğu iddiasının yanıl olduğunu söyler.³³

14 ve 15. Yüzyıllarda adaya uğrayan pek çok hacı adayı ve seyyah Kutsal Haç'tan bahsetmeye devam eder. Bunlardan Nicolai de Marthono'ya (Martoni) ait seyahatname 14. Yüzyıl Kıbrıs'ında bulunan kutsal kalıntıların geniş bir listesini vermesi açısından araştırmamız için önemli bir kaynaktır.³⁴

Kutsal Haç konusunu kapatmadan önce üç kaynağa daha değinmekte yarar vardır. Bunlardan 1553 yılında adayı ziyaret eden John Locke diğer hiçbir kaynaktan belirlenmeyen kan lekelerinden bahsetmesi açısından ilginçtir.³⁵

1598 yılında adanın Osmanlı hakimiyetine geçmesinden 27 yıl sonra Kıbrıs'ı ziyaret eden Villamont ise gerek Stavro Vouni Manastırı'nın bulunduğu dağ, gerekse manastırın inşasına neden olan olaylarla ilgili olarak bazı söylencileri aktarması açısından dikkate değerdir. Villamont bugün manastırın bulunduğu dağda geçmişte Venüs Acreae'ya ait bir tapınak bulunduğunu, bu tapınağa kadınların girmesine hatta bakmasına dahi izin verilmediğini ancak "şimdilerde bu dağa Kutsal Haç Dağı" dendiğini açıklar. Villamont kendisinin ziyaret ettiği dönemde manastırın terk edilmiş halde olduğunu da kaydeder.³⁶ (Resim 4)

Villamont'un aktardığı kuruluş efsanesine göre Kudüs'ten dönmekte olan Helena Kıbrıs'ta karaya çıkar ve bu dağın eteğinde kurduğunu kampta istirahatata çekilir. Başının altında yanından hiç ayırmadığı Hz. İsa'ya ait haç vardır. Uyandığında haçın yok olduğunu görür. Büyük bir araştırmadan sonra adamları haçı Kutsal Dağ'ın tepesinde bulur. Helena bunu ilâhi bir emir sayarak tepeye manastır inşa eder ve İsa'nın haçından da küçük bir parça bırakır.³⁷

Yukarıda naklettiğimiz gezgin Oldenburg'un manastırın kuruluşu ile ilgili aktardığı söylence ile Villamont'un aktardıkları arasındaki farklılıklar Kutsal Haç Manastırı'nın kuruluşu ve manastırda sergilenen kutsal emanetin adada bırakılması hakkında adada birden fazla söylencenin varlığını göstermektedir.³⁸

Kutsal Haç konusuna değinen en son, ancak en

Resim 4: Kutsal Haç (Stavro Vouni) Manastırı, 13. Yüzyıldan itibaren Kıbrıs'a uğrayan hacıların dikkatini çekmeğe başlamıştı.

önemli kaynağımız Felix Faber'in 1480 – 1483 yılları arasında Orta Doğu'ya yapmış olduğu ziyaretlerini kaydettiği hatıratıdır. Claude Cobham'ın da belirttiği gibi Faber kendinden önceki seyyahların ve hacıların verdiği bilgileri tekrar yerine kendi gözlem ve araştırmalarını aktarmıştır.³⁹ Aynı şekilde Kutsal Haç Manastırı'ndaki havada asılı durduğu iddia edilen Kutsal Haçı da yakından incelemiş ve açıkça söylemese de hacin havada asılı durmasını sorgulamıştır. Kendisi belirtmese de anlatısından haçı boşlukta asılı duruyor gibi gösteren düzeneğin nasıl çalıştığı kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Faber karanlık bir niş içerisinde duran hacin ön yüzünün gümüşle kaplı olduğunu, kaplı olmayan iki ucunun duvardaki oyuklara ve alt ucunun da yerdeki oyuk içerisinde bulunduğunu, bu oyukların bir kişinin elini rahatça sokup araştırarak kadar geniş olduğunu söyledikten sonra ilginç bir değerlendirmede bulunur: "Onu daha

iyi araştırabilirdim, ancak Tanrı korkusu buna engel oldu ve başkalarına yapmalarını yasakladığım şeyi kendim de yapmadım. Ben bu dağa bu haça saygı göstermek için çıkmıştım, bir mucize görmek veya Tanrı'yı denemek için değil."⁴⁰

Makhairas'ın *Kronaka (Chronicle)* isimli eserini tercüme edip yayınlayan R. M. Dawkins Kutsal Haç'ın çeşitli kaynaklara aktarılan havada asılı durma özelliğini aktardıktan sonra çeşitli benzeri olaylara değinmektedir. Dawkins Tuz Gölü kenarındaki Hala Sultan Tekkesi'nde de benzeri bir iddiayı varolduğunu, bir triliton olan Umm Haram'a ait mezarın yatay taşının havada asılı durduğunun Müslümanlarca dile getirildiğini hatırlatır.⁴¹ Dawkins devamla Felix Fabri'nin Hz. Muhammed'in demirden sandukasının mıknatıslar vasıtasıyla havada durduğunu söylediğini belirtir. Tarihçi, Evliya Çelebi'ye atıfla Kars ve Erivan arasındaki Üç Kiliseler Manastırı yakınlarındaki bir mağrada demirden bir çubuğun da boşlukta durduğunu, kuvvetli bir rüzgâr estiği zaman titreştiğini, "kâfirlerin" bunun Havari Simeon'un bir mucizesi olduğuna inandıklarını, halbuki bunun mıknatıslar vasıtasıyla sağlandığını aktarır. Dawkins, 10. Yüzyılda yaşamış olan Arab tarihçisi İbn Hauqal'ın da o dönemde camiye çevrilmiş olan Palermo kilisesinde bulunan Aristotle ait sandukanın da havada durduğunu söylediğini ifade eder.⁴²

Havada asılı duran Kutsal Haç hikâyesi 1420'li yıllarda meydana gelen Memluk istilası ile sona ermiştir. Manastırı yağmalayan Müslümanlar haçı yerinden çıkarttıkları zaman hacin ustaca gizlenmiş yaylar vasıtasıyla havada durduğunu keşfetmişlerdir. Manastır bu büyük yalanın ortaya çıkması sonucunda büyük gelir kaybına uğramıştı. 1553 yılında Kutsal Haç yatay tahtasının iki ucundan duvara tutturularak sallanması sağlandı. Ancak artık gerçekleri gözlemek mümkün olamayınca keşişler sözde 1550'li yıllarda meydana gelen bir depremin hacin dengesini bozduğunu, bu nedenle artık boşlukta durmadığını, bundan dolayı da halen varolan salıncağ düzeneğinin kurulduğu söylencesini yaymaya başladılar.⁴³

Helena söylencesinden tamamen bağımsız olarak gelişen ve hatta Helena'nın adaya gelmesinden önce kurulan başka bir Kutsal Haç manastırı vardır. Omodos Köyü'nde bulunan Kutsal Haç Manastırı'nın kuruluşu

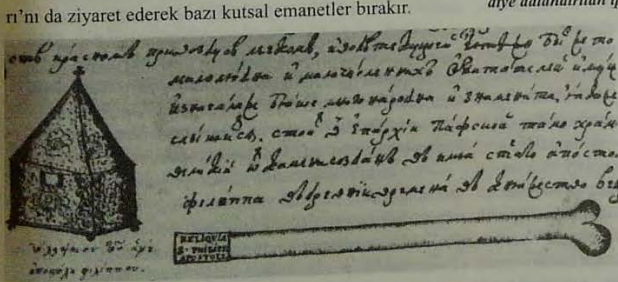
söylenceye göre Stavro Vouni Manastırı'nın inşasından öncedir. (Resim 5) Kuruluş hikâyesine göre artık bugün haritadan silinmiş olan Koupetra köylüleri bugün manastırın bulunduğu yerde geceleyin parlak bir ışık (ateş) görürler. Olayın defalarca tekrarlanması üzerine ışığın görüldüğü yerin kazılması üzerine küçük bir mağra ve

bu mağranın içerisinde de bir haç bulurlar. Buraya bir kilise ve zamanla bir manastır inşa edilir. Omodos köyü bu manastır çevresinde kurulmuştur. Ukraynalı din adamı ve seyyah Vasyıl Hryhorovyc Bars'kyj (öf. 1747) haçın halk arasında Stavros tou Modou (Omodos Haçı) olarak bildiğini söyler. (Resim 6)

Helena adaya geldiğinde Omodos'taki Kutsal Haç Manastırını da ziyaret ederek bazı kutsal emanetler bırakır.

Resim 5: Omodos Köyündeki Kutsal Haç Manastırı Kilisesinde altın ve gümüşten yapılmış bir kutsal kalıntı muhafazasında (reliquary/chasse) korunmakta olan Aziz Philipe ait kafatası.

Resim 6: Keşiş Barskyj'in Kıbrıs seyahatnamesinde yer alan çizimlere göre Aziz Philipin kafatasının bulunduğu kutsal kalıntı kutusu ve azize ait bir kemik.

Resim 7: Omodos Köyündeki Kutsal Haç Manastırında korunmakta olan ve Hz. İsa'nın çarmıha bağlanmasında kullanıldığına inanılan ve Ayios Kannavos diye adlandırılan ipin bir parçası.

Bunlar arasında Hz. İsa'nın Romalılar tarafından çarmıha bağlandığı ipin bir parçası ve çarmıhta iken kendisine sirkeli su vermek için kullanılan süngerin ucuna takılmış olduğu kutsal kamyış da vardır. Bars'kyj ipi biraz ince bulmuş ve üzerindeki kan izi olduğu söylenen lekeleri de halkın söylencesi olarak aktarmıştır. Halk arasında "kannav" olarak bilinen liflerden yapılmış olan ip parçası bu nedenle "Ayios Kannavos" veya sadece "Ayios Skinios" olarak bilinmektedir. (Resim 7)

Omodos Kutsal Haç Kilisesi kutsal emanet ve kalıntılar açısından da hayli zengin bir koleksiyona sahiptir. Bunlar arasında Kutsal İpin bir parçasının üzerine dolanmış olduğu altınla kaplı Büyük Haç en önemlisidir. Altın kaplamaların küçük bir bölümü pencere gibi açıldığı zaman kutsal ip görülebilmektedir. Bunlardan başka mağrada bulunan küçük haçın entegre edildiği haç, Anoiira Manastırı'na ait Panaretos Haçı, altın-gümüş karışımı bir kutuda muhafaza edilen Havari Philip'in başı, İsa'nın çarmıha gerildiği Kafatası (Golgotha) Tepe-si'nden alınmış bir taş ve diğer 26 azize ait muhtelif kemik parçaları Omodos Manastırı koleksiyonunda yer almaktadır.⁴⁴

Kutsal Haç'tan sonra adadaki diğer kutsal emanet ve kalıntılara bakmakta yarar vardır. Daha önce de sözünü ettiğimiz hacı adayı Boldensele Kıbrıs'ı ziyaret ettiği 1337 yılında Aziz Hilarion'a ait kalıntıların Gedamors (Dieu D'amours – günümüzde St. Hilarion) Kalesi'nde ve Aziz Zozonion veya Zozomion'un kafatasının ise Lefkoşa'daki kraliyet şapelinde muhafaza edildiğini belirtmektedir.⁴⁵ Boldensele'nin Aziz Zozonion olarak takdim ettiği azizin ismini gezgin Maundeville ise Aziz Zenonimus olarak verir ve Amours (St. Hilarion) Kalesi'nde bulunan Aziz Hilarion'a ait kalıntıların büyük bir saygıyla ziyaret edildiğini teyid eder.⁴⁶

Araştırmamızda daha önce ismi geçen Von Suchen, Aziz Mamas, Aziz Barnabas, Azize Katerin ve Aziz Ephiphanius'un mezarlarının önemli ziyaretgâhlar olduğundan bahisle bu azizlerin büyük mucizeler yarattığını, özellikle Aziz Mamas'ın abseleri (yaraları) iyileştirmede pekçok kerametinin görüldüğünü ifade eder. Kabirleri dışında, Aziz Mamas hariç, diğer azizlere ait kalıntılar Suchen'in adamızı ziyaret ettiği tarihte çoktan yok olmuştur.⁴⁷

Aziz Mamas'ın kabri bugün de Güzelyurt'ta bulunur ve ismini taşıyan kilisede ziyaret edilebilmektedir. Kalıntıların kabrinde gömülü olduğuna inanılmakla birlikte azize ait olduğu iddia edilen bazı kemik parçalarının bulunduğu gümüş kutu 1974'den sonra çalmıştır. 14. Yüzyılda yaraları iyileştirdiğine inanılan Aziz Mamas 18. Yüzyıldan itibaren özellikle kulak ağrıları ve sağrıları iyileştirdiğini yönünde günümüze kadar gelen bir külte sahip oldu. Lahit kapağının üzerindeki bir delikten sızan yağın, gerçekte mermer mezar kapağı üzerinden oluşturulan oyuğa papazlar tarafından dökülen,

zeytin yağının ağrıyan veya duymayan kulak içerisine sürülmesi halinde hastalığı sağaltacağına inanılıyordu. Bu nedenle iyileşen hastaların kiliseye getirdikleri pekçok kulak maketi mezarın perdesi üzerine çengelli iğnelerle tutturulmaktadır. 1974'den Güney Kıbrıs'ta yaşamakta olan Rumlara Aziz Mamas Kilisesi'nde ayın yapma izninin verildiği 2000'li yıllara kadar sözkonusu oyukta herhangi bir yağ izine rastlanmamışken ayinlerden sonra oyukta zeytinyağının bulunması işin gerçek yüzünü ortaya çıkartmaktadır.⁴⁸

1458 yılında adamızı ziyaret eden İngiliz gezgin William Wey de Aziz Mamas'ın cesedinin Lefkoşa dışında gömülü olduğunu ve ceseden yağ sızdığını belirtir. Wey ayrıca Başkeşiş Harion'un cesedinin de başkent dışında gömülü olduğundan bahseder ki bu Harion'un çok büyük bir olasılıkla St. Hilarion Kalesi'ndeki şapelde gömülü olan Aziz Hilarion'dur. Aynı şekilde cesedinden pekçok derde deva olan bir yağ çıktığı, Karmelit keşişi ve gezgin Nicole Le Huen tarafından belirtilen Aziz Memer'in (hatıratının başka bir bölümünde Aziz Meme ve Mamar olarak da isimlendiriyor.) Aziz Mamas olduğuna açıklar.⁴⁹

1488 yılında adamızı ziyaret eden Sebastien Mamefort da azizin ismini Memer olarak verir ve mezarından pekçok üstün özelliği olan bir yağın sızdığını söyler.⁵⁰

Coğrafyacı Tommaso Porchacci (öl. 1585) aralarında Kıbrıs'da dahil ettiği *L'Isola piu famosa del mondo* (Dünyanın en tanınmış adaları) isimli eserinde Aziz Mamolo'nun adada Mama olarak bilindiğini, bu azizin mezarından su veya bir çeşit sıvı çıktığını, halk arasındaki yaygın bir söylenceye göre bu sıvı hastalıkları sağalttığı ve denizdeki fırtınaları dindirdiğini nakleder. Porcacchi bu tip batıl inançların adada yaygın olduğunu, aynı şekilde Salamis Başpiskoposu Aziz Epiphanius'un inzivaya çekildiği mağranın duvarından sızan suya da benzeri özellikler atfedildiğini söyler.⁵¹

Aziz Mamas kültü Anadolu'da da özellikle Kayseri bölgesinde oldukça yaygındır. Bu kültürün Roma Tanrıçası Ma'dan kaynaklanan geçmişi ve özellikle Kıbrıs Türkleri arasında yaygın bir şekilde inanılan Ahi Revan (Evran) kültü ile olan ilişkileri kaydedeğerdır.⁵²

Aziz Mamas kültürünün Güzelyurt yöresi ile sınırlı olmadığı Mağusa şehrinde Aziz Mamas sokağı ve büyük bir olasılıkla bu sokakta da bir Aziz Mamas Kili-

Resim 8: Aziz Stephen'e ait olduğu iddia edilen kafatasının korunduğu kutsal kalıntı kutusu. Tepesindeki kapak açılmak suretiyle kafatasını opmek mümkün olabilmeyordur.

sesi bulunduğunu Rum kronikçisi Makhaira'ya atıfla Camille Enlart belirtmektedir.⁵³ Andreas ve Judith A. Stylianou ise biri artık günümüze yok olan Amiantos köyü yakınlarında, diğeri de Louvaras köyü olmak üzere iki Aziz Mamas kilisesinden daha bahsetmektedirler.⁵⁴

Aziz Mamas hakkında en detaylı bilgileri 1750'li yıllardaki Kıbrıs hakkında değerli ve geniş bilgiler sunan Alexander Drummond'dur. Drummond Mamas hakkındaki yaygın söylenceyi aktardıktan sonra azizin mezarı üzerinde duran bir ikonda Mamas'ın, Aziz George ve Aziz Demetrius ile resmedilmiş olduğunu ancak sadece Mamas'ın

yüzünün sürekli terlediğini anlatır. Drummond Kıbrıs da dahil çeşitli ülkeler hakkındaki detaylı bilgiler içeren uzun mektuplar halinde eserini yayınlanmasından bir süre sonra İngiltere'nin Halep konsolosluğuna atanmıştır.⁵⁵

Araştırmamızın daha önceki bölümünde de belirtildiği gibi Carinolalı Noter Martoni (Nicolai de Martono) seyahatnamesinin adamızla ilgili kısmında Ortaçağ Kıbrıs'ındaki Katolik kilise ve manastırlarında bulunan kutsal kalıntılar hakkında en detaylı listelerden birini vermektedir. Martoni 27 Kasım 1394 tarihinde Mağusa'ya ayak bastıktan sonra önce bu liman kentindeki, daha sonra da Lefkoşa ve civarındaki kutsal mekanları ziyarete çıkar.

Martoni'nin görme olanağı bulunduğu ilk kutsal kalıntı Mağusa'daki Aziz Stephen Kilisesi'ndeki Aziz Stephan'a ait bazı kemikler (Resim 8) ve isimlendirmede diğeri diğer azizlere ait kutsal kalıntılardır. Bu kiliseden sonra ziyaret ettiği Santa Maria de Cammino Manastırında da bazı ilginç kutsal kalıntıları görme imkânını

elde eder. Bunlar arasında güzel gümüş bir muhafaza (reliquary) içerisinde korunan Aziz Ursiline'nin kafası, Papa Aziz Leo'nun kaça kameği, Aziz Cufinus'un kafası, Aziz Sosius'un kafası ve Hz. İsa'nın haçından bir parça vardır.

Martoni Lefkoşa'daki kutsal mekanları ziyaret ettikten sonra Stavro Vouni Manastırını ziyaret ederek Kutsal Haç ve manastırda korunan diğer kutsal emanet ve kalıntıları görür. Gördükleri arasında Azize Anne'nin cesedinin bir kısmı, Aziz Blaise'nin bir kolu, Aziz George ait bir kaburga kemiği, Hz. İsa'nın çarpmış gerilmesinde kullanılan çivilerden biri ile haçından bir parça ve Aziz Stephen'in taşlanmasında kullanılan taşlardan biri vardır.⁵⁶

1418 yılında Kıbrıs'a uğrayan Caumont ve Chastelnuef dükü Nompas (ö. 1446) da Lefkoşa'daki kraliyet ikâmetgâhındaki şapelde teşhir edilen bazı kutsal emanet ve kalıntıları görme fırsatı bulur. Bunlar arasında Aziz George'un kolu, Hz. Meryem'in annesi Azize Anne'nin başı, Azize Euphemia'nın cesedinin tümü, Aziz George'un ejderhayı öldürdüğü mızrağın başı ve isimlendirmedeği daha pekçok kutsal kalıntı ve emanet vardır.⁵⁷

Araştırmamızın Kutsal Haç ile ilgili bölümünde atıfta bulunulan İngiliz seyyah John Locke atlarında adamızda bulunan ilginç bir kutsal emanetten daha bahseder. Locke 1 Ekim 1553 tarihinde yaptığı Mağusa gezisi sırasında Katolik kiliselerinin yanı sıra bazı Rum Ortodoks kiliselerini de ziyaret ettiği belirtir. Bunlardan ismini vermediği bir tanesinde Hz. İsa'nın bir düğünde içerisindeki suları şaraba dönüştürdüğü yedi küpün biri olduğu söylenen küpü de görme olanağını bulur. Locke'un tarifinden 12 galonluk su alabilecek kapasitede olduğu anlaşılan bu büyükçe taş kabın gerçek küplerden biri olup olmadığı konusunda seyahatimizin ciddi şüpheleri vardır.⁵⁸ Locke'un ismini vermediği kilisenin Aya Maria Hydría (Küplü Meryem) olduğunu adamız 29 Mart - 7 Mayıs 1566 tarihleri arasında ziyaret eden Christopher Fürer'in (ö. 1610) seyahatnamesinden öğreniyoruz. Fürer bahsekönü küpün topraktan mamul olduğunu, bir kulpunun kırık, diğeri ise hayli yıpranmış olduğunu söylemektedir.⁵⁹

Başkent Lefkoşa'daki Başpiskoposluk Katedrali Santa Sophia'da (Aya Sofya) zengin bir kutsal kalıntı koleksiyonu olduğunu bilmemize rağmen bunlar hakkında

elde fazlaca bilgi yoktur.⁶⁰ Örneğin Fransız ipek tüccarı Jacques le Saige (öl. 1549) 1518 tarihinde Kudüs'e gitmek üzere çıktığı yolculuğunda Kıbrıs'a da uğramış ve Eylül ayı başlarında St. Sophia Katedrali'ndeki ayine katılmıştı. Ayın sonrasında Cemaate Aziz Laurence'ın sağ kolunun gösterildiği ancak kendisinin sadece bir parmak boğumunu görebildiğini kaydeder.⁶¹

Adamıza uğrayan hacılardan Greffin Affagart (öl. 1544) 1534 yılında Kudüs'e yapmış olduğu hac yolculuğunun dönüşünde Mağusa veşkele (Tuzla) liman kentlerine uğrar ve oradan da Lefkoşa'ya gelir. Hatıratında ziyaret ettiği St. Sophia Katedrali'nde Hz. İsa'nın suyu şaraba çevirdiği küplerden birini gördüğünü aktarır. Bunun bir hafıza yanlışlığı olma olasılığı vardır. Çünkü Affagart adamıza yaptığı ziyaretinin başlangıcında Mağusa'ya da uğramış ve bu kentte dokuz gün kalarak çeşitli kilise ve manastır gezmiştir. Bunlar arasında bahsekonu küp nedeniyle isimi Ayia Maria Hydria olarak bilinen kilise de vardır.⁶² Ancak konuya yine de ihtiyatlı yaklaşmakta yarar vardır. Çünkü Affagart'tan yaklaşık 60 yıl önce St. Sophia Katedrali'ni ziyaret eden Ulrich Leman da kilisede böyle bir küpü gördüğünü söylemektedir.⁶³

Lefkoşa'da, cesedi çürümeden durduğu için kut-sallık atfedilerek azizlik mertebesine yükseltilen Burgundiyalı şövalye Francis'den de bazı gezginler bahsetmiştir. Örneğin Furer, Aziz Francis'in cesedinin başkentteki Fransisken Manastır'ında ahşap bir katafalk üzerinde ziyaretçilere teşhir edildiğini kaydetmektedir.⁶⁴

1373 yılında Kıbrıs'taki kutsal kalıntıların ve emanetlerin sayısında artış oldu. Cenevizlilerin Kıbrıs kralı Peter II'yi mağlup etmeleri ve Mağusa kenti ve çevresini işgal etmeleri üzerine kırıllık Anadolu sahillerinde 1361'den beri elinde tuttuğu toprakları Selçuklulara terkeder. Terkedilen bu topraklardaki kilise ve manastırlardaki kutsa emanet ve kalıntılar da Kıbrıs'a getirilir. Bunlar arasında gerek Batı'da gerekse Orta Doğu'da büyük üne sahip ve İncil yazarı Aziz Luka tarafından yapıldığına inanılan Hz. Meryem ikonu da vardır. Sırf bu ikonu ele geçirmek üzere Cenevizlilerin gönderdiği iki savaş gemisi (kalyon) elleri boş döner.⁶⁵

Kıbrıs kökenli Ortodoks azizlerinin çokluğuna karşın, 2-3 aziz dışında, ada kökenli Latin (Katolik) aziz bulunmamaktadır. Bunlardan yukarıda bahsedilen Aziz Francis ve 1366 yılında adamızda ölümünü müteakip

azizlik mertebesi verilen Papalık temsilcisi papaz Peter Thomae Kıbrıslı değildir. Ancak bunlardan Montfortlu Aziz John'un kültü 15. Yüzyıl Kıbrıs'ında büyük popülarite kazanmış ve çürümeden durduğu bildirilen cesedi her yıl yurtiçinden ve yurtdışından gelen pekçok kişi tarafından ziyaret edilmiştir.⁶⁶ Montfortlu Aziz John'un kutsal addedilen cesedi büyük önem kazanmış ve adamızı ziyaret eden seyyah ve hacılar yazdıkları hatıratlarında onu kendi soydaşları olarak ilan etmişlerdir. Örneğin İngiliz gezgin William Wey "Lord Mountford"un bir İngiliz şövalyesi olduğunu söyler.⁶⁷ Fransız seyyah Greffin Affagart'a göre Jehan du Montfort, Paris yakınlarındaki Montfort kentinin kontudur.⁶⁸ Le Saige, Jehan de Montfort'un Fransız olduğunu kabul etmekle beraber onun, kendisinin de doğduğu Britanya'dan olduğunu iddia eder.⁶⁹ Alman keşiş Felix Faber'e göre John Montfort bir Alman asilzadesidir.⁷⁰ Soydaşı Ulrich Leman'da Johans von Montfort'u Alman sayar.⁷¹ Venedikli Francesco Suriano, Montfort'un milliyetini açıkça belirtmemesine rağmen isminin İtalyanca versiyonu olan John Adonfe'yi zikretmekle büyük bir olasılıkla onu İtalyan addedmektedir.⁷²

Gerçek olan Montfort'un bir Fransız asilzadesi olduğudur. Montfort, Aziz Louis (Saint Louis) olarak da anılan Fransa kralı Louis IX'un 1248 – 1250 yılları arasında Memlûklere karşı düzenlediği haclı seferine katılarak öncü birliklerle Kıbrıs'a gelmiş ve 1249/50 yılları arasında hastalanarak Lefkoşa'da ölmüştür.⁷³ Aziz mertebesine yükseltilmesinin sebebi büyük olasılıkla fiziki şartlardan dolayı bozulmadan kalan cesedir. Le Huen Montfort'un naaşı için "... dünyada görülüş en güzel cesedir." demektedir.⁷⁴

Felix Faber cesedin bir bütün olarak durduğunu ancak deri ve adalelerinin buruşmuş olduğunu ve kollardan birinin kemiginin görüldüğünü belirterek ilginç bir olay nakleder. Faber, Montfort'un yakın dostu olan bir bayanın Kudüs'e yapmış olduğu hac yolculuğu sırasında dostunun mezarını ziyaret etmek için Kıbrıs'a geldiğini, cesedinkendisine teşhiri sırasında onu kucakladığını ve öper gibi yaparak azizin kolundan bir parça et kopardığını ve kimseye göstermeden et parçasını ağzında kaçırmayı başardığını anlatır. Montfort'un 1249/50 yıllarında öldüğü ve Faber'in 1483 ve Le Huen'in 1487 yılında, yani Montfort'un ölümünden yaklaşık 230 yıl sonra Kıbrıs'ı ziyaret ettikleri düşünülecek olursa cese-

din ne kadar iyi korunduğu ortaya çıkar. Hatta Le Huen'in "dünyanın en güzel cesedi" dediği cesedin dokuları ısırlıp kopartılacak kadar "taze"dir.⁷⁵

Ortodoks Kilisesi'nin tanıdığı azizlerin dini takvime göre anma günlerini ve kısa hayat hikâyelerini nakleden *Synaxaria* ismi verilen kitapta bazı azizlerin kutsal kalıntılarının mucizevi şekilde nasıl bulunduğu da anlatılmaktadır. Örneğin Alman asıllı asker Auxentios'un Kıbrıs'ta Karpas yarımadasında karaya çıktığı ve burada Ioution diye bilinen bölgedeki bir mağrada inzivaya çekildiği *Synaxaria*'da hikâye edilmektedir. Auxentios bu inziva sonrasında pekçok mucize yapmış ve hayatının sonuna kadar aynı mağrada yaşayarak burada ölmüştür. Uzun yıllar sonra çürümemiş halde bulunan cesedinden çok güzel ve tatlı kokuların yayılmakta olduğu görülmüş ve cesedi adına inşa edilen kilisede gömülmüş, kalıntıları kabrini ziyaret edenlere şifa dağıtmaya devam etmiştir.

Kıbrıs haricinden gelerek adaya yerleşen ve sayılarının 300 olduğuna inanılan Alman asıllı asker azizlerden biri de Konstantin ve üç arkadaşıdır. *Synaxaria*'ya göre Konstantin ve arkadaşları Trachias denen bir bölgeye yerleşerek mucizeler yapmaya başlamışlar ve sonunda onlardan çekinen Kıbrıs valisi Sabinus tarafından idam edilmişlerdir. Cesedleri gece halk tarafından gizlice alınarak Ormidya köyüne götürülerek gömülmüştür. Uzun yıllar sonra bulunan kutsal kalıntıları mucizeler yaratmaya devam etmiş ve dönemin Kıbrıs valisini sağlıklı ve dizanteriden kurtarması üzerine Aziz Konstantin adına bir kilise inşa edilmiştir.⁷⁶

Synaxaria'da ismi geçen azizlerden biri de Kıbrıs asıllı Heracleidos'tur. Adada Hristiyanlığın yayılmasından sorumlu tutularak putperestler tarafından yakılarak öldürülmüştür. Ancak kutsal külleri şifa dağıtmaya devam etmiştir. Kaynağımıza göre 1769 yılında Lefkoşa'nın Faneromeni bölgesinde yaşayan Hacı Savas'ın John isimli çocuğunun içine Şeytan girmiş ve çocuğa hergün sara nöbetleri geçirerek işkence yapmaya başlamıştır. Çaresiz kalan Hacı Savas oğlunu Aziz Heracleidos'un küllerinin korunduğu Tamasus'daki kiliseye götürmüş ve ayinden sonra kusmaya başlayan çocuk önce bir kulaç büyüklüğünde bir yılan sonra da iki adet yengeç kusarak sağlığına kavuşmuştur.

Synaxaria'nın bahsettiği Kıbrıs asıllı diğer azizin ise hem ada Rumları hem de Türkleri arasında itibarı

Resim 9: Aziz Neophitos'un kafatasının korunduğu gümüş kakmalı kutsal kalıntı kutusu (reliquary), ön bölme kaldırılmak suretiyle kafatası öpülebilmektedir.

büyük olan Aziz Therapon veya Müslümanlarca bilinen adıyla Türabi Dede'dir. Ada halkı arasında Aziz Arab olarak da anılan bu ermiş büyük bir olasılıkla Roma dönemi sağlık tanrısı kültünden kaynaklanmıştır. Kutsal kalıntılarının Memlüklerin eline geçmemesi için 13. Yüzyılda İstanbul'a aktarılmış olmasına rağmen mezarı şifa dağıtmaya devam etmiştir.⁷⁷

İçerisinde kutsal kalıntıların sergilendiği bir diğer manastır ise Aziz Neophitos'un münzevi bir yaşam sürdürdüğü mağrasının etrafında oluşturulan Baf yakınlarındaki Enkleistra Manastırı'dır. (Resim 9) 1215 yılında ölen Neophitos'un cesedi yaşamını sürdürdüğü mağraya gömülmüş ancak artan ziyaretçi akınına cevap verebilmek ve yeni inşa edilen kilisenin kutsallığını artırmak için 1757 yılında kemikleri kiliseye konmuştur. Azizin kafatası gümüş kakmalı bir muhafazaya konarak ziyaretçilerin yılda iki kez, belirli günlerde onu öpebilmesi için de küçük bir pencere yapılmıştır. Kemikleri ise

aşıptan yapılmı mükellef bir çekmece de tutulmakta ve kafatasıyla birlikte kemikler de yılda iki kez ziyaretçilere teşhir edilmektedir. 1974 öncesinde Neophitos'un kalıntıları Müslüman Türklerce de ziyaret edilmekte idi.⁷⁸

Leontios Makhairas'a Göre Kıbrıs'ın Kutsal Kalıntı ve Emanetleri:

Araştırmamız ile ilgili olarak 14. Yüzyıl Kıbrıs tarihi için çok önemli bir kaynak teşkil eden Leontios Makhairas tarafından kaleme alınan *Hronaka* (*Chronicle*) isimli esere daha detaylı olarak bakmakta yarar vardır.

Makhairas ünlü kroniğinde Cirga'da gömülü olduğunu bildirdiği Aziz Ephiphianos'un mucizeler yaratan başının çalınmasının önlenememesi için Koutsevidis Manastırı'na götürülmüştür. Kronikçimiz aynı paragraf içerisinde Alektora köyünün Glyphia mevkiinde bulunan Aziz Kassianos'a adanmış kilisede azize ait cesedin muhafaza edildiğini de sözlerine ekler.⁷⁹

Kronikçimiz Lefkoşa'daki Sistersien tarikatına ait olan Sainte Marie de Beaulieu'da (Notre Dame des Champs olarak da bilinir) gömülü olan Aziz John Montfort'tan kısaca bahsettikten sonra Aziz Mamas'ın hikayesini anlatır ve mezarından çıkan kokulu yağın her türlü hastalığı ve yarayı iyi ettiğini ve ikonunun götürüldüğü Lefkoşa, Limasol, Mağusa ve Klavdia (Klavya) köyünde pek çok mucizeler yarattığını kaydeder.⁸⁰

Makhairas, Arap akınları sırasında mezarı açılan ve cesedi çürümeden durduğu tesbit edilen Aziz Triphylis'dan da bahseder. Aziz'in başının Müslümanların eline geçmemesi için daha sonra kendisi de azizliği terfi edecek olan öğrencisi Diomidios tarafından çalınmış ve bugünkü Paşaköy yakınlarında bulunan Lefkomiati bölgesindeki bir çukurluk alanında saklanmıştı. Daha sonra aynı bölgede yaşarken ölen ve öğretmenin başı ile birlikte gömülen Aziz Diomidios vücutlardaki şişkinlikleri iyi etmesi ile ünlü olmuştu. Bugün Aziz Diomidios mezarından ve kilisesinden herhangi bir iz kalmamıştır.⁸¹

Aziz Sozondas ve arkadaşlarının kutsal kalıntılarının korunduğu Baf'taki Plakoundoudi köyündeki kilise işe hastaların şifa bulmak için ziyaret ettiği bir mekandır. Bu kilisede ayrıca Arapların yakıldığı Hz. Mer-yem ikonunun suretinin mucizevi bir şekilde kopyalan-

dığı taş plaka da durmaktadır.⁸²

Tarihçi D. M. Metcalf şehir merkezlerinin Arab akınları neticesinde sosyo-ekonomik açıdan gerilemesi sonucunda kentsel kökenli azizlerin yerini kırsal alanda ortaya çıkan azizlerin aldığını ve manastırlar etrafında gelişen kutsal kalıntılar ve emanetlerle ilgili kültürlerin yaygınlaştığını belirtmektedir.⁸³ Nitekim Makhairas'ın 14. Yüzyüldü kaleme aldığı kroniğinde saydığı pek çok aziz ve bunlara ait kutsal kalıntıların bulunduğu kilise ve manastırların çoğu kırsal kökenlidir.⁸⁴

Suriye'nin Müslümanların eline geçmesi üzerine bu bölgedeki kilise ve manastırlarda korunan kutsal emanet ve kalıntı Kıbrıs'a nakledildi. Makhairas, Antep'te idam edilen Aziz Cyprian ile Justina'nın başlarının bu nedenle adımıza getirildiğini ve bu kutsal kalıntıların güümü muhafazalar içerisinde yanyana Akaka köyü yakınlarındaki Meniko'daki kiliseye konduğunu anlatır. Bu başların bulunduğu köşede bir de taştan yalak bulunduğunu, suyundan içenlerin göz hastalıklarının ve sıtmaların iyileştiğini, nitekim bu acı ve tatsız sudan içmek suretiyle kendisini her dört günde bir yoklayan sıtmadan kurtulan Kıbrıs kralı Peter'in bir şükran nişanesi olarak yeni bir kilise inşa ettirdiğini kaydeden Makhairas, kralın ayrıca azizlerin başları için tepeleri açılabilen yeni güümü muhafazalar da yaptırdığını, inanların bu kapakları açıp azizlerin kafalarını öptüğünü belirtir.⁸⁵

Makhairas saydığı kutsal emanetler arasında Hz. İsa'ya ait kutsal haçtan parçalar taşıyan beş haçtan bahseder. Bunlar, Makhairas'ın Büyük Haç olarak adlandırdığı Stavro Vouni Manastırı'ndaki "iyi hırsıza" ait olan haç, ikincisi Tohni Kilisesi'nde bulunduğu söylenen ancak şimdilerde kayıp olan haç (bkz. dipnot 28), kronikçimiz tarafından İfşa Edilen ismiyle anılan haç, muhtemelen Kilani köyü yakınlarındaki Haç Kilisesi'nde korunan fakat artık yok olan Psoka'nın Haçı diye bilinen haç ve Lefkara Haç'ı. Makhairas bunların çeşitli mucizeler gösterdiğini ve tümünün de Azize Helena tarafından yaptırıldığını anlatır.⁸⁶

Azizlere ait kutsal kalıntı ve emanetlerden bazılarının parasal değerinin de hayli yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Papa Innocent IV Kudüs Başpiskoposu Robert'e ve Akra Piskoposu Ralph'a yazdığı 25 Haziran 1246 tarihli mektubunda Baf Piskoposu

Resim 10: Azizlere ait kemiklerin korunmasında kullanılan bir kutsal kalıntı kutusu (reliquary/chasse), Batıdaki örnekleri arasında onlarca kilo ağırlıkta ve yüzlerce kıymetli taş kullanılarak yapıldıkları da bilinmektedir.

John'un kilise mallarını sattığını veya rehin verdiğini, bunlar arasında kutsal kalıntıların da bulunduğunu kaydederek.⁸⁷

Makhairas ve Fosil Azizler

Makhairas'ın kroniğinde bahsettiği yüze yakın aziz arasında belki de en ilginçleri "fosil azizler" veya "kutsal fosiller" diye nitelendirilebileceğimiz gruptur. (Resim 10) Kronikçimiz Kazafana (Casa Piphani) bölgesinde taş katmanlarından oluşmuş bir yerde, herhalde bir mağra veya büyükçe bir kovukta, pekçok kutsal kalıntı Ayio Fanentes (İfşa Edilen Azizler) dediği bir grup azize aittir. Bu azizler Suriye'den Kıbrıs'a sığınan 300 Alman asıllı askerlerden bazılarıdır. Bu azizlere ait kalıntılar za-

manla kuruyup taşlaşmıştır. Ağırlıkları da bu nedenle kemik gibi hafif değil taş gibi ağırdır.⁸⁸ Makhairas aslında kemikler konusunda haklidir. Bunlar taşlaşmış yani fosilleşmiş hayvan kemikleridir. Nitekim Hypolette Delehaye "Saints de Chypre" başlıklı uzun makalesinde bunların gerçekte ayıllara ve diğer hayvanlara ait kemikler olduğunu belirtmektedir.⁸⁹

Bu mağra ve içerisindeki "taşlaşmış aziz kalıntıları" 9. Yüzyılda dahi bilinmektedir. Bu yüzyılda adımızı ziyaret eden Yahudi lakaplı Aziz Konstantin Girne yakınlarındaki bu mağrayı ziyaret ettiğini anlatmaktadır. Aziz Konstantin'in mağrayı ziyaret ettiği günlerde halk bu mağraya girmekten korkmaktadır çünkü halk kemiklerin ilahiler söylediğine inanmaktadır. Büyük bir olasılıkla rüzgârın çıkardığı uğultulardan korkan halkın ikazlarına aldırmayan Aziz Konstantin mağraya girmekle kalmaz, geceyi de bu kutsal kalıntılarla birlikte geçirir. Ertesi gün mağradan ayrılırken ilahi bir emre uyup mağradan bir "başparmak" alır. Daha sonra münzevi şehit Palemos'un sesini duyup onun kutsal kalıntılarını bulmak için Girne Dağları'nda dolaşmaya başlar. Palemos'un cesedini bulduğu zaman ilahi bir talimata uyarak cesedin ellerinden birini yanına alır. Yaşamı boyunca bu kutsal kalıntıları yanında taşıyacaktır.⁹⁰

Bu taşlaşmış aziz kalıntıları hakkında Estienne de Lusignan da şüphelerini belirtir ve bunların doğal kaya uzantıları olabileceklerini söyler. Ancak Lusignan, bu kutsal kalıntıların neden olduğu mucizelerin gözönünde bulundurulması halinde taşların azizlere ait kutsal kalıntılar olabileceği sonucuna ulaşır.⁹¹

Hollandalı Cornelis van Bruyn adamızı da kapsayan Levant ziyareti sırasında Makhairas ve Lusignan'ın sözünü ettiği mağra ve kalıntıların bir benzerini Değirmenlik yakınlarında görmek fırsatını elde eder. Aralarında fosilleşmiş deniz kabuklarının yanı sıra bazı insan kemiklerinin de bulunduğu kalıntılar çevrede yaşayan halk tarafından azizlerin kalıntıları olarak nitelendirilmektedir. Kutsallık atfedilen bu fosiller muska gibi taşınmakta veya tozları ilaç gibi suya karıştırılarak içilmektedir.⁹²

Kıbrıs'ın arkeolojik zenginliklerini talan eden Cesnola da Makhairas ve Lusignan'ın tarif ettiği benzeri başka bir mağradan bahsetmektedir. Yerli halkın "Spilio Macaria" dediği bu mağra Pile yakınlarındadır. Cesnola insan kemiğine benzeyen bir taşlaşmış kemiklerden bazı-

larının gerçekten de insan kemiği olabileceğini, bunların 40 Azizlerin (İslamiyette Kırklar) kalıntıları olduğuna inanan yerli halkın fosillere kutsallık atfettiğini söylemektedir.⁹³

DİP NOTLAR

- ¹ Thomas Porcacchi da Castiglione, L'Isola piu famosa del Mondo, Venice, 1605, p. 165
- ² Kitab-ı Mukaddes, Çıkış Kitabı, Bap 34:1-5, 37:1-9, 39:35, 40:21.
- ³ Sir Harry Luke, Cyprus A Portrait and an Appreciation, London, 1957, pp. 142-144.
- ⁴ Pausanias, Description of Greece, W. H. S. Jones and H. A. Ormerod (trans.), London, 1918, book IX 4.1-2
- ⁵ Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, William Smith (ed.), New York, 1870, vol. 2, p. 350 (bkz. Leonhard Schmitz tarafından hazırlanan "Harmonia" maddesi)
- ⁶ Fr. Felicitas Fabri, Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae et Egypti peregrinationem, Stuttgart, 1843-1849, vol. 2, p. 39. (Karmelit keşişi Nicole le Huen bunun Fransız asilzadesi Goddefray de Billon'a ait olduğunu söylemektedir (Bknz. dipnot 43). İngiliz gezgini John Loc'e ise bunun antik bir mezardan çıkarılan yekpare bir taş bloğu olduğunu söyler (Bknz. dipnot 35).
- ⁷ Luke, p. 134.
- ⁸ Kirsopp Lake, The Apostolic Fathers, London, 1917, vol. 2, pp. 336-37.
- ⁹ Eusebius'un Historia Ecclesiae (Kiliseler Tarihi) isimli eserinin tercümesi için bakınız Arthur Cushman McGiffert, Church History, From Nicene and Post-Nicene Fathers, Philip Schaff and Henry Wace (eds.), 2nd Series, vol. 1, New York, 1890.
- ¹⁰ Fabri, p. 40; Cyril Mango, "The Pilgrim's Motivation", Akten des XII. Internationalen Kongress für christlichen Archäologie, Münster, 1995, p. 2-3.
- ¹¹ John Anthony McGuckin, St. Cyril of Alexandria: the Christological Controversy, Leiden, 1994, pp. 16-19.
- ¹² Aziz Hilarion'un (St. Hilarion Kalesi'nde mezarı olan Aziz Hilarion ile karıştırılmamalı) hayatını naklettiği *Vita Hilarionis* isimli risalesinde Aziz Jerome bu çalma hadisesini şöyle nakleder: "Dini bütün Hesyehius ölümünü duyduğu zaman Kıbrıs'a gitti ve cesedi büyük bir dikkatle korumakta olan yerli halkı kandırarak işi, kendisinin de Aziz Hilarion'un yaşadığı aynı bahçede yaşamak istediği intibasını uyandırdı ve on ay içerisinde, hayatı pahasına Aziz'in naaşını çaldı. Cesedi Majuma'ya götürdü ve keşiflerin ve şehir halkından oluşan büyük bir kalabalığın katıldığı büyük bir cenazeden sonra eski manastıra gömdü. (Aziz Hilarion'un) Hırkası, cübbesi ve başörtüsü sapaşlandı,

vücudu hayatta imişcesine mükemmel durumda idi ve o kadar tatlı kokuyordu ki gören onun tahnit edildiğini sandı." Carolinne White, Early Christian Lives (The Life of Hilarion by Saint Jerome), London, 1998, p. 142.

¹³ Holger A. Klein, "Sacred Relics and Imperial Ceremonies at the Great Palace of Constantinople", BYZAS, no. 5, 2006, pp. 79-99. Cyril Mango, "Constantine's Mausoleum and the Translation of Relics", Byzantinische Zeitschrift, no. 83, 1990, pp. 51-62. George Majeska, "Russian Pilgrims in Constantinople", Dumbarton Oaks Papers, no. 56, 2002, pp. 98-100.

¹⁴ Klein, p. 80

¹⁵ George Majeska, "Russian Travellers to Constantinople in the Fourteenth and Fifteenth Centuries", Dumbarton Oaks Studies, no. 19, 1984, p. 97.

¹⁶ Bu konuda bakınız Murat Bardakçı, "Kutsal Emanetlere Karbon-14 testi yapılsın", Hürriyet, 1 Temmuz 2001.

¹⁷ Gaal oğlu Şumiddina ile ilgili bilgi ve bu mektup da dahil diğer mektupları için bakınız Claude Hermann W. Johns, Babylonian and Assyrian Laws, Contracts and Letters, New York, 1904, özellikle VI. Bölüm.

¹⁸ Tarihçi Murat Bardakçı, bu nesnelere Karbon-14 testi yapılmasını talep ederek Batı'da uzun yıllar tartışmalara yol açan ve Hz. İsa'ya ait olduğu iddia edilen Torino (Turin) kefeninin yapıları Karbon-14 testi sonucunda Hz. İsa'dan yaklaşık 800 yıl sonrasına ait olduğunu anımsatmaktadır. Bknz. Bardakçı, passim.

¹⁹ J. Hackett, A History of the Orthodox Church of Cyprus, London, 1901, Chp. I. passim.

²⁰ G. W. Baldwin, Gospel According to Matthew, Leiden, 1999, pp. 12 - 25.

²¹ Kitabı Mukaddes'e göre Hz. İsa yaklaşık 33 yılında Romalılar tarafından haça gerilmek suretiyle infaz edildiğinde aynı yerde (Kafatası Tepesi) ölüm cezasına çarptırılan iki suçlu daha haça gerilmişti. Bunlardan bir tanesi ölmeden önce pişmanlık getirmiş, bunun üzerine de Hz. İsa onu affedip: "Doğrusu sana derim, bugün sen benimle beraber Cennet'e olacaksın." demişti. (Bknz. Luka İncili Bap 23:42, Matta İncili Bap 27:38)

²² Graham Jones, "The Power of Helena's name: Heritage and legacy, myth and reality", Misa Rakocija (ed.), Nis and Byzantium. 7th Symposium, Nis 3-5 June 2008. The Collection of Scientific Works, vol. 7, Nis, 2009, pp. 351-370. Jan Williem Drijvers, Helena Augusta: The Mother of Constantine the Great and Her Finding of the True Cross, Leiden, 1992, passim. (Drijvers'in bu konudaki şüpheleri için ayrıca "Helena Augusta (248/249-328/329 A.D.)" başlıklı makalesine De Imperatoribus Romanis isimli websitesinden ulaşılabilir.)

²³ A. Stylianou-J. Stylianou, Painted Churches of Cyprus, London, 1985, pp. 86, 96, 110, 117, 122, 188, 198, 204, 218, 311, 337, 364.

²⁴ J.C.M. Laurent "Wilbrandi de Oldenborg Peregrinatio", Peregrinatores medii aevi quator, Leipzig, 1873, Section 27, p. 180.

Diğer yandan Makhairas'ın editörü ve tercümanı R. M. Dawkins Saxo Grammaticus'a atfıla bu olayın 1103 yılına kadar sürdüğünü ve Danimarka Kralı Iyi Erik'in Kıbrıs'ta (BaF'ta) gömülmesiyle sona erdiğini belirtmektedir. Bknz. Makhairas, vol:2, p.45 f. 8.1.

²⁵ Wilhelm von Boldensele'nin kutsal topraklara yaptığı hac seyahati anılarını *Hodoeporicon ad Terram Sanctam* adı altında kaleme almıştır. Bu seyahatname bilahare J. Basnage'ın editörlüğünü yaptığı *Lectiones Antiquae* isimli eserinin 4. cildinde yayımlanmıştır (Anvers, 1725). Kutsal Haç ile ilgili olarak bknz. p. 338.

²⁶ Klein, p. 81

²⁷ Klein, p. 79

²⁸ Sir Harry Luke, *Cyprus: A Portrait and an Appreciation*, London, 1957, pp. 129-130, 132-134.

²⁹ W.M. Ramsay, "Itinerary of Jacobus of Verona", *Analecta Bollandiana*, vol. 9, 1993, p. 186.

³⁰ J. Basnage, p. 338.

³¹ Theophilus A. H. Mogabgab, *Supplementary Excerpts on Cyprus*, Part 2, Nicosia, 1943, p. 56.

³² M. L. De Mas Latrie, *Histoire De L'Île de Chypre Sous Le Regne Des Princes De La Maison De Lusignan*, vol. 2, Paris, 1852, pp. 213-214, 216.

³³ Arthur Layard, *Voyages of Sir John Maundeville*, London, 1895, (Reprint 1973), New York, p. 37

³⁴ Nicolai de Marthono, "Notarii Liber Peregrinationis ad Loca Sancta", *Revue de l'Orient Latin*, vol. 3, no. 1, 1895, pp. 270-296.

³⁵ John Locke, *The Voyage of M. John Locke to Jerusalem, The Principle Navigations, Voyages, Traffiques and Discoveries of the English Nation*, Richard Hakluyt (ed.), London, (Reprint 1968), vol: 11, No: 51, pp. 109-110.

³⁶ Manastır 1425 yılında Hirokitiyya Savaşı'nı müteakip Müslümanlar tarafından yağmalanmıştır. Makhairas; "Ve Cuma günü Tanrı'nın evlerini, kiliselerini ve manastırlarını yağmaladılar ve Hristiyanların pekçok malını soydular ve Büyük Haç kilisesini yağmaladılar." demektedir. (Bknz. Leontios Makhairas, *Recital concerning the Sweet Land of Cyprus* entitled 'Chronicle' (R. M. Dawkins ed. and trans.) Oxford, 1932, vol:1, para. 695)

³⁷ M. De Villamont, *Les Voyages Du Seigneur De Villamont, Chevalier De L'Ordre De Hierusalem, Gentil Homme Du Pays De Bretagne*, Ruen, 1612, p.263.

³⁸ Bknz. dipnot 24

³⁹ Felix Faber hakkındaki değerlendirmesi için bknz. Claude Delval Cobham, *Excerpta Cypria Materials For a History of Cyprus*, Cambridge, 1908, p.36.

⁴⁰ Felix Faber, *Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae et Egypti Perigrinationem*, C. D. Hassler (ed.), Stuttgart, vol:3, p.36. 1395/1396 yıllarında Kıbrıs'ı ziyaret eden Oger d'Anglure de bu konudaki şüphelerini dolaylı olarak ifade eder. (Bknz. Mas Latrie p.430)

⁴¹ Luke, pp. 130-132.

⁴² Makhairas, vol: 2, pp.44-45, f. 8.1.

⁴³ A. N. Konnari — Chris Schabel (eds.), *Cyprus Society and Culture 1191 — 1374*, Leiden, 2005, p. 214.

⁴⁴ Omodos Manastırı ve bazı kutsal emanet ve kalıntılarla ilgili olarak bknz. George Jeffery, *A Description of the historic Monuments of Cyprus*, Nicosia, 1918, p. 363. Bars'kyj'nin ziyaretleri ile ilgili olarak bknz. Alexander D. Grishin, "Bars'kyj's account of the monasteries of Cyprus: An Ukranian pilgrim in early eighteenth-century Cyprus", *Modern Greek Studies Yearbook*, 10/11 (1994 — 95), pp. 19 — 35.

⁴⁵ Boldensele, Aziz Jerome'un *Vita S. Hilarionis* isimli eserinde sözünü ettiği BaF'ta ölen ve kutsal addedilen cesedi öğrencileri tarafından çalınarak Gazze'ye götürülen Filistinli Aziz Hilarion'dan (bknz. dipnot 12) ve Von Suchen'in BaF'ta yaşadığı sırada pekçok mucize gerçekleştirdiğini söylediği (bknz. dipnot 32) Aziz Hilarius'tan bahsetmemektedir. Boldensele Genç laka-bıyla da anılan Aziz Hilarion'a atfıla bulunmaktadır, p. 338. Aziz Hilarion için ayrıca bknz. Estienne de Lusignan, *Description de toute L'Isle de Cypre, Et Des Roys, Princes, Et Seigneurs etc.*, Paris, 1580, p. 62, recto et verso.

⁴⁶ Layard, p. 37.

⁴⁷ Bknz. dipnot 32.

⁴⁸ Sir Harry Luke da bahsekonu sivilin papazlar tarafından deliğe döklüğünü söylemektedir bknz. p. 139.

⁴⁹ William Wey ve Nicole Le Huen için bknz. Cobham pp. 35, 51-52.

Estinne de Lusignan, İtalyanların bu azizi Mame veya Mamol olarak isimlendirdiklerini söyler, bknz. *Description de toute l'Isle de Chypre*. Paris, 1580, p. 61 verso.

⁵⁰ Gilles Grivaud (ed.), *Excerpta Cypria Nova*, Nicosia, 1990, p. 90.

⁵¹ Porchacchi, p. 165.

⁵² Ahmet Erdiz, "Kıbrıs'taki Ahilik Üzerine Bir Not", *Halkbilimi Dergisi*, 1994, Sayı: 33, pp. 7-11.

⁵³ Camille Enlart, *L'Art Gothique et La Renaissance en Chypre*, Paris, 1899, tome: 1, p. 263.

⁵⁴ Stylianou & Stylianou, pp. 75, 246-255.

⁵⁵ Alexander Drummond, *Travels through different cities of Germany, Italy, Greece and several parts of Asia*, London, 1754, Letter XIII.

⁵⁶ Marthono (Martoni), bknz. dipnot 34.

⁵⁷ Marquis de la Grange, *Voyage d'Oultremer en Jehusalem de Nomparr II, Seigneur de Caumont et de Chastelneuf*, Paris, 1858, (Reprint 1967), p. 127.

⁵⁸ Locke, pp. 70-71. Kilisedeki papazlar Locke'a bu taşın küpün İncil' de bahsedilen yedi küpten biri olduğunu söylemişlerdi. Halbu ki Yuhanna İncil'i ne göre küpler yedi değil altı adetti ve kapasiteleri de yaklaşık 80 ile 120 litre arasındaydı. Bknz. Kitabı Mukaddes, Yuhanna İncil'i, Bab 2: 1-12. Ayrıca adigeçen kilise ve küp hakkında daha fazla bilgi için bknz. Enlart, pp.

263-264. Enlart bahsekonu kûpün 18. Yüzyıl başlarında dahi görülebildiğini seyyah Dapper'e atıfla belirtmektedir.

⁵⁹ Christopher Fürer Von Haimendorf, *Reisbeschreibung, Nuremberg, 1646*, p. 106.

⁶⁰ Konnari – Schabel, p. 173.

⁶¹ Jacques le Saige, *Voyage a Rome et autres Saints leux (1518)*, H. R. Duthilloeu (ed.), Douai, 1851, p. 137.

⁶² Greffin Affagart, *Relation de Terre Sainte*, J. Chavanon (ed.), Paris, 1902, p.162.

⁶³ Grivaud, p. 86.

⁶⁴ Fürer, p. 107.

⁶⁵ Makhairas, vol: 1, para. 368.

⁶⁶ Konnari – Schabel, p. 85, 125.

⁶⁷ Cobham, p. 35.

⁶⁸ Affagart, p. 162.

⁶⁹ Saige, p. 137.

⁷⁰ Faber, vol: 3, p. 235.

⁷¹ Grivaud, p. 86.

⁷² Francesco Suriano, *Trattato di Terra Sancta*, (P. Girolamo Golubovich ed.) Milan, 1900, p. 243.

⁷³ Konnari – Schabel, pp. 85 – 86.

⁷⁴ Cobham, p. 51. Lusignan, Aziz Montfort'un kutsal kalıntılarının pek çok mucizeler gerçekleştirdiğini ancak Türklerin cesedi parçaladıklarını kaydetmektedir, p. 63 recto.

⁷⁵ Faber, vol: 3, p. 236.

⁷⁶ Filistin'den Kıbrıs'a gelerek yerleşen 300 Alman asıllı askerlerden bazılarının azizlik mertebesine yükseltilmesi ve bunlarla ilgili söylenceler Constantinos Sathas tarafından yayınlanan "Vie des Saints Allemands de Chypre" başlıklı kaynak makalede ele alınmıştır (bknz. Archives de l'Orient Latin, vol:2, 1883). Günümüzde dahi bu makale konu hakkında araştırma yapanlara ışık tutmaktadır. Cobham'a da kaynak teşkil etmiştir.

⁷⁷ Cobham, pp. 218 – 231.

Ayrıca bknz. Luke, p. 142.

⁷⁸ Luke, pp. 141 – 142.

Kilisenin inşasından yaklaşık 20 yıl önce manastırı ziyaret eden

Ukraynalı keşiş Bars'kyj'nin bir sorusu üzerine keşişler Aziz Neophytos'un kalıntılarının yok olduğunu söylemişlerdi. Nedeni bu çok kutsal addedilen kalıntıların belki de çalınmasını önlemektir bknz. Grishin, pp. 19 – 35.

⁷⁹ Makhairas, para. 32. Ancak 1353 yılına gelindiğinde Aziz Epiphanius'un başı St. Sophia Katedrali'ne aktarılmıştır. Bu kutsal kalıntı azizin anma gününde cemaate teşhir edilmektedir (bknz. C. Schabel, *The Synodicum Nicosiense*, Nicosia, 2001, p. 366, para. 8).

⁸⁰ Makhairas, para. 33.

⁸¹ Makhairas, para. 35.

⁸² Makhairas, para. 36.

⁸³ D. M. Metcalf, *Byzantine Cyprus 491-1191*, Nicosia, pp. 318 – 319.

⁸⁴ Makhairas, para. 32, 34, 36.

⁸⁵ Makhairas, para. 39.

⁸⁶ Makhairas, para. 38.

⁸⁷ Christopher Schabel, *Bullarium Cyprium*, Nicosia, 2010, vol: 1, p. 353.

⁸⁸ Makhairas, para. 36.

⁸⁹ H. Delehay, "Saints de Chypre", *Analecta Bollandiana*, No: 26, p. 254.

⁹⁰ Metcalf, pp. 319 – 320.

⁹¹ Estienne de Lusignan özetle Ceraunie (Girne) kenti yakınlarında bir mağrada (kovukta) taş görünümülü pek çok kemik bulunduğunu, bunların el, ayak ve aşık kemiklerine benzediğini söyler. Lusignan, p. 63 recto et verso.

⁹² Cornelis de Bruyn, *Voyages a traves les parties les plus fameuses de l'Asie Mineure, les iles de Scio, Rhodes, Chypre etc.*, Paris, 1714, pp 216 – 217.

⁹³ Louis P. Di Cesnola, *Cyprus: Its ancient Cities, Tombs and Temples*. London, 1877, p. 182. Ayrıca bknz. Luke, p. 143.

Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...

Apostolos Andreas Manastırı Üzerinde Oynan Oyunlar

Ahmet ERDENGİZ*

Uzun bir süreden beri Apostolos Andreas Manastırı üzerinde çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Önce ABD kaynaklı yardımla Hala Sultan Tekkesi ve Manastırın tamiri için proje hazırlanmış, Rum Kilisesi'nin karşı çıkması üzerine yaklaşık iki milyon dolarlık fon ABD'ye geri gitmişti. Bilahare KKTC makamlarının izni ile gelerek manastırın röleve çalışmalarını yapan Yunanistan'daki Patras Üniversitesi profesörlerinin hazırladığı projeyi değerlendirmek isteyen Manastır Komitesi'ni afâroz eden Başpiskopos Hrisostomos bir kez daha manastırın tamirini engellemiş oldu. KKTC makamlarınının 1980'li yıllarda gerçekleştirdikleri kısmi sağlamlaştırma çalışmaları ve sahile yapılan İsnad duvan olmasa binanın çoktan yıkılmış olacağını da bilinmesinde yarar vardır. Öyle anlaşıyor ki Hrisostomos sırf Kıbrıslı Türkleri dünya kamuoyu önünde suçlayabilmek için manastırın biran önce yıkılması için dua etmektedir.

Ancak bu kısa yazının amacı bu çirkin Rum oyunu ile ilgili değildir. Bazı kişiler Manastır üzerinde başka oyunlar oynamaya çalışmaktadırlar. Bir süreden beri bazı kişiler Apostolos Andreas Manastırı'nda İslam şehidi Urve bin Said'in gömülü olduğunu iddia ederek manastırı akılları sıra "İslamlaştırmak" sevdasına kapılmış bulunmaktadırlar. Bu iddiayı da İslam gezgini al-Harawî'nin bir eserindeki bir paragrafı tahrif ederek kırıp değiştirerek yapmaya çalışmaktadırlar.

Bu beylere göre al-Harawî 1174 yılında Kıbrıs'ı ziyaret ettiği sırada İslam şehidi Urve bin Said'e ait bir mezar taşının adı verilmeyen bir Doğu Kilisesi'nin duvarının inşasında kullandığını kaydettiğini söyleyerek sözü laf kalabalığına getirerek bu kilisenin de Apostolos Andreas Manastırı kilisesi olduğunu iddia etmektedirler. İddialarına göre bu olay tarihi kaynaklarca da doğrulanmaktadır. Ancak işin doğrusu ortada bu iddiayı kanıtlayacak hiçbir tarihi belge

yoktur. Alıntı yaptıkları al-Harawî de aksine iddialarını çürütmektedir. Sanki kimsenin kendilerinden başka al-Harawî'yi okuma fırsatı bulamayacağını düşünen bu beyler bu kaynaktaki ilgili paragrafın sadece yarısına atıfta bulunmaktadırlar. Halbuki al-Harawî'nin eserinin Paris'teki Milli Kütüphane'deki elyazması olmak üzere (bkz. Ar. Ms. No. 5975), Londra'daki Britanya Kitaplığı'nda muhafaza edilen ve internet aracılığı ile de ulaşılabilen elyazması da dahil olmak üzere pekçok basılı metni vardır. (Şarkiyatçılar arasında en muteber baskıları Janine Sourdel-Thomine gerçekleştirmiştir. Arapça orijinal metni 1956 ve Fransızca tercümesini de 1957 yılında Şam'da gerçekleştirmiştir. Ayrıca 1896 Bulak – Kahire baskıları da sıkça başvurulanlardır.)

Şimdi Abu'l Hasan Ali al-Harawî'nin (öl. 611/1215) *Kitab al-İşarat li ma'rifat al-ziyarat* isimli kitabında gerçekte ne dediğine bakmakta yarar vardır: "*Kıbrıs'ta bir mezar taşında besmele ve İhlas suresinden sonra şunların yazılı olduğunu gördüm 'Burası Hicri 649 yılının Ramazan ayının29'unda vefat eden Ourwa bin Thabit'in mezarıdır. 'Bu taş Oumm Salim'in kızkardeş, Oumm haram binti Milhan'ın, Allah ondan razı olsun, mezarı yaındaki Doğu'daki Kilise'nin duvarında bulunmaktadır.'*"

Al-Harawî gayet açık ve net olarak bahsekunu mezar taşının Hala Sultan'ın kabri yakınındaki Doğu'daki (Doğu) Kilisesi'nin duvarında bulunduğunu söylemektedir. Bu kilise de büyük bir olasılıkla St. Lazarus Kilisesi'dir. Bu ifadenin Apostol Andreas Manastırı ile uzaktan yakından alakası yoktur ve olması da imkânsızdır. (Diğer yandan geçmiştaki yapılarda kullanılan taşların yeniden kullanımı ise çok iyi bilinen bir olaydır. Adamızda pekçok örneği vardır. Lefkoşa surları, Aya Sofya Camii bunlardan sadece birkaçıdır. Eğer birileri kötü niyetle bir binanın Müslümanlara ait

bir yapı olduğunu saklamak istese neden üzeri Arapça yazılı olan bir taş bloğunu herkesin görebileceği şekilde, duvarın dış tarafına yerleştirdin ?)

Al-Harawi'nin adamızı ziyaret ettiği yıllarda Larnaka'da karaya çıkan bir ziyaretçi için kara yoluyla Karpaz'a ve Apostol Andreas Manastırı'na ulaşması çok zahmetli bir yolculuktur. Esasen manastır 18. Yüzyılda bile çokca uğranılan bir ziyaretgâh değildir. 1735 yılında Kıbrıs'ın pekçok manastırını gezen Ukraynalı keşiş Vasil Hrihoroviç Barsky bile bu yolculuğu yapamamıştır.

Ancak ulaşım zorlukları burada bir manastır olmadığı anlamına gelmemektedir. Büyük bir olasılıkla pekçok manastır ve kilisenin ortaya çıkışında rol oynayan pagan döneme ait bir su kaynağı etrafında gelişen bir kült merkezinin Hristiyanlaşmasıyla oluşan manastırın altındaki kaynağın gelip geçen gemilere tatlı su sağladığı bilinmektedir. Nitekim kuruluş söylencesine göre Havarî Andreas da buraya içme suyu tedarik etmek için çıkmıştır.

Apostol Andreas Manastırı'nı İslamlaştırma sevdasında olan bu beyler bir kitaba atıfla 1191 yılında manastırın tamir gördüğünü söylemektedirler. 1191 tarihli kaynak Peterborough Manastırı'nın başkeşişi Benedict'e ait olduğu iddia edilen Aslan Yürekli Richard ve babasının tarihçesi olan *Gesta Regis Henrici II et Ricardi I.* isimli kitap (Cilt 2, sayfa 178). Latince bilmeyenler bu eserin Apostol Andreas Manastırı'nı da kapsayan bölümünü okuyabilmek için Cobham'ın *Excerpta Cypria*'sına (sayfa 8) bakabilirler. Al-Harawi'yi tersinden anlayan beyler nasıl anlamışlarsa veya müracaat ettiklerini söyledikleri "Journey to Cyprus" kitabını nasıl anlamışlarsa anlamışlar söylenenlerden manastırda tamirat yapıldığını çıkartmışlardır. Halbuki Benedict, İsak Komnenos'tan bahisle "Aşağılık İmparator Cape Andrea (Andrea Burnu) denen ve etrafı güçlü bir şekilde tahkim edilmiş bir manastırda gizleniyordu." (*in abbadia quae dicitur caput Sancti Andrea.*) demektedir. Benedict'i ner-

deyse kelime kelime kopya eden Roger de Hoveden de aynı hikâyeyi anlatmakta ve manastırdan "iyice tahkim edilmiş manastır" diye bahsetmektedir. (bknz. *Theophilus A. H. Mogabgab, Supplementary Excerpta Cypria, Lefkoşa, 1941, sayfa 52*).

Hal böyleyken bu beylerden biri "Demek ki 12. Yüzyılın sonunda da bu bina orada idi. Herevi 1174'de gördü ve 1191'de tamir edildi." diyebilmektedir.

Aslında Benedict'ten önce Birinci Haçlı Seferi'ne katılan orduların takip ederek Orta Doğu'ya gelen Anglo-Saxon tüccar Saewulf (Seawolf) gidişte 1102 yılında Baf'ya, 1103'te dönüş yolculuğunda da korsanlardan kurtulmak için Aziz Andrea Limanı'na (*porto Sancti Andrea*) uğrar. Saewulf "Gidebildiğimizi kadaryla Suriye sahillerinden giderek sekiz günde Kıbrıs adasındaki Aziz Andreas Limanı'na ulaştık, ondan sonra da Romanya'ya doğru yelken çıktık..." demektedir (bknz. Thomas Weight (ed.) *Early Travels in Palestine etc.*, London 1848, sayfa 49.) Öyle anlaşılacaktır ki 11. Yüzyıl başlarında manastır ve Aziz Andreas bölgesinde iyice yerleşmiş ve manastır yakınlarındaki küçük liman da azizin ismi ile anılır olmuştur.

Camille Enlart bugün kutsal suyun akışının da görüldüğü bölümde bulunan Fransız stilineki Gotik şapelin 15. Yüzyılda inşa edildiğini belirtiyor. (bknz. *L'Art Gothique Et La Renaissance En Chypre*, Cilt:1, sayfa 404 – 407) Manastırı İslamlaştırmayı kendilerine misyon edinen beylerin bahsettiği tek kubbeli yapı işte bu Gotik şapel olsa gerekir.

Kıbrıs'taki Türk – İslam kültür mirası böyle saçmalıklara ve tevellere muhtaç olamayacak kadar zengin ve onurludur. Geçmişteki her pagan tapınığını ve kült merkezini sahte tarihçelerle ve masallarla kilise ve yazıma haline getiren Rum Kilisesi'nin izinden gitmeye herhalde gerek yoktur. "Tarih yazmak tarih yapmak kadar önemlidir." diyen Büyük Atatürk'ü bu vesileyle bir kez daha tazimle anarız.

ورأيت بجزيرة قبرس مكتوبا على حجر ما هذه صورته بعد البسملة وسورة الإخلاص: " هذا قبر عروة بن ثابت توفي في شهر رمضان سنة تسع وعشرين للهجرة " وهذا الحجر مبني في حائط الكنيسة الشرقية. وبها قبر أم حرام بنت ملحان أخت أم سليم رضهم والله أعلم

HABER

KIBRIS

7 Ocak 2012 Çarşamba

13

Avrupa'daki kiliseleri genetik para-
zitenmiş, bunlar, bölgeye diğer
kiliselerle de çakırak demek olmak
-ın yapıldığı dike em.

Araştırmacı Yazar Mehmet Hakkı
Kurmanca'nın da, manastırın
büyümlü (kısık) pehilleri anırtıyıcı
ilgili yapıtı (çalışması), tarbi
belgeler ve arşivizasyonları ilgili geniş
bir bilgi vermektedir. Kıbrıs Ortodoks
Kilisesi'nin, manastırın Evrak
tarafından yapılmış, manastırda
manastır sınırlarını koruyucu
söyledi.

Kurmanca'nın, Kilisenin Kıbrıs'ta
işlem kilise ve manastırın da Tiki
kilise ve manastırın yük etmeye ve
Kıbrıs'ta Ekleziyastik yapıtı (çalışması)
işlem olarak, bu kilisenin Tikiyri ve
KKTCT'nin işlem alanına genişletme
dikkat çekti.

Hıyasmanca'nın cilası bir çözümler
Türklerin Urve-Rin Said Hz. olayını
değiştirmelerinden ve manastırda
başlıca emirlerinden (kısıtlı) manastır
bilirleri Kurmanca'nın, Türk
halkının ayırmış eklenen olduğu gibi
manastırda tek emirleri ve
Eubuliyi bir ziyaret etmek (ilgili) yapıtı.

Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin (ilgili) yapıtı
sıklağına, bu yapıtı büyük bir manastır
alanında olduğu gibi (ilgili) yapıtı.
Kurmanca'nın, manastırın (ilgili) yapıtı.
Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin (ilgili) yapıtı
çalışacak, Türkler ve Ruslar (ilgili) yapıtı.

çalışacak bir beyin kurulumu ve
Kuray yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı.

Akay'ın İddiası

Girne Amerikan Üniversitesi
Eğitim Fakültesi öğretim
görevlisinden Zeki Akay,
Apostolos Andreas Manastırı
olan yerde bir Arap pehlivi veya bir
şahabe (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı.
Muhammedî (s.a.v.) gömüsü, onunla
konuşmuş ve ona ismi vermiştir.
Müslümanlar verilen (ilgili) yapıtı
yönündeki ifade ve halk arasında
söylentiler yoluyla çakırak
başlıkların araştırılması, bunun
doğruluğuna tarihsel kaynaklarda da
değinmiş (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı.

1964 ve 1971 yıllarında Prof. Dr.
Osman Tuzun'un yayımlanan
makalelerinde, hayatını İslam dinine
atı yapmış
kayı almış (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
göndüğü yerleri kayı almış (ilgili) yapıtı
söyledi. Hervey'nin 1174 yılında
Kıbrıs'a geldiğinde bir kabir ve
duvarında burç ve diğer (ilgili) yapıtı
göndüğü (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
kaydeden Akay, daha sonra
Hervey'nin (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
doğruluğuna (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı.

Akay, Hervey'nin kitabında
Süleymanîye Kitâphanesi'nde de
bulunan Gazi Nedâimî'nin (ilgili) yapıtı
da, Kıbrıs

Adası'nda bir tay (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
göndüğü, bu (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
ve beşinci (ilgili) yapıtı "Bu Hervey'nin
29 yıl önce Ramazan ayında vefat
eden Urve-Rin Said'in kabirini"
söyledi, bu (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
söyledi, bu (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı

Ramazan ayında Apostolos
Andreas Manastırı'nın 15-19 (ilgili) yapıtı
yayılmış (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
söylentilerinde (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
söylentilerinde "Hervey'nin Cyprus"
kitabında 1191 yılında Apostolos
Andreas'ın (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
bulduğuna (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
"Demek ki 12. yüzyıl sonunda da bu
bina arada idi. Hervey'nin 1174 de (ilgili) yapıtı
ve 1191 de (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
kaynakları hem Ruslar hem de
Müslümanların burayı ziyaret
etmiş (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
Julianus.

Tarbiyatlar (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
Kıbrıs'ta, Tiki - Müslüman ve Rum
- Ortodoks (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
manastır - her (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
yapısı ve (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
tarbi (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
Büyük (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
manastır. Manastır (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
ve (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
ve (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı
piskopos (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı (ilgili) yapıtı

Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...

Üniversiteli Gençlik Ne İstiyor, Nasıl Düşünüyor? Yakın Doğu Üniversitesi'nde Yapılan Bir Araştırma

Ali NESİM*

GİRİŞ

Bu anketin amacı üniversite öğrenimi gören gençleri kardeş sayıları, aile yapıları, ekonomik durumları vs ile birlikte tanımak; dahası, gelecek hakkındaki düşüncelerini öğrenmek, onlara –belki de yaşamlarında ilk defa- “düşünme özgürlüğü” tanıyarak içinde yaşadıkları ülke ve insanları hakkında özgürce düşünmeye yöneltmek, düşüncelerini ifade etmeye ortam ve fırsat hazırlamaktır.

ÜNİVERSİTELER VE ÖĞRENCİ PROFİLİ:

18 Ekim 10 tarihli TAK muhabirinin Yüksek Öğretim Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu'na (YÖDAK) dayanarak verdiği habere göre “Ülke ekonomisi ve imajında önemli yer tutan KKTC üniversiteleri, yeni akademik yılda (merkezi yerleştirme ile) Türkiye'den 5 bin 75, üçüncü ülkelerden bin 275, KKTC'den de bin 890 olmak üzere toplam 8 bin 240 yeni öğrenci” almıştır.

Böylece, KKTC üniversitelerinin 2010-2011 Akademik Yılı'ndaki öğrenci sayıst ise 40 bin civarında olduğu tahmin ediliyor.

6 Kasım 2011 tarihli bir başka TAK haberine göre, “YÖDAK Başkanı Prof. Dr. Hasan Ali Bıçak, KKTC... üniversitelerindeki (5 yerel (DAÜ, GAÜ, YDÜ, UKÜ, LAÜ) ve 2 de kampus) öğrenci sayısının geçen yıla göre yüzde 7.8 oranında artarak bu yıl, 2008-2009 öğretim yılından sonra

en yüksek seviyeye ulaştığını” belirmiş ve bu üniversitelere bu yıl toplam 46 bin 941 öğrencinin kayıt yaptırdığını açıklayarak “2008-2009 öğretim yılında 47 bin 982 olan bu sayının özellikle 2009-2010 yılında 43 binlere düştükten sonra yeniden yükselmeye başladığını” söylemiştir.

Aynı habere göre, Bıçak, 2008-2009 öğretim yılında 47 bin 982 olan bu sayının, 2009-2010 yılında 43 binlere düştükten sonra bu yıl, toplam 46 bin 941 öğrencinin kayıt yaptırmasıyla yeniden yükselmesinin memnuniyet verici olduğunu da ifade etmiştir.

ANKET UYGULAMASI:

ANKETİN GEREKÇESİ: Yukarıda YÖDAK başkanının da verdiği bilgilerden anlaşılacağı gibi bizler şimdiye kadar KKTC üniversitelerine gelen öğrencilere hep sayılı olarak yaklaşmış, onların sadece ülkemize getirecekleri ekonomik olanaklarına ağırlık vermekle onlara karşı olan öğretim görevi ile yetinmenin doğru olacağına kendimizi inandırmıştık. Oysa öğrencileri bir de onlar açısından ele almak, onlara yeni bir bakış açısı ile yaklaşmak gerektiğine inanmış bulunuyoruz. Böylece bir taraftan:

Okuttuğum derslerle öğrencilerimin içinde yaşadıkları coğrafyanın kültürel geçmişini, bu coğrafyadaki eski ve günümüzdeki uygarlıkları;

Öğrenim görmek için geldikleri bu ülkenin uy-

garlıklı evrelerini, mücadele tarihini ve Kıbrıslı Türklerin kültürel zenginliklerini tanıtmaya gayretli içerisinde olmayı bir görev bildim.

ANKETİN UYGULANIŞI:

Birinci Bölüm: Yakın Doğu Üniversitesinde okutmakta olduğum KIBRIS TÜRK KÜLTÜRÜ ve UYGARLIK TARİHİ derslerini seçen öğrenciler arasında yaptığım anketin sonuçlarını sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu anketi yapmamdan amaç öğrencileri daha iyi tanımak ve onların belirli konularda ne düşündüklerini öğrenmektir.

SUNUM: Bu anketin amacı dersimizi seçen öğrencilerimizi daha iyi tanımak, tutum ve düşüncelerini açıklamalarına fırsat yaratmaktır.

Sorulara istediğiniz biçimde, istediğiniz kadarıyla yanıt verebilirsiniz.

Adını yazmak isteyen öğrenci isimleri sadece tarafımdan bilinecektir.

Yanıtlar genel olarak değerlendirilecektir,

Değerlendirme, Örneğin: "Öğrencilerimizin %60'ı sigara içmiyor şeklinde yüzdeler olarak, ya da sayısal olarak yapılacak, kişi ve isim bazında hiçbir değerlendirme yapılmayacaktır.

NOT: Yanıtlarınızı Evet-Hayır diye veriniz.

Teşekkür ederim. —Ali Nesim

ÖRNEK SORU'ya verilen yanıt: Sigara içiyor musunuz?

KIZ 20 evet. 25 hayır. 14 arasıra.

ERKEK 29 evet. 19 hayır. 5 arasıra.

Bu soru öğrencilerin eğitim dışı bir alışkanlığını saptamak için sorulmuştur. Görüldüğü gibi "sürekli" sigara içiciliği erkeklerde daha fazla, kızlarda ise "arasıra" içicilik daha fazla olarak görülüyor:

1. ANKETE KATILIM:

Kız. 59..... Erkek.....53 Toplam 112 öğrenci.

Yukarıda da belirttiğim gibi, ankete katılım tamamıyla isteğe bağlı olarak uygulanmış, anketi doldurmak üzere alan öğrencilerin yarısından fazlası anketi getirmemişler. Bu konuda kendilerine hiçbir ikaz- hatırlatma yapılmamıştır.

2. ÜNİVERSİTEDE KAÇINCI YILINIZDIR:

KIZ..... 1 kişi 3. Yıl. Bölümü: 1 Hukuk.

48 kişi 4. Yıl. Bölümü: 36 Huk. 10 T.Dili- Ed. 2 Mimarlık.

8 kişi 5. Yıl. Bölümü: 7 Huk. 1 TD-Ed.

2 kişi 6. Yıl. Bölümü: 1 Huk. 1 TD-ed.

ERKEK.33 kişi 4. Yıl. Bölümü: 28 Huk. 2 TD- Ed. 3

İletişim.

8 kişi 5. Yıl. Bölümü: 6 Huk. 1 TD-ed. 1 Mimarlık.

7 kişi 6. Yıl. Bölümü: 6 Hkk. 1 TD-ed.

5 kişi 7. yıl. Bölümü 5 Hukk.

Halk arasında yaygın olan inanca göre, bir üniversite bölümü en çok 4 yılda bitirilmelidir. Oysa akademik kişilerde ve ortamlarda öyle bir önyargı bulunmuyor. Çok zeki ve başarılı öğrencilerin 4 yılı aşmaları gayet doğal ve olağan kabul edilmelidir.

3. MEZUN OLDUĞUNUZ LİSEYE GÖRE BÖLGE:

	KIZ	ERKEK
BATI BÖLGE	18	8
ORTA BÖLGE	18	22
DOĞU BÖLGE	14	21
KIBRIS	9	2

Ankete katılanların mezun oldukları lise baz alınarak "geldikleri bölge" ya da "temel eğitimlerini al-

dıkları bölge" dikkate alınmak istenmiştir. Şunu da hemen belirtmeliyim ki bir öğrencinin "doğum yeri" ankette yer almamıştır.

"**Bölge**" kavramını cırafı bir kavram olarak almanın hatalı bir yaklaşım olacağını düşünerek "**merkeze**" yani "**Ankara'ya yakınlık**" esas olarak alınarak Türkiye 3 eğitim bölgesine ayrılmıştır. Eğer "**İstanbul baz alınır ise, ya da "Batıya-Avrupa'ya yakınlık"** baz alınır ise "**Batı, birinci bölge, orta ikinci bölge, doğu üçüncü bölge olarak**" alınmış, bölgeler, kuzeyden-güneye çekilen gayri muntazam çizgilerle birbirinden sadece "**analiz**" amaçlı olarak ayrılmışlardır.

Böylece Türkiye'nin Avrupa yakası, İstanbul, Kocaeli, İzmir, Balıkesir, Aydın, Burdur, Antalya vs "**Batı Bölge**" olarak; Zonguldak, Eskişehir, Afyon, Ankara, Samsun, Amasya, Kayseri, Konya, İçel, Hatay vs "**Orta Bölge**" olarak, doğu bölge olarak ta Batıya en uzak bölge olarak Ordu, Tokat,,Sivas, Kahramanmaraş, Gaziantep ve doğusu "**Doğu Bölge**" olarak alınmıştır. Daha önce belirttiğim gibi bu "**analiz amaçlı**" bir ayırım olup, coğrafik, ekonomik etnik, eğitim düzeyi gibi olgularla hiçbir ilişkisi ve bağlantısı yoktur.

4. KAÇ KARDESSİNİZ?

KIZ: (59 kızın) toplam 212 kardeşi (125'i kız)

Aile sayısına bölündüğünde: $212/59 = 3.59$ çocuk aile başına..

(1-3 çocuk:26. 3-6 çocuk:16. 6-9 çocuk:11
10-... çocuk. 6.)

ERKEK: (53 erkeğin) toplam 260 kardeşi (152'si erkek)

Aile sayısına bölündüğünde: $260/53 = 4.90$ çocuk aile başına.

(1-3 çocuk:19. 3-6 çocuk:16. 6-9 çocuk:11
10-... çocuk. 7.)

TOPLAM: 112 kişinin-(ailenin) toplam çocuk

sayısı: 472

Aile sayısına bölündüğünde $472/112 = 4.21$ çocuk aile başına.

Gerek kızların gerekse erkeklerin "kaç çocuklu aileden" geldikleri analizi bizlere, ortalama ailelerin "4 ve üstü" çocuklu olduklarını gösteriyor. Hele erkeklerde bu rakam 4.90 ile 5'e çok yaklaşmıştır. Böylece çocuk bakımından kalabalık ailelerin çocuklarını üniversitede, hem de yurt dışında okutmak için ne kadar çok istekli olduklarını ve fedakarlık gösterdiklerini işaret ediyor.

Aşağıdaki rakamlar bizlere bir başka gerçeği daha söylemekte. Kızların üniversiteye gitme şansı erkek kardeşlerine göre 1.3 iken; erkeklerin üniversiteye gidebilme şansı kızlara göre 3.6. olarak gözüküyor.

Yüksek öğrenimdeki Kız çocukların, kız kardeşlerinin erkek kardeşlere oranı 1,3 : 1

Yüksek öğrenimdeki Erkek çocukların, erkek kardeşlerinin kız kardeşlere oranı 3,6 : 1

Yine kardeşler hakkında da bilgi vermek gerekirse aynı aileden 2 erkeğin, aynı aileden iki kız kardeşin, ya da aynı aileden bir kız ve bir erkek kardeşin birlikte üniversiteye gitme oranı 112 ailede 12'dir. Yani 112 aileden 6 aile 2'şer çocuğunu Kıbrıs-taki üniversiteye okumaları için göndermişlerdir:

Toplam:112 öğrenci ankete katıldı.

**Toplam:106 aileden öğrenciler ankete katıldı.
Çünkü:**

Toplam: 02 kızkardeş, toplam 02 erkek kardeş, 02 kız ve erkek kardeş birlikte kayıt yaptırmışlardır.

Böylece anlıyoruz ki, aynı anda iki çocuğunu birden üniversitede okutan aileler bulunuyor.

Yine: Bu 6 ailenin tümünün Doğu diye adlandırdığımız bölgeden olmaları anlamlıdır.

44 Halkbilimi

5. ANNE VE BABANIZIN ÖĞRENİM DURUMU:

5.a.a. KIZLARIN, Anne Öğrenim Durumu

ÖĞRENİMİ YOK.....13

ÖĞRENİMİ İLK O.....26

ÖĞRENİMİ ORTA..... 9

ÖĞRENİMİ LİSE.....9

ÖĞRENİMİ ÜNİV.....2

5.a.b. KIZLARIN, Baba Öğrenim Durumu

ÖĞRENİMİ YOK..... 3

ÖĞRENİMİ İLK O. 8

ÖĞRENİMİ ORTA .. 5

ÖĞRENİMİ LİSE..... 10

ÖĞRENİMİ ÜNİV.....10

5.b.a. ERKEKLERİN, Anne Öğrenim Durumu

ÖĞRENİMİ YOK..... 6

ÖĞRENİMİ İLK O.....22

ÖĞRENİMİ ORTA.... 12

ÖĞRENİMİ LİSE.....9

ÖĞRENİMİ ÜNİV.....2

5.b.b. ERKEKLERİN Baba Öğrenim Durumu

ÖĞRENİMİ YOK..... 4

ÖĞRENİMİ İLK O.....15

ÖĞRENİMİ ORTA.....10

ÖĞRENİMİ LİSE.....12

ÖĞRENİMİ ÜNİV.....10

Ailelerin öğrenim durumları incelendiği zaman, kendi dönemimde Kıbrıs'taki aile yapısı gözümün önünde canlanıyor. Çünkü Kıbrıs liselerinden mezun olan ailelerin çocuklarının 1957'ye kadar üniversite gitme şansları yok gibiydi. Sadece varlıklı ve en az lise öğrenimi görmüş ve düzenli geliri olan aileler çocuklarını Türkiye veya İngiltere'de okutabilmekteydi. Ancak 1958 yılından sonra öğrenimi olmayan, veya ilkokula az çok gitmiş ailelerin çocukları da üniversiteye gitmeye başladılar. Burada bilinçlenme, özveri ve motivasyon büyük rol oynamıştır.

Şimdi aynı ölçütlerle değerlendirdiğimizde de: Türkiye'de hem çok çocuklu, hem eğitimleri çok az anne babaların hem de ekonomik durumu çok kısıtlı ailelerin, şimdi çocuklarını okutmak için ne kadar bilinçli, istekli, özverili olduklarını görüyoruz.

Yukarıdaki rakamları teker teker karşılaştırdığımız zaman, hem kızların hem de erkeklerin özellikle annelerinin öğrenimsiz/az öğrenim görmüş oldukları göze çarpıyor. Özellikle kızların anne babalarının öğrenim düzeylerinin daha düşük olması da dikkate değer.

6. SİZCE AİLENİZİN EKONOMİK DURUMU NASILDIR?

6.a. Ailenizin Ekonomik Durumu:

	KIZ	ERKEK
ZAYIF.....	2	1
ORTA	23	30
İYİ	21	11
ÇOK İYİ	5	1
BELİRTMEDİ	7	8

6.b. Bölgeniz Koşullarına Göre Ailenizin Ekonomik Durumu:

	KIZ	ERKEK
ZAYIF	2	0
ORTA	21	28
İYİ	26	10
ÇOK İYİ	3	1
BELİRTMEDİ	9	9

6.c. Türkiye Koşullarına Göre Ailenizin Ekonomik Durumu:

	KIZ	ERKEK
ZAYIF	1	0
ORTA	21	31
İYİ	23	9
ÇOK İYİ	2	1
BELİRTMEDİ	6	4

Ankete katılan üniversite öğrencilerinin "ekonomik durumları" nı gösteren yukarıdaki tablolar ailelerin çocuklarını okutmaları ile ekonomik durumları arasında bir paralellik olduğunu göstermektedir. Yine de, ekonomik durumları "orta ve iyi" olanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Yine bölge koşullarına göre "orta ve iyi" görülen ekonomik değerlendirmenin "Türkiye koşullarına" göre değiştiği görülmektedir.

7. NEREDE KALYORSUNUZ? :

KIZ	: ÖZEL YURT ...1	EV... 29	YURT-Ü ..18
ERKEK:	ÖZEL YURT ...4	EV... 35	YURT-Ü .. 7

Burada özellikle kızların -güvenlik nedeniyle olsa gerek- üniversite yurtlarını daha çok tercih ettiğini görüyoruz. Yine de -ekonomik nedenlerle- "evlerin" daha çok tercih edildiği gerçeğiyle karşılaşılıyor.

8. BURS DURUMUNUZ :

	Tam	Yarı	Borç	Kredi	Çalışıyor	Çalışır
	Burs	Burs				(Kütüphanede)
KIZ	25	0	22	1	4	5
ER.	27	2	16	1	2	10
						5

Yüksek öğrenimde "burs" un en büyük destek olduğu gerçeği yanında özellikle erkeklerde dışardaki işyerlerinde kahvecilikten tutun da garsonluk, fast-food dağıtıcılığı, kumarhanelerde, çarşıda ve her türlü işde çalışmanın yaygın olduğu görülmüyor. Çalışma nedeniyle çoğu öğrenci deslere katılamamakta ve bir dönemde alması gereken dersleri alamamaktadır. Bu nedenle öğrenim süreleri de haliyle uzamaktadır.

9. ÇALIŞMA DÜŞÜNCEŞİ:

9.a. Mezun Olunca Kendi İl-İlçemde Çalışacağım:

	EVET	HAYIR	BELLİ DEĞİL
KIZ	35	9	0
ERKEK	25	6	4

9.b. Adana , Ankara, İzmir Gibi Büyük Bir Şehirde Çalışacağım.

KIZ	EVET	11	HAYIR	12
ERKEK	"	15	"	6

10. KIBRIS'TA ÇALIŞMAK İSTERDİM:

KIZ	EVET	19	HAYIR	21
ERKEK	"	24	"	11

11. ALMANYA,FRANSA V.S DE ÇALIŞMAK İSTERDİM:

KIZ	EVET	8	HAYIR	19
ERKEK	"	11	"	13

46 Halkbilimi

12. ÇALIŞACAĞIM ÜLKE FARKETMEZ-KA-RARSIZ :

KIZ 5 ERKEK 9

Mezun olduktan sonra çalışma amaç olduğuna göre öğrenciler şimdiden bu konuyu düşünmek zorundadırlar. Kendi memleketinde çalışma işi ağır basmakle birlikte büyük şehirlerde ve Kıbrıs'ta çalışma isteği oldukça fazladır. Nitekim mezun olduktan sonra pekçok öğrencimizin Kıbrıs'ta kalarak, hatta öğrenimleri dışındaki sahalarda, çalıştıklarını görüyoruz.

13. EVLİLİK: Mezun olunca.

13.a. Üniversitede tanıdığım bir kız /erkek ile evleneceğim.

KIZ ERKEK

EVET 9 HAYIR 34 EVET 12 HAYIR 18

13.b. Kendi şehrimde evleneceğim.

KIZ ERKEK

EVET 16 HAYIR 7 EVET 14 HAYIR 9

13.c. Akrabamla evleneceğim.

KIZ ERKEK

EVET 0 HAYIR 23 EVET 7 HAYIR 7

13.d. Evlenmeyi henüz düşünmüyorum.

KIZ ERKEK

EVET 42 HAYIR 0 EVET 27 HAYIR 0

13.e. Evliyim.

KIZ ERKEK

4 1

Nişan-sözlü 2 1

13.f. Kıbrıslı bir kız/erkek ile evlenmek isterdim.

KIZ

ERKEK

EVET 8 HAYIR 16 EVET 9 HAYIR 11

Mezun olduktan sonra "evlenme isteği"nin de büyük "çeşitlilik" gösterdiği görülüyor. "Kendi bölgesinde-şehrinde" evlenmek daha "geleneksel" bir eğilim olarak beliriyor. Evlenmenin "daha sonra" düşünülmesi düşüncesi "ağır" basmakta. Kıbrıs'ta evlenme isteği de yabana atılmamalı.

14. GELECEĞİNİZİ NASIL GÖRÜYORSUNUZ:

KIZ ERKEK

PARLAK 4 8

ÇOK İYİ 2 1

İYİ 24 14

ORTA 2 9

KISMET 12 9

MALESEF BELLİ DEĞİL 12 7

Bu anketin en çarpıcı sonuçlarından birisi, KKTCde öğrenim gören üniversite gençliğinin gelecek hakkında "iyimser" olmaları gerçeği olarak kabul edilmelidir. Unutmamak gerekir ki, iyimserlik ve geleceğe ümitle bakma toplumun en güçlü iç dinamiğini oluşturur.

ANKET-ikinci bölüm:

AMAÇ VE SUNUM: Anketimizin bu bölümünde 450 öğrencimize sorular sorularak bu konuda ne düşündüklerini yazmaları istenmiştir. Şimdi bu sorulara aldığımız yanıtların çok az bir kısmını sizlerle paylaşmak istiyoruz.

A.a. Düşünen Ve Sorumluluk Sahibi Üniversite Gençliği Nasıl Olmalıdır?

1. Bir şey yazmadı.

2. Üniversite genci her şeye rağmen duyarlı, saygılı, edepli, işine, insanlara karşı görev sorumluluğunun bilincinde olması gerektiğini. İdeal gençlik, Aydın yolların ya da karanlık gecelerin, zulmetlerin meselesi olmalıdır.

3. Mutlaka ideoloji sahibi olmalı ve daha faal.

4. En iyi şekilde kendilerini yetiştirmek, toplumun, vatanının ve kendine faydalı aydın insan olması gerekir.

5. Gelecek nesil bizim ellerimizde yetişecek. Gençleri iyi yetiştirecek kişiler bizleriz. Biz kendimizi ne kadar iyi yetiştirirsek karşımızdakiler o kadar verim alırız.

6. Yaşadığı günü değil yarını da düşünerek, duygusal değil mantıklı olarak hareket ederek yaşamalıdır.

7. Bana kalırsa üniversite gençliği sorgulayıcı olmalı. Her şeyin bir sebebi, bir alt yapısı olduğunu, ona göre davranmalı.

8. Dürüst olursa bütün kapılar açılır.

9. İlerlemek istediği bir alanda ideal ve ideoloji sahibi olmalı, araştırmalı.

10. Üniversite gençliğini çağa ayak uyduran aydın bir kesimdir diye tanımlayabilirim. Hem ülke menfaatlerini düşünen, hem aile sorumluluklarını üstlenebilen gençlik. Hem okuduğu bölümü içine sindirmeli hem de başka alanlara da kendisini geliştirebilen gençlik.

11. Bilgi ve kültür için kitap okumalı ve araştırma yapmalıdır. Kendisini ve çevresini aydınlatmalı örnek insan olmak için çaba göstermelidir.

12. Düşünen üniversite gençliği her şeyden önce kendini bilmelidir. Kendisine karşı bir öz güveni olmalıdır. Saygılı olmalıdır. Çevresinden gelebilecek iyilikleri ve kötülükleri ayırt etmelidir. Derslerine çalışıp ileriye dönük planlar yapmalıdır.

13. Derslerine karşı gereken önemi vermelidir. Hocalarını iyi dinlemeli verilen ödevleri yapmaları gerek-

mektedir.

14. Geldiği durumu ve geçirdiği hayatın farkında olup ona göre kendilerine bir nota belirleyip o nokta üzerine kendisini yoğunlaştırıp hayatına devam etmelidir. Her zaman için de, yine de yaşamak güzeldir.

15. Geçmişini bilip, yolunu çizip, geleceğini ona göre hazırlamalıdır bana göre. Özünden ayrılmadan, başarıya giden yolda sağlam adımlarla yürümelidir.

16. Öğrenci kendi kendine yetebilmelidir. Tek başına da bir şeyler başarabileceğine inanmalıdır. Önüne çıkan engellere takılı kalmamalıdır. Araştırmacı, gözlemci olmalıdır. Çevresine gerçekleşen olaylardan haberdar olmalıdır. Dünyada faydalı, kalıcı işler yapmak için çaba göstermelidir. İmkanları ne kadar az olursa olsun çalışmalı ve çaba göstermelidir.

17. En başta sorumluluğunu bilmelidir. Ülkesinin gelişmesi için elinden geleni yapmalıdır. Üniversite gençliğinin sorumluluğu çok büyüktür.

18. Nerede, nasıl, ne zaman ne şekilde davranacağını bilen ve kendini geliştirmek için elinden geleni yapan ve en önemlisi kitap okuyan üniversite öğrencisi başarıya kavuşurlar.

19. Üniversite gençliği ilk bakışta dışarıdan bakanlar için çalışkan, seviyeli, belli bir kültür birikimine sahip öğrenci, gençlik demektir. Üniversite gençliği de bu sıfatlardan dolayı etrafına karşı davranışlarına dikkat etmeli, edindiği bilgilerle etrafındakilere ışık tutmalıdır.

20. Derslerine düzenli çalışmalı, sorumluluğunu bilen öğrenciler olmalıdır. Çünkü buraya bin bir zorlukla gelen insanlar var. Bence buraya gelen öğrenciler çok şanslıdır. Çünkü bir çok kişinin böyle bir imkanı yoktur. Ailemizin bize yaptığı fedakârlığa karşı bizim onlara vereceğimiz en büyük hediye başarılı, örnek bir öğrenci olmamızdır.

21. Araştırma yapan insan olmalıdır. Ama ben bunu kendimde de göremiyorum. Bunda biraz üniversite-nin sorumluluğu da vardır. Daha fazla ödev vererek

öğrencileri araştırma yapmaya teşvik etmelidir. Örneğin bu sene son sınıf olmamıza rağmen tez hazırlıyorum, daha doğrusu bize verilmedi çünkü sayımız fazla, okuyamazlar.

22. Dışa karşı duyarlı, hassas, ölçülü, ne yaptığını bilen biri olmalıdır.

23. Bilimsel olmaya daha gayret etmeliyiz diye düşünüyorum. Konulara daha yapıcı ve eleştirel baktığımızda daha da başarılı olabiliriz.

24. Düşünen ve sorumluluk taşıyan üniversite gençliği düşünmeyi bilen ve sorumluluk sahibi olan kişilerdir. Sevgi ve saygıya önem veren kişilerdir.

25. Düşünen ve sorumluluk taşıyan üniversite gençliği ilk olarak düşünmeyi bilen gençler olmalıdır. Yani ezberci bir yapı ile üniversite bitirmek değil de beynimizi kullanarak bitirmememiz gerekir. Ayrıca ailelerimizin emeklerine de saygı duyarak onların emeklerini boşa çıkarmamalıyız.

26. Bir şey yazmadı.

27. Bir şey yazmadı.

28. Bir şey yazmadı.

29. Geçmişini inkâr etmeyen geleceğine sahip çıkan bir gençlik olmalıdır.

30. Kendisinden emin oturup kalkmasını bilen çok çalışkan edepli bir insan olmalıdır.

31. Bir ülkenin yönetimi, eğitimi, sağlık şartları üniversite gençlerinden ve üniversiteden gelen öğrencilerin himayesinde insan kendini geliştirmekle beraber toplumunu da cehaletten kurtarmalıdır.

32. Bence kültürlü ve seviyeli bir insan olmalıdır.

33. İleriye yönelik düşünmek ve planlı çalışmak.

34. Haklarını koruyabilen, bilinçli öğrenciler olmalıdır. Her düşünceye, fikre saygı duymalı, sadece kendi alanı ile ilgili değil diğer dallara da ilgi göstermelidir.

35. Topluma örnek bir kişilik sergilemelidirler. Kendi çıkarlarından önce toplumun çıkarlarını düşünmelidirler. Ayrıca tutum ve davranışlarına her zaman için dikkat etmeleri gerektiği bilincinde olmalıdır. Çünkü ilk başta ifade ettiğim gibi onlar örnek bir tip olarak görülmektedirler.

36. İlk önce vatanına sadık olmalı ve ülkesinin gelişimi için çalışmalıdır. Bir mum yakmalıdır. Bir mum bir odada üç kişi aydınlatır. Aydınlanan üç mum beş kişi aydınlatır. Öğrendiğimizi aktarabilmeliyiz. Aktarmalıyız.

A.b. Üniversitede öğrencilerin karşılaştığı en büyük sorunlar nelerdir? Bu konuda neler önerirsiniz?

1- Hukuk öğrencilerinin hocalarla iletişimsizliği. Derslerin ağırlığı ve birbiriyel çakışması.

Hocaların öğrencilerle diyalog kurmalarından yana yım. Öğrenciye öğrenci psikolojisi ile yaklaşıp ayırım yapılmamalı.

2- Cevap Yok

3- Notlar, arkadaşlar, adaptasyon, ev, ekonomi.

4- Aile ortamından uzak kalmak, ev sorunu, kafa dengi arkadaşlar bulamama.

5- Kendi kimliklerini ve kişiliklerini ortaya koyamıyorlar. Çoğu arkadaş kurbanı oluyor. Yerleşim sorunu var, kalacak ev bulmak zor.

6- İş sorunu.

7- Okulu bitirdikten sonra iş bulma sorunu. B.Kıbrıs'ta ev bulma sorunu. c.İş alanlarının geniş olduğu alanlar çok büyük fabrikalar, limanlar kurulmalı.

8- Cevap Yok.

9- Yabancı ülkelerden gelen arkadaşlar ev sorunu gibi problemlerle karşılaşırlar.

10- Ev sorunu.

11- Hocalarla iyi bir diyalog kuramamaktır. Servis sorunu başlı başına bir derttir.

Bence her hoca kendisinin de öğrenci olduğunu unutmamalı. Hepimiz insanız.

12- Üniversite öğrencileri hayat şartları açısından çok kötü durumdadır.

13- Biraz daha öğrencilere müsamaha göstermeleri.

14- Türkiyeli deyince dışlıyorlar. Nedir alıp-veremedikleri anlamıyorum. Kendilerine kim bakıyor demiyorlar. Bize yazık ediyorlar.

15- Kültürlerine sahip çıkmaları ve manevi yönlerden kendilerini geliştirmeleri beklenir.

A.c. Kıbrıslı Türklerin acil olarak düzeltilmesi gerekenler nelerdir?

1- Geçmişlerine ve geleceklarine sahip çıkmayı bilmemişler. Atalarının çektiklerini unutmamalıdır.

2- İyi bir eğitimle sadece.

3- Eğitim sistemi. Lise ve dengi okullarda disiplin eksikliğini düzeltmek. TC vatandaşlarını para olarak görmemeli.

4- Gençlerin daha çok ülkesini savunması ve Kıbrıslı Türklere yapılanları unutmamalı.

5- İngiliz kültürünün etkilerini bırakıp kendi asli Türk kültürünü bir an önce benimsemeli.

6- Hepimiz aynı vatanın çocuklarıyız. Her zaman birbirimizi sevip saymalıyız.

7- İlk başta politik sistemimizi düzeltmemiz gerekiyor. Yani her kafadan bir ses çıkar ve ancak da birbirimize uğraşırık. O yüzden de aynı yerde sayarak.

8- Gününü gün ederek geçirmeleri.

9- Kıbrıslı Türklerde iş bulmak oldukça zor. Düzeltilmesi gereken sorunlardan biri.

10- Ev fiyatlarını düşürmek ve bize para basan bira gibi bakmayı bırakmak.

11- Ev kiralari.

12- Ev fiyatları çok yüksek. Yani hayat çok pahalı.

13- Türkiye'de düzgün bir sistem bile yok. Demokrasi mi, cumhuriyet mi, şeriat mı? Hiç belli değil.

14- Cevap Yok

15- Cevap Yok

16- Cevap Yok

17- İşsizlik, şiddet ve cahillik.

18- Ekonomik ve sosyal dengesizlikler.

19- İşsizlik ve başörtüsü sorunu.

A.d. Türkiye'de gördüğünüz sorunlar nelerdir? Nasıl düzeltilebilir?

1- İnsanların birbirlerine, karşı saygının olmaması.

2- Türkiye'de ise kavga ve şiddet en büyük sorunlardandır.

3- İşsizlik, geçim sıkıntısı, gençlerin sorumsuzluğu..

4- Devletin daha doğrusu hükümetin geri zihniyetli insanların elinde olması. Halkın bu insanlara inanmaları. Eğitim eksikliğini olması. İnsanların çevrelerine at gözlüğüyle bakmaları.

5- Ekonomi tamamen çökmüştür. Devletin düzelteemediği bir problem için yorum yapamam.

6- İnsanların çoğu sağda solda başıboş dolaşmaktadır. Bu insanların iş imkanı sağlayıp

7- İşsizlik sorunu. Maddi olarak düzelme imkanı bu da gelişmeyle düzeltilebilir.

8- Türkiye'yi ekonomik açıdan düzeltmek.

9- İşsizlik. Bu sorun Türkiye'nin gelişmesiyle para-

leldir.

10- İşsizlik sorunu olabilir, bu da istihdam yaratılarak düzeltilir.

11- Cevap Yok.

A.e. Düşünen ve sorumluluk taşıyan üniversite gençliği nasıl olmalıdır?

1- Düşünen ve sorumluluk taşıyan üniversite gençliği düşünmeyi bilen ve sorumluluk sahibi olan kişilerdir. Sevgiyi ve saygıya önem veren kişilerdir.

2- En baştan sorumluluğunu bilmelidir. Ülkesinin gelişmesi için elinden geleni yapmalıdır. Üniversite gençliğinin sorumluluğu çok büyüktür.

3- Derslerine düzenli çalışmalı sorumluluğunu bilen öğrenciler olmalıdır. Çünkü buralara bin bir zorlukla gelen insanlar var. Bence buraya gelen öğrenciler çok şanslılardır. Çünkü birçok kişinin böyle bir imkanı yoktur. Ailemizin bize yaptığı fedakarlığa karşılık bizim onlara vereceğimiz en büyük hediye başarılı örnek öğrenci olmamızdır. 19-Üniversite gençliği ilk bakışta dışarıdan bakanlar için çalışkan, seviyeli belli bir kültür birikimine sahip öğrenci, gençlik demektir. Üniversite gençliği de sıfatlardan dolayı etrafına karşı davranışlara dikkat etmeli edindiği bilgilerle etrafındakilere ışık tutmalıdır.

4- Geçmişini bilip, yolunu çizip gereğini ona göre hazırlamalıdır bana göre. Özünden ayrılmadan, başarıya gidenolda sağlam adımlarla yürümelidir.

5- Öğrenci kendi kendine yetebilmelidir. Tek başına da bir şeyler başarabileceğine inanmalıdır. Önüne çıkan engellere takılıp kalmamalıdır. Araştırmacı, gözlemci olmalıdır. Çevresinde, toplumunda gelişen olaylardan haberdar olmalıdır. Dünyada faydalı kalıcı işler yapabilmek için çaba göstermelidir. Toplumu aydınlatmaya çalışmalıdır. İmkanları ne kadar az olursa olsun çalışmalı ve çaba göstermelidir. Daha geniş iş alanları olması gerekir. Çalışma alanı kısıtlı olmamalı.

6- Nerde nasıl, ne zaman, ne şekilde davranacağına

bilen ve kendini geliştirmek için elinden geleni yapan ve en önemlisi kitap okuyan üniversite öğrencisi başarıya kavuşacaklar.

7- Kesinlikle araştırma yapan insan olmalıdır. Ama ben bunu kendimde de göremiyorum. Bunda biraz da üniversitenin sorumluluğu da vardır. Daha fazla ödev vererek öğrencileri araştırma yapmaya teşvik etmelidir. Örneğin bu yıl son sınıf olmama rağmen tez hazırlamıyorum, daha doğrusu bize verilmedi, çünkü sayımız fazla, okuyamazlar.

8- Dışa karşı duyarlı, hassas ölçülü, ne yaptığını bilen biri olmalıdır.

9- Bilimsel olmaya daha da gayret etmeliyiz diye düşünüyorum. Konulara daha yapıcı ve eleştirel baktığımızda daha da başarılı olabiliriz.

10- Düşünen ve sorumluluk taşıyan üniversite gençliği ilk olarak düşünmeyi bilen gençler olmalıdır. Yani ezberci bir yapı ile üniversite bitirmek değil de saygı duyarak onların emeklerini boşa çıkarmamalıyız.

11- Başta dillerini değiştirmeleri.

12- Cevap Yok.

13- Cevap Yok

14- Hukuk fakültesinin düzeninin her sene bozulması.

15- Ortama ayak uydurma.

16- Hocalarımızın sizin kadar samimi ve dost olması.

B.TÜRKLERİ VE KIBRISLI TÜRKLERİ NASIL TANIMLADINIZ?

Anketimin bu bölümünde üniversiteli gençliğin kendilerinin ve içinde yaşadıklarıbu ülkenin insanlarını nasıl tanımladıklarını öğrenmek istedik. Buraya az sayıda –rasgele örnekler aktarıyoruz.

B.1.1.Türkiye Dışından Gelen Bir Yabancı Olsanız

Ve Türkiye'ye Gelmiş Olsaydınız, Dönüşünüzde "TÜRKLERİ" Nasıl Tanımlardınız?

1. Sıcak kanlı, yardımı seven, hayatı hep zor yaşayan insanlar olarak tanımlardım. Türk insanının hayatındaki hızlılık en alt tabakasından en üst tabakasına kadar yayılmış standart bir yaşam koşuluna sahip insanlar değil. Onun için günübirlik yaşayan insanlar olarak tanımladım.

2. Turistleri sağlayacak bir inek gibi gören insanlar. Ne kadar koparırsam o kâr diye düşünüyorlar. Yerli turisti kale bile almıyorlar. Para için girmedikleri şebeklik kalmıyor. Mutsuz insanlar.

3. Öncelikle objektif bir gözlem yapmaya gayret ederdim. Geliş amacına uygun hareket eder Türk toplumunun kültürünü, tarihini, medeniyetini yansıtan yerleri gezdikten sonra ve ülkeme döndüğümde bütün bu seyahat sonunda yaptıklarımı kağıda dökerdim. Türklerin misafirperverliğini, dışarıdan görüldüğü gibi barbar bir insan yapılarının olmadığını çevremdeki insanlara anlatırdım. Selçuklu'dan gelen ve binlerce yıl birçok medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu'yu tanımlamak benim için de hiç kolay olmazdı.

4. Öncelikle objektif bir gözlem yapmaya gayret ederdim. Geliş amacına uygun hareket eder Türk toplumunun kültürünü, tarihini, medeniyetini yansıtan yerleri gezdikten sonra ve ülkeme döndüğümde bütün bu seyahat sonunda yaptıklarımı kağıda dökerdim. Türklerin misafirperverliğini, dışarıdan görüldüğü gibi barbar bir insan yapılarının olmadığını çevremdeki insanlara anlatırdım. Selçuklu'dan gelen ve binlerce yıl birçok medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu'yu tanımlamak benim için de hiç kolay olmazdı.

5. Türklerin en başta misafire olan misafirperverliği cana yakınlığını, samimiliğini anlatırdım. Misafire apayrı bir hürmet ve rezet-i ikramda bulunulur. Türklerin gelenek ve göreneklerine ve çağı takip eden insanlar olduğunu ve büyüklere saygı küçüklere sevgi her Türk evladına ebeveyn tarafından en küçük yaşlardan itibaren aşılanır. Geçmişini ve tarihini unutma-

yan millî değerlere önem verenler olarak tanıtırđım. Zor durumda kalan kişilere yardım eden olarak tanımlardım.

6. Türkler belli ki ilim ve teknik yönünden çok gelişmiş bir uygarlık olmayabilir. Ama benimsemiş oldukları din buna bağlı olarak örf ve adetlere bağlılık dünyanın hiçbir yerinde olmayan olsa bile tam manasıyla yeterli görülmeyen bir gelenektir. Türkler bunun yanında dışarıdan gelen insanlara son derece yardımsever ve misafirperverdir diye tanımlardım.

7. Görüşlerim Türkiye'deki bölgelere göre değişirdi. Anadolu'ya gitmiş olsaydım Türk insanının misafirperverliğini, güler yüzlülüğünü görürdüm. Yüzyıllar geçse de Anadolu insanı aynı kültürene sahip çıkan koruyan insanlar. Peki bu görüşlerim İstanbul'da geçerli olmazdı. İstanbul metropolü şehri olup karışık kültürlerin iç içe olması ve ekonomik şartların getirdiği olumsuzluklar ve güzellikler çirkinliklerin bir arada olduğu bir topluluk olup asıl Türk kimliğini yitirdiklerini düşünürdüm. Türk tembel, uyanık, bir o kadarsa, milliyetçi ve savaşçı toplumdur.

8. Heyecanlı, sıcak, misafirperver, duygusal, çalışmayı pek sevmeyen bir millet olarak. Kozmopolit bir yapıya sahip olduklarını bunun olumlu ya da olumsuz yönlerinin olabileceğini anlatırdım. Çalışmak için değil, yaşamak için çalıştıklarını anlatırdım.

9. Bu soruya ne kadar objektif yaklaşısam da olamam her halde. Öncelikle insanların sıcak kanlılığı ve hoş sohbeti beni çekerdi. Daha sonra her yerde tarihi eserin oluşu beni cezp ederdi. İklim çeşitliliği, manzara, geleneksel yemekleri, kültürü hiç aklımdan çıkmazdı.

10. Öncelikle bir turist olsam Türkiye'yi coğrafi açıdan değerlendirirdim. Göze ilk çarpan yanı jeopolitik konumu. Hiçbir Avrupa ülkesinde yaşanmayan dört mevsimimiz ve hiçbir Avrupa ülkesinde rahatlıkla ulaşabileceğimiz o eşsiz meye ve sebzeler dikkatimi çekerdi. Kozmopolit insan topluluğumuz da dikkat çekiyor olmalı. Sıcakkanlı ve güler yüzlü Türk insanı ise her şeye bedel olmalı.

11. Türkiye dışından gelen bir yabancı olsaydım

Türkleri gerçekten de iyi tanımlardım. Çünkü Türkiye'deki Türkler dışarıdan gelen yabancı turistlere çok iyi davranmakta ve gerçekten misafirperverliği ile kendilerini hayran bırakmaktadırlar. Bu nedenle yabancı birisi olmuş olsam gerçekten bu tanıyı yapardım. Sonuç olarak memnun olurum. Eminim diğer turistler de benim görüşümdedir.

12. Türkleri yardımsever, sıcak kanlı, sevecen insanlar olduğunu anlatırdım. Kültürlerini n iyi şekilde yansıtan asil bir milletin insanları olduğundan bahsedirdim. Ayrıca büyüklüklerine karşı saygıda kusur etmeyen vatan ve millet bilinciyle yetişmiş gururlu insanlar olduğundan bahsedirdim.

13. Türklerin öncelikle misafirperverliğinden bahsedirdim. Aldığım izlenimleri gözden geçirip bir değerlendirme yapardım. Türkiye içinde çok çeşitli insanları barındıran bir ilke olması Dolayısıyla kültürlerin kardeşliğinden bahsedirdim. Kendi öz değerlerine sahip kıtıklarından bahsedirdim.

14. Türkler kendi kimliklerini korumaları yanında Batı kültüründen de fazlasıyla etkilenmişlerdir. Hem garplı hem de şarklı diyebiliriz. Neticede Anadolu, Avrupa kıtasının birleştiği noktada olmasından dolayı böylesi bir kültürel etkileşimin olması doğaldır. Birçok medeniyete beşiklik etmiş Türkler misafirperver, hoşgörülü ve çok fazla insanıldır. Vatanına, milletine, diline, dinine sahip çıkan bir ırktır.

15. Türkler son derece misafirperver, sıcak kanlı insanlardır. Çalışkan ve cesurdurlar. Adet ve geleneklerine bağlıdırlar. Evlerine gelen misafirleri hoş tutmak için ellerinden geleni yaparlar. Genelinin dinlerine düşkün olmaları, modayı yakından takip etmeleri.

B.1.2. Kıbrıs Dışından Gelen Bir Yabancı Olsanız Ve Kıbrıs'a Gelmiş Olsanız, Dönüşünüzde "KIBRISLI TÜRKLERİ" Nasıl Tanımlardınız?

1. Kültürler arasında kalmış bir millet. Türk ancak kültür bakımından farklı. Biraz çalışmayı sevmeyen neşeli insanlar. Para düşkünlükleri de epeyce fazla.

2. Sakin sessiz kendi halinde insanlar olarak tanımlardım. Aslında biraz da her şeyden şikayetçi olara

görüyorum. Çünkü televizyonu, radyoyu ne zaman açsam hep bir şeyleri düzeltme, yanlışları doğrulama çabası içerisinde olan insanlar. Tüm insanlık Kıbrıs halkı gibi sakin olsa zannedersem savaş denen terimin manası kalmazdı.

3. Dönüşümde Kıbrıslı Türlerin en başından nezaketli olduklarını belirtirdim. Dört yıldır bu adadayım ve ev sahibimiz bir Kıbrıslı. O kadar içten ve samimi ki akşam yaptığı yemeklerden bize de getirir ve bir sorunumuz olduğunda sorunuz var mı yok mu diye her zaman hal ve hatırımızı sorar. Kıbrıslı Türklerin insana duyduğu saygı ve verdiği değer çok üstündür. Özelliklerinden biri de trafik ışıklarında yayaya öncelik tanımaları, güler yüzlü, neşeli olmaları çok hoşuma gitmektedir. Geçmişine bağlı olan Kıbrıs halkı gelenek ve göreneklerine de bağlıdır.

4. Kıbrıslı Türkler Türkiye Türklerinden kültürel bağlamda koparılmaya çalışılan bir ülke olarak tanımlardım. Kıbrıslı insanlar ne yazık ki –bunda Türkiye Türklerinin de- hatası vardır. Bazı kendi öz değerlerini unutturulmaya çalışılıyor. Bunlara rağmen Kıbrıslı insanların bir kısmı –çoğu yaşlılar- kendi öz değerlerini muhafaza etmeye çalışmaktadır. Kısaca sözün özü, Kıbrıslı Türklerle unutturulmuş ve unutturulmaya çalışılan bir tarih bilinci vardır.

5. Kıbrıs ilk olarak coğrafi konumu açısından baktığımda kurak bir yer. İnsanları bu sıcaklığın ve kuraklığın etkisiyle yavaş ve tembeller. Henüz tam olarak bir kimlikleri oluşmamış ve ne Türk ne de Kıbrıslıdırlar. Tarih boyunca değişik devletlerin hakimiyeti altında kalmaları bunda etkili bir sebeptir. Dil ise Türkçeye ayrı bir sevimlilik katıyor. Kıbrıslı Türkleri rahatı, parayı, özgür yaşamı seven insanlar. İki kültür arasında kalmış ezik bir yanları da vardır.

6. Kıbrıs halkı Türkiye kültürü, Rum kültürü ve İngiliz kültürü arasında sıkışarak kendini ispat etmeye ve bir düzen kurmaya çalışmıştır. Ama her Türk gibi Kıbrıslı Türkler bizim canımız, kanımız bir karış top-rağımız. Kıbrıs halkı da her Türk gibi yüzündeki yaşanmışlığın ve çekilen acıların çizgileriyle hâlâ gülümseyen eğlenceli insanlardır.

7. Ben Kıbrıs'ın en çok baharını ve özgür ortamını anlatırdım. İnsanların çok sıcak ve misafirperver yönünü, kendi elleriyle yaptıklarını limonatayı hiç unutmazdım. Kıbrıs'ta evinin kapısını hiç kilitlemeye gerek olmadığını o güvenin olduğundan bahsedirdim. Bir de o koca koca sineklerinden. Bunun yanında kiralar daha ucuz olsa daha neler neler anlatacağım ama ancak bu kadar. Ama yine de ben burayı sevdim. Hayata başlamamdaki ilk adımım. Kıbrıs.

8. Eğlenmeyi seven, samimi, lezzetli bir mutfağı olmasına rağmen bunu kullanamayan, kültürel aşınmaya karşı savunmasız, yabancıardan pek hoşlanmadıkları şeklinde tanımlardım.

9. Kıbrıs dışından gelen bir yabancı olsam yine aynı şekilde Kıbrıs vatandaşlarının bana iyi davranacağından eminim. Çünkü gördüğüm kadarıyla Kıbrıs vatandaşlarının misafirlere karşı oldukça saygılılar. Bu nedenle yabancı birisi olarak Kıbrıs'ı gezip dolağıktan sonra Kıbrıs vatandaşı hakkında iyi yorumlar yapacağım anlamındadır.

10. Öncelikle ülkeme döndüğümde çevremdeki insanlara Kıbrıs'ın eşsiz doğal güzelliklerini anlatan bir tanıtıcı ed hediye ederdim. Kıbrıs'ın mutfak kültüründen doğal güzelliklerine kadar birçok özellikleri anlatmakla bence sınırlandırılmaz. Akdeniz kültürüyle yetişmiş insanların sıcaklığı ve samimiliği Kıbrıs'a kısa süreliğine de olsa gezmek için gelen insanların dikkatini çektiği gibi benim de muhakkak dikkatimi çekecektir. Adanın gerçek sahibi olan Türklerin Ada'da hakimiyet açısından daha iyi bir konumda olması gerekir.

11. Kıbrıslı Türkler de iyi, yardımsever, sevecen, kültürlerini kişiliğiyle yansıtan insanlar olduğundan bahsedirdim. Ben Türkiye'den geldiğim için bu adaya yabancılık çekmiyorum çünkü bura da benim vatanımdır. Aynı kültüre sahibiz. Ben de bir Türk olarak Türk milleti ile gurur duyuyorum

12. Kıbrıslı Türkleri tanımak özellikle yaşam tarzlarından bahsedirdim. Kıbrıslı Türkler pek çok ülkenin himayesi altına girdiği için her kültürden etkileneşmiştir. Çok yardım severdirler. Özellikle karşıdan karşıya geçmekte olanlara durup yok veriyorlar. Bunların yanı sıra zengin mutfak menüsünden bahsedirdim özellikle şeftali kebabından.

13. Kıbrıslı Türklerin Türkiye Türklerini sevmemeleri, Avrupa'ya hayranlıkları, Kıbrıs gençlerinin Avrupa'daki gençlere özenip o şekilde rahat bir yaşam sevmeleri, adet, gelenek ve görenekleri, Türkiye'deki insanlara göre yok olduğunu görüyorum. Rahata ve eğlenceye düşkün insanlar. Bu yüzden kendilerini ve vatanlarını geliştiremediler.

14. Kıbrıslı Türkler maalesef iki kültür arasında sıkışmış ve kendi kimliğini kimliğini unutarak asimile olmuşlardır. Türklük özelliklerini neredeyse kaybeden Kıbrıslılar İngiliz hayrandırlar. Ancak ne tam bir İngiliz ne de tam bir Türk olmayı başarmışlardır.

SONUÇ:

Bu anket, bizlere gösteriyor ki Türkiye de üniversitede okumayı hayal bile edemeyen aileler artık yüksek öğrenim konusunda bilinçlenmişler, çok çocuklu olmalarına ve yetersiz ekonomik durumlarına rağmen, "daha iyi bir gelecek ve daha iyi bir yaşam için" çocuklarını üniversitede okutmak istemektedirler. Çünkü okuma, onlar için bir kurtuluşun, bağımsızlığın, statü ve sınıf değiştirmenin, kısaca "kadere boyun eğmemenin" tek yoludur. KKTC de üniversitelerinin açılması bu amaca ulaşmayı hedefleyen dar gelirli aileler için bir cennet kapısıdır. Bunu korumak, geliştirmek ve daha güvenli bir biçimde onlara sunmak büyük bir çağdaşlık hizmeti olacaktır.

Bu amaca ulaşmak için yapmamız gerekenler: a. KKTC de yükseköğretimde etkin önlemler alacak, güçlü ve daha iyi planlanmış bir yükseköğretim politikası; b. Üniversitelerin kendi içlerinde daha iyi organizasyon; c. Üniversiteler arası uyum, koordinasyon ve hedef birliği; d. Öğrenci sorunlarına ilgi ve köklü çözümler; e. Halkta bilinçlenme ve halk-üniversite işbirliği olarak sıralanabilir.

A Framework for Turkish Cypriot Dance

Dr Andreas Papandreou*

<http://www.folk-arts.org/indexe.htm> [2003]

*The author of this paper, Dr Andreas Papandreou, was born in Paliometoho, Lefkossia, Cyprus in 1947. He studied English, Music, and Education at the University of Alabama, taught at all levels of education, and he is a dancer, violinist, and author of various papers (including a book) on Cyprus Dance.

Introduction

The purpose of this paper is: (a) to overview Cyprus Dance as performed by Turkish Cypriots, (b) express a personal view on Turkish Cypriot Dances, and, most importantly, and (c) attempt, from a Greek Cypriot's point of view, to place Turkish Cypriot Dances within a framework.

The Folk Dances of Cyprus

The folk dances of Cyprus grew, primarily, out of the wedding festivities, which, later, were performed at paniyiria, religious celebrations, dance competitions, and festivals (Papandreou, 1988).

The main folk dances of the Cypriots, using Greek and/ or Turkish Cypriot terminology, are Kartzilamas, Syrtos, Zeibekikos, Karrotseris or Sousta, Arapias, Dacha, Sickle/ Orak, and Masherî.

Definition of Turkish Cypriot Dance

Turkish Cypriot Dance is Cypriot dance performed by Turkish Cypriots who were born or at least one of their parents was born in Cyprus in or before the year 1974, and who consider the whole of Cyprus and their country and identify with its traditional dances.

Cyprus Dances as the Result of Peaceful Coexistence of Turkish and Greek Cypriots

All or most of all Cyprus dances are the property of the Turkish Cypriot, as well. Turkish Cypriots lived with the Greek Cypriots for nearly four centuries and, thus, they had the opportunity and the right to consider Cypriot dance activities as their own.

Cyprus, as a place of multicultural and multilingual culture, from ancient times, even though Greek culture was prevailing, has been the home of co-existence between people with different lan-

guage, religion, and ethnic aspirations. Such a place, Cyprus offered Turkish Cypriots, soon after the year 1571, the chance to participate in the evolution of Cyprus Dance.

Greeks and Turks, the two large communities of Cyprus, i.e. nearly the 90% of the citizens of Cyprus, have been living together for long, and they have influenced each other in forming Cypriot dancing. For this, the dances of the Greeks and the Turks of Cyprus, are the same (Georgiou, 2003) or almost the same. Of course, there are some differences between the two, which can be recognized.

Cyprus Dance as Property of the Greek or the Turkish Cypriots?

Cyprus Dance is the property of all Cypriots, regardless of their mother tongue and religion or national preference. Cyprus Dance, to a great extent, was invented by Greek Cypriots. This is no reason, however, that Turkish Cypriots are excluded from

From a strike of Greek and Turkish Cypriots in Pafos in the 1950 decade.
<http://www.phileleftheros.com/main/main.asp?gid=596>

Turkish and Greek Cypriots in Kafazani, Kyrenia enjoy their coffee in the year 1972.

<http://www.phileleftheros.com/main/main.asp?gid=596>

the Cyprus Dance identity. As long as Turkish Cypriots feel this as their own dance, they perform it during their celebrations, they were born and raised in Cyprus, Cyprus Dance is their own as well. In addition, the fact that Cyprus Dance was created to a higher degree by Greek rather than Turkish Cypriots does not mean that Turkish Cypriots are excluded. The Turkish Cypriot identity in Cyprus Dance is justified because Turkish Cypriots a) used or performed these dances, b) identified with these dances, c) participated in Cyprus Dance activities with Greek Cypriots, and d) have been living in and are citizens of Cyprus for long.

In case Cyprus dance is considered as national dance by the Greek Cypriots, this is no reason that any other cultural entity in Cyprus, such as Turkish Cypriots and Maronites, could not be identified with this dance without losing their special characteristics. If, for example, a Turkish Cypriot speaks Greek (as many do), this does not mean that this person loses his/her membership in the Turkish Cypriot community. An example is Rauf Denktash who can use Greek, but

nobody could say he is not a Turkish Cypriot. If a Turkish Cypriot dances the Argentinian Tango, this does not mean that he/she changed to an Argentinian national identity or lost his Turkish Cypriot identity

In conclusion, a dance is a cultural characteristic of a group of people and not necessarily with a group of people with a single national tendency. Thus, in general, Cypriot Dances are the property of those Greek and Turkish Cypriots who feel and perform these dances as their own.

TURKISH AND GREEK CYPRIOTS IN CYPRUS FOLK DANCE

The dances of the Greeks and the Turks of Cyprus, are the same or almost the same (Georgiou, 2003). Of course, there are some observable differences between the two, which can be pointed out.

Turkish Cypriots as Constituent Partners of Cyprus Dance

The criteria which can be used to decide the entity of Cyprus Dances are a) the person or the group who invented the dance or a particular group of dances, b) who used these dances, g) who are using these dances, and d) who identify with these dances as their own.

On the basis of the above said criteria, it could be said that Turkish Cypriots meet all of them,

<http://www.cyprusholidayadvisor.com/turkish-cypriot-culture.htm> [2007]

especially in the form of Cyprus Dance as folk. Probably, Greek Cypriots contributed more through the first criterion, but the contribution or input of Turkish Cypriots in forming Cyprus Dance is not insignificant.

Is a Turkish Cypriot who Performs Cypriot Dances Considered Greek?

The answer to whether a Turkish Cypriot who performs Cypriot Dances considered Greek is "no" if he/she does not feel so. The answer is the same as the answer to the question "is someone who speaks Greek a Greek?"

Since a Turkish Cypriot lives in Cyprus may consider Cyprus Dances as the dances of his/her country, even though Cyprus Dance was traditionally developed, to a greater extent, by Greek Cypriots. Since, a Turkish Cypriot considers the "Kyrenia ship" as a ship of Cyprus and the ancient Solon Amphitheatre, created by Greeks, as monuments of his/her country why not consider the Dances of Cyprus as dances of his/her country.

Is Turkish Cypriot Dancing Turkish?

Of course, Turkish Cypriot dancing, as performed by Turkish Cypriot dance groups, during the first decade of the twenty first century and before, could not be characterized as Turkish Dance. This is because a) Cyprus Dance did not originate, for the first time, in or after the Venetians, the then rulers of Cyprus, were defeated by the Ottoman army of Lala Mustafa Paşa, in the year 1571, b) there is strong association of the Cyprus Dance with the Greek Dance and before the year 1571 and c) music and rhythm in Turkish Cypriot dance music resemble more with Greek than original Turkish rhythmical patterns.

Nature of Turkish Cypriot Folk Dances

Cyprus traditional dancing is the same for both Turkish as well as Greek Cypriots and its is used to express feelings of the Cypriots, like joy and respect

Cyprus folk dancing has moved away from traditional dancing more in the case of Turkish than Greek Cypriots. However, the common traditional basis of Cyprus Dance is existent in the folk dances of both communities. This, in reference to the Turkish Cypriots, might be interpreted as resistance of the Turkish Cypriots to assimilate and identify with dance practice in Turkey. Instead, as Turkish Cypriot folk dance performances are presented nowadays, Turkish Cypriots have already made the selection – to stick to what their forefathers, who were born and lived in Cyprus, inherited to them in terms of Cyprus Dance.

Turkish Settlers in Cyprus as Performers of Turkish Cypriot Folk Dances

Cyprus Dance, and thus Turkish Cypriot Dance, could not be exclusively associated with the citizenship of the dancers but with their cultural background, as well. A Turkish settler who has no citizenship of a European Union country (including the Republic of Cyprus) may not be counted in forming the tradition and the concept of Turkish Cypriot Dancing.

However, this can not be interpreted as absolute rule. There should be exceptions. In perceiving Turkish Cypriot Dance and its performers, it could be accepted that settlers who were born in Cyprus after the year 1974 and identify with Cyprus Dance as the dances of their own could be included in the whole framework of Cyprus Dance.

"Turkeyfying" Cypriot Dances

"Turkeyfying" Turkish Cypriot Dance re-

<http://www.folk-arts.org/indexe.htm>

fers to objectives, attempts, and activities related to naming, transforming, and projecting Turkish Cypriot Dance as Turkish.

Through the internet and other reports and sayings, there is a tendency by some to present Turkish Cypriot Dance as Turkish. There are also attempts and studies clarifying that Turkish Cypriot Dance is not Turkish Dance.

HAS-DER has since 1983 been publishing *Halkbilimi* (Folklore), a magazine on folklore research, which is the first specialist magazine of its kind. The first issues of this magazine published a number of articles on Turkish Cypriot folk dance and music. These provide a look on Turkish Cypriot Dancing. Two criteria were adopted or imply in these studies. First, they included only Cypriot dances and argued that the ones from Anatolia should not count as local or Cypriot. Second, all dances Turkish Cypriots performed were accepted whether the name was Greek or Turkish (see Azgin & Papadakis).

Gokceoglu, who has been working independently of HAS-DER, treats Cyprus as a place influenced by a multitude of civilizations and peoples, a place where Turkish Cypriots and Greek Cypriots lived together and where the two communities influenced each other (see Azgin & Papadakis).

Mümtaz Conker, a (from Turkey) folklorist, traveled around Cyprus teaching Anatolian folk dances and trying to sort out which of the Cypriot folk dances were Turkish. He eventually also published a book on Turkish national dances. Before leaving Cyprus he pointed out to a friend that the Turkish Cypriot dances were so mixed up that he was not able to sort them out, that is to distinguish what was to count as "Greek" and what as "Turkish" as Turkish Cypriot folk dances were not seen as "pure Turkish" (see Azgin & Papadakis).

Based on the above writings, it could be concluded that Turkish Cypriot Dances are not Turkish and any attempt to terlify them, could not be justified.

Dance a Means of Integrating Turkish and Greek Cypriots

Dance is a cultural characteristic not controlled or formed by politics or the military and can be used as a cultural identity of all the native people of Cyprus, or the people who feel as Cypriots. Dance could be a means of integrating, rather, than separating Turkish and Greek Cypriots, as well as transforming the "bitter lemons" into "sweet lemons" for the future generations of the European Union Cypriots. Cyprus Dance is not an art of separation but of unity of human beings with possible differences in lan-

guage, ethnic origin, and religion.

Turkish Cypriots in a Cyprus Wedding

The original and traditional setting for the performance of a Cyprus Dance is the village wedding celebrations for all the residents of the village. Since, a lot of Cyprus villages used to be a birth place for both Greek and Turkish Cypriots, it goes without saying that in most village weddings every villager was invited. The celebrations or festivities in a Cyprus wedding used to be similar or almost identical for both Turkish and Greek Cypriots.

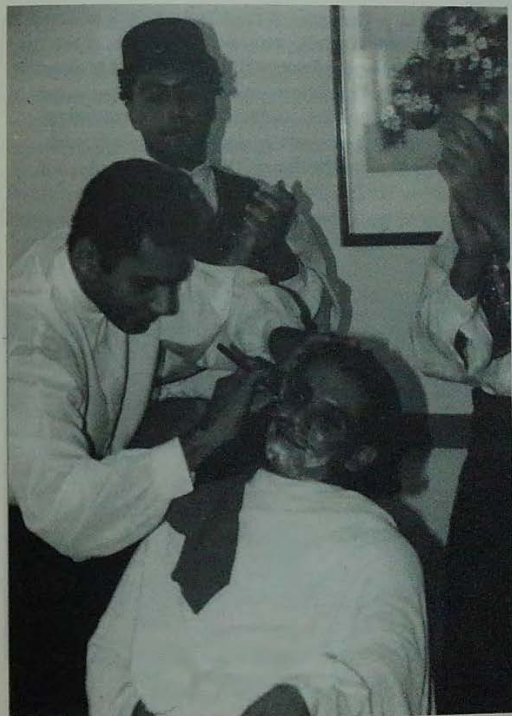
There are several testimonies to support the above statement. Below, two testimonies are presented by two knowledgeable in dance and violin playing - Gregory Asshiotis (Asshia, 1936 -) and Antonakis Yiassemidhis (Kilani, Limassol, 1912- 2007).

Gregory Asshiotis (interview 1 December 2005) testifies that a Turkish Cypriot went to the wedding of a Greek Cypriot named Dimitris Kaburis from Asshia Village, in the year 1946, entered the Greek Christian Orthodox Church, and was the best man of the bridegroom.

Antonakis Yiassemidhis (testimony year 2001) was the violinist at a Turkish Cypriot wedding, where preparing the bridal bed was done like in Greek Cypriot cases.

CYPRUS FOLK DANCES PERFORMED BY TURKISH AND GREEK CYPRIOTS

In old and recent times Cypriots faced the need to perform their dances together, regardless of their political, language, and religious differences.

60 Halkbilimi

Turkish and Greek Cypriots Performed Together

Turkish and Greek Cypriots dance or used to dance together to the village wedding celebrations. There was no resentment from those capable dancers to perform in either Turkish or Greek weddings. Gregory Asshotis (witness 1 December 2005), for example, refers to the case of his co-villager Houssein Bahris Karahoussein, who, in the year 1946, danced in the wedding of Matsuka and Helen of Asshia Village.

In addition, it should be noted that several Turkish Cypriots were originally Greek (or Venitian) and were converted to Islam but kept their traditions, i.e. they identified with the Greek Cypriot culture and traditions.

Accepting that Turkish and Greek Cypriot Dances are two Phases of the Same Dance

Since the year 2003, and reacting to the re-discovery that Cyprus Dance is one, Cyprus Dances were performed in public events and festivals by Turkish and Cypriot Dancers. Thus, Cypriot Dance Groups with members from both communities emerge and perform together in various parts of the world including Cyprus, Turkey and Greece. A pioneering group towards that direction is «Peace Steps». The first administrative officers of this group were Kypros Kyprianou (President), Mehmet Emin Eminoglou (Vice President), Eftyhios Charalabus (First Secretary), Yusuf Toz (Second Secretary), Maro Kyprianou (Treasurer), Seval Eminoglou (Assistant Treasurer), and Andreas Tymvios,

Chryssoula Antoniou, Polat İslamoğlu and Ertas Mithat (Members) (*Paradhossi ke Tehni*, 2005, p. 7).

Whether this form of cooperation of the two communities through dance would prevail could be answered, for sure, with the passing of time; however, it is predicted that this form of Cyprus dance presentation would be a normal and representative form of Cyprus Dances.

MUSIC OF TURKISH CYPRIOT FOLK DANCES

The music of most Turkish Cypriot dances is the same or nearly the same as the music of the Greek Cypriot Dances. This is the result of close cooperation of the musicians of both communities to perform in events, weddings, and celebrations of both communities. For example excellent Greek Cypriot violist Effremis Olymbios of Lymbia Village, (1929 – 2006) used to play for Turkish Cypriot weddings in Lurutzina (Theodorou, 2006, p. 281) and was trained in violin by a Turkish Cypriot named Gulferi Suleiman from Lurutzina.

Kozan Marşı

The Turkish Cypriots have inherited to the past, present, and future generations of Cyprus a musical piece named "Kozan Marşı" or "Kodziabashis" as called by traditional Greek Cypriot musicians. This piece of music was used in many cases for long by all Cypriots. This piece of music could be a strong candidate for a cultural national anthem of the United Cyprus.

COSTUMES IN TURKISH CYPRIOT FOLK DANCING

Turkish Cypriot costumes, as used in recent times, may vary from those used by Greek Cypriots. However, the basis and the origins seem to come from the same source, although there are obvious differences. The Turkish Cypriot folk dances use colorful costumes, especially for women, but they keep the traditional costume of the Cypriots, which includes the

vraka.

Comparing Greek and Turkish Cypriot Costumes

Turkish Cypriot, in comparison to Greek Cypriot costumes, use more colors for their costumes. However, as pictures show Turkish and Greek Cypriots used to dress nearly alike.

There are some differences between the costumes used by Turkish and Greek Cypriot Dancers. Mainly there is a different color of vraka: Blue or white for Turkish Cypriots and black for Greek Cypriots. In addition there is more color for Turkish Cypriot Women costumes.

MOVEMENT IN TURKISH CYPRIOT DANCING

Turkish Cypriot dance movements are identical or similar to movements used by Greek Cypriots

in their dances. It is important to note that , «Turkish folk dance ...reflects ... influences of other cultures such as ... Greek ...». (see Mason, 2003). This can be evident by the dances collected through HASDER , such as “Sarhoş Zeybeği”, “Abdal Zeybeği”, “Karşılamar , 2, 3, 4”, “Susta”, “Mandra”, which are performed by Greek Cypriots as well (see Hasder, 2003, and Kanol, 2003}.

Asia Minor Dances in Cyprus

Many of the basic traditional Cyprus Dances, such as the Kardzilas suites, originated in Asia Minor and particularly from areas such as Konstantinoupole, Erythea (Smyrni), Aeolean land, and Kappodokia. These dances, most likely, were imported to Cyprus by immigrants who left Asia Minor settled in Cyprus, as well as by Turkish and Greek Cypriots who visited various parts of Greece and the Ottoman Empire.

Cyprus Dances in their original form could have had the form of the respective dances performed in places like Kappadhokia. However, Cypriots were not satisfied with just performing or copying these dances. They went ahead and re- created these dances and gave them a form so that can be called Cypriot.

Turkish Cypriots might have imported their dances from Asia Minor, identifying their culture as Turkish. However, as it is well known, several Turkish dances were developed and performed throughout the Ottoman era, in which the greek artistic element was strong or prevailing. Even if the Turkish Cypriots brought their dances from the Ottoman Empire or Turkey, this does not mean that these dances are Turkish or that these dances do not include Greek and/ or Byzantine elements. Of course the Ottomans conquered Konstantinouple, and the Byzantine Empire, by the year 1453. However, this does not mean, at all, that the Ottomans automatically

conquered the civilization of the people who were citizens of the Byzantine Empire, and subsequently subjects in the Ottoman Empire. In fact, the cultural tradition of the Greeks under the Ottoman rule stayed alive to continue to do so up today. In addition, it should be noted that the Ottoman Empire was in fact a multilingual and multicultural society, where Greek artistic elements could be accepted and promoted.

In conclusion, various Asia Minor dance imports to Cyprus were natural and were presented as Cypriot after considerable local adjustment and re-creation. This reworking was so refined that, today, Cypriots could call their dances as Cypriot, to the full meaning of this word.

Experiment on the Nature of Turkish Cypriot Dancing

In a celebration at ArabAhmet Cultural Center in Lefkossia,, on 24 September 2003, without any rehearsal or prearrangement, Greek and Turkish Cypriots were called to dance together Kartzilas. At the time, Turkish Cypriot Mehmet Birinci and Greek Cypriot Aristodimos Afxentiou (Vatyli, 2 March 1944 – 8 March 2011) danced the four dances of the Kartzilas together. At the end of their performance, all the people attending, nearly 120 Greek and Turkish Cypriots, without any dis-

agreement, certified that the performance of both of these dancers represented the dance of their country.

Choreography in Turkish Cypriot Dancing

Choreography is a technique which could be used in folk rather than traditional dance. Turkish Cypriots used choreography a lot to present their dances. From this point of view, it can be said that Turkish Cypriot Dances are part of the Folk Dances of Cyprus. The term traditional may be used when choreography is kept to a lesser or no degree.

One of the first persons who used choreography in Cyprus Dance is Gregory Asshiotis in 1957

<http://www.magusa.org/folkdance/images/foto/gmbdt.jpg>

when he invented the Stamna Dance.

Turkish and Greek Cypriot Differences in Dance

Even though Turkish and Greek Cypriot Dances are the same type of dance, and they resemble each other to a very high degree, there are some observable differences between them. Some of these are the following:

More hand beats by the Turkish Cypriots.

All or most all Turkish Cypriot dances are for both men and women which is not true for Greek Cypriot Dancing. For example, Turkish Cypriots perform First Men's Kartzilamas for men and women, where as Greek Cypriots never did that.

Dancer's hands are kept to a position similar to the ballet second position in Men's Greek Cypriot Dance; this position is more often altered in the case of Turkish Cypriot dancing, usually held at a higher level by Turkish Cypriots.

The degree of modesty exposed in Turkish Cypriot Women dancing is lower than in the respective Greek Cypriot women dancing.

Greek Cypriot dancing is more vertical than the Turkish Cypriot one.

Greek Cypriots perform more "leventika" (λεβέντικα/ levend) than Turkish Cypriots (Asshiotis, 2004).

Turkish Cypriots may move their shoulders unlike Greek Cypriots, who may not move them at all or move them very little from the proper hand position.

Turkish Cypriots use more "klosmata" (body spinning) than Greek Cypriots»(Asshiotis, 2004).

Turkish Cypriots use more primitive movements in dances like Zeybekikos than Greek Cypriots (Assiotis, 2004).

Turkish Cypriot dancing is generally faster than Greek Cypriot dancing.

Turkish Cypriot dancing places more emphasis on technique than interpretation. The degree of dance interpretation is higher among Greek Cypriots.

Fine upstanding in men's dances is more observed in Greek than Turkish Cypriot dancing.

Ledra Palace, Lefkossia 2006

Turkish Cypriot Dancers

There are many excellent, devoted, and proud Turkish Cypriot Dancers. Among these dancers Ersan Ervandar, Lefkossia, 13 December 1971, Dervish Gokhan Zeybek, Ortakoy, 7 Οκτωβρίου 1981- , and İbrahim Toz, Lyssi , 1990 – are known and, thus, recorded.

Turkish Cypriot Dance Groups

Turkish Cypriot dance groups have done an important job in promoting Cyprus Dance. The work done at HASDER is impressive. YEKSAĞ Folk Dance Group of Famagusta as well as TUFAD may be included in this partial list.

TURKISH CYPRIOT DANCES

Turkish Cypriot folk dances have several names most of which are identical or correspond to those used by Greek Cypriots. Some of these dances are Karşilamas, Syrtos, Vassilitzia [Feslikan], Susta, Zeibekiko, Orak, Sifter, and the Glass Dance.

Karsilamas or Kartzilamas

Karsilama or Kartzilamas comes from a Turkish word meaning face to face. It is danced by two or more dancers, performing face to face. There are four separate women karsilamas and four men karsilamas. In some karsilamas, dancers may use a handkerchief and each of them may dance by holding one side of it.

Kartzilamas movements may include turns, seats, and beating a foot with a hand on the beat. Karsilamas are numbered and recognized as First, Second, Third and Fourth and are performed in this order.

Syrtos

Syrtos used to be, and still is, a men's and women's pair dance. However, nowadays could be performed by both men and women together. A hand-

kerchief holding hands between the dances is normally / regularly used. Seherli Sirtosu, Aziziye Sirto, Iskele Sirtosu, Azize, Kina Sirtosu are well known among Turkish Cypriots.

Zeibekikos

Zeibekikos used to be a war dance of the Zeibekides, a warlike tribe, who lived in the Ottoman Empire, however the origins of the dance is a matter of needed research. Zeibekikos is a dance in 9/8 rhythm/ leading to countless movement combinations. There is a suggestion that Zeibekikos is a development of the ancient dances of the Greeks of Ionia and Aeolia and that its etymological analysis consists of the words «Zeus» (father of the twelve Greek Gods) and «Bekos» meaning «bread» in the ancient phrygian language.

Orak

Orak (sickle) is a dance inspired from harvest. The dancer moves skillfully the main harvesting instrument, the sickle, in order to describe the movement of mowing and the farmer who is happy cutting swathes, and playing with the sickle, using dangerous passes around the dancer's body (head, neck, chest, waist, hips, legs), and under and legs.

Sousta

Sousta is a very lively and fast dance in 4/4 rhythm, traditionally, performed by men, but, nowadays, by both men and women. It has its roots in Russian and/ or Balkan dancing. During certain parts of the dance men and women could solo dance in order to demonstrate their capabilities and skills, including strength and agility.

<http://www.magusa.org/folkdance/images/foto/elek1.jpg>

Sifter Dance

Dacha (in Greek Cypriot terminology) or the Sifter Dance is performed in order to demonstrate the agility of the dancer - a man - as well as his skill to balance glasses, usually up to three, filled with water or wine centrifugally turned in a circular sieve.

Chifteteli

Tsifteteli/ 'Arabiye, internationally known as belly dance, is danced primarily by women and its meaning is the exposition of the giving birth identity of a woman.

<http://www.trncwashdc.org/dance> [2003]

<http://www.magusa.org/folkdance/images/foto/2004ispanya.jpg>

<http://www.magusa.org/folkdance/images/foto/mul-la%20gul.JPG>

water (or more) on the head of the dancer.

CONCLUSIONS

Cyprus Dance is a common heritage and a prospect for the future of the Cypriots. This dance culture was the result of a) the life in Cyprus, b) the musical developments in Asia Minor and Greece, and, particularly the dance culture in Kapadocia of Asia Minor and the Aegean islands.

The dances of the Greeks and the Turks of Cyprus are the same or almost the same (Georgiou, 2003). Turkish and Greek Cypriots are compatriots living in the same land, over four centuries. Cyprus has been the home of dances performed by both Turkish and Greek Cypriots. To subdivide or "turkify" these dances on the basis of ethnic origin or political interests of another country [Turkey] could be, at least from a personal point of view, biased, and/ or unwise, and/ or unsuccessful and/ or ultimately destined to fail attempt.

Turkish Cypriots, who honor Cyprus Dance, may have two options regarding their folk dances in

http://www.google.com/imgres?q=turkish+cyriot+dance+pictures&hl=el&sa=X&rlz=1WIADRA_enCY422&biw

developing or having a framework through which they could perceive and/ or describe tradition in their folk dancing: The first option refers to considering Turkish Cypriot Dance as a phase or mode of Cyprus Dance. The second option, refers to considering Turkish Cypriot Dance as Turkish, i.e. associated with Turkey than Cyprus.

Following the first option, Turkish Cypriots would have the chance and challenge to a) integrate culturally with all other Cypriots, b) distinguish their identity between a Turk and a (Turkish) Cypriot, c) contribute towards establishing a unified country, where peace and prosperity is the objective for all its citizens, and d) register Turkish Cypriot dance as a component of the European Union Dance.

Following the second option, i.e. considering Turkish Cypriot Dance as Turkish, Turkish Cypriots may a) have to opt for segregation of Cypriot people into possibly a) Turkish and Greek, or b) Turkish and Greeks and all other Europeans living in Cyprus, at a time Cyprus is a de facto and de jure European territory, b) neglect all other Cypriots as not belonging to the Turkish ethnicity, c) have to call themselves or identify as Turks or Turks who live in Cyprus, rather, than Cypriots, c) live in Cyprus but thinking or acting in promoting the interests of another country (Turkey), rather, than those of Cyprus and the

European Union, d) register Turkish Cypriot Dance as component of Turkish Dance, having in mind several Turkish dances, e.g. Horon (a Greek word for a Black Sea dance), Kasik Oyunu (Spoon Dance from Konya), and Zeybek are based on or influenced from culture inherited by people who lived in Asia Minor who were not Turks (such as Greeks), and e) engage in the

process of "terkifying" their dance, which might be impossible or very hard to achieve and/ or prove, as examined through the paths of tradition developed in Asia Minor through the ages.

As it can be claimed or observed and/ or realized, therefore, although some attempted influences from Turkey might have caused some change in the way Turkish Cypriots perceive and/ or want or characterize their dance, these influences have not been able, yet, to change the Cypriot character and essence of the dances of the Turkish Cypriots. This is so, because a) Turkish Cypriot folk dance tradition is, to a considerable or high or absolute degree, rooted or developed in Cyprus, and b) applicable influences from Turkey might end up in Greek dance influences, as Turkish Dance is rooted, to an observable degree, on Greeks who for centuries lived in Asia Minor and much longer and long before Turks resided in Asia Minor and conquered Byzantium. Examples of this could be the dances and the music of the Greeks from Pontos (Πόντος) Kappadocia (Καππαδοκία), Smyrni (Σμύρνη), and Constatinou-pole (Κωνσταντινούπολη).

Of course, political developments in Cyprus may influence the perception of Turkish Cypriot Dance towards the one or the other trend. However,

it is evident that, as of today, Folk Turkish Cypriot Dance is clearly Cyprus Dance.

As groups of people around the globe are moving away from nationalism, as it was understood and implemented during the previous centuries, and approaching multicultural approaches to life, it is suggested that the first option described above promotes more and/ or better the interests of the Turkish Cypriots in the twenty first century. In case this option or suggestion is found worthwhile or acceptable, the following action, described in the partial list below, can be instrumental in promoting togetherness in the folk dances of Cyprus.

Lasting solution of the Cyprus problem through the establishment of a federal government of Cyprus. The solution could be lasting if Cyprus has a constitution and laws based on a) human rights, b) the resolutions of the United Nations, c) international law, and d) the European Union law.

Establishment a federal Cyprus Folk Dance Society /Council of knowledgeable Turkish and Greek Cypriots in music and movement, and administer a state funded or state supported Cyprus Folk Dance Group/ Unit with members selected from the best dancers from all Cyprus communities.

Promotion and support of bi - communal dance groups and dance (and folk music) performances. Of course, single community dance groups could promote Cyprus Folk Dance as well.

Funded research on Cyprus Dance.

Cyprus Dance performance by Turkish and Greek Cypriot dance groups in Turkish and Greek weddings, celebrations, Europe's day, First of Year and /or May celebrations, UN day, folklore activities, and other occasions.

Choreography of new Cyprus Dances based on the common life of Turkish and Greek Cypriots.

In conclusion, the primary purpose of this paper was to examine and present a framework for Turkish Cypriot Dancing, from a Greek Cypriot's point of view. Answering the posed question, in short and on the basis on what has been presented earlier, it could be repeated that twenty first century folk dance is moving or started to move away, at least to some degree, from the sphere of the nation and into the sphere of culture. In addition to its inner Cypriot identity, Turkish Cypriot Dancing could well be placed within the (cultural) framework of Cyprus Dance as it has no serious reason or need to escape the boundaries of Cyprus Dance.

As the final thesis of the conclusion, it is suggested that Turkish Cypriot Dance grows and is perceived and presented within the framework of Cyprus Dance.

References

- Ashiotis, Greogy. (2004). *Interview*. Latsia, Lefkossia, 25 January 2004.
- Azgin, Bekir & Papadakis, Yiannis. *Folklore: I. Introduction* / *I. Greek Cypriot Folklore Research* / *III. Turkish Cypriot Folklore Research* / *IV. The Return of the Repressed?* / *V. Concluding Remarks* [accessed through the internet]
- Bicommunal Music and Dance Group* "Dance of peace", *Paradhossi ke Tehni*, 82, July- August 2005, p. 9.
- Georgiou, Vyron. *Interview*. Lemessos, 14 September 2003.
- Hasder, Folk Arts Foundation. *Halkbilimi*. Accessed at <http://www.folk-arts.org/english.htm> [2003].
- Kanol, Kani. *Interview*. Lefkossia, 18 September 2003.
- Kanol, Kani. The Kasap dances and Mandira dance in Cyprus. *Halkbilimi*, 20, 54, 114-120, 2006.
- Mason, Valeria Batista [2003]. Horon Turkish Folk Dance Ensemble. (Monterey, California). <http://www.redshift.com/~damason/horon/>
- Papandreou, Andreas. *Introduction to Cyprus Dances*. Lefkossia, 1988.
- Theodorou, Kyriakos. *Ta Lymbia*. Lefkossia, 2006.

Kıbrıslı Türklerde Popüler Müziğin Gelişimi

Eralp ADANIR *

Özet:

Kıbrıslı Türklerin müzik tarihinde; bugünün de-ğimiyle **“Popüler Müzik”** anlamındaki gelişmeler, belki dünyanın başka yerinde bir arayışın ve eğlence merkezli-ğın getirisi olabilir ama, bu Ada’da Popüler Müziğinin gelişmesinde en önemli faktörün; toplumsal çatışmalar-dan doğduğunu söylemek yanlış olmaz. Bir dönem; sa-vaşın, getto yaşamın, yokluğun içerisinde ve ölümün nereden geleceğinin bilinmezliğinde yaşam süren Kıb-rıslı Türkler’in belki de o dönemlerdeki en önemli pozitif gelişimi; müzikte olmuştur. Kıbrıs Türkü; toplumsal mücadelenin tetiklediği ve “morâl” adına çıkılan yolda müzikal gelişimlerini de başlatmış oluyordular...**bir elde silah-diğerinde gitar...** Mücahit’in tanımı bu olmuştur bazı bölgelerde...

Giriş:

Popüler Müzik:

Kıbrıslı Türklerde popüler müziğin gelişimine geçmeden önce; **“pop-popüler müzik”** kavramı hakkında kısa bir bilgi verelim:

“POP MÜZİK”; **“Populer Music”** teriminin kısaltılmış şeklidir. Daha da kısaltılmış şekli; **“Pop”** ola-rak dile getiriliyor. Bu türün doğuşu ise, İngiltere’deki **“pop-art”** akımının müziğe yansıtış şekliyle gerçekleş-i-yordu. Bu akımın öncülüğünü ise İngiliz ve Amerikan müzik toplulukları yaptı. Amplifikatörün gelişmesi, elek-tronik çalgıların güçlenmesi ise, merkezine ritmi oturtan bir müzik akımının da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Zenci blues’larının, beyazların country ve western mü-zikleriyle karışımı, ilk dönemlerde bu müzik türünün ha-murunu oluşturmuştu.²

1) Kıbrıslı Türklerde İlk Örneği:

“Kâmran Aziz Ve Arkadaşları”

1950’li yılların popüler müziği; genelde Vals-Tango-Rumba yanında özellikle Amerika’da jazz-blues-rock ‘n Roll türlerinin de rağbet görmesi söz konusuydu. Şu bir gerçek ki; Kıbrıslı Türkleri müzik açısından etki-leyen akımlar büyük bir oranda Avrupa menşeliydi. İn-giltere Müzik Sektörü başta olmak üzere, Orta-Avrupa’daki özellikle Vals-Tango türleri de, **“Batı Müziği”** denilen alan içerisinde müzisyenlerimizi ve dinleyicilerimizi etkilemiştir. Bunun bariz örneklerini ‘60’lı yılların ortalarından itibaren hızla gelişen Popüler Müziğimizde de görmek mümkün.

Kâmran Aziz ve Arkadaşları Topluluğu, 1940’lı yılların sonlarından itibaren, Kıbrıs Türk müzik sektöründe Batı Pop Müziği yapan **“tek”** topluluktu.

1950’li yılların başında kurulan Kıbrıs Radyo Yayın Kuruluşu’na (CBC) Jale Derviş, Zeki Taner, Fikret Özgün, Vecihi Turgay ve Ahmet Anlar’la birlikte on beş günde bir olmak üzere programlar yapmaya baş-lamışlardı. Zamanın popler filmi **“Kuwait Bridge”**in tema müziğini de “sinyal-jenerik müziği” olarak kulla-nan **Kamran Aziz ve Arkadaşları**, programlarında ge-nellikle Türkçe Tangolar, Valsler ve sevilen yabancı şarkılara Kâmran hanım tarafından yazılan Türkçe söz-

* Araştırmacı Yazar, Müzisyen, Tv prg. Yapımcısı

lerle "aranjman" şeklinde eserler sunulmaktaydı.³

Burada dikatizini çekmek istediğim şu konu var: "Aranjmanlar" dönemi diye bilinen ve Türk Pop Müziğinde 1967 yılından itibaren başta Fecri Ebcoğlu olmak üzere; yabancı şarkılara Türkçe sözler yazılıp seslendirilmesi yönünde bir sektör oluşurken, Kâmrân hanım bu "çalışma biçimini", Türkiye'deki gelişmeden en az 15 yıl öncesinde uygulamaya başlamıştı.

2) 1963 Olayları ve Bayrak Kuartet'ten SILA-4'e

21 Aralık 1963 tarihi; Kıbrıs Türk Tolumu için bir dönüm noktastıydı. EOKA'nın saldırıları karşısında Kıbrıslı Türkler tarafından kurulan teşkilat TMT'nin söz sahibi olduğu böylece bir ortamda, Türkler ve Rumlar saflara çekilmiş, 1960'da kurulan ortaklık Cumhuriyeti'nden Türkler gitmiş, dışlanmışlardı. Kurşunun nereden geleceğinin belli olmadığı Kıbrıs sokaklarında direniş için mevziler kurulmuş, barikatlarla sınırlar belirlenmiş ve toplum olarak bir mücadelenin eşğine gelinmişti. Böylesi bir ortamda "moral"; su kadar azıydı.⁴

25 Aralık 1963 sabahı "Bayrak Bayrak Bayrak" anonsuyla kendini duyuran, 28 Aralık 1963'te ise, okunan bildiriler, çalınan marşlar, seslendirilen şirlerle Bayrak Radyosu, Kıbrıs Türkü'nün sesi, kulağı olmaya başlamıştı.⁵

Kurulan Radyo'da halkın moralini yükseltmek için oluşturulan müzik grubu Bayrak Kuartet ise (ki ardından SILA-4 grubuna dönüşüyordu), '60'lı yılların popüler müziğinin halka ulaşmasında bir mihenk taşı olmaya başlamıştı.

SILA 4'ün çekirdeği böylece 1963 yılında Bayrak Kuartet ismiyle oluştu. 1964'de kurulan Bayrak Kuartet'de; Yılmaz Kalfaoğlu(gitar), Ferahzat Gürsoy(bateri), Süleyman İbrahim(bas gitar) ve Ersin Örek(saksafonyer alıyordu. 1965'te Ersin Örek gruptan ayrılırken yerine Erdinç Gündüz, 1968'de gruptan ayrılan Yılmaz Kalfaoğlu'nun yerine ise Aydın Kalfaoğlu gelmişti. 1969 yılına gelindiğinde artık Bayrak Kuartet; halkımızı o dönemin popüler müziğiyle tanıştıran, Türkçe ve Yabancı şarkılardan oluşan repertuarlarıyla, toplum nazarında sivri ve sevilen ilk grup olmuştu.

Gruba bu süreç içerisinde bas gitarist olarak katılan Raif Denktaş'la birlikte, 1970 yılında yine Bayrak Kuartet semsiyesi altında başlattıkları derleme çalışmalarında toplanan anonim eserler ve manilerle birlikte, Kıbrıs Türk Folk Müziği'nin popüler anlamda ıcrasının da başlangıcı gerçekleştiriyordu. Kıbrıs'a has türküler yeniden düzenleniyor, manilere çağdaş besteler yapıyordu. Grup elemanlarının Türkiye'ye tahsil için gitmeleriyle birlikte isimleri SILA 4 olarak değişmiş ve Kıbrıs Türk Folk-Pop Müziğimizin ilk plak formatındaki çalışmalarını ise, Kâmrân Aziz'in "Kıbrıs'ım", anonim eser "Dolama Dolamayı" ve Şevki Meteci'nin "Kıbrıs Gelini"ni yaparak bu akımı taçlandırmışlardı.⁶

SILA 4 artık bu yolda yürürken 1960'lı yılların ortalarından itibaren, Kıbrıslı Türklerin popüler müzik gelişiminde yaşanan diğer gelişmelere bakalım...

3) Popüler Müzik Gruplarının Altın Çağı- "Mücahit-Müziyenler"

Kapalı devre yaşamın nefes borusu, halkın moralini yükseltmek için Bölge Sancaktarlıkları'nın da teşvikiyle kurulan mücahit-mücahit orkestraları, belki de dünya müzik tarihinde bir "ilk" olarak gösterilebilir. Toplumsal Varoluş Mücadelesi içerisinde her fert, üzerine düşen görevi yapmaktaydı. Bu görevler arasında; toplumun moralini yüksek tutacak etkinlikler büyük önem taşımaktaydı. Askeri kanat bu noktada büyük rol oynuyordu. Her bölgenin Sancaktarlığı, kendisine bağlı gençler arasından müziyenleri seçip orkestralar kuruyor, araç-gereç ise kendi himayelerinde tedarik ettiriliyordu. İşte söz konusu dönemin başlangıcı olan 1966 yılından itibaren, gündüzleri okulda veya nöbete olan müziyenler, geceleyin ise bölgelerinde yer alan Park Gazinoları'nda Türk ve Yabancı Pop Müzikle, halka moral veriyorlardı. Mücahit-Müziyen oluşumuna en çarpıcı örnek ise Fırtınalar Topluluğu idi.

'60'lı ve '70'li yıllarda Kıbrıs'taki siyasi sorunun sosyal yaşama etkisini, tezatlarıyla ortaya koyan bir görüntüye sahipti Fırtınalar. Tıpkı birçok müzik grubu gibi bir elinde silah diğer elinde gitarlarla, o dönemim müzikteki yaşam biçimini en çarpıcı şekilde belgeliyorlardı. Girne Boğaz bölgesinde o dönemlerde yer alan Plevne Bölüğü'nün askerleri olan Fırtınalar, isimlerini;

bölük komutanlarının “**Fırtına**” adından almışlardı. Kısacası; askeri bir gruptu. Yaptıkları müzik ise askerlikle, militarist düşüncelerle hiç bağdaşmıyordu. Çünkü onlar da; gençliğin özgürlük, demokrasi, insan hakları, savaş karşıtı çığlıkların yükseldiği, hümanizmin ön plana çıktığı günlerde çalınan, söylenen şarkıları da seslendiriyorlardı. İrteç Çörekçioğlu(solo gitar), Hasan Türker(ritm gitar), Ahmet Abdullah(bas gitar), Erdal Osman(davul), İlker Reşat (akordiyon), Mehmet Fevzi (solist), Ahmet Belevi (solist)’den oluşan grup, savaş ile barış’ın iki ayrı kutbunu simgeleştiren oluşumdur.⁷

4) Belevi ve Orkestrası-Trio

Ahmet Belevi; müzik tarihimiz içerisinde önemli bir şahsiyet. Türk (Sanat) Müziği ile başlayan müzik serüveninde özellikle Batı Müziği’ne yöneldiği ve kendi adını taşıyan Trio ile, 1964 yılından itibaren bu türde çalışmalar yapmaya başlamıştı.

Trio; Ahmet Belevi yanında Mustafa Bodamyalı(piyano), Amil Rıza(akordiyon) ve Tahir Doğu’na(bateri) oluşmaktaydı. Belevi etkinliklerin birinde seslendirildiği “*Bessame Mucho*” ve kendi bestesi “*İstersen Sevme Beni*”, aynı zamanda⁸ bir başka etkinlikte seslendirdikleri “*Aşkımız Bitti*, *Guantanamera*, *Strangers In The Night*, *İçin İçin Yanyor*, *Little Man ve Viva El Vino*” ile aslında o yıllardaki repertuarı hakkında bilgi verirken, bestelerin de üretildiği ve dinleyicilerle paylaşıldığı bir dönemde de işaret etmekteydi. Kullanılan enstrümanlara bakıldığında ise (akordiyon, piyano, bateri vb.) Batı popüler müziğinin enstrümanları olduğunu görmek mümkün.

Söz konusu dönemde yer alan onlarca grubun her birine burada yer vermek mümkün olmadığından, bildirimizi bazı “**seçme**” gruplarla sürdürüelim...

5) The Four Lights

The Four Lights grubu; döneminin içerisinde bir “akım” olarak da anılan “**Beat Müziği**” türünde müzik icra eden en iyilerden biri olarak sayılmaktaydı. Gruptaki bazı elemanlarının çalışmaları 1962 yılına kadar uzanır. 1964 yılında ise Larnaka’da “**Stage Five**” ismi altında ve beş kişiden oluşturulan grupta daha son-

raları ritm gitarist ve solist gruptan ayrılınca uzun süre üç kişi olarak müzikal yolculuklarına devam etmişlerdi.¹⁰ Bu süre içerisinde “**Yalnızlar Gitar Topluluğu**”¹¹ isimyle yolculuklarına devam ederken, 1966 yılında **Güryeller Topluluğu**’nun baş gitaristi Ertan Ersan’ın katılımıyla yeni bir oluşuma gitmiş ve isimlerini de “**The Four Light**”(Dört Işıklar) olarak değiştirmişlerdi. Grup şu müzisyenlerden oluşmaktaydı:

Erol Baybars(solo gitar), Ertan Ersan(solist, bas gitar), Ahmet Ertuna(solist, ritm gitar), Akın R.Saydam(solist, bateri).¹²

Rolling Stones, The Animals, The Beatles ve The Shadows parçalarını tercih eden topluluk, armonize Türk müziğine de yer vermekte ve bazı türkü ve şarkıları kendileri armonize (düzenleme) etmekteydiler.¹³

6) Güryeller Topluluğu

Güryeller; Larnaka’nın Tuzla bölgesinde oluşturulan beş kişilik bir topluluktur. Grup üyelerinden üçü kardeş idi. 1965 Mayıs ayında kurulan toplulukta yer alanlar şöyleydi; Ali Güryel(solo gitar), Mehmet Güryel(ritm gitar), Hasan Güryel(bateri), Ertan Ersan(bas gitar), Altan Göküsü(solist). Grup elemanlarında daha sonra değişiklikler olmuştur. Ve yine o dönemlerde en iyi **Beat Müzik** yapan grupların başında gelmekteydi.¹⁴

1967 yılında Lefkoşa’da verdikleri bir konserde, dinleyiciye sundukları şarkılar arasında şunlar vardı: “*Kanamam, Gül Budanmış Dal Dal Olmuş, Helvaci, I’m A Lover, Black Is Black, Standing In The Shadow of Love, Rich Out I’ll Be There*”.¹⁵ Parçaların çeşitliliğine bakıldığında, herkesi memnun etme gibi bir çabanın olduğu görülmekteydi. Ayrıca özellikle Liverpool çıkışlı sert müziğin o yıllarda Kıbrıslı Türklerin müziğinde de yer aldığına altını çizmek gerek.

7) Mağusa’nın İlk Gitar Topluluğu “Feveranlar”

’60’lı yıllarda “**Mağusa’nın İlk Gitar Topluluğu**” olarak anılan **Feveranlar**, 1966 yılının son aylarında faaliyete başlamışlardı. Grup: Özcan Mustafa(solist), Mustafa Karagözlü(solo gitar), Doğan Ahmet(ritm gitar), Orhan Tözün(bas gitar), Ferhat Niya-

zi'den(bateri) oluşmaktaydı. Lise hayatında müzikle ilgilenmeye başlayan grup elemanları, iki sesli vokal anlayışıyla **Beat Müzik** ve armonize (düzenleme) parçalarla dinleyicilere ulaşıyorlardı. **Beat Müzikte** en büyük favorileri ise özellikle enstrümantal parçalarda The Shadows ve Rolling Stones idi.¹⁶

Verdikleri konserlerde repertuarlarında yer alan bazı şarkılar şunlardı: "*These Boots Are Made For Walking*, *Black Is Black*, *The House Of The Rising Sun*, *Yanka, Seviyorum*, *Senede Bir Gün*, *Kanamam...*"¹⁷

8) Limasol'da Fikret Özgün'ün "Kareler"i

Kareler Topluluğu; Limasol bölgesinin bir topluluğu idi. Altı kişilik toplulukta üç gitar, bir bateri ve solisten başka bir de elektro org bulunmaktaydı. O günlerde Kıbrıs'ta bir Org'a sahip olan yegâne topluluktu. 17 Aralık 1965 tarihinde kurulmuş olan **Kareler**; 1 Ocak 1966'da Yılbaşı balosunda ilk kez halk huzuruna çıkmıştı. **Kareler** şu elemanlardan oluşmaktaydı: Fikret Özgün(solist-org), Mustafa Akıncı(solist-solo gitar), Şener Asım(ritim gitar), Taner Yalçın(solist-bas gitar), Hüseyin Cenk(bateri), Mehmet Cavit(Beat Müzik solisti). Grubun oluşmasında en büyük katkırı, o yıllarda 19 Mayıs Lisesi'ne müzik öğretmeni olarak atanan **Fikret Özgün** yapmıştı. **Fikret Özgün**'ün müzikal yönlendirmeleriyle topluluk enstrümantal parçalar, armonize edilmiş Türkçe parçalar, Hafif Batı Müziği ve Beat Müziği üzerinde çalışmaktaydı. **Fikret Özgün** gibi kıymetli bir müzik öğretmenine sahip oldukları için beste yapma imkânını da yakalamışlardı. Örneğin "*Limasol'un Gece-leri*" isimli beste enstrümantal çalışmalarından birini teşkil ediyordu. "*Bang Bang*" ve The Beatles'ın "*Yellow Submarine*" parçaları ise dinleyicileri tarafından en beğenilenler arasındaydı.¹⁸

9) Baf'ta "Rintler"

Rintler Topluluğu; Baf'ın en popüler grubuydu. Lisedeki öğrenimlerini tamamladıktan sonra 1968 yılında dört genç, **Rintler** adı altında müzik yolculuklarına başladılar. **Rintler**'in kuruluş düzeni şöyleydi: Özden(solo gitar), Cemal(ritim gitar), Cemil(bas gitar),

Savaş(bateri), Sacit(solist). Grup; enstrümantal parçalarda daha ziyade The Shadows'un eserlerini tercih ederken, armonize ve Beat Müziğinde ise günün sevilen şarkılarına yer vermekteydiler.¹⁹

Grup elemanlarında değişimler başgösterir. Böylece 1972'de solist olarak Arif Edizer gruba dahil olur. Klavyede (org) ise Savaş Berberoğlu, bateri'de Mehmet Ateşli, bas gitarda Ahmet İsmail, gitar'da ise, grubun bestekarı olarak da anılan değerli öğretmen Hüseyin İrkad'ın oğlu Tema İrkad yer almaktaydı.²⁰ "*Ben Baftıyım Güzelim*" ise en çok bilinen besteleri olmuştu.

10) Popüler Müziğin Gelişiminde Rol Oynayan Bir Radyo Programı: "Plak Yarışı" ve Hüseyin Kanath

Kıbrıslı Türklerde "**radyculuk**" açısından önemli hizmetlerden birini vermiş ve bu konuda bir "duayen" olan **Hüseyin Kanath**; Kıbrıs Türkleri'nin popüler müzik açısından gelişmesine, yaptığı radyo programlarıyla önemli katkılar sağlamıştır.

Sıla-4 grubumuzun anonim Kıbrıs türkülerine yönelmesinde teşvik edici rol de oynayan **Kanath**, bir döneme damgasını vuran "**Plak Yarışı**" ile, müzikal kültürümüze adeta damgasını vurmuştu. 1969 yılında Bayrak Radyosu'nda başlattığı "**Plak Yarışı**" programı, bir nevi İngiliz müzik sektöründeki üretimleri tanıtan **Top-20** gibi yarışmaların bir benzeriydi. O dönemlerde Batı Müziği'ne olan toplumsal düşkünlüğü göz önünde bulunduran **Kanath**, ilk programlarında sadece Batı Popüler Müziklerine yer vermekteydi. 1970'li yıllarda ise Türkiye'deki müzik sektöründeki üretimlerin de toplum tarafından beğenilebileceğini keşfeden **Kanath** bu kez listenin içeriğine **Türk Pop Müziği** şarkılarını da katmaya başlamıştı. Ve bundan sonraki bir yıllık süreçte de yani 1971'de **Plak Yarışı** artık salt Türk Pop ve Kıbrıs Türk Folk Müziğinden (**Sıla-4** şarkıları) oluşmaya başlamıştı.²¹

İşte **Hüseyin Kanath**'nin yıllarca süren programı, Kıbrıslı Türklerde popüler müziğin gelişmesinde, özellikle "**dinleyicilik**" açısından farklı, yeni şarkılardan haberdar olunması yönünden önemli bir olaydı.

74 Halkbilimi

11) '80'li Yılların Kaset Çalışmaları ve Popüler Müziğimizin Yeniden Doğuşu

Türkiye'de **Sıla-4**, 1970'li yıllarda yaptıkları 45 devirli plaklarla Türkiye Müzik Marketi'ne "**popüler**" anlamda giren ilk grubumuzdu. Sonrası'nda uzun bir bekleyiş ve '80'li yıllara geliyoruz. Türkiye'de Arabesk'in yavaş yavaş ama çok emin adımlarla yol aldığı bir ortamda, "Üniversiteli Müziği", "Özgün Müzik" diye adlandırılan bir tür de aynı şekilde yol almaktaydı. Bu süreçte köklü gruplarımızdan **Girne Gelişim**, elemanlarının bazılarının Ankara'da tahsil görmelerinin avantajını da kullanarak oraya gitmiş ve Popüler Müziğimizdeki "**grup**" olarak ilk kasetlerini Ada Plakçılık etiketiyle ve "**XIX**" ismiyle çıkarmayı başarmışlardı. Kendi besteleri yanında Kıbrıs anonim şarkıları ve **Sıla-4** bestelerine de yer veren grubun bu çalışması, popüler müziğimizin Türkiye müzik marketlerine

Sıla-4'den sonra taşınmasında önemli bir adım oluyordu.²²

Türkiye'de "**solo**" olarak ilk kaset çalışmamızı ise; **Can Tufan "Durma"** adlı albümüyle yapıyordu. Büyük oranda kendi bestelerinin yer aldığı ve o günlerin popüler müziğine uygun düşen bu çalışmanın, Türkiye Müzik Marketi'nin önde gelen şirketlerinden **Türkola Plakçılık** tarafından basım ve dağıtım gerçekleştirilirdi.²³

Türkiye müzik marketine yönelik bu çalışmalar sürerken diğer yandan pop-folk türündeki bestelerin, anonim türkülerin ve müziğimize damgasını vuran eski bestelerin yeni düzenlemeleriyle oluşan çalışma ekseninde ülkemizde bu açıdan ilk kaseti ise Lefke bölgemizin klasikleşmiş gruplarından **Gazi Set** gerçekleştiriyordu. '80'li yılların ortalarından itibaren Kıbrıs Türk Popüler Müziğinde "**üretim**" açısından adeta bir devrim yaşanıyor. Türkiye'de çıkan albümlerimiz elbette Kıbrıs piyasasında da dinleyiciye ulaşıyordu ama bu ülke şartlarında, stüdyolarında kaydedilen ve yine kendi firmalarımız tarafından kasete basılan çalışmaların başlangıcı olarak 1987 yılını gösterebiliriz. Çünkü bu başlangıç, **Gazi Set Stüdyosu**'nda kaydı ger-

çekleştirilen "**Canım Kıbrıs'ım**" albümüyle, **Gazi Set** ilk ateşlemeyi veriyordu.²⁴

Bu başlangıç sonrasında hareketlilik büyük bir hız kazandı ve **Güzelyurt Gelişim "Vasiyet"**²⁵, **Ahmet Okan/Acar Akalın** ortak çalışması "**Yediveren Düşleri**"²⁶ ile pop-folk türümüz daha belirgin, vokallerde çok sesliliğe dayalı bir performansla müzik tarihimize güzel örnekler veriliyordu.

Popüler müziğimiz gelişmeye ve besteler konusunda üretimlerine devam ederken diğer yandan müziğimizin "**politik**" yönüyle ilgili bir yapımla karşılaşıyorduk. Bu çalışma, Kıbrıs Türk Popüler Müziği'nin ilk "**politik-albümü**" idi. Sendikal direnişlerde her zaman yer bulan müzik bu kez bir albümle taçlandırılıyordu. **Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası**'nın söz konusu dönemdeki grevi, **Gazi Set** grubunun yaptığı ve KTÖS tarafından bastırılan kasetleri, "**Direniş Türküleri**" adını taşımaktaydı.²⁷ Kaset çalışma dönemleri ülkemizde sürerken, artık dünyada ve Türkiye müzik endüstrisinde de yepyeni bir formata geçilmekteydi. Plakların ve kasetlerin yerini bu kez dijital ortama taşıyan ve adı kısaca "**CD**" olarak anılan bir evrim yaşanmaktaydı. Bu konuda Kıbrıslı sanatçılar da geri kalmamış ilk **CD-Albümlerini** 1995 yılında çıkarmışlardı. **Girne Gelişim**'den kalan son üç eleman 1993 yılına kadar sürdürdükleri **Girne Gelişim** ismini bırakarak **Grup NET** adı altında çalışmalarını 1993 yılından itibaren sürdürmeye başladılar. Bu isimle ilk albümlerini ise **CD** formatında ve **Girne Gelişim**'in daha önce çıkarmış oldukları kasetlerinin firması olan **ADA Plakçılık**la bu kez İstanbul'da 1995 yılında yayınlamayı başardılar. Kendi bestelerinden oluşan bu çalışma "**Bir Tutam Akdeniz**" ismini taşımaktaydı.²⁸

12) 2000'li Yıllarda Müzik-Politika Flördü

2000'li yıllara gelindiğinde CD albüm çalışmaları artık kaset çalışmalarının yerini almış, birçok türde albümler üretilmeye başlanmıştı. Teknik olarak ve tür olarak bu gelişmeler sağlanırken diğer yandan; ilk filizlenmesini 1988 yılında gördüğümüz "**Politik Müzik**"imizde bir yoğunluğun yaşandığına da tanık ol-

maktaydık. Toplum içerisindeki sosyo-politik-ekonomik sıkıntılarını karşı duruşunda artık sadece sendikalar, grevler yoktu. Toplumsal direnişin yeni simgeleri; on binlerin mitingleri ve bu direnişlerin taçlandırıldığı müzik albümleriydi. Bu noktada Acar Akalın'ın "*Mevsimi Geldi Artık*", Sadık Zabıt'in "*Yeter Artık*", Yılan Taştı/Adamos Katsantonis'in "*Aynı Gökyüzü Altında*" gibi çalışmaları, "*Politik Müziğimizin*" yeni örnekleri olmaktadır.

Tüm bunlar dışında 2000'li yıllar artık yeni seslerin, grupların ve türlerin yoğun akışıyla sürmekteydi. **Kıbrıs Müzik Yolcuları**, **Kuzey, Serdar Kavaz, Aşka Özlem, Okan Ersan** ve niceleri, müziğimizin çeşitliliği, niteliği ve teknik olarak bir gelişiminin göstergeleri arasında yer almaktadır.

Sonuç:

Sonuç olarak; **Kıbrıs Türk Popüler Müziği**, ada'nın kuzey'inde büyük bir ivmeyle gelişmektedir. Günümüz dijital yaşam biçimi ve olanakları, internet aracılığıyla ulaşım ağının geliştiği böylesi bir ortamda artık albümlerimiz sadece CD formatında değil, söz konusu iletişim ortamlarında da dinleyicilerle buluşmakta, bestelerimiz alıcı bulmakta, kliplerimiz de müzik sektörümüzde yeni bir alan açılmaktadır.

Dip Notlar

* Araştırmacı Yazar, Müzisyen, Tv prg. Yapımcısı

² Sözer, Vural, "Müzik ve Müzisyenler Anks." Remzi Kitabevi, s:613, 1986, İstanbul

³ Adanır, Eralp, "Kıbrıslı Türklerde Müzik-Darül Elhan ve 1955-65 Müzik Toplulukları", s:42, 1997, Lefkoşa

⁴ Adanır, Eralp, "Kıbrıslı Türklerde Müzik-2, Popüler Müziğin Gelişimi (1966-76)", s:4-5, 2001, Lefkoşa

⁵ Halkın Sesi Gazetesi, 29 Aralık 1963, s:1, Lefkoşa

⁶ Fevzioglu Bülent, "Bir Tutam Ezgi", s:31-32, 1995, Lefkoşa

⁷ Adanır, Eralp, "Kıbrıslı Türklerde Müzik-2, Popüler Müziğin Gelişimi (1966-76)", s:68, 2001, Lefkoşa

⁸ Bozkurt Gazetesi, 5 Aralık 1964, s:4, Lefkoşa

⁹ Halkın Sesi Gazetesi, 24 Nisan 1967, s:3, Lefkoşa

¹⁰ Halkın Sesi Gazetesi, 20 Ocak 1967, s:2, Lefkoşa

¹¹ Bozkurt Gazetesi, 6 Aralık 1966, s:2, Lefkoşa

¹² Halkın Sesi Gazetesi, 20 Ocak 1967, s:2, Lefkoşa

¹³ Bozkurt Gazetesi, 6 Aralık 1966, s:2, Lefkoşa

¹⁴ Adanır, Eralp, "Kıbrıslı Türklerde Müzik-2, Popüler Müziğin Gelişimi (1966-76)", s:55, 2001, Lefkoşa

¹⁵ Bozkurt Gazetesi, 8 Nisan 1967, s:2, Lefkoşa

¹⁶ Bozkurt Gazetesi, 18 Mart 1967, s:2, Lefkoşa

¹⁷ Halkın Sesi Gazetesi, 13 Eylül 1967, s:3, Lefkoşa

¹⁸ Bozkurt Gazetesi, 8 Nisan 1967, s:2, Lefkoşa

¹⁹ Halkın Sesi Gazetesi, 21 Temmuz 1968, s:4, Lefkoşa

²⁰ Adanır, Eralp, Kıbrıs Gazetesi Ekran Eki, 13 Şubat 1999, s:8, Lefkoşa

²¹ Adanır, Eralp, "Söz Uçar Yazı Kalır-Müziğimiz Üzerine Söyleşiler", Mete Adanır Vakfı Yayını-3, s: 337,352,353, 2008, Lefkoşa

²² Girne Gelişim, "XIX" kaseti, Ada Plakçılık, 1986, Ankara

²³ Can Tufan, "Durma" kaseti, Türkola Plakçılık, 1986, İstanbul

²⁴ Gazi Set, "Camım Kıbrıs'ım" kaseti, Mahir Kasetçilik, 1987, Kıbrıs

²⁵ Güzelyurt Gelişim, "Vasiyet" kaseti, Mahir Kasetçilik, 1988, Kıbrıs

²⁶ A. Okan/A. Akalın, "Yediveren Düşleri", Mahir Kasetçilik, 1988, Kıbrıs

²⁷ Gazi Set, "Direniş Türküleri", KTÖS Yayını, Mahir Kasetçilik, 1988, Kıbrıs

²⁸ Grup NET, "Bir Tutam Akdeniz", Ada Plakçılık, CD, 1995, İstanbul

Dünyada ve Kıbrıs'ta Popüler Müzik

Erdinç GÜNDÜZ*

Giriş

Popüler Müzik'teki, "popüler" sözcüğü, İngilizce'den, "popular" sözcüğünden gelmez. Yani "Batı" orijinli bir tanımlamadır. Müzikte yıllardır, "sevilen müzik", "günün en çok sevilen müziği", "gündemdeki müzik" anlamında kullanılmaktadır. Vede vurgulamak gerekir ki aslında, özellikle bizim "Hafif Batı Müziği" olarak isimlendirdiğimiz tür için yaratılmıştır.

Bugün, müzik dünyasında, sadece Türkiye'de değil, dünyanın her yerinde, büyük bir karmaşa vardır. Ve bu karmaşa içinde "Popüler Müzik" kavramı da sürekli tartışılır durumdadır. Var olan müzik türleri üzerine yeni yeni türler üretilmekte, çeşitli isimlerle tüketiciye sunulmaktadır. Bu durumda, "Popüler Müzik", 'en çok sevilen' demek ise, ve örneğin Türkiye'de 'arabesk' veya 'fantazi' bu türlerin başındaysa, Arabesk Müziğe "Popüler Müzik" denebilir mi denemez mi? Bu örneği, batı müziğinin kendi içindeki türlerle de çoğaltmak mümkündür.

Bugünkü haff müziğin anavatanı, Amerika Birleşik Devletleri'dir. Daha sonraları,

Jazz, blues, rock, pop, folk olarak isimlendirilecek olan türlerin, hatta 'şarkı'nın yaratıcıları, maden ocakları işçileri, demiryolu işçileri, pamuk tarlaları işçileridir. Alt sınıftan olan bu insanlar, anlayamadıkları, anlamakta güçlük çektikleri, belki de anlamak da istemedikleri senfoniler, konçertolar, kiliselerdeki ilahilerin dışında, çok sade ve kolay anlaşılır veya kolay söylenir küçük ezgiçlere sözler yazmışlar bunları

söylemeye başlamışlardır. İş yerlerinde söyledikleri bu şarkılar kısa bir süre içinde, az enstrümanlı küçük müzik gruplarının oluşmasına neden olmuştur. "Halkın Müziği" de diyebileceğimiz "Popüler Müzik" in başlangıç noktası işte bu küçük müzik grupları, ve melodiler ve şarkılarla olmuştur.

Bunlar olurken, çok önemli bir başka gelişme teknolojiye yaşanmış, gramofon, pikap ve plak keşfedilmiş hemen arkasından da "radyolar" devreye girmiştir.

Gramofon'un pikap ve plağın keşfi ile bir tüketim kapısı açılır. Önceleri tüketicilerin seçenekleri kısıtlıdır. Çünkü plak yapımcılarının ürettikleriyle yetinmek zorundadırlar. Ama kısa süre içinde pazarın büyüklüğü keşfedilir ve hem pikap hem de plak üretimi ve tüketimi hızla artar. Yani müziksever için seçenekler çoğalmaya başlar. Ama, müzik türü seçeneği yine de kısıtlıdır.

Pazar ve kazanç büyüdükçe yapımcı yeni arayışlar içine girer. Ve işte o noktada, alt tabakadaki tüketicileri de avlayacak yeni fikirler gündeme gelir. Yani, senfoniler, konçertolar, operetler ve benzeri üst-kültür müziğine karşı, daha sade, kolay anlaşılır, en sade müzikseverin de hemen söyleyebileceği, akılda kolay kalan şarkılar ve melodilerin plak yapılması....

Radyo keşfedilir, geliştirilir ve yayınlar başlar. Kitleler üzerindeki etkisi farkedilince, hızla büyümekte olan müzik endüstrisi, radyolara da el atar. Müziğin radyolara girmesi, hem üretim hem de tüketim çarkının çok daha hızlı dönmeye neden olur. Ama, esas tüketicinin, üst sınıflardan fazla alt sınıflar olduğunun farkedilmesi.

müzik endsütrisini alt tüketiciye yönelik ürünler üretmeye iter. Ve işte bu ürünler daha sonraları çeşitli isimlerle karımıza çıkacak türleri yaratır. Türler ise starları, yani yıldızları...

Kısa sürede radyo artık, rekabetin bir 'vazgeçilmezi' haline gelmiştir. Çünkü kapitalist döngü "**Yapımcı-Star - Yazılı Basın - Radyo**" döngüsünü yaratmıştır. Çarkın dönmesi, dört elemanın da sistematik çalışmasına bağlıdır. Hedef için, yani 'kazanç' için birbirlerini tamamlamaktadırlar. Radyo ise, kampanyanın en geniş kitlelere 'ses'le ulaşmasını sağlayan son derece etkili bir kitle iletişim aracıdır.

Radyo işlevini başarı ile sürdürürken televizyon da devreye girer. Tüketicileri etkileme görevinde, radyo ve televizyonların devasa etkisi keskinleşir. Artık müzik dünyasında, birbirini tamamlayan, müzik listeleri, starlar, türler yaratan büyük büyük bir çark dönmeye başlamıştır. Para kazandıran tür budur. Ana adı da "**Popüler Müzik**"tır.

Türkiye'de durum

Müzik dünyasında bu gelişmeler olurken, bu bağlamda Türkiye'de durum sakindir. Ama, batıda yaşananlarla benzerlikleri olan bir süreç yaşanır. Örneğin, 'radyo'nun Türkiye'ye geliş yılları olan 1927 sonları 1930 başlarına kadar Türkiye'de iki tür müzik vardır. Özellikle İstanbul'da, Saraylara sıkışmış Klasik Türk Müziği ve ovalarda bayırlarda kalmış Halk Müziği... Söz konusu iki türü dinleyen insanların, müzik bağlamında, birbirlerinden haberleri bile yoktur.

Uzun süren savaşların ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ülkede önemli değişimler ve gelişmeler yaşanır. Radyo'nun gelmesi de bunlardan biridir. Müzik, dünyada, radyonun vazgeçilmezlerindedir. Türkiye'de de böyle olur. Ama hangi müzik? 'Çağdaşlaşma' adına batı müziği mi? Yoksa Osmanlı'dan kalma 'saray müziği' mi? Yoksa, Anadolu'daki insanın müziği mi?

Bu sorulara yanıt aranırken büyük bir karmaşa yaşanır. 'Batılılaşma' sloganı ile bir kesim, radyoda sadece batı müziği, yani Klasik Müzik ve Jazz çalınmasını

savunur. Sonuçta 'bir süreliğine, Devlet Radyosu'nda Türkçe sözlü her türlü müzik yasaklanır. (Kasım 1934-Şubat 1936). Ama iki yıl kadar sonra bunu ters etkileri anlaşılır ve yasak kaldırılır.

Bu arada ciddi Türk Halk Müziği araştırmaları yapılmaya başlanır. Klasik Türk Müziği denen tür ise yavaş yavaş daha değişik bir şekil almaya başlar ve yeni bir tür'ü, Türk Müziği denen türü doğurur. Yeni 'Türk Müziği', 'Klasik Türk Müziği' denen türe göre daha basit, daha anlaşılırdır.

Hafif müzik denen tür ise, uzun bir süre sadece batıdan alınan parçaların icrası şeklinde devam eder. Bunlar jazz'dir, batıda popüler olmuş şarkılardır, tango-lardır, valslerdir, latin melodileri veya şarkılardır.

Arayış ve tartışmalar devam ederken, Türkiye'de de radyo, halk kitlelerini arkasından sürüklemeye başlar. Türk Müziği ve Türk Halk Müziğinde arayışlar devam ederken 'arayışlar' fırtınasına batı müzikçileri de katılır. Bunun bir sonucu olarak da önce batı şarkılarına Türkçe söz yazmak bir dönemin modası haline gelir. Ve böylece, batıdaki benzeri bir çark Türkiye'de de dönmeye başlar. Yani, "**yapımcı-yıldızlar-yazılı basın-radyo & televizyon**" çarkı...

Batıya kıyasla geç başlamış da olsa Türkiye'de de plak üretimi gün geçtikçe artar. Talep ise 'arayışlar' karmaşası içinde çok türlü'dür.

Klasik Türk Müziği, Türk Müziğini, Arabeski v.s.yi; Türk Halk Müziği ise, -bir yandan kendi özünü korumaya çalışırken- Arabeski, Fantazi Müziği v.s. doğurur. 'Batılılaşma' sloganı ile 'Çok Sesli Müzik' çalışmalarını ise ayrı bir köşede kendine yer edinme savaşı verir.

Hafif Batı Müziği ise, Türkçe Sözlü Hafif Müzik, Türk Hafif Müziği, Türk Pop Müziği, Anadolu Pop, Anadolu Rock gibi isimler altında gelişir, doğurganlığını sürdürür.

Burada üzerinde hassasiyetle vurgulanması gereken nokta, bu dönemde radyo-televizyonun hala devlet tekelinde olması, ve hala müziği, istediği şekilde yönlendirme çabası içinde hareket etmesidir. Tekelci ve zorla-

78 Halkbilimi

yıcı bir anlayışla, yasaklar, sansür v.s. devam eder ama büyük halk kitlelerinin tercihini alt etmek mümkün olmaz. TRT'nin ülkedeki tek radyo-televizyon kuruluşu olarak halk kitleleri üzerindeki büyük etkisine rağmen müzik, ikiye bölünmüştür. Birincisi, TRT'nin kabul edip kullandığı müzikler, ikincisi ise TRT yasaklarına karşı üretilen müzikler.

Bu karmaşa ve çelişkiler içinde Türkiye'de plak endüstrisi büyür. Büyüme 1900'lü yılların sonlarına kadar devam eder, Yani, özel radyo ve televizyonların da devreye girmesine kadar. Özel radyo ve televizyonların devreye girmesiyle birlikte ise Türkiye müzik piyasasında yepyeni bir dönem başlamış olur. Çünkü, batı örneğindeki gibi, çarkın tüm dişleri artık tam etkinliğiyle devrededir.

Ve Kıbrıs

Kıbrıs adası, bulunduğu coğrafi durum nedeniyle, tarihi boyunca, Avrupa ile Orta Doğu – hatta Anadolu ile Afrika kıtası arasında bir 'durak' bir 'sıçrama tahtası' olmuştur. Kültür yapısı da bu bağlamda çok değişik etkileşimlerle oluşmuştur. Kıbrıs'ın kültür dağarcığında, Roma etkisi, Bizans etkisi, Lüzinyan etkisi, Venedik etkisi, Arap etkisi, Yahudi etkisi de vardır, Osmanlı etkisi de, Anadolu etkisi de hatta İngiliz etkisi de... Bu etkin izleri müzikte de vardır. Ama bu bir yana; tüm dünyada olduğu gibi, Kıbrıs'ta da, batıdaki müzik endüstrisinin etkileri çok büyük olmuştur. Ve bunda başrolü oynayan yine Radyo'dur.

Kıbrıs'ta Radyo

En etkin kitle iletişim aracı olarak kabul edilen "radyo" Kıbrıs'a 1947 yılında İngilizler tarafından getirilmiştir. İlk radyo, FBS (Forces Broadcasting Service) adı altında, Lefkoşa-Larnaka yolu üzerindeki Lakadamyada, bir askeri kamp içinde kurulur ve yayına başlar.

Bu radyonun bir misyonu vardır. İngiliz propagandası ve hatta kültür enjeksiyonu yapmak... Yayınların temeli, haberler ve müzik üzerine kurulmuştur. Kullanılan müzik de, ağırlıklı olarak zamanın 'popüler müziği'dir. Yani, caz, caz'dan türetilmiş şarkılar ve biraz da Latin müziğidir.

Yayınları ağırlıklı olarak İngilizce olan FBS, 1949 yılında Kıbrıs halkına yönelik yayınlar da yapmaya başlar. Rum ve Türk personel alınır ve haftanın iki gününde, İngilizce Haberlerin yanı sıra Rumca ve Türkçe

Yıllarca birlikte müzik yapmış Kıbrıs'ın çok değerli iki bestecisi, solda Jale Derviş, sağda Kamuran Aziz. (Arman Ratip fotoğraf arşivi)

Haberler'e de yer verilir. Ama haberler dışında kullanılan müzik yine aynıdır.

Ülkedeki radyo alıcıları da gün geçtikçe çoğalır, radyo dinleyici sayısı artar. Kademeli olarak Türkçe ve Rumca yayınlar çoğaltılır. Haberler dışında değişik Türkçe ve Rumca programlar da devreye sokulur.

50'li yıllarla ülkemizde 'popüler müzik', batı'nın popüler müziği'dir. Özellikle şehirlerdeki müzik-severler, batı-müziği dinleyicisi ve sevenidir. Aynı batıda olduğu gibi, Kıbrıs Türk müzikseverlerinin de batıdan

Kıbrıs'ta ilk kez batı şarkılarına Türkçe söz yazan, batı tarzında besteler yapan ve türkü formunda şarkı çalışmaları yapan kıymetli müzisyenimiz Kamuran Aziz. (Arman Ratip fotoğraf arşivi)

starları vardır. Çünkü kendilerine sunulan budur. İşte bu sıralarda müzikseverler, Kıbrıslı müzikçiler, BFBS aracılığıyla, Kamuran Aziz ve arkadaşları ile tanışır.

Kamuran Aziz ve Arkadaşları

Kamuran Aziz ve Jale Derviş, iyi klasik müzik eğitimi almış çok yakın iki arkadaşlardır. Aile, arkadaş toplantılarında başlayan müzik çalışmaları, sonunda onları amatör müzikseverlerle bir topluluk kurmaya kadar götürür. Operetler, valsler, tangolar favori türleridir. Radyo programları onları popüler yapar ve onların amatör ruhlu çalışmalarına büyük teşvik olur. Çok daha önemlisi, bu dönemde Kamuran Aziz Hanım, henüz Türkiye'de bile yapılmayan birşeye imza atar. Batı şarkılarına Türkçe söz yazmak... Yanısıra batı tarzında besteler de yapmaktadır. Ama daha da önemlisi türkü

Kıbrıs'ta caz türünün ilk temsilcisi olarak bilinen Arman Ratip, annesi Jale Derviş ile birlikte. (Arman Ratip fotoğraf arşivi)

formunda şarkı çalışmaları da yapar.

Kıbrıs adasındaki radyonun, Lakadamyaya kampından çıkıp Lefkoşa'ya getirilmesi ve CBS adı altında çalışmaya başlaması, ve Türkçe ve Rumca yayınların artırılmasıyla, müzik yeni bir şekil almaya başlar. Yayınlarda artık, bir yanda, batının popüler müziği, bir yanda Kamuran Aziz ve arkadaşlarının sunduğu Türkçe sözlü, tangolar, valsler ve diğer şarkılar, bir yanda da TRT'den sağlanan Türk Müziği ve Türk Halk Müziği vardır...

Bu arada, Türk Müziği hatta Türk Halk Müziği türlerinde faaliyet gösteren kişiler, müzik topluluklarını, hatta o dönem itibarıyla ülkede caz türünün tek temsilcisi durumundaki **Arman Ratip**'i de unutmamız ge-

rekir.

Popüler Müzik

1960'lı yıllara girilirken Kıbrıslı müzikseverlerin dörde ayrıldığını söylemek pek de yanlış olmaz.

Birinci grup, şehirli gençlerin oluşturduğu, batı popüler müziği dinleyen, batı akımlarına ayak uydurmaya çalışan gruptur. Bu grup, batıda çıkan ve radyolar aracılığıyla yayılan starları ve onların şarkılarını dinlemekte, hatta İngilizlerin ünlü "Top "Twenty" listelerinin devamlı izleyicisi durumundadır.

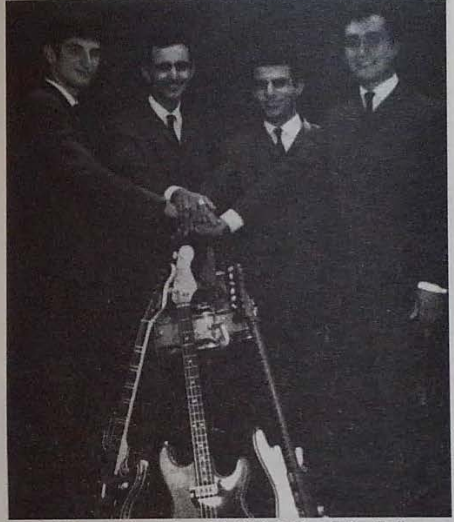
İkinci grup, batı şarkıları, batı melodilerine yakın kulaklarıyla ama fazla gürültülü buldukları yeni akımları benimsemeyen, daha çok valsler, tangolar, Latin şarkıları ve romantik aşk şarkılarını tercih eden gruptur.

Üçüncü grup, Türk Müziği ve/veya Türk Halk Müziği'ni tercih eden gruptur.

Dördüncü grup ise, şehirlerdeki müzik akımları ve çalışmalarından pek de haberi olmayan kırsal kesimdeki insanlardır. Bu gruptakiler için 'müzik', düğünlerde, değişik eğlencelerde çalınan, söylenen türküler, manilerdir, oyun havalarıdır.

1964 başlarına kadar olan dönemde ülkemizdeki Popüler Müzik, "batı pop müziği" olarak kabul edilmektedir. Unutulmamalıdır ki sözünü ettiğimiz dönem, dünyada da 'popüler müzik'te çok önemli bir devrimin yaşandığı yıllardır. Yani, Beatles ve hemen arkasından gelen onlarca 'yeni-akım' şarkıcı ve müzik topluluklarının dünya müzik piyasasını altüst ettiği, popüler müzik anlayışının büyük ve çok önemli değişimlere uğradığı yıllar...

Kıbrıslı genç ve çoğunlukla şehirli müziksever, dünyada yaşanan bu akımları mümkün olduğunca izlemeye çalışmaktadır. Ama bir yandan da elinde silahıyla mevzilerdedir. Kendini bir ölüm-kalım mücadelesinin tam ortasında bulmuştur. Buna karşın müzikten de kopmamaya gayret göstermektedir. Nöbet tutarken bile, bir elinde silahı hemen yanbaşında da radyosu vardır. Bu radyo bağımlılarının üç popüler radyo kanalı bulunmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti Devlet Radyosu CBC, batı mü-

Bayrak Kuartet elemanları. Yıl 1966. Soldan Sağa: Erdiñ Gündüz, Ferahzat Mustafa Gürsoy (Polo), Yılmaz Nihat Kalfaoğlu ve Süleyman İbrahim Görün.

Bayrak Kuartet elemanları. Yıl 1967. Oturan soldan sağa: Ferahzat Mustafa Gürsoy (Polo) ve Erdiñ Gündüz. Ayakta soldan sağa: Aydın Nihat Kalfaoğlu, Yılmaz Nihat Kalfaoğlu, Ersel Ahmet Kalfaoğlu ve Süleyman İbrahim Görün.

Kıbrıs'taki Pop Müzik grupları arasında yer alan Belevi Triosu. Yıl 1964. Soldan sağa: M. Bodamyalı (Piyano), Amil Rıza (Akordeon), Tahir Doğu (Bateri) ve solist Ahmet Belevi.

"Basamaklar" Müzik Topluluğu elemanları. Soldan sağa: Sezgin Mustafa, Hüseyin Türkay Esat, İlker Reşat Kaptanoğlu, Özgül Ali, Alkın Mehmet ve İlkay İdris.

ziğinin bölgedeki en önemli kaynağı BFBS ve bir de Bayrak Radyosu.

Bayrak Radyosu ve Bayrak Kuartet

Toplumsal direniş yıllarında çok önemli bir yeri bulunan Bayrak Radyosu, yayın hayatına atıldığı ve de özellikle düzenli yayınlara başladığından itibaren, sadece siyasal değil, aynı zamanda kültürel anlamda da Türk Toplumunu üzerinde son derece etkili olmuştur.

Başlangıçta, müzik materyali açısından çok kısıtlı olanaklara sahiptir. Yayınlarında, vatandaşların hediye ettiği plaklar, bandlar kullanılmaktadır. Bunlar genelde, hafif batı müziği, Latin gibi türlerdedir. Türkçe sözlü müzikler de ya kişilerden gelen plaklar yahut da TRT'den getirilebilen materyeldir. Ama halk, Bayrak Radyosu ne çalışırsa onu kabullenmeye hazır bir halktır.

Sıkıntılarla boğuşan Bayrak Radyosu 1964 yılında kendi aralarında çalıp söyleyen bir grup müziği arkadaşına teklif götürür. Bu müzik grubu Bayrak Radyosu'na haftalık programlar verecektir. İlkel koşullarda da olsa kayıtlar yapılır ve ilk programın yayınından hemen önce gruba bir de isim verilir: "**Bayrak Kuartet**". Böylesi "**Bayrak Kuartet**" Bayrak Radyosu'nun müzik top-

"Basamaklar" Müzik Topluluğu elemanları. Soldan Sağa: İlkay İdris, Alkın Mehmet, Özgül Ali ve Hüseyin Türkay Esat.

luluğu olarak ortaya çıkar.

Haftalık programlarıyla Bayrak Kuartet ismi Bayrak Radyosu'nun dinlenebildiği her yere yayılır.

Bayrak Kuartet bünyesinde küçüklerden oluşturulan "Bayrak Kuartet Junior Müzik Grubu"nun Lefkoşa Zafer Sineması konseri. Soldan sağa: Oktay Esat Ermanav (Bateri), Bülent Kalfaoğlu (Bas gitar), Aydın Nihat Kalfaoğlu (Gitar).

Bayrak Kuartet bünyesinde küçüklerden oluşturulan "Bayrak Kuartet Junior Müzik Grubu"nun Lefkoşa Zafer Sineması konseri. Soldan sağa: Mustafa Değterali (Gitar), Bülent Kalfaoğlu (Bas gitar), Aydın Nihat Kalfaoğlu (Gitar) ve geride Oktay Esat Ermanav (Bateri)

Bayrak Radyosu'nun haftalık "Plak Yarışı" programının sunucusu Hüseyin Kanatlı.

Böylece grup popüler olmuştur. Programlarda çalınan parçalar, zamanın popüler batı müziği şarkıları ve enstrümantal parçalarıdır. Ama Bayrak Kuartet bu programlarda, aynı zamanda, müzikseverlerin hiç de alışkın olmadığı Türkçe sözlü hafif müzik şarkıları da sunmaktadır. Hayli ilgi gören bu parçaların yanısıra, grubun, Türk Müziği veya Türk Halk Müziği'nden alıp enstrümantal olarak sunduğu parçaları da vardır.

Müziksever, Bayrak Radyosu sayesinde yeni bir yola doğru girmektedir. Bir yanda, batıdan gelmeye devam eden şarkılar, bir yanda da, Türkçe Sözlü Hafif Müzik.

Bayrak Kuartet'le beraber, yeni yeni müzik grupları ortaya çıkmaya başlar. Bu dönem sadece Lefkoşa değil adanın tüm büyük yerleşim merkezlerinde müzik gruplarının kurulmaya başladığı dönemdir. Limalı'da, Mağusa'da, Larnaka'da, Tuzla'da, hemen sonrasında Bafta hafif müzik toplulukları kurulur. (Bayrak Kuartet bünyesinde oluşturulan "Bayrak Kuartet Junior

Müzik Grubu" da buna dahildir). Ama kurulan bu grupların çoğunun repertuarı batı şarkılarından oluşmaktadır. 60'lı yılların ikinci yarısıyla birlikte Türkiye'de hafif müzikte hareketlilik başlamıştır. Arka arkaya plaklar çıkmakta, isim karmaşası içinde de olsa, türler çoğalırken 'yıldızlar' da yaratılmaktadır. Akım Kıbrıs'a da yansır. Peşpeşe kurulan müzik topluluklarıyla "Popüler Müzik" Kıbrıs'ta da değişime uğramaya başlar. Batı Müziği hala vardır ama yerini yavaş yavaş Türk Hafif Müziği'ne bırakmaya başlamıştır. Bayrak Radyosu da bu değişimde öne durumundadır.

Bayrak Radyosu ve Plak Yarışı

Aynı batı'da olduğu gibi Bayrak Radyosu'nda da, haftanın en popüler şarkılarının (Batı ve Türk Hafif Müziği) "Listeler"i yapılmaktadır. Türk Hafif Müziği'nin Kıbrıs'ta Popüler Müzik olarak öne geçmeye başlamasında en etkin aracın Bayrak Radyosu ve Bayrak Radyosu'nun haftalık "Plak Yarışı" programı olduğunu özellikle vurgulamamız gerekir. Söz konusu program 'Haftanın 20 Şarkısı'ndan oluşmaktadır. Listedeki sıralama ise, hafta boyunca 'İstek' programlarına gelen dinleyici mektupları sayısına göre yapılmaktadır. Bir başka deyişle Plak Yarışı, hem müzik gündemini belirleyen, hem müzik gündemi yaratan, hem de ülke içinde 'starlar' yaratan veya tanıtan bir program, ayrıca yerli müzik gruplarına repertuar belirlemede bir rehber olur. Kıscası Plak Yarışı, Kıbrıs Popüler Müziğinin aynası olarak yıllarca devam etmiş bir programdır.

Sıla 4

1963-1974 yılları arası, Kıbrıs Türk Toplumunun her yönüyle 'varoluş', 'ayakta kalış' kavgası verdiği yıllardır. Toplum, bir yandan kimliğini koruma, 'var olma' mücadelesi verirken bir yandan da öz benliğini koruma savaşı içindedir. Mücadele sadece 'meznilerde' verilen silahlı mücadele değildir. Aynı zamanda bir kültür savaşıdır.

Bu dönemde ve içinde bulunulan koşullarda, 'milliyetçi' akımların etkisi büyük boyutlardadır. Müzik, Türkiye'deki hızlı gelişmenin de bir sonucu olarak tamamıyla Türkiye odaklı hale gelmiştir. Bir şekilde ticari akışın da sağlanmasıyla Türkiye'de çıkan plaklar Kıbrıs'a

Sıla 4 Ankara'da. Yıl 1971. Soldan sağa: Raif R. Denktaş, Erdinç Gündüz, Aydın Kalfaoglu ve Ferahzat Mustafa Gürsoy

da gelmekte, satılmakta, ülkenin tek radyosunda bolca çalınmaktadır.

60'lı yılların sonlarında Türkiye'de büyüyen endüstri yeni arayışları da beraberinde getirmiş, tür karmaşası içine yeni türler katılmaya başlamıştır. Anadolu Pop, Anadolu Rock, Anadolu Folk gibi... Modern Folk Üçlüsü de bu akım içinde parlamış bir müzik grubudur. Grup, Anadolu'dan türküler almakta, bunları çok seslendirerek batı tarzında sunmaktadır.

Sıla 4'ün çalışmalarına ışık tutan da Modern Folk Üçlüsü'nün bu çalışmaları olmuştur.

"Türkiyede yapılıyorsa Kıbrıs'ta da yapılır" anlayışı ile Sıla 4, Kıbrıs'a özgü bir şeyleri kayıt altına alma kararı alır. Bu karara en büyük desteği veren, yine Bayrak Radyosu'dur.

Öncelikle Kıbrıs Türküleri araştırması yapılır ama pek fazla birşey bulunamaz. Elde sadece birkaç türkü-sever tarafında yazılmış türkü ve birkaç şarkı vardır. Bunun üzerine, bilinen en ünlü anonim türkü "Dolama" ve Kamuran Aziz hanımın "Kıbrısım" şarkıları

kaydedilir ve Bayrak Radyosu'nda çalınmaya başlar. Kıbrıs Türk Halkı için bu, yepyeni birşeydir. En önemlisi de kendindedir, kendi özünden çıkmaz.

Bayrak Radyosu'nun sıkça çalmasıyla "Dolama" ve "Kıbrısım" herkesin dilinde dolaşmaya başlar. O kadar ki, bu şarkılar, Türkiye'den gelen profesyonellerin plaklarıyla yarışılmaktadır. Büyük ilgi üzerine Bayrak Kuartet etiketiyle, bu iki şarkının yer aldığı, ilk plak yapılır. Her iki şarkı da Plak Yarışı programında en üst sırada yerini alırken plak da Kıbrıs ölçülerine göre 'rekör' sayıda satar.

Kamuran Aziz hanımın bir bestesi olan "Kıbrısım", bu plakla, Lise korolarından halkın geneline yayılır ve artık sokaktaki insanın da mırıldandığı bir şarkı haline gelir.

"Dolama" özellikle çoğu yaşlının bildiği ama değişik değişik sözlerle söylediği bir türküdür. Bayrak Kuartet tarafından da Kıbrıs ağız ile seslendirilmiştir. Daha da önemlisi, köylerde zaten bir 'halk oyunu türküsü' olarak söylenen türkünün yeniden ortaya çıkması, unutulmak üzere olan halk oyunlarımızın hatırlanmasına

Sıla 4 Sarayhotel'de. Yıl 1982. Soldan sağa: Erdinç Gündüz, Aydın Nihat Kalfaoğlu ve Raif R. Dentaş.

neden olmuştur:

Unutulmamalıdır ki "Kıbrıs Halk Oyunları ve Türküleri" araştırmaları Bayrak Kuartet'in "Dolama"yı hatırlatması, yeniden gündeme getirmesi sonrasında başlamıştır.

Vurgulanması gereken bir başka önemli nokta daha vardır: Bayrak Kuartet'in "Dolama"sına kadar, okullarımızda oynanan halk oyunlarının tümü Anadolu'dan ithal edilen oyunlardır ve "Milli Oyunlar" adı altında oynanmaktadır. "Kıbrıs Halk Oyunları" "Dolama" şarkısından hemen sonra yapılmaya başlanan araştırmalar ve ciddi çalışmalarla topluma kazandı-

rılmıştır.

İlk plakla, halkından gördüğü büyük destek, Bayrak Kuartet'i yeni çalışmalara iter. Hedef, Kıbrıs şarkıları, Kıbrıs türkülerinden oluşan bir repertuar hazırlamaktır. Ama o güne kadar bu konuda yapılmış hiçbir çalışma, derleme, arşiv yoktur. Bu durumda tek çıkar yol, türkülerin kaynağına inmektir. Yani kırsal kesime.

Grup elemanları, kendi olanaklarıyla Baf'tan Karpaz'a kadar çok sayıda Türk köyünü ziyaret eder. Özellikle yaşlılardan, türküler, maniler toplar. Türkü sayısı çok azdır. Bol miktarda, aşağı yukarı birbirine benzeyen ezgiciklerle söylenen maniler vardır. İşte bu

86 Halkbilimi

maniler, ezgiler ve ritimler, grubun çalışmalarının temelini oluşturur. Yani, türkü formunda yapılmış çok sesli şarkıların... Bayrak Kuartet'in, Türkiye'den plak teklifi alması önemli bir başka adımı habercisidir. Anlaşma imzalanır, stüdyoya girilir ve ilk aşamada dört şarkının kaydı yapılır. Dört şarkının ikisi Kıbrıs ağızıyla söylenir. İlk plağın satışa hazır duruma gelmesiyle de grubun adı "Sıla 4" olarak değiştirilir. Sıla 4 ismi böylece, önce Kıbrıs'ta, hemen sonrasında ise Türkiye'de hızla yayılır. 1972 yılı sonlarında Sıla 4'ün çalışmaları, çeşitli özel nedenlerle askıya alınır.

Popüler Müzik ve Kıbrıs

1970-1974 yılları arasında, Kıbrıs'ta "Popüler Müzik" bağlamında, Türkiye ve dünya gerçeklerine paralel olarak daha karmaşık ama daha hızlı bir döneme girilir. Batı Popüler Müziği ve Türk Popüler Müziği, yan kollarıyla etkin durumdadır. Müzik topluluklarımız ve solistlerimiz ya bunlardan birini seçmekte, yahut da ikisini de içeren bir repertuarla müzikseverler önüne çıkarmaktadır. Müziksever ise kendine göre bir tercih yapmıştır. Sadece batı popüler müziğine eğilimli olanlar azalmış, çoğunluk Türk Hafif Müziği'ne kaymıştır. Kıbrıs'ta durum bu iken Türkiye'de "Arabesk" büyük bir hızla yükselmektedir. Bu noktada şunu belirtmekte yarar vardır. Ne "Arabesk" ne de arkasından gelen akraba türler, Kıbrıs'ta hiçbir zaman, tercih edilen türler arasında en üst sırada olmamıştır. En azından 1974 sonrası oluşan nüfus değişikliklerine kadar.

Kıbrıs Türkü'nün tek sesi durumundaki Bayrak Radyosu'nun 1973 yılı, haftalık yayın akışı içindeki, müzik türleri dağılım oranı, halkın eğilimlerini önemli ölçüde göstermesi bakımından da ilginçtir.

Genel yayın içindeki müzik oranı: % 68.3

Müzik türlerine göre oranlar:

* Türk Müziği	-	% 30.0
* Türk Halk Müziği	-	% 4.0
* Arabesk	-	% 0.80
* Türk Hafif Müziği	-	% 44.0

* Hafif Batı Müziği	-	% 20.0
* Klasik Batı Müziği	-	% 1.20

1974 ve Sonrası

1974 sonrasında Kıbrıs'ın nüfusunda meydana gelen değişiklikler müziği de önemli ölçüde etkilemiştir. Çünkü adaya gelen yeni nüfus, farklı bir müzik kültürünün de beraberinde taşımıştır. Bu arada, gettolar ortadan kalkmış, hava ve deniz limanları açılmış, ticaret bir başka şekil ve yoğunluk kazanmış, TRT-TV yayınları Kıbrıs'a gelmiştir. Türkiye müzik piyasası artık tümüyle ülkededir. Buna karşın "Popüler Müzik" hala ağırlıklı olarak Türk Hafif Müziği'dir.

Ülkede, hızla eğlence yerleri açılır. Müzik topluluğu ve/veya şarkıcı talebi de artar. Repertuarlar ise, talebe uygun olarak, Türkçe sözlü şarkılardan oluşmaktadır. Ama hangisi? Hangi tür?

Yerli müzik toplulukları bu yeni duruma pek de hazır değildir. Bu nedenle de talep, Türkiye'den getirilen müzikçilerle takviye edilmeye başlanır. Profesyonel olan bu müzikçiler böylece eğlence müziğinin birer temsilcisi olarak ortaya çıkar. Yerliler ise amatördür ve müziği sadece "ikinci bir iş" veya "gelir" olarak görmektedir.

Eğlence yerlerinde durum böyleyken ülkenin tek ve resmi yayın kuruluşu olan BRT, bir süre daha seviyeyi belli bir çizginin altına çekmeme çabası gösterir ama kaçınılmaz düşüş de başlamıştır. Kıbrıs'taki "Popüler Müzik" artık, Türkiye'de müzikte yaşanan karmaşanın tam da ortasına düşmüştür.

Özel Radyo ve Televizyonlar

1990'lı yılların ikinci yarısının hemen başlarında özel radyo ve televizyonların açılmasıyla yepyeni bir döneme girilir. Artık ülkede, Türkiye'den gelen çok sayıda radyo ve televizyon yayınlarının yanı sıra, yerel özel radyolar ve televizyonlar da vardır. Daha da önemlisi, özellikle, özel radyoların önemli bir bölümü, Türkiye'deki benzerlerini taklit etmektedirler. Bunlar, Türkiye'den tedarik edilen her türde müziğin yer aldığı, bolca özentili programcıların mikrofon başına geçtiği radyolar olurlar. Yerli üretim yok denecek kadar azdır.

Bu radyoların yerli müzisyenlere ayırdığı yayın dilimleri de farkedilmeyecek kadar düşüktür. Bir başka deyişle yerli müzikçi, hem toplumun hem de yayın kuruluşlarının gözünde amatörlükten kurtulamamış, profesyoneller önünde yenik düşmüştür.

Buna karşın, idealist bazı müzikçiler üretmeye devam eder. Bazıları Türkiye piyasasını dener. Bazıları ise, birkaç girişimci müzikseverin kurduğu kayıt stüdyolarında, kayıtlar yapar piyasaya sürer. Ama genelde beklenen ilgi sağlanamaz.

Sonuç

Bugün ülkemizde "çok iyi" olarak değerlendirebileceğimiz müzisyen sayısı, azımsanmayacak kadar fazladır. İyi yetişmiş, bu dopdolu müzisyenler kendilerini ve yeteneklerini gösterme çabası içindedirler. Olanak buldukça da bunu yapmaya çalışmaktadırlar. Ama "Nereye kadar?" sorusu hep sorulmaktadır. Daha bir süre daha,

sorulmaya da devam edecektir? Şu bir gerçektir ki, Kıbrıslı müzisyenler, ikilemler yaşamaktadırlar. İsrarla, kendi tercihlerinin çizgisinde mi kalacaklar, yoksa piyasada talep edilen türdeki müziğe bir yönelecekler?

Gerçek anlamda severek ve isteyerek yapmak istedikleri müzik, hangi tür müziktir? Ekmek parasını çıkardığı eğlence yerlerinde kendisinden istenen, oyun havaları ile karışık, Türkiye medyasının sürekli zorlayarak kabul ettirdiği günün sevilen şarkıları mı? Yoksa, herşeye karşın ve ne pahasına olursa olsun, kendi doğru bildikleri mi? Yaşamakta olan ikilemler ve karmaşa içinde; "Şimdi Popüler Müzik hangisi?" sorusunun sıkça sorulduğu bu ortamda; müzisyen kalitesinin 60'lı 70'li yıllara kıyasla çok daha yükseklere olduğu bir gerçektir. Ama bu gerçeğe ters olarak, müzisyenlerimizin hak ettikleri yerde olduklarını söylemek de çok zordur.

Kendimiz çalıp, kendimiz oynamayalım

Hasan ÇAKMAK *

Kıbrıs insanının müzik tınıları ile tanışması tüm dünyada olduğu gibi vurmali aletlere başlar.

Popüler olma isteği yaşamın her evresinde müziğin gelişim süreci ile paralellik arzeder.

Başka bir deyişle müzikteki gelişimin sermayeler tarafından paraya dönüştürülmesi popülerlikle kolkola ilerler.

Birileri müzik yapıp duygularını düşüncelerini kitlelere duyurma endişesi taşırken, başkaları da bu duruma ivme kazanandır ve kendi ceplerini de doldurma endişesi taşır.

Buna örnek verecek olursak bir bestenin daha çok kişi tarafından dinlenilmesi bestecisine ve icracısına büyük bir haz vermektedir. Bununla birlikte sözkonusu besteyi daha büyük kitlelere duyurma ve ulaştırma aşamasında ortaya çıkanlar da buna yardımcı olmak için büyük organizasyonlara imza atarlar. Daha geniş kesimlere ulaştırmanın altında daha çok satma yani daha çok para kazanma yatır.

Buna ek olarak daha çok dinlenen, daha çok talep edilen, daha çok meşhur edilen beste veya icracı aslında popüler hale getirilendir.

Popülerlik bir maddi kazançla dönüştürüldüğü sürece büyür ve gelişir. Hatta günümüzde bu ayrı bir sektör haline de gelmiştir.

Bu sektör kendi meşhurlarını ve günümüz tabiri ile kendi starlarını da yaratarak yoluna devam etmektedir.

Buna en önemli katkısı radyo ve televizyonlar sağlamaktadır. Son yıllarda internet ve sosyal medyayı da buna dahil edebiliriz. Hatta bu prodüksiyon şirketleri günü sonunda kendi radyo ve televizyon kanellerini de açarak süreci kendi avantajlarına çevirme konusunda son

noktaya gelmişlerdir.

Buna örnek verecek olursak dünyada "MTV", Türkiye'de "Kral TV" söylenebilir...

Bu süreci beslemek adına düzenlenen çeşitli yarışmalar ve magazin programları ile kendi starlarını daha çok izlenen, daha çok dinlenen aslında daha çok satan noktasma taşırlar.

Kıbrıs'a gelecek olursak, Kıbrıs'ta bu sektör dünyadaki hızında gelişmemiştir. Bunun birçok nedini vardır. Kıbrıs sorunu ve Kıbrıs'lı Türklerin Kıbrıs'ın yalnızca kuze-yinde yaşam sürmeleri aslında tüm sorunların anası olduğu gibi bu konuda da karşımıza çıkmaktadır.

Bu konunun iöene daha iyi girmek adına Kıbrıs Türk müzik tarihinin gelişim sürecine bir göz atalım...

Kıbrıs'a ait notaya alınmış (yazılı anlamda) en eski müzik parçası 13. yüzyılın başarında yapılr.

Bu eser şu anda Kıbrıs'ta değildir. İtalya'nın Torino kentinde bulunan büyük bir kütüphanede, elyazmalarının segilendiği bölümde bulunmaktadır.

Müzik tarihimizin başlangıç noktasında bulunan bu el-yazmasının ülkemizde olmayışı ve bu konuda bir çalış-manındahi gündemde olmaması, müzik anlamındaki dünyadaki popüleritede ne aşamada olduğunu bir göstergesi olabilir.

Bu konuda ayrıntılı bilgiye ulaşmak isteyenler 2007 yılında kaleme aldığım "Kıbrıs Müzik Tarihinden Kesitler" isimli kitabımın 186. sayfasından yararlanabilirler...

Bu sempozyumda çizilen çerçeve nedeniyle bu çalışmada 1923 yılından itibaren Kıbrıs'ta müziğin gelişimini irdelemeye çalışacağım.

1923 sonrası Kıbrıs'ta yapılan müziği ve popüler anlamda hedef kitleye ulaştırma sürecini ve buna bağlı ola-

rak etkenleri ele almaya çalışacağım. 1923 yılında Kıbrıs insanı "Darülelhan" isimli toplulukla tanışır. "Darülelhan" topluluklar dönemi serüvenini başlatacak olan bir oluşumdur. Bu oluşumun topluma yansıma sürecinde yaşananlar, günümüz müziğinin gelişimi açısından bizlere ışık tutmaktadır.

"Darülelhan" kendi ifadeleriyle Kıbrıs'ta müziği meyhane köşelerinden çıkarıp hak ettiği değeri bulacağı bir konuma getirme iddiasıyla ortaya çıkan bir müzik topluluğudur.

1923 yılında kurulan "Darülelhan", ilk konserini 1925 yılında Baf'ta vermiştir. Bu gelişme o yıllarda Kıbrıs insanının sosyal hayatında önemli katkıları koyar.

"Darülelhan" sonrasında Kıbrıslı Türkler arasında bu tarzda birçok topluluk kurulur. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse "Erkek Sesler Topluluğu" ve "Abdülazim Aziz ve Arkadaşları" söylenebilir...

Sözkonusu topluluklar, seslerini ve yaptıkları müzikleri 1953 yılına kadar geniş kesimlere ulaştırmakta zorluklar çekerekler.

1953 yılında radyo istasyonlarının kurulmasıyla birlikte müzik toplulukları da bu radyo istasyonlarında yer bulmaya başladılar.

Bunla birlikte daha geniş kesimlere seslerini duyurma konusunda önemli bir adım atılmış olur. Kurulan radyo istasyonlarında bir sonraki adım Türk Müziği ile ilgili programlar yapılmaya başlanması olur. Bu programlarda müzik toplulukları hem kendilerini geliştirme fırsatı yakalar, hemde seslerini daha geniş kesimlere duyurmayı başarırlar.

O yıllarda, radyonun toplum üzerindeki etkisi oldukça fazladır ve dinlenme oranı da imkanlar doğrultusunda en üst düzeydedir. O yıllarda Kıbrıslı Türkler için müzik ve eğlence konserleri yanında radyoda yapılan canlı dinletilerle sağlanmaktadır.

1950'li yıllarda Kamran Aziz ve Arkadaşları kurdukları topluluklarda Batı Müziği icra etmeye başladılar. Bu topluluk Türkçe tangolar ve valsler yanında arajmanlar da yapmaya başladılar. Arajman yabancı parçalara Türkçe sözler yazmak anlamına geliyordu. Ülkemizde bunun ilk denemeleri Kamran Aziz ve Arkadaşları tarafından yapılır.

Radyo istasyonlarının öncesinde Kıbrıslı Türklerde eğlencenin en etkili olduğu yerlerden birisi de kahvehanelerdi. Topluluklar kahvehanede düğünlerde, derneklere

müzik yaparlardı. Kahvehanede yapılan müzikler konusunda daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak isteyenler "Kıbrıs Müzik Tarihinden Kesitler" isimli kitabımın 188. sayfasından yararlanabilirler.

Radyo istasyonlarında yer bulmaya başlayan Kıbrıslı Türk topluluklar bir süre sonra radyonun itici gücü ile kendi bestelerini yapma yoluna giderler.

1960'lı yıllarda ülkemizde popüler batı müziği anlamında önemli gelişmeler yaşanır. Yabancı müzik yanında Türkçe sözlü hafif müzikte Kıbrıslı Türklerin yaşamındaki yerini alır.

Bu dönemde kurulan birçok topluluk artık bünyesinde gitar ve org gibi müzik aletlerini de dahil etmeye başlar.

Four Lights, Kareler, Belevi ve Orkestrasi, Firtınalar, Güryeller, Enginler ve Bayrak Kuartet o dönemin önemli toplulukları arasında yer almaktadır.

Özellikle Bayrak Kuartet yaptığı çalışmalarla Kıbrıs Türk müziğinin temel taşlarından birisi olmayı başarır. Bayrak Kuartet ve Kıbrıs Türk müziğine kazandırdıkları ile ilgili ayrıntılı bilgi 2005 yılında yayınladığım "Sıla 4 Efsanesi" isimli kitapta bulunmaktadır.

İsminden de anlaşılacağı gibi Bayrak Kuartet savaş yıllarında Bayrak Radyo'nda çalışmakta olan elemanlardan oluşmaktaydı. Radyoda sürekli programlar yapıyor ve canlı performanslarla halka radyodan ulaşıyorlardı...

Bayrak Radyosu'nun da etkisiyle Bayrak Kuartet topluluğu o dönemde popüler hale gelmeyi başarır. Yaptıkları müzik kısa sürede Kıbrıs müziği olarak anılır.

Bu önemli başarıda Bayrak Kuartet elemanlarının yetenekleri yanında o şartlarda popüler olmanın bir diğer etkeni de radyo programları olur...

Radyo istasyonları Kıbrıs'ta popüler müziğin gelişim sürecinde önemli bir dönüm noktası olur. Radyonun etkisiyle ilk plağı "Ahmet Belevi" doldurur. Bunun ardından "Mehmetailer" 1964 yılında iki tane 45'lik yapar. 1965 yılında "Güryeller" topluluğu ilk plaklarını çıkarır...

Bu plakların radyolarda çalınması ile birlikte toplulukların kendi hedef kitleleri de oluşmaya başlar.

Müzik topluluklarımız plaklarını çıkarmaya başlamasıyla birlikte, Kıbrıs müzik tarihinde ilk kez FAGER adıyla yeni bir oluşum gerçekleşir. Bu oluşum aslında bir Kıbrıs müzik tarihinde ilk telif hakkı çalışması olur.

Müziğin popüler anlarda kaydedilmesi ve yayına verilmesi aşamasında karşımıza çıkan telif hakları konusunda ilk çalışma Sıla -4 grubundan gelmiş olur. Çıkmış ol-

dukları tüm plakların üzerine "Tüm hakları FAGER'e aittir" şeklinde ibaralar bulunur.

1980'li yıllara gelindiğinde plaktan sonra kaset dönemi geçerli. Kasetin çıkmasıyla sanatçıların üretimleri daha pratik olarak radyolarda çalınmaya başlanır.

Hayatımıza televizyonun da girmesi ile Kıbrıslı Türkler'de müzik üretimi daha da hız kazanır. Fakat ülke koşulları, kapalı bir hayat devam etmesi müzik yayıncılığı anlamında dünyada gelişen sektörün aynı hızda Kıbrıs'ta gelişimine engel teşkil eder.

Dünyada plak şirketleri dev kuruluşlar haline gelirken ülkemizde bu sektör çok cılız kalır. Birçok Kıbrıslı Türk müzisyen kaset yapmak için Türkiye'ye gitmek zorunda kalır.

1983 sonrasında ülkemizde de kaset kayıt stüdyoları kurulmaya başlar, bu önemli bir gelişmedir.

Kıbrıslı Türk sanatçılar ülke nüfusuna göre önemli sayıda üretim gerçekleştirmiştir. Birçok imkansızlığı rağmen yıllar içerisinde bestelerini plak, kaset, CD veya DVD olarak kayıt altına da alırlar.

Fakat Kıbrıs'ın kuzeyine sıkışmış bir yaşam sürdürül-
ğünden dolayı yapılan çalışmaların birçoğu dünya ile bu-
luşmaz.

Bu çıkmaz içerisinde Kıbrıslı müzik adamları üretmeye devam eder. Dünyadaki "Sony" gibi büyük pro-
düksüyon şirketleriyle işbirliği yapıp kaset çıkarmak
Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşamak zorunda kalan Kıbrıslılar
için yıllarca çok uzak bir ihtimal olarak kalır.

Kıbrıs'ın kuzeyindeki stüdyolarda yapılan kayıtlar pi-
yasaya çıktığı zaman Türkiye medyasının haksız rekabeti
altında ezilen bir reklam kampanyası ile piyasada satışa

çıkarlar... Bu haksız rekabet ortamı neticesinde satışlar
ve başarı istenildiği noktalara varamaz.

Bu çıkmazı aşmak adına Kıbrıs'ın kuzeyinden ve gü-
neyinden bazı müzisyenler ortak çalışmaları yapar. Çalı-
şmalarını barışa adayın bu müzisyenler ortak
çıkardıkları CD'lerini Kıbrıs'ın kuzeyinin yanısıra güney
Kıbrıs'ta da satmayı başarırlar.

Fakat bu çalışmalarda dünya ile buluşma noktasında
hayal edilen başarıyı elde etmekte yeterli olmaz... Kıb-
rıslı Türk ve Rum müzisyenlerin yaptığı çalışmalarla il-
gili olarak ayrıntılı bilgi 2009 yılında piyasaya
çıkardığım "İki Cesur Yürek" isimli kitabımdan elde edi-
lebilir.

Son yıllarda ülkede yetişen çok kaliteli müzisyenler
dünya standartlarında çalışmalar yapmak adına yurt di-
şına gitmeye başlamaları yeni yeşeren bir umut ışığı gibi,
bu sektörü aydınlatmaya aday gelişmelerdir.

Her konuda olduğu gibi müzik konusunda da dünyayla
buluşmadan ancak belirli bir yere kadar gelinebiliyor,
daha ileri gitmek sanatçının, müzisyenin kontrolünde
olan bir durum değildir.

Sanatçının görevi yeni eserler vücuda getirmektir, yeni
üretmektir...

Kıbrıs'ta önemli bir müzik üretimi olmasına rağmen,
hak ettiği yere gelebilmesi için ülke koşullarının da iyileştirilmesi şarttır.

Günümüzde, ülkemizde dünya standartlarında müzik
üretimi yapan insanların sayısı azdır. Bunları dünyayla bu-
luşturmazsak, ne yazık ki; hep kendimiz çalıp, kendimiz
oynayacağız...

Kıbrıs Ağzı Üzerine

Dr. Erdoğan SARACOĞLU*

DİL

Dil, insanların duyu ve düşüncelerini bildirmek için söz veya gereçlerle yaptıkları anlaşmadır. Düşünme kavramı dille birlikte vardır. Ulusu oluşturan bireylerin dil yeteneği ne ölçüde yükselirse, o ulus kültürel yönden o ölçüde yükselir.

İnsanoğlunun dünyadaki konumunu belirleyen konuştuğu dildir. Konuşma yeteneği, yani dil, insanı insan yapan niteliklerin başında gelir. Dil, buluş ve yaratış yeteneklerimiz anahtarıdır. Söze dayanan tüm sanatların hammaddesi vürünü de dildir.

İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan ve doğal bir araç olan dil, bağımsız bir karaktere sahiptir. Dilin kendine özgü birtakım kuralları vardır. Bu nedenle canlı bir varlığa benzer. Diller canlı varlıklar gibi, zaman zaman birtakım değişiklikler ve gelişmeler hep dil kuralları çerçevesinde olur.

Dil, tam olarak çözümlenmemiş bir dizge olmasına rağmen, yüzyıllardan beri insanlığın en önemli uğraşı alanları içerisinde yer alır.

Dil; ayrıca sosyal bir kurumdur. Bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsü dildir. Bireyleri ulusuna, yurduna ve geçmişine sıkı sıkıya bağlayan dil, o ulusun birlik ve beraberliğini de sağlar ve ulusal dayanışmayı yaratır.

TÜRK DİLİ

En eski dillerden olan Türkçenin tarih sahnesine ne zaman çıktığı bugün kesin olarak bilinmiyor. Gök-

türklerin dedeleri olan Hunlar'ın Türkçe konuştuğu var sayımından hareketle, Türkçe'nin oluşumunu daha da eskilere götürmek gerekir. Ancak bu konuda, elimizde yeterince yazılı kaynak yoktur.

Türkçe'nin Yenisey ve Göktürk yazıtlarından önceki durumu, kimi araştırmacıların Ana Türkçe, Ön Türkçe, İlk Türkçe (proto-turkic) adını verdikleri dönemi aydınlatmaya yönelik olarak Altayist ve Türkologların çabaları bugüne kadar, herkesçe benimsenecek, kesin sonuçlara varılabildiği görülmüştür.

İlk kaynaklarımız mezar taşları üzerindeki VI. Yüzyıldan kalma "Yenisey Yazıtları"dır. Yenisey Kırgızları'ndan kalan bu taşlar üzerindeki yazılar Göktürkçe'dir. Edebi değerleri yoktur.

"Türk" adına T'ou-Kiue şeklinde çeviri yazıyla ilk kez VI. Yüzyıl kaynaklarında rastlanır. Kaşkarlı Mahmut'a göre Türk sözcüğü, cesur, sert, olgun anlamlarına gelir. A. Vambery, Türk sözcüğünün TÜREMEK fiilinden -k yapım ekiyle türediğini söyler. Von Le Cog ise, Türk sözcüğünün güç ya da kuvvet anlamına geldiğini savunur. Türk sözcüğü, Türük yada Türk Budun şeklinde VIII. Yüzyıl'da Göktürk Kitabeleriyle Uygur metinlerinde görülür.

Kültigin (M. 732), Bilge Kağan (M. 735) ve Vezir Tonyukuk (M. 725) adına dikilen Türk Edebiyatı'nın şimdilik ilk yazılı örnekleri olarak kabul ettiğimiz "Göktürk Yazıtları" (Orhun Anıtları) Göktürklerin sosyal ve siyasal yaşamını belgelemektedir.

Bugün dünya üzerinde ortalama olarak 3000'e

92 Halkbilimi

yakın dil konuşulmaktadır. Dünya dilleri, iki görüş açısıyla yapıları ve kaynakları bakımından sınıflandırılır.

TÜRKLERİN KIBRIS'A YERLEŞMELERİ

Bilindiği gibi Kıbrıs, stratejik konumu nedeniyle, tarihin her döneminde, Akdeniz'de çıkarları bulunan devletlerin göz diktiği önemli bir adadır.

Anadolu, Suriye ve Mısır gibi en eski uygarlık merkezileri kıyılarının ortasında bulunan Kıbrıs'ta, milattan önce 5000-3000 yıllarındaki cilalı taş ve tunç devirlerine ait eserler bulunmuştur.

Kıbrıs'ın ilk sahipleri Fenikelilerdir. Daha sonra Kıbrıs, Mısır, Asur, Pers ve Makedonya'nın egemenliği altına girer. Kıbrıs adası M.Ö. 59 Yılında bir Roma eyaleti olur. Roma İmparatorluğu 395 yılında ikiye ayrılınca, Doğu Roma'ya kalan Kıbrıs, stratejik önemi nedeniyle yüzyıllarca İslamlarla Hristiyanlar arasında bir mücadele konusu olmuş, Doğu Akdeniz egemenliği el değiştirdiği adanın sahipleri de değişmiştir. Birçok siyasal entrikalara ve savaşlara neden olan Kıbrıs, Ortaçağın başından itibaren, Bizans, Arap, Venedik egemenliğinde kalmış ve 1 Ağustos 1571'den sonra da 307yıl süren Osmanlı egemenliği altında en rahat dönemini yaşamıştır.

Dönemin Şeyhülislamı Abussud Efendi'nin fetvası ve II. Selim'in emriyle fethedilen Kıbrıs'ta, fetihten sonra Osmanlı devleti adadaki yerleşim ve bayındırlığı önem verir. Kıbrıs Beylerbeyi Sinan Paşa, padişaha gönderdiği mektupta, Venediklilerden boşalan arazinin işlenemediğini, adanın bayındırlığı için yerli halk arasında yeter sayında sanatkar bulunmadığını belirterek harabolan yerlerin "... hatta toprağında ziraat olunan hubübün bir kilesinden elli altmış kilo hâstî virür ..." yerler olarak, "zi-raata salih yerler ..." olduğunu vurgular.

Böylece, II. Selim, Kıbrıs'ın bayındırlığı ve adadaki Türklerin yoğunlaştırılması için, 1572'de ünlü "Sür-gün Hükümü" nü çıkarır.

"Anadolu ve Karaman ve Rum ve Zülkadiriye vâki olan kadılara ...." gönderilen hükümdede, "ol cezireye varanların iki yıla değin öşür ve hukuku alınmayıp ...." bağışlanacağı belirtilir. Karaman, İçil, Yozgat, Alanya ve Antalya'dan gönderilen ilk kâfileler, sürgün hükümünde

belirtildiği gibi, "...her on haneden bir hane hesabı üzere ...." Siliğe yolundan Kıbrıs'a gelip yerleşirler.

Çoğu çiftçi olan bu halkın arasında terzi, takyeci, mumcu, nalbant, bakkal, deмбаğ, demirci, saraç, dülgör, kuyumcu, taşıçı ve kazancı gibi sanatkarlar da vardır. İlk sürgünler 5720 ev halkında oluşur.

Bu arada, H. 1126'da Anadolu Beylerbeyi Şehsuvaroğlu Mehmet Paşa'ya gönderilen yazıda da belirtildiği gibi Toros Dağları'nda yaşayan Şamlu, Kara Hacılu, Eski Yürük, Şeyhlü, Kiseoğlu (Kiseliöğlu), Batralı (Patralı), Senedlül, Çıblaklu (Çaylaklu), Ciriğ, Gedikli, Toslaklu, Saçı-kara, Dirümlü (Dirimlül) ve Kaçar Halil gibi yürük aşiretleri de gerek kendi istekleri, gerekse devlet eli ile Kıbrıs'a gönderirler. Atalarımızın Kıbrıs'a yerleştirilmeleri, aralıklı olarak XVIII. Yüzyılın ortalarına kadar sürer.

KIBRIS AĞZI

Kıbrıs ağzı, Türkiye Türkçesi'ne (Anadolu Lehçesi) bağlıdır. Ağzımızda, Türkiye Türkçesi'ndeki ağızlardan çeşitli özellikler görülür. Bu durum, 1571'de Kıbrıs'ın alınışıyla Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gönderilen atalarımızın, ağız özelliklerini burada da yaşatmalarından doğar.

Karadenizli "celdum, cittum" derken, biz Kıbrıs'ta "geldim, gittim" diyoruz. İstanbullu'nun "orada, burada" sözcüklerinin ise biz, "oraşda, buruşda" ile karşılıyoruz.

Biz Kıbrıs'ta bisikletin pedalına değil, avakçaya basarız. Taksi ile giderken viraja girmeyiz, büküme gireriz. Rüzgardan korunmak için kuytu yerlerde değil, kesman yerde dururuz ve kapının az aralıklı olup olmasına değil, gındık olup olmadığına bakarız.

Türkoloji dünyasında Kıbrıs Ağzı ile ilgili ilk bilimsel çalışmayı yapan merhum Hocam Prof. Dr. Hasan Eren'in de dediği gibi: "Kıbrıs Ağzı'nda kullanılan sözcüklerin büyük bir bölümü bugün Anadolu'da da aynen kullanılmaktadır. Ancak bu ortak kelimeler yanında, Kıbrıs'ta Anadolu'nun ancak bazı yörelerinde kullanılan (ya da hiç kullanılmayan) birtakım sözcükler de vardır. Dar bir alanda denek olarak kullanılan bu sözcüklerin gözden

geçirilmesi bize Kıbrıs Türklerinin kökeni hakkında önemli ip uçları verecektir”.

Kıbrıs Ağzı'ndaki ünlüler, Türkiye Türkçesindeki ünlülerden ayrılık göstermez. Yalnız Türkiye Türkçesindeki yabancı sözcüklerde kullanılan uzun söylemlü ünlüler, Kıbrıs Ağzı'nda kısa olarak söylenir. Bu özellik nedeniyle, konuşanın kolayca Kıbrıslı olup olmadığı anlaşılır.

Örnek:

târih > tarih

hâmile > hamile

dânâ > dana

cânân > canan

Ayrıca Kıbrıs Ağzı'nda ünlülerin tıpkı -mî soru eki yerine geçtiği de görülür. Bu işlem, soru cümlesinin son sözcüğündeki son ünlüler uzatılması ile yapılır. Ancak hemen belirtmeliyiz ki bu özellik Rumca'da olduğu gibi Rumlarla hiç ilişkisi olmayan bazı Anadolu ağızlarında da vardır.

Örnek:

Hasan sizi gördü?

İmge bugün gelecek?

Okula gider?

Bartu gelip gitti? .... gibi.

KIBRIS AĞZININ SÖZ VARLIĞI

Kıbrıs Türkleri'nin kökeni araştırılırken Kıbrıs Ağzı'nın ses bilgisi özellikleri yanında ağızımızda kullanılan bize özgü sözcüklerin de bu konuda birtakım önemli ipuçları vereceğine daha önce değinmiştik.

İşte bu nedenle kısaca Kıbrıs Ağzı'nın söz varlığına da değinmekte yarar görüyorum. Ancak bu konu üzerinde duruken hocam Prof. Dr. Hasan Eren'in de belirttiği gibi Anadolu'da dar bir alanda kullanılan sözcüklerle, Kıbrıs Ağzı'ndaki sözcükleri örnek vermek gerekir. Böylece

Kıbrıs Türklerinin kökenini daha iyi saptayabiliriz.

Türkiye'nin çeşitli yöreleriyle Kıbrıs Ağzı'nda kullanılan bazı ortak sözcükler şunlardır.

Adana: An, azgan, dinelmek, dingildemek, emişmek, kindırık, koşmar, nor, ovcalamak, tinyoz ....

Ankara: An, çokum, dinelmek, dingildemek, ılıdır, kürüm, senit, seyrek, yütmek ....

Antalya: An, azgan, çokum, emişmek, ılıdır, kebe, senit, seyrek ....

İçel: An, bitek, çokum, dinelmek, ılıdır, koşmar, küpdüşen, senit, seyrek, nor .....

İzmir: An, azgan, çileşmek, dinelmek, dingildemek, ılıdır, seyrek ....

Konya: An, bitek, cimciklemek, dinelmek, herse, ılıdır, kindırık, koşmar, senit, seyrek .....

SUNUC

Kıbrıs Ağzı dar bir alanda, bir adada kullanıldığı için yüzyıllarca ağız özelliklerini korumuştur. Ancak 1960'lı yıllardan itibaren Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye üniversite tahsili için gitmeleri ve burada sosyal çevreye uyum sağlamak için kendi ağız özelliklerinden adeta utanarak, uyumlu ve melodik bir söyleyişe sahip olan Kıbrıs Ağzı'nı terketmeleri, Kıbrıs Ağzı'nın zamanla unutulmasına neden olmuştur. Ayrıca kültür düzeyinin yükselmesi ve radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması da Kıbrıs Ağzı'nın yararına olmamıştır. Bugün ilkokul çocuklarının büyük çoğunluğunun toplumun orta, hatta genç kuşağınca bilinen Kıbrıs Ağzı'na özgü sözcüklere bile yabancılaştığı görülmüştür. Bunu en iyi şekilde biz, kendi çocuk ve torunlarımız üzerine de gözlemlemekteyiz. Kıbrıs Ağzı'nın zaman faktörü ile uzun süre yaşayamayacağı, görülen bir gerçektir. Ancak umarım toplumsal birlik ve amaç bütünlüğümüzü bu güne kadar sağlayan ve kim olduğumuzu belgeleyen Kıbrıs Ağzı'nın ömrü çok kısa olmaz.

2008 – 2010 Yılları Arasında Kıbrıs Genelinde Yeni Saptanan Osmanlı - İslam Eserleri (2)*

Tuncer Bağışkan**

Evkaf İdaresi tarafından zamanında bilgime getirilmeyen Evkaf arşiv belgeleri nedeniyle 2009 yılında İngilizce olarak yayımlanan “*Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*” adlı kitabında yer almayan 13 ayrı Osmanlı-İslam eseri Halkbilimi dergisinin bir önceki 57’inci sayısında yayımlanmıştı. Derginin bu sayısında ise, bir yandan Osmanlı-İslam eserlerine ilişkin olarak Evkaf İdaresi tarafından zamanında bilgime getirilmeyen bazı belgeler üzerinde durulurken, bir yandan da şu veya bu şekillerde Türkler ile Rumlar tarafından ortadan kaldırılan bazı camiler ile mescitler üzerinde de durulacaktır. Bu sayımızda yer alan bazı bilgilerin geçmiş yayınlarımızda arşiv belgelerine dayalı bilgisi yetmezliğinden kaynaklanan bazı yanlışlar ile bazı eksiklikleri de telafi ediyor olmasından önem arz etmektedir. Bu nedenle 2009 yılında genişletilmiş şekilde İngilizce olarak yayınlanan kitabımız ile Halkbilimi dergisinin son iki sayısında (57 ile 58’inci sayılarında) yer alan konuya ilişkin iki ayrı yazımızın birlikte değerlendirilmeleri konuya daha bir bütünlük kazandırmış olacaktır. Böylesi bir giriş yaptıktan sonra şimdi de Osmanlı-İslam eserleriyle ilgili olarak yeni saptadığımız

bilgileri aktarmaya başlayabiliriz demektir.

1.Evkaf İşlerinin Devlet Mühendisleri Tarafından Denetlenmesi

Osmanlı döneminin son yılları ile İngiliz Sömürge döneminin ilk yıllarında köylüler ile Evkaf İdaresi tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen cami inşaatlarının denetimleri cami vakfi mütevellileri veya köyün sorumluları tarafından yapılmaktaydı. Ancak bazı inşaatlar kusurlu yapıldıklarından kısa bir süre sonra tamir edilmeleri zorunlu hale geldiğinden, bu konuda önlem alınması gerekmektedir. Nitekim İngiliz Genel Sekreterliği tarafından Evkaf Delegerine gönderilen 21.Ocak.1885 tarihli yazıda, bundan böyle Evkaf İdaresi tarafından öngörülen inşaat işlerinin devlet mühendisleri tarafından yapılması ve/veya onlar tarafından denetlenmeleri kuralı öngörülmüştür.(1) Ancak Evkaf arşivindeki bazı belgelerinden bu kuralın tam olarak uygulanmadığı ve zaman sürecinde denetim görevinin Evkaf memuru Asaf bey ile Th. Phodiadis mimarlık bürosu tarafından sürdürüldüğü, inşaat işlerinin ise bazı özel ustalara, anlaşmaya varılan kişilere ve çikılan ihalelerde düşük teklif veren

*Resim 1: Yahya Paşa Camisi adıyla da bilinen Araplar Camisi, Lefkoşa Surlarıçı
(Magda H. Ohnefalsch-Richter, 1913)*

ustalara yaptırıldığı bilgileri edilmiştir.

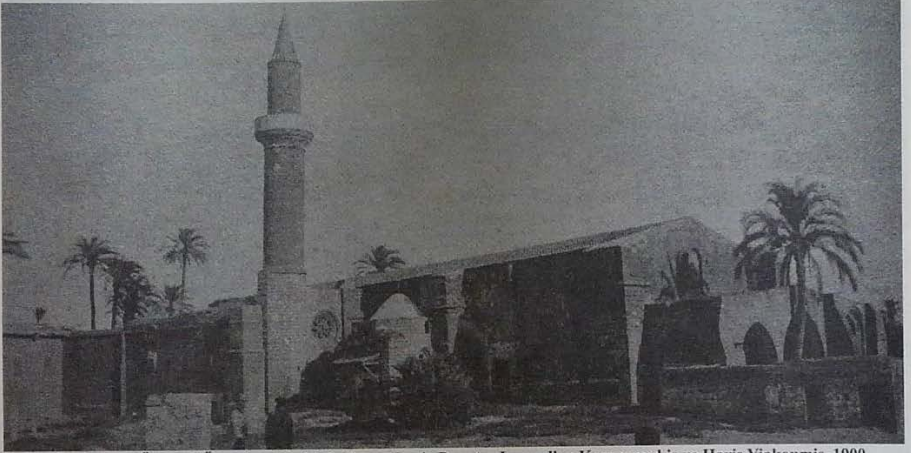
2. Araplar Camisi (Yahya Paşa Camisi), Lefkoşa Surlarıçı (Resim 1)

Lefkoşa Fanoromeni Kilisesi'nin kuzeydoğu ucunda bulunan ve M.S XVI. Yüzyılın ilk yarısına tarihlenen "Stavro tou Missericou Kilisesi", Osmanlı döneminde "Araplar Camisi" adı verilerek camiye çevrilmiştir. Önceleri bu adla bilinirken, Archduke Louis Salvator'un Kıbrıs'ı ziyaret ettiği 1873 yılında "Mehemmed (Mehmet) Seid Camisi" adıyla bilinmekteydi.(2) Evkaf İdaresi arşivinde saptanan 18.9.1891 tarihli bir belgede ise adı "Yahya Paşa Camisi" olarak geçmektedir.(3)

3. Ömerge/Ömeriye Camisinin eski Türbesi ve Eski Minaresi, Lefkoşa (Resim 2-3)

Ömerge Camisi güney Lefkoşa'daki aynı adla bilinen mahallede yer almaktadır. XX. Yüzyılın ilk başlarında

Ömerge camisinin kuzeyindeki kadınlar kısmının batı bitişiğinde "Hızır Aleyhi selamın makam Türbesi" vardı. Tek mekanlı ve kubbe üst örtülü olan türbenin güneyi camiye bitişik olup, kuzey kısmı ise mezarlığa doğru çıkıntı yapmaktaydı. Türbeye kuzeyindeki bir kapıdan girildiği gibi, camiden de girilmekteydi. Türbeye ilişkin bilgilerimiz 1900 yılına tarihlenen eski bir fotoğrafa dayanmaktadır.(4) (Resim 2) O sırada caminin minaresi kadınlar kısmının kuzeybatı köşesindeydi. Tek şerefeli olan minarenin kapısı kadınlar kısmının batısındaki bir mekâna açılmaktaydı. Kıbrıs Evkaf Muhasebecisi Fahri Efendi'nin hazırladığı 25 Eylül 1912 tarihli mali raporda, caminin tamiri ile minarenin yeniden yapımının 21 Aralık 1903 tarihinde Evkaf Murahhası olarak göreve başlayan Musa İrfan Efendi'nin döneminde gerçekleştirildiği ve bu amaçla mazbut vakıflardan E 336.01.2 harcandığı kayıtlıdır.(5) Dolayısıyla yeni minarenin Musa İrfan Beyin göreve başladığı 21.12.1903 ile Fahri Efendi'nin raporunu kaleme aldığı 25 Eylül 1912 tarih-

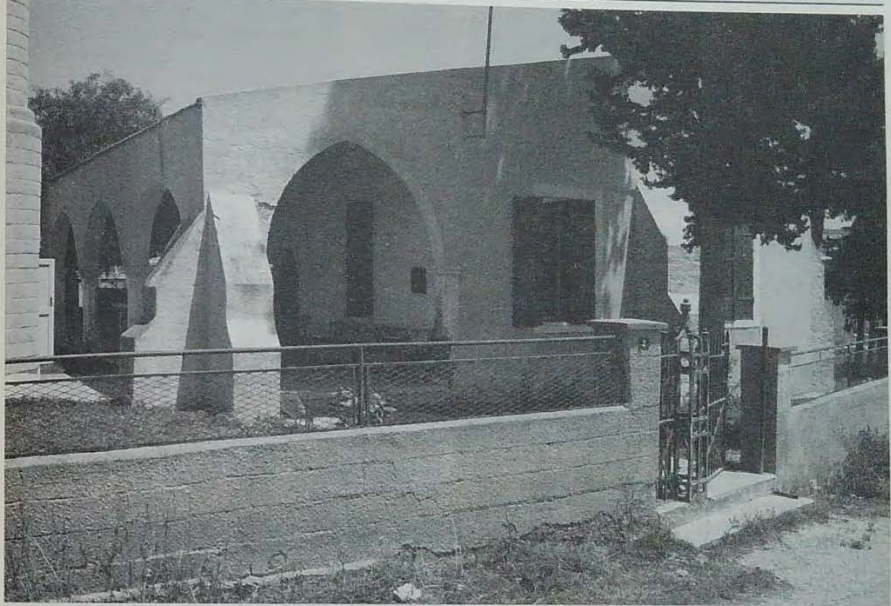

Resim 2: Ömerge/Ömeriye Camisi, Lefkoşa (Lucie Bonato, Jacqueline Karageorghis ve Haris Yiakoumis, 1900)

Resim 3: Ömerge/Ömeriye Camisi, Lefkoşa (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 27.6.2011)

leri arasında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Şu anda eski minarenin sadece gövdesinin bir kısmı kadınlar kısmının köşesinde görülmekte, kapısı ise kadınlar kısmının batı bitişiğindeki odaya açılmaktadır. Eski minarenin kullanımda olduğu sürelerde gövdenin desteklenmesi için batı ile kuzeyine birer dirsek (payanda) inşa edilmişti. Şimdiki yeni minare eski makam türbesinin kuzey bitişiğine inşa edilmiştir. (Resim 3) Yeni minarenin inşa edildiği sırada makam türbesinin kubbesinin oradan kaldırıldığı ve minarenin kapısının ise bu mekânın ucuna açılacak şekilde planlandığı anlaşılmaktadır. Eskiden makam türbesi olarak kullanılan bu mekânda şimdilerde herhangi bir mezarın bulunmadığı gözlemlenmektedir.

Resim 4: Arçoz (Yiğitler) Camisi, Lefkoşa Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 23.5.2007).

4. Arçoz (Arsos – Yiğitler) Camisi, Lefkoşa Kazası (Resim 4)

Yaşlıların anlattıklarına göre, Mağusa kazasına bağlı Arçoz (Yiğitler) köyünün çok eskiden bir okulu olmasına karşın camisi yokmuş. Bu nedenle şimdiki caminin yanında bulunan okul, cami olarak da kullanılmaktaymış. Ancak köye cami yapılmasına karar verilmesi üzerine şimdiki cami 1900 yılında okulun yanına inşa edilmeye başlanmış.(6) Ancak 3.11.1906 tarihinde Evkaf İdaresi'ne başvuruda bulunan köy muhtarı ile köyün ileri gelenleri, birkaç yıl önce Larnakalı Hamid Bey tarafından köylerine bir cami yapılmaya başlanmış olmasına karşın bu caminin kiremitlenmemiş olması nedeniyle Evkaf İdaresi'nin bu konuda kendilerine yardımcı olmasını talep etmişlerdir. Dilekçelerinde, kiremitleri inşaat alanına taşımayı ve işi yapacak ustayı ödemeyi üstlendikle-

rini belirtmişlerdir. Bu yazı üzerine cami denetlenmiş ve durum 11.1.1907 tarihli bir raporla Evkaf İdaresi'ne iletilmiştir. Yarım kalan inşaatın tamamlanabilmesi için, cami ile verandanın (Son Cemaat Yeri'nin) kapatılmasında 3500 kiremide, alçıya ve kiremitleri dama yerleştirecek işçiler ile ustalara ihtiyaç olacaktı. Yapılacak işin tahmini maliyesi ise £25 idi. Köylüler fakir olduklarından para yardımında bulunamayacakları cihetle, bunun yerine kiremit ile alçı taşıma gibi gerekli olan her türlü işçiliği yapmaya hazırdılar. 4.Mayıs.1907 tarihinde Larnakalı Hamid Bey'e bir yazı yazan Evkaf İdaresi, caminin kiremitlenmesine katkı sağlayıp sağlayamayacağını sormuştur. Hamid Bey de, cami için ihtiyaç duyulan kiremitlerin kendisi tarafından karşılanacağını 9.6.1907 tarihli yazısıyla Evkaf İdaresine bildirmiştir.(7)

Resim 5: Ünlü şair Ziya Paşa'nın Kıbrıs mutasarrıfı görevinde bulunduğu 1862/63 yılında Sultan Abdülaziz adına düzenleyip son şeklini verdiği Dali Camisi (Ziya Paşa Camisi) ve yine Abdülaziz'in adına inşa edilen yanındaki okul binası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 26.3.2011).

5. Ziya Paşa'nın hayatı ve mezarı (Resim 5 – 6)

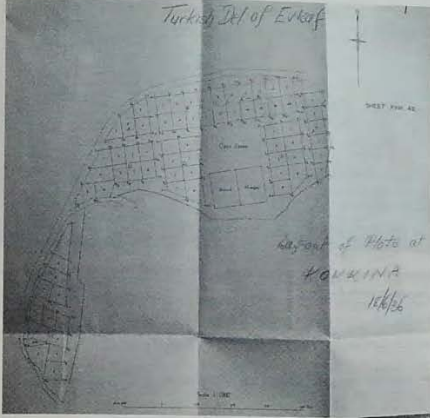
Türkiye'nin yetiştirdiği ünlü şairlerinden Ziya Paşa, Kıbrıs mutasarrıfı görevinde bulunduğu bir sırada Dali Camisini Sultan Abdülaziz adına düzenleyip 1862/63 yılında camiye son şeklini vermesi ile tanınmaktadır. Yine o sırada caminin yanına Abdülaziz adına bir de okul yaptırılmıştır. **(8) (Resim 5)**

Ziya Paşa, Namık Kemal ve Şinasi'yle birlikte, Tanzimat'la başlayan batılılaşma hareketinin etkisinde gelişen Batılılaşma Dönemi Türk edebiyatının ilk aşamasını oluşturan üç yazardan biridir. 1825 yılında İstanbul'da doğdu. Asıl ismi "Abdülhamid Ziyaeddin" idi. Beyazıt Rüşdiyesi'ni bitirdi. Özel derslerle Arapça ve Farsça öğrendi. 1855'de Mustafa Reşid Paşa aracılığıyla sarayda Mabeyn Kâtipliğine atandı. Bu sırada Fransızca öğrendi. Ali Paşa'nın sadrazam olmasıyla saraydan

uzaklaştırıldı. 1861'de Kıbrıs, 1863'te Amasya Mutasarrıfı görevlerinde bulundu. 1865'te Yeni Osmanlılar Jön Türk Cemiyeti'ne girdi. İkinci kez Kıbrıs mutasarrıflığına atanınca 1867'de Namık Kemal ile birlikte önce Paris'e kaçtı, sonra da Londra'ya geçti. Birlikte Yeni Osmanlıların yayın organı olan Hürriyet Gazetesi'ni 1868'te yayınladılar. Ali Paşa'nın 1871 yılında ölümü üzerine İstanbul'a döndü. Birinci Mesrutiyet'in ilanından sonra (1877 yılında) vezir rütbesiyle önce Suriye Valiliği'ne, ardından da Adana Valiliği'ne atandı. 17 Mayıs 1880'de Adana'da yaşamını yitirdi. Beyaz mermerden yapılmış lahdi Adana'da Ramazanoğlu Halil Bey'in yaptırdığı Ulu Cami avlusundaki mezarlıkta yer almaktadır. **(Resim 6)** Bu mezarlık şimdilerde Ziya Paşa Parkı adıyla bilinmektedir.

Resim 6: Adana'da Ramazanoğlu Halil Bey'in yaptırdığı Ulu Cami avlusundaki mezarlıkta bulunan şair Ziya Paşa'nın lahdi. Bu mezarlık şimdilerde "Ziya Paşa Parkı" adıyla bilinmektedir (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 2008)

Resim 7: Kokkina köyünün yeniden kurulacağı alanı gösteren yer haritası. Tarih: 18.6.1936. (Evkaf İngiliz Sömürge Dönemi Arşivi, Dosya no: 246, Gömlek no: 5046 (104), 1936)

7. Goççına (Erenköy) Camisi, Dillirga Bölgesi, Lefkoşa Kazası (Resim 7 – 7a)

1.1.1908 tarihinde Evkaf İdaresine başvuruda bulunan ve o sırada denizden iki mil uzaktaki Karga Tepesinin yamaçlarında oturan Goççinalılar, köylerinde cami bulunmadığını ve fakir olduklarından Evkaf İdaresi tarafından köylerine bir cami yapmasını talep etmişlerdir. İlkın, nüfusu az olan bu köye bir cami yapmaktansa, en yakın köydeki camiye gitmeleri düşünülmüştür. Ancak köye en yakın caminin çok uzaktaki Lefke'de olduğu tespitinde bulunulduğundan daha sonra bu fikirden vazgeçilerek köye bir cami yapılmasına karar verildiğinden köye bir cami yapılmıştı.(9)

Resim 7a: Karga Tepe'deki köylerini 1936 yılında terk eden ve yeni köylerini deniz kenarına kaydırılarak yeniden kurulması planlanmış ve 1936 yılında yeni oluşturulan şimdiki köye yerleşmiştir. (Resim 7) Yanyana inşa edilmiş durumda olan mevcut cami ile okulun inşa edilmesine ilişkin olarak şimdilik herhangi bir arşiv belgesine rastlanmamış olmasına karşın, aynı yıl (1936) veya kısa bir süre sonra köy planında öngörülen yere inşa edildiği anlaşılmaktadır. (Resim 7a) Kuzeydoğuda bulunan kare

Resim 8: Kuru Manastır köy camisi, Lefkoşa Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 30.4.2007).

100 Halkbilimi

planlı caminin kapı ile pencereleri sivri kemerlidir. Caminin güney bitişiğine yapılmış olan okul dikdörtgen planlı olup pencereleri dikdörtgen planlıdır. Bu nedenle cami ile okulun ayrı ayrı tarihlerde yapılmış olduğu izlenimi edinilmektedir. Bitişik nizamda yapılan cami-okul yapısı ve caminin kapı ile pencerelerinin sivri kemerli oluşu, 1905 yılı civarlarında yapılmış olan Tremese, Trapeza (Beşparmak), Arnadi (Kuzucuk), Artemi (Arıdamı), Aşağı Arodez ve Ayia Varvara camilerinin bir benzeri olduğundan, eski bir plana göre yapıldığı izlenimi edinilmektedir. 1962 yılı itibarıyla caminin onarıma muhtaç olduğu, kapı ile pencerelerinin çürüdüğü, damının akıtığı, okulun öğrencilere yeterli gelmemesi nedeniyle 25 kadar öğrencinin camide öğrenim görmek zorunda olduğu ve bu nedenle de köye bir okulun yapılmasını tasarlandığı bilgileri edinilmektedir.(103) (Kutlu Adalı, Köy Raporları 1962, K.T. Cemaat Meclisi Basın İrtibat Bürosu Yayınları, No.2, s.19; Köyün eski cami ile okulu yenile saptandığından, daha önceki yayında, yanında minare olan yapının köyün en eski camisi olduğu şeklinde şehven bilgi verilmiştir; Bağışkan, Tuncer, Ottoman, islamic and islamised monuments in Cyprus, s.170-171) Şu anda köyde bulunan ve müze olarak kullanılan minareli yapının, köyün eski camisinden daha sonra inşa edildiği ve belli bir süre cami olarak kullanıldıktan sonra müzeye çevrilmiştir.

7. Kuru Manastır Camisi, Lefkoşa Kazası (Resim 8)

Kuru Manastır muhtarı ile diğer üç köylünün Evkaf İdaresine yazdıkları 16.8.1904 tarihli yazıda, cami mütevellisi Ömer Hasan'ın camiye tamir etmemesi ve cami vakfı hesaplarını da tutmaması nedeniyle onu görevden aldıklarını, yerine aynı köyden Mustafa Hüseyin'i getirdiklerini, bu nedenle de gerekli işlemlerin yapılmasını Evkaf İdaresinden talep etmişlerdir. Ancak Evkaf İdaresinin kendilerine gönderdiği 25.8.1904 tarihli cevabı yazıda, Ömer Hasan'ın cami vakfı hesaplarını iyi bir şekilde tuttuğunun teftiş sırasında görülmesi nedeniyle görevinden alınma-

Resim 9: Peristerona Cami minaresinin tek şerefeli olduğu 1910'lu yıllar, Lefkoşa Kazası. (Nikos Panayiotou Fotoğraf Arşivi)

sının makul nedenlere dayanmadığı belirtilmiştir.(10)

7. Peristerona Camisi ve Minaresi, Lefkoşa Kazası (Resim 9 - 10)

1887 yılına gelindiğinde Peristerona'nın eski camisinin durumuna ilişkin bilgilerimiz Evkaf arşiv belgelerine dayanmaktadır.(11) Kıbrıs Müftüsüne gönderilen 26.8.1887 tarihli yazıda, Peristerona camisinin harap durumda olduğu ve tamir edilmesi için 2133 Kıbrıs kuruşuna ihtiyaç duyulduğu bilgileri edinilmektedir. O sırada cami vakfına kayıtlı bir de kahvehane bulunmaktaydı. Yine, caminin tamire ihtiyacı olduğu konusunu, 24.11.1896 tarihinde de köylüler tarafından Evkaf Murahhaslığına bildirilirken, caminin tamir edilebilmesi için £60'ya ihtiyaç duyulduğu da kaydedilmiştir.(12)

Resim 10: Peristerona Camisi, Lefkoşa Kazası (Vahan Avedissian, 1925)

Yaklaşık iki yıl sonra, Asaf Bey'in Evkaf Delegelerine gönderdiği 21.9.1898 tarihli yazıda, Peristerona köyünü ziyaretinde caminin damının neredeyse harabe olduğunu gördüğü bilgileri yer aldığından, aradan geçen sürelerde camiye herhangi bir inşai ve fiziki müdahalede bulunulmadığı izlenimi edinilmektedir.(13)

Cami ilk inşa edildiği yıllarda minaresi yoktu. Minarenin ilk yapımı ile şekline ilişkin bilgilerimiz Evkaf arşiv belgeleri ile eski bir kart postala dayanmaktadır.(14) Minaretsiz olarak inşa edilen eski camiye minare yapılması ilkin 28.5.1908 tarihinde Peristerona köylüleri tarafından gündeme getirilmiştir. Köylülerin Asaf beyi muhatap alan yazılarında, köylerindeki caminin gerçekten önemli olduğu, bu nedenle de camiye bir minare yapılmasının gerektiği belirtilmiştir.(15) Bu yazıya dayanan Asaf Bey'in Evkaf Delegatesi'ne yazdığı 21.4.1908 tarihli yazıda, Peristerona köyünün muhtar ile köy komitesi üyelerinin, köylerindeki camiye £60'ya mal olacak bir minare inşa etme kararı aldıkları ve bu amaçla aralarında £20 topladıkları bilgileri yer almaktadır. Bu yazıda ayrıca, caminin yapımına Evkaf İdaresi'nin yardımcı olmasından dolayı ona teşekkür edilmiş ve camiye bir de minarenin yapılması için kendilerine yardımcı olunması talebinde bulunulmuştur. Peristerona'nın merkezi bir köy olması nedeniyle çevre köyü insanların Cuma ile Bayram namazını bu camide kıldıkları için köye geldikleri bilgileri de yazıda belirtilmiştir. Evkaf Murahhaslığının konuya ilgisiz kalmasına karşın, köylüler faaliyete geçerek 15.4.1909 tarihine kadar minare inşaatı için gerekli olan taş, kireç ve işçiliği karşılamışlar ve bu amaçla £30 lira harcamışlardı. Talepleri ise geriye kalan miktarın Evkaf Murahhaslığı tarafından karşılanmasınıydı. Köylülerin Evkaf Delegelerine gönderdikleri 15.4.1909 tarihli yazılarında ayrıca, Peristerona camisinin Omorfo düzlüğünde Cuma namazı kılan yeğâne cami olduğu bilgilerine de yer verilmiştir. Bu yazışmalar sonrasında Asaf Bey'in Evkaf'ın inşaat işlerini gerçekleştiren 'Nicolajı' (Büyük bir olasılıkla o yıllarda cami ile minare inşaatlarını üstlenen Nikolakis Kallas) ustaya birlikte köye gittiği ve minarenin yerini kararlaştırdıkları M. Asaf beyin Evkaf Delegelerine gönderdiği 8.6.1909 tarihli yazıda yer almaktadır. O sırada, minarenin inşa edilmesi için gerekli olan taşların 3'de 2'si köylüler tarafından temin edilmiş ve ustaların işi iler-

letmesi halinde geriye kalan diğer taşlar ile ihtiyaç olan kireç de 4-5 gün içinde inşaat alanına getirilecekti. Köylüler işgücünü karşılayacaklarından, 5-10 gün içinde minare inşaatının başlatılması arzusundaydılar. Nicolajı Usta'nın yaptığı keşif metrajında minarenin yapımı için £70'ya ihtiyaç vardı. Bu miktarın £ 45'si taş ile kireç alımına, £18'si külah ile alemde kullanılmak amacıyla kereste ile çinko alımına ve £7'si ise şerefede kullanılmak amacıyla çinko ile demir alımına harcanacaktı. Ancak Evkaf İdaresi'nin Asaf bey'e yazdığı 21.6.1909 tarihli yazıda, cami vakfına ait malların satışından veya başka bir şekilde minarenin inşaatına mali katkı sağlanması halinde, Mazbuta Vakıfı'ndan minare yapımına £20 mali katkı sağlanacağı belirtilmiştir. Ancak köylüler cami vakfına ait malların satışına pek gönüllü değillerdi. Cami vakfına ait kahvehanenin üç yıllık kira geliri ise sadece £16.16 şilin idi. 16.11.1909 tarihinde Evkaf Murahhaslarına bir yazı gönderen Asaf bey, minare inşaatının tamamlandığını ve mazbuta vakıfı'ndan verilecek £20'nin yanı sıra, camiye ayrıca £20 daha yardımda bulunulması talebinde bulunmuştu. Bunun nedeni ise, Peristerona medresesinin kurucusu olan Osman Efendi'nin inşaat sürecine Nicolajı ustayı yedireceği konusunda onunla anlaşmış olmasına karşın, Osman Efendi'nin sözünü tutmadığı ve bu nedenle de inşaat sonrasında Nicolajı ustanın anlaşmaya varılan ücretten ayrı olarak yiyecek harcaması olarak £15 ek bir ücret talep etmiş olmasıydı. Bunun dışında Evkaf arşivinde şimdilik herhangi bir yazışma saptanmamış olmasına karşın, Evkaf Murahhaslığının £20 tutarındaki ek ücreti edememek için en aşağı 21.2.1910 tarihine kadar direttiği izlenimi edinilmektedir.

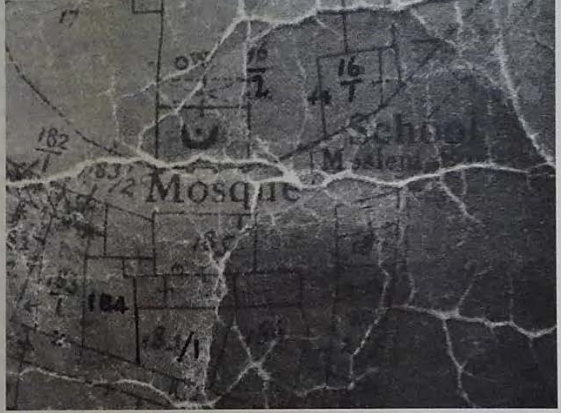
Yaklaşık 1910 yılına ait olan eski bir fotoğrafta, caminin makas çatılı ve 16.11.1909 tarihinde Nikolakis Kallas tarafından yapımı tamamlanan minarenin ise tek şerefeli olduğu görülmektedir. (16) (Resim 9) Resimde görülen tek şerefede, bugün en üstte olan şerefedir. Ermeni fotoğrafçı Vahan Avedissian tarafından 1925 yılında çekilen bir kartpostalda ise, caminin bir önceki makas çatılı yapıyı yıkılmak suretiyle yerine şimdiki aydınlatma kısmının inşa edilmiş durumda olduğu ve minarenin ise iki şerefeli olduğu görülmektedir.(17) (Resim 10) Dolaşısıyla, mevcut minarenin iki aşamada yapıldığı ve 1909 - 1925 yılları arasındaki ikinci aşamada minarenin orji-

nal tek şerefesinin alt kısmına şimdiki ikinci şerefenin inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Peristerona medresesinin kurucusu olan Osman

Ragıp Efendi ile talebesi Hacı Hasan Nuri Efendi hakkında Peristerona köylülerinden sağlanan bilgiler ise şöyle: "Bir rivayete göre, Peristerona'nın en eski camisi Latin dönemine ait St. Nikolas kilisesinden camiye çevrilmiştir. Günümüze kadar gelemeyen Peristerona medresesinin kurucusu olan Osman Ragıp Efendi İstanbul'da eğitim görmüş ve Kıbrıs'a döndükten sonra Numune hanım ile evlenmiştir. En iyi talebelerinden olan Hacı Hasan Nuri Efendi, Peristerona ile çevresindeki Evkaf mallarının sorumlusu olan Nuri Efendi'nin oğlu idi. Osman Ragıp Efendi onu El Ahram Üniversitesinde okumak üzere Kahire'ye göndermiştir. Mezun olduktan sonra Peristerona Medresesinde müderris olarak görev başlamıştır. Bu arada Osman Ragıp Efendi'nin beslemesi (Numune hanımın kız kardeşi) ile evlenmiştir. Osman Ragıp Efendi'nin bir beslemesi de Orundalı Mulla Hüseyin İsmail idi. Hem marangoz, hem de taş ustası olan Orundalı Mulla Hüseyin İsmail bu sanata Kaymaklılı Rum usta Toolis Karakannas'ın yanında çalışarak öğrenmiştir. Peristerona cami minaresinin alttaki İkinci şerefesi Toolis Karakannas tarafından, minarenin külahı ise Mulla Hüseyin İsmail tarafından mevcut minareye 1910–1925 yılları arasındaki bir tarihte eklenmiştir. Mulla Hüseyin İsmail ayrıca bu yıllarda caminin taş oymacılıklarını da yapmıştır. Caminin ortaçağ mimarisine benzeyen orta kısmı Peristeronah çoban Spiro Kimi'nin kardeşi olan usta Jipri tarafından inşa edilmiş, bu kısımdaki taş oymalar ise Mulla Hüseyin İsmail tarafından yapılmıştır. Caminin giriş kapısı üzerindeki ahşap balkon müezzin tarafından kullanılmakta idi. Müezzinler, bayram ile mevlit namazlarında buraya çıkarak dualarını okurlar ve vaiz verirdiler. Kadınlar cami harimine girmezler ve namazlarını son cemaat yerinin kuzeydoğu ile kuzeybatı köşelerinde oluşturulan Kadınlar Mahfilinde kılardılar. Kadınlar buraya iki yanda bulunan birer

kapıdan girerler, kemerlerin araları tahta ile kapatıldığından burası dışarıdan görülmezdi. 1949 yılından önce Peristerona ile civar köylerdeki insanlar Peristerona medresesinde evlenirdiler. Ancak 1949-1950 yılında Pe-

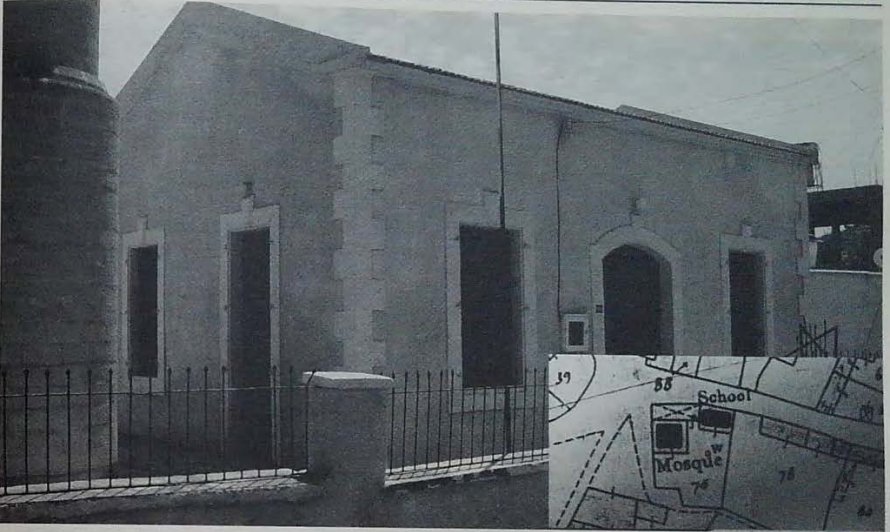
Resim 11: Şillura (Yılmazköy) Camisi ile okulunun eski tapu haritasındaki yeri, Lefkoşa Kazası.

risterona Camisi'nin kuzeydoğusundaki kadınlar mahfili Evlendirme Dairesi olarak kullanılmaya başlanmıştır".

9. Şillura (Yılmazköy) Camisi, Lefkoşa Kazası (Resim 11)

XX'inci yüzyılın başlarına ait köy içi tapu haritasında Şillura köyünün cami ile okulu köyün kuzeydoğusundaki 16 numaralı parselde yer almaktaydı. Enine dikdörtgen planlı olan caminin cephesinde son cemaat yeri, arkasında ise eşit aralıklarla dört ayrı dirsek bulunmaktaydı. Caminin doğusunda ise erkek okulu yer almaktaydı. Okulun kuzeydoğu bitişiğindeki 15 numaralı parselde ise köyün İslâm mezarlığı vardı. Anlatıldığına göre köyün camisi köyün ileri gelenlerinden Hacı Hüseyin tarafından yapılmış ve bu nedenle de vefat ettiği caminin içine gömülmüştü. Okul ile caminin 1974 yılından sonra buldozlerle yıkılmak suretiyle ortadan kaldırıldığı köylüler tarafından bilimizle getirilmiştir.

Resim 12: Aynagofo (Ay. Jakovos - Altınova) Camisi, Mağusa Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 27.6.2008).

Resim 13: Aynagofo (Ay. Jakovos - Altınova) Camisinin tapu haritasındaki yeri, Mağusa Kazası

10. Aynagofo (Ay. Jakovos - Altınova) Camisi, Mağusa Kazası (Resim 12 - 13)

8.2.1912 tarihinde Mağusa Komiserliğine bir yazı gönderen köy muhtarı ile azaları, camilerinin harabe durumuna gelmek üzere olduğunu ve tamir edilebilmesi için kendilerine Evkaf fonlarından £20 yardım yapılmasını talep etmişlerdir.(18) Cami, 1953 -1954 ders yılında okul olarak kullanılmıştır.(19)

11. Mulla Salih'in Galatya'daki Evi, Karpaz Bölgesi (Resim 14)

Mulla Salih'in Galatya köyüne yaptırdığı evin güneybatısındaki içeri bakan duvarın üzerinde yer alan eski Türkçe yazıtta: "Salih Munla (Mulla) 1909, 20 Şaban Sene 1325" (28 Eylül 1907) kaydı bulunmaktadır. Aynı tarih (1325/1907) üçüncü katın güneydoğu köşe-

sine de kazınarak yazılmıştır. Doğuya bakan dış cephesinin üçüncü kat kapı lentosunda ise kırmızı boya ile yazılmış "1918" yılı kayıttır. Yine, üçüncü katın kuzeydoğu köşesinde Kurani Kerim'den bazı kelimeler ve kelimelerin sonunda ise "Mulla Salih bin Mulla Halil" kaydı bulunmaktadır.

Resim 14: Mulla Salih'in Galatya'daki (Mehmetcik) Evi, Karpaz Bölgesi (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 25.9.2010).

Resim 15: Kaleburnu köyü ve Camisinin çizimi, Karpaz Bölgesi (M. Albert Gaudry, 1859)

12. Kaleburnu Köyü ve Camisinin çizimi (Resim 15)

1859 yılı itibarıyla Kaleburnu köyü ile çevresini jeolojik yönden inceleyen Fransız M. Albert Gaudry, köyün evleri ile minareli camisinin bir çizimini yapmıştır.(20)

13. Strongylos (Turunçlu) Camisi, Mağusa Kazası (Resim 16)

Evkaf Deleşesi tarafından Magusa Komiserliğine gönderilen 6.12.1895 tarihli yazıda, Strongilo camisinin inşa edilmekte olduğu bir sırada yarı inşa edilmiş bir durumda çalışmalara ara verildiği ve bu şekilde tamamen terk edilmesinin tehlikeli olduğu belirtilmiştir.(21)

14. Mormenekşe (Dromalakşa) Cami ve Okulu, Larnaka Kazası (Resim 17)

Resim 16: Strongilo (Turunçlu) Köy Camisi, Mağusa Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 28.4.2007)

Resim 17: Mormenekşe (Dromalakşa) Camisi, Larnaka Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 6.12.2010)

Larnaka kazasına bağlı olan köyün adı önceleri Mormenekşe iken, daha sonra adı Dromalakşa olarak değiştirilmiştir. Anlatıldığına göre eskiden köyün camisi yol seviyesinden yüksekte olup büyük bir bahçenin ortasında yer almaktaydı. Daha sonraki yıllarda yol seviyesi yükselerek neredeyse caminin seviyesine gelmiştir. Tek odalı ve boyuna dikdörtgen planlı olan caminin girişi kapısı doğuya bakmaktadır. Ana giriş kapısından harime girildiğinde, sağda kadınlar mahfili, solda ise ayakkabıların çıkarıldığı bir açıklık bulunmaktadır. Eskiden caminin önündeki sekide ezan okunmaktaydı. Ahşaptan yapılmış olan minberin çok eski olduğu kaydedilmektedir. Caminin imamının Aplanalı Hüseyin Gazi olduğu

halen anımsanmaktadır.

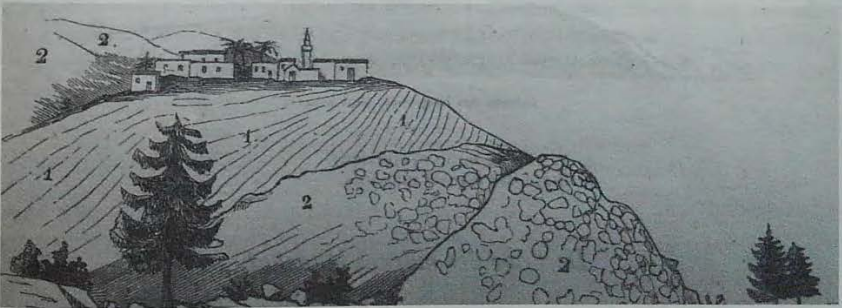
1916 yılından önce köyde cami olmasına karşın küçük çocuklar için bir ilkokul yoktu. Bu nedenle cami, okul olarak da kullanılmaktaydı. Ancak caminin kapısı kış rüzgârlarına açık olduğundan okul olarak kullanılması uygun değildi. Bu nedenle köylüler bir okul inşa edebilmek için 10.2.1916 tarihli bir yazıyla Evkaf İdaresi'ne başvuruda bulunmuşlardır. Evkaf İdaresinden talepleri, kendilerine £15 yardımda bulunmasıydı. İlerleyen günlerde okul inşaatına köylülerden £20, hükümet bütçesinden £13 ve Eğitim Dairesinden £10 mali katkı sağlanmış olmasına karşın,

okulun tamamlanabilmesi için £20'ya daha ihtiyaç duyulmaktaydı. (22)

15. Lefkara Camisi, Larnaka Kazası (Resim 18 - 19)

1859 yılı itibarıyla Lefkara köyü ile çevresini jeolojik yönden inceleyen Fransız M. Albert Gaudry, köyün evleri ile minareli camisinin bir çizimini yapmıştır. (24) (Resim 18)

Lefkara camisinin geçmişiine ilişkin bazı bilgi-

Resim 18: Lefkara Hamidiye Camisinin çizimi, Larnaka Kazası. (M. Albert Gaudry, 1859)

Resim 19: Lefkara Hamidiye Camisi'nin tapu haritasındaki yeri, Larnaka Kazası

ler tapu haritasından öğrenilmektedir. Tapu haritasında adı "Hamidiye Camisi" olarak geçmektedir. Minarenin olduğu yerde önceleri merdiven ayakları vardı. Namaz kılınan ortadaki odanın (Harimin) kuzeydoğusunda 4 oda, kuzeybatısında ise erkek çocuklar tarafından kullanılan tek odalı bir okul bulunmaktaydı.(23) (Resim 19)

16. Anoyira Okulu, Limasol kazası (Resim 20 - 21)

Anoyira'daki tek odalı Müslüman İlkokulu 1906 yılında hükümetin yardımıyla inşa edilmeye başlanmış olmasına karşın, damının hükümet tarafından mı, yoksa Evkaf tarafından mı kapatılacağı belli olmadığından, başlatılan inşaat iki yıl boyunca yarım kalmıştı. 6.4.1908 tarihinden hemen önce bir marangoz tarafından yapılan keşif metrajında, damın kapatılması için £15'ya ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Bunun üzerine 8.Nisan.1908 tarihinde Evkaf İdaresi'ne yazılı başvuruda bulunan Anoyira köy muhtarı Mulla Fehim Mulla Yusuf ile okul komitesi başkanı Hasan Nur, 1906 yılında köye bir okul yapmaya başladıklarını, köylülerin mali gücü yetmediğinden damı kapatamadıklarından yağmurlardan yıkılabileceğini belirterek, okulu tamamlayabilmek için kendilerine £15 yardım yapılmasını talep etmişlerdir. Bu yazı üzerine harekete geçen Limasol Komiseri, okulun tamamlanmasını 11.4.1908 tarihli yazıyla okullarla ilgili baş teftiş memurundan talep etmiştir.(25) Şimdilerde okulun giriş kapısının üst başına kazınan 1908 tarihine dayanarak, damın aynı yıl içinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 20: Anoyira okulu, Limasol Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 13.10.2010)

Resim 21: Anoyira okulu ile camisinin tapu haritasındaki yeri, Limasol Kazası.

Resim 22: Çerkez Çiftliği Mezarlığı, Limasol Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 15.3.2008)

17. Çerkez Çiftliği Mezarlık Alanı, Limasol Kazası (Resim 22)

Çerkez çiftliği mezarlığı hakkındaki mevcut bilgilerimiz, Limasol Komiserliği'nin 19.10.1953 tarihinde Evkaf Delejesine yazdığı 329/53 sayılı belgeye dayanmaktadır. (26) 1953 yılı itibarıyla mezarlığı çevreleyen duvar çökmüş olması nedeniyle köpekler mezarlıkta dolaşmakta, bu ise kamu sağlığına zarar vermekteydi. Sağlanan bu bilgiler ise mezarlık alanının 1953 yılı itibarıyla gömü amacıyla kullanıldığına işaret etmektedir. O sıralarda Limasol komiserliğine bağlı olarak çalışan yollar ustabaşının ("Chief Roads foreman") yaptığı keşif metrajında, duvarın tamir edilebilmesi için £160 gerektiği belirlenmiştir. Ancak burada oturan 8 ailenin hemen hemen tamamı çiftlikte işçi olarak çalıştıklarından duvarın tamir edilebilecek mali imkâna sahip değillerdi. Komiserlik ile Evkaf Murahhaslığı'nın talebi ise, Çerkez köyü sakinlerinin borçlanıp tamiratı gerçekleştirmeleri halinde, bu borcun Evkaf Murahhaslığı tarafından 10-15 yıl süreli taksitlerle geri ödenmesi ve inşaat işlerinin Limasol Komiserliğinin denetiminde yapılması doğrultusundaydı.

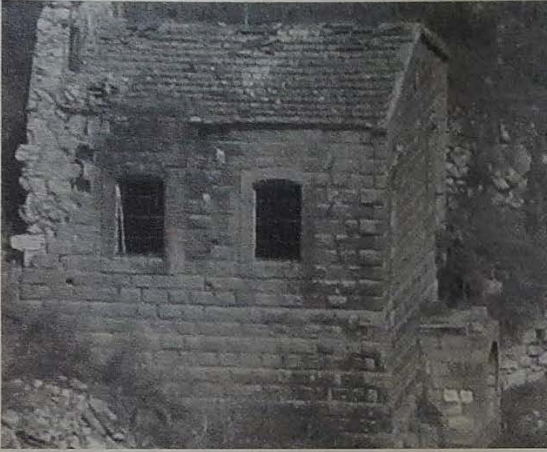
18. Androlikou Camisi, Baf Kazası (Resim 23)

Enine dikdörtgen planlı bir yapıdır. Sokağa açıl-

lan sokak kapısının iki yanında birer pencere bulunmaktadır. Sokak kapısından sonra üzeri mertek-hasır üst örtülü son cemaat yerine ulaşılmaktadır. Bu mekân dar olup enine dikdörtgen planlıdır. Cami hariminin çatısı, enine boydan boya uzanan ve cami harimini iki eşit kısma ayıran yan yana iki kemerle desteklenmektedir. Cami harimine girişten sonra solda müezzin mahfilü gör-
 evi gören bir platform, güneydoğu duvarının alt kısmında ise boydan boya uzanan bir seki bulunmaktadır. Cami harimi üç yan duvarda bulunan ikişerden altı pencere ile aydınlanmaktadır. Güneydoğu duvarındaki mihrap yeni olup üzerinde "La ilahe illallah Muhammeden resülallah Allahü Ekber Tanrı Uludur" söz dizeleri bulunmaktadır. Mihrabın sağ tarafındaki minber ahşaptan yapılmış olup sadedir. Aynı çatı altında bulunan yan odac-

Resim 23: Antroligou Camisi, Baf Kazası (Gülnur Tokay, 1.1.1980)

Resim 24: Evretu Camisi, Baf Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 2.10. 2010).

nin giriş kapısı güneydoğudadır.(27)

19. Evretou Camisi, Baf kazası (Resim 24)

Evretou camisinin kesin inşa tarihi bilinmemekle birlikte 1895 yılında köyde bir cami vakfı bulunduğu Evkaf arşiv belgelerinde kayıtlıdır. Dolayısıyla 1895 yılından önce köyde bir caminin bulunduğu anlaşılmaktadır. O sıralarda köy muhtarı Mulla Ömer Şerif iken, cami vakfının 28 yıllık mütevellisi ise H. Mehmet Efendi idi. Ancak bir süre önce tutulan cami vakfı hesaplarının Vakıflar İdaresine göstermesi H. Mehmet Efendi'den istenince, cami vakfı gelirinin büyük bir kısmının gizlemesi nedeniyle görevine son verilmiş ve yerine başka biri görevlendirilmişti. Ancak 26.2.1895 tarihi itibarıyla köylüler H. Mehmet Efendi'nin yeniden mütevellisi olmasını talep etmeye başlamışlardır.(28)

20. Eski Tabakhane Mescidi, Lefkoşa

Lefkoşa'daki eski Tabakhane'nin olduğu yerde

bulunan bu mescit bir zamanlar Tabakhane'de çalışanlar tarafından kullanılmaktaydı. Ancak tabakhane'nin başka bir yere taşınmasından sonra bakımsızlıktan harap duruma düşmüş, hatta kapı ile bazı pencereleri de yerlerinden sökülüp alınmıştı. 12.5.1892 tarihi itibarıyla tamir edilemeyecek derecede tehlikeli durumda olması nedeniyle yıkılması ve merteklerinin alınması öngörülmüştür. (29)

21. Aredhion Camisi, Lefkoşa Kazası

Lefkoşa kazasına bağlı olan Aredhion köyünün camisi, Türklerin köyden kaçtıkları 1955 yılından 1974 yılına kadar ayakta olmasına karşın, 1974 yılından sonra bakımsızlıktan çıktığı ve zamanla yerinin bile belli olmayacak duruma geldiği Rum köylüler tarafından bilgime getirilmiştir. Kerpiçten yapılmış tek odalı bir yapı olduğu kaydedilmektedir. (30)

Resim 25: Eski Balikitire (Balkesir) camisi yıkılarak yerine inşa edilen yeni Cami, Lefkoşa Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 28.6.2007)

22. Balıktire (Balikesir) Camisi, Lefkoşa Kazası (Resim 25)

Asaf beyin Evkaf İdaresine yazmış olduğu 2.11.1908 tarihli yazıda, Balıktire camisinin bakımsız durumda olduğu bilgileri edinilmektedir. Bu nedenle köylüler yeni bir caminin yapılabilmesi için işçilik ile gerekli olan taşları sağlamayı taahhüt etmişlerdi. Köylüler ayrıca cami etrafının bir duvarla çevrilmesini de talep etmişlerdir. Köylülerin Evkaf İdaresinden diğer bir talepleri ise, usta işleri ile kiremitlerin cami vakfından karşılanmasıydı. Yapılan keşif metrajında £26'ya ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. O sıralarda cami vakfının £20 nakit parası bulunduğundan kendilerine harcama yetkisi verilmesi ve £16 yardımda bulunulması talep edilmiştir. Evkaf arşiv dosyasındaki kayıttan, tamirat için gerekli olan miktarın £10'sunun cami vakfından, geriye kalan £16'nın ise Evkaf İdaresi tarafından karşılanacağı öğrenilmektedir.(31) 1974 yılı itibarıyla cami harap durumdaydı. Yerine yeni bir cami ile bir minare yapılması için 21.11.1974 tarihinde faaliyete geçilmiştir. Eski cami yıkılmak suretiyle yerine şimdiki cami ile minarenin inşaa edilmesine başlanmıştır ve inşaat 23.Ekim.1980 tarihinde tamamlanmıştır.(32)

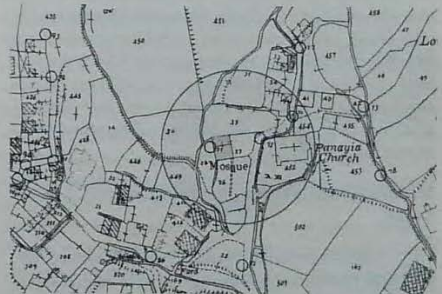
Resim 26: Basmacılar Mescidi'nin Lefkoşa surlarlıca kadastr haritasındaki yeri, Lefkoşa (1930 – 1932 tarihli harita)

23. Basmacılar (Mahmut Çelebi) Mescidi, Lefkoşa (Resim 26)

Mahmut Çelebi adıyla da bilinen Basmacılar mescidi bir zamanlar Turunçlu Camisi'nin güneybatısında yer almakta olup günümüze kadar gelememiştir. Mescidin tamiri, genişletilmesi ve yeniden inşa edilmesi için ihaleye çıkılmış ve 7.11.1895 tarihinde sonuçlanan ihale, 3.11.1898 tarihinde £ 32 teklif veren Rum usta Nicolas Kalla'ya kalmıştır. Bunun üzerine Mahmut Çelebi vakfı hesabından £40 harcaması 17.12.1898 tarihinde onaylanmıştır. Çalışmalarda mevcut olan iki odanın yıkılıp yeni bir mescidin yapılması, inşaatta kesme taş kullanılması, damın hasır olması ve üstünün Fransız kiremidi kullanılarak örtülmesi, mescide dört pencere yapılması, kapının üst kısmının pencereci olması, iç kısmının yükseltilmesi, yerlere yeni mermer döşenmesi, yola bakan duvarın kesme taşlarla üç ayak yükseltilmesi, çevresine bir duvar örülüp üzerine bir metre uzunluğunda demirlerin konması ve kapı ile çevre duvarının İplik Pazarı camisi gibi olması öngörülmüştür. Başlatılan inşaat 28.12.1895 tarihinde tamamlanmıştır.(33)

24. Korakou ("Koragho") Camisi, Lefkoşa kazası (Resim 27)

Korakou köy camisi, aynı köyün ahalisi ile komşu Agroladhou köy ahalisi tarafından ortaklaşa kul-

Resim 27: Korakou Camisi'nin tapu haritasındaki yeri, Lefkoşa Kazası.

lanılmaktaydı. Köylüler 1903 yılı itibarıyla cami vakfını iyi yönetmeyen vakfın mütevellisi Mehmet Emin Ağa'dan şikâyetçi olduklarından yerine uygun başka birinin görevlendirilmesini talep etmişlerdir. Mütevellinin kötü yönetimi nedeniyle camileri harabe durumuna gelmişti. Köylülerin şikâyeti üzerine köye giden Evkaf görevlisi M. Asaf Bey incelemelerde bulunmuş ve konuya ilişkin olarak hazırladığı 13.10.1904 tarihli Raporu Evkaf İdaresi'ne sunmuştur. Raporda, mütevellinin kesdiği birkaç bin adet kerpiç ile 4000 okka kireci caminin önüne getirip bıraktığı, cami verandasının yıkılmasıyla kerestelerin israf edilmiş olduğu, cami için kesilen kerpiçler ile getirilen kirecin daha sonra oradan alınıp başka bir yerlere götürüldüğü ve caminin tamir edilemeyecek durumda olması nedeniyle yeniden inşa edilmesinin £20 gerektiği bilgileri yer almaktadır. Evkaf İdaresi'nin 18.10.1904 tarihli yazısıyla, caminin £20 geçmeyecek bir şekilde tamir edilmesi onaylanmıştır.(34)

25. Linou Camisi, Lefkoşa Kazası.

Linou köyüne cami inşa edilmesine ilişkin bilgilerimiz Ahmet Şevki Efendi'nin kızları olan Lefkeli Müsteyde ile Pembe Ahmet Şevki tarafından komiserliğe gönderilen 5.12.1927 tarihli belgeye dayanmaktadır. İki kadın yazılı ifadelerine göre, Linou köyü camisi yaklaşık olarak 1897 yılında vefat eden babaları Lefkeli Ahmet Şevki Efendi tarafından inşa edilmeye başlanmış, ancak başlatılan inşaat yarım kalmıştır. Yarım kalan inşaat ise Ahmet Şevki Efendi'nin varislerinin temsilcisi olan Mehmet Emin tarafından tamamlandıktan sonra bir cami olarak tescil edilmemiştir. Yürürlüğe yeni giren tescil kanunuyla birlikte cami Ahmet Şevki Efendi'nin varisleri adına tescil edilmiştir. Ancak varislerin koçan almak için başvuruda bulunmaları üzerine, bu binanın daha önce cami olarak tescil edilmiş olduğu ortaya çıkmıştır.(35)

26. Alifodes (Eliophodes - Zeytinlik) Mescidi, Lefkoşa Kazası

Köyün camisi ile okulunun inşa edilmesine ilişkin olarak bugüne kadar herhangi bir arşiv belgesi saptanabilmiş değildir. Sadece köyün camisi ile okulunun yaklaşık olarak 1902 yılında yapıldığı, 1962 yılında Kutlu Adalı tarafından şu şekilde ortaya konmuştur:

"Köyün 60 yıl önce yapılmış bir camisi vardır. Camiyi köylü, gönüllü çalışarak yapmıştır. Durumu iyi olan caminin 25 kadar zeytin ağacı ile kiralanan suyu vardır. .... Köyün 60 yıl önce yapılmış, küçük bir ilkokulu vardı. Okulu köylü imece çalışarak yapmıştır. Daha önceleri köylü, Peristerona'ya gidip okumağa yükümlü kaldığından, Hoca İbrahim Sıtkı efendi evinin bir odasını sınıf yapmış, (70 yıl önce) köy çocuklarını gönüllü olarak okutama başlamış. Köylü okul ile caminin, bu hoca sayesinde yapıldığı söylemektedir. Bugün okulda 12 öğrenci okumaktadır. Okulun bahçesi yoktur. Köyde okuma-yazma bilmeyen, 75 yaşında yalnız bir ihtiyar vardır. O da çocukken, bir zenginin yanına hizmetçi verildiği için okuyamamıştır" (36)

Köyün camisine ilişkin olarak bilgisine başvurduğumuz araştırmacı yazarlarımızdan Alifodesli Mete Hatay'dan şu bilgiler sağlanmıştır: "Anlatıldığına göre, 1881 yılında buradaki bir mağarada 3 iskelet bulunmuş. Oradaki papaz bunların aziz İlia Fodes'in kemikleri olduğuna karar veriyor. Böylece oraya bir kilise yapması kararlaştırılıyor. O sırada köyün tamamı Türk olmasına karşın, kilisenin yapılmasını engellemezler, hatta inşa edilmesine yardımcı bile olurlar. Köyde su yerine bol süt bulunduğundan, kilisenin inşa edilmesinde su yerine bol süt kullanılmış. Kilisenin yapımına köyün Türkleri yardımcı olduklarından, bu sefer köyün Rumları da oraya bir mescit yapılmasına yardımcı olmuşlar. Burada bir ayazma vardır. Eskiden ayazmanın yanında mescit vardı, ancak şimdi yol kenarında olan mescidin sadece bir duvarı ayakta. Bu bir Nakşibendî köyü olduğundan Türkler de buraya "Ali's Fodes" (Yani "Ali'nin Nuru") adını veriyorlar. Köyün camisi Nakşibendî tarikatı şeyhleri tarafından yönetilirdi."(37)

27. Trahoni (Demirhan) Camisi, Lefkoşa Kazası

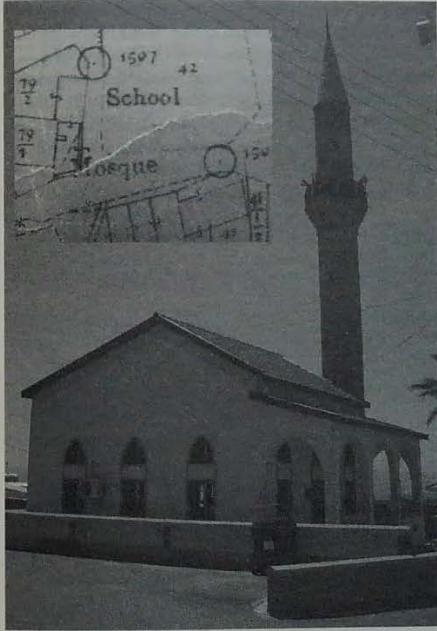
Trahoni (veya Trakhoni) köyü 1888 yılı itibarıyla Değirmenlik Nahiyesi'ne bağlıydı. O sırada köyün Müslüman nüfusu birkaç kişiyi geçmemesine karşın köyün bir de camisi vardı. Cami için oluşturulan vakfın mütevellisi olan Kara Mustafa hastalanıp camiye bakamaz duruma gelince, ayrıca köyde bu işi yapabilecek yetenekli herhangi bir kişi de bulunmadığından, 19.1.1888 tarihinde yerine Derviş Efendi görevlendirilmiştir. Evkaf arşiv belgelerine göre o sıralarda altı kişinin cami vak-

fina toplam 3087 kuruş boreu vardı. (38)

28. Paleometochi Camisi, Lefkoşa Kazası

1900-1901 yıllarına kadar Lefkoşa'nın yanındaki Palaemetochi köyünde eski bir cami, yanında ise eski bir mezarlık alanı bulunmaktaydı. Ancak o sıralarda bu alanın tapu kaydı Zibrou Yorghı adlı bir Rum'un üzerine yapıldığından, cami ile mezarlık alanı günümüze kadar gelmemiştir. (39)

Resim 28: Ay. İrini (Akdeniz) köyü eski camisinin tapu haritasındaki yeri, Girne Kazası.

Resim 29: Ay. İrini (Akdeniz) köyünün eski camisi yıkılarak yerine inşa edilen yeni cami, Girne Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 1.6.2009)

29. Ay. İrini (Akdeniz) Camisi, Girne Kazası (Resim 28 - 29)

Eski köy içi tapu haritasında görülen enine dik-dörtgen planlı eski köy camisi, köyün güneydoğusunda yer almaktadır. 1907 yılına kadar köyde bulunan harap durumdaki küçük bir oda cami olarak kullanılmaktaydı. Bu nedenle köyün Müslümanları, köylerine yeni bir cami yapılmasını sağlamak için 11.6.1907 tarihinde Evkaf İdaresine bir yazı göndermişlerdir. Yaptırdıkları keşif metrajında tasarladıkları yeni caminin inşa edilebilmesi için 4267 Kıbrıs kuruşuna (£ 23.14.1) ihtiyaç vardı. İşçilik ile taşların sağlanmasını üstlenmeye hazırdılar. Ancak Türk ile Rumların karma yaşadıkları bu köyde sayıca az ve fakir olduklarından 70 işçiden fazlasını sağlayamayacaklarını ve nakit para yardımında da bulunamayacaklarını yazılarında belirtmişlerdir. 1907 yılında £5 ödeyerek köye bir imam getirmiş olmalarına karşın, camileri olmadığından köye imam getirmenin herhangi bir anlam taşımadığını da biliyorlardı. Talepleri, Evkaf İdaresi'nin kendilerine uygun bir yardım yapmak suretiyle bir camiye kavuşmalarının sağlanmıyordu. Caminin yanı sıra köylerine mazbuta vakıflardan harcamak suretiyle bir okulun yapılmasını da 9.5.1907 tarihinde Evkaf İdaresinden talep etmişlerdir. 21.5.1907 tarihinde Girne Komiserliği köyü ziyaret etmiştir. Görünüşe göre eski cami 10-11 metre uzunluğunda ve 7 metre genişliğindeydi. İlk başta iyi durumda görünmesine karşın, doğu duvarının tamir edilmesi gerektiği belirlenmiştir. O sırada köylüler bu caminin yanına bir de okul yapmak istiyorlardı. 1901 yılı itibarıyla köyün Türk nüfusu 71 kişi olduğundan, işçilerin Omorfo'dan getirilmesi daha uygun görülmüştür. 17.6.1907 tarihinde köylüler, yeni bir cami yapmak yerine, kullandıkları camiyi tamir etmek için kendilerine £ 8 yardımda bulunmasını talep etmişlerdir. Nihayet cami olarak kullandıkları harap durumdaki küçük odanın hemen tamir edilmesi için kendilerine Evkaf İdaresi tarafından £ 8 verilmesine 30.7.1907 tarihinde karar verilince, okul yapımının ise daha sonraki yıllarda ele alınabileceği kendilerine bildirilmiştir. Ancak yine de yazışmalardan okul yapımının sürmekte olduğu anlaşılmaktadır. Ay. İrini köyünün Müslüman ahali, önceleri, alacakları £8'lik yardım ile yerleri mermer döşemeyi, duvarları alçı ile sıvamayı ve damı tamir etmeyi düşünüyorlardı. Ancak

dam kaldırıldıktan sonra duvarların çatladığı, ana girişin de güvenli olmadığı belirlenir. Böylece damın taşınması amacıyla odaya, bir duvardan karşı duvara kadar uzanan iki kemer inşa edilir. Kapı kemerli yapılır ve dama yeni mertekler konur. Böylece köylülere yardım olarak verilen paranın £5.10'ni ustaya, £ 2.10'ni ise kapının ahşap işleri için marangoza gider. Bu nedenle caminin mermer ile sıva işleri yapılamaz. Sonuç olarak başlatılan tamirat çalışmaları 12.12.1907 tarihinde tamamlanır. Eksiklere rağmen, cami, oturmaya elverişli ve güvenli bir duruma gelmiş olur. Ancak yine de köylüler, cami zemininin mermer döşenmesi, duvarların alçı ile sıvanması ve camiye bir kürsü yapılması için kendilerine £15.15.- yardında bulunulmasını 19.12.1907 tarihinde Evkaf İdaresi'nden talep ederler. Başlatıkları işi tamamlayabilmek için 11.6.1908 tarihinde de aynı taleplerini yineleyip Evkaf İdaresinden £ 5-10 yardım talebinde bulunurlar. Bu parayla kapı ile pencereler takılacak ve yerlere mermer döşenecektir.

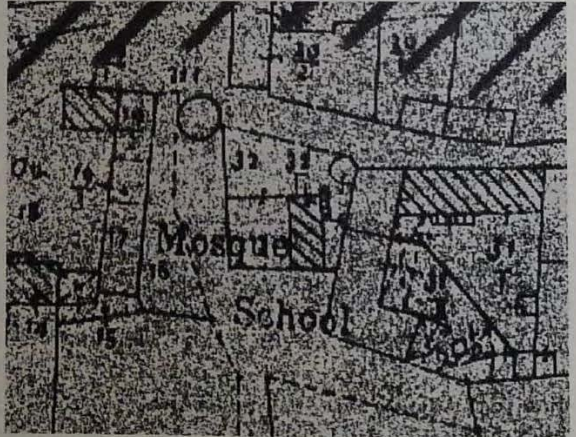
İlerleyen yıllarda Tahir Vehbi Efendi adlı bir kişinin köylülerden topladığı yardımlarla cami tamir edilir. Ancak 1916 yılına gelindiğinde cami harap durumdaydı. Köylüler fakir olduklarından ve cami vakfı hesabında da para olmadığından, gerekli tamirat köylüler tarafından yapılamıyordu. Bu nedenle 10.2.1916 tarihinde Evkaf İdaresi'ne yazılı başvuruda bulunan köylüler kendilerine yaklaşık £15 yardım yapılmasını talep etmişlerdir. Aynı taleplerini 12.11.1916 tarihinde de yinelemişler, ancak bu sefer kendilerine £5 yardım yapılmasını istemişlerdir. Evkaf arşivinde şimdilik bu döneme ait başka herhangi bir evrak bulunmadığından caminin durumu hakkında bilgi sağlanamamıştır.(40)

1972 yılına gelindiğinde cami çökmek üzere olduğundan, yıkılıp yerine minareli yeni bir cami yapılması köy muhtarı Ahmet Mehmet Arap ve muhtar azaları Hasan Hüseyin ile Hüseyin Şevket tarafından talep edilmiştir. Vakıflar İdaresi

görevlilerinin 9.1.1974 tarihinde yaptıkları tetkiklerle camiye ilişkin şu bilgiler saptanmıştır: "Köy camii köyün en güzel yerinde olup öğretim evi ile birlikte bir kompleks halindedir. Cami taş yapı iskeleti köşe noktalarından ayrışma yapmıştır. Dış toprak seviyesi cami döşeme kotundan oldukça yüksekte olduğundan bahçe rutubeti duvarlara devamlı surette nüktetmektedir. Nitekim taş yapı harcı olan toprak rutubeten dolayı bağlayıcı gücünü kaybetmiştir. Cami bitişiğindeki yardımcı bina yıkılma tehlikesindedir. Halen camiye geniş genel bir tamirat yapmakla camiye koruma olanaklarımız mevcuttur. Ancak köylü, eski cami ve diğer binaların yıkılıp yeni bir cami ve minare inşa edilmesini talep etmişlerdir". En sonunda eski cami ile yardımcı odaların yıkılıp yerine minareli yeni bir cami yapılmasına ve inşaatın müteahhit Muammer Arı ve oğullarına verilmesine 7 Ekim.1980 tarihinde Vakıflar ve Din İşleri Dairesi tarafından karar veriliyor. Böylece yıktırılan eski cami ile okulun yerine 1981-1982 yılları arasında şimdiki yeni cami inşa edilmiş oluyor.(41)

30. Çatalköy Camisi, Girne Kazası (Resim 30)

Girne Kazasına bağlı olan Çatalköy'ün şu anda

Resim 30: Ay. Epiktitos (Çatalköy) camisinin tapu haritasındaki yeri, Girne Kazası.

mevcut olmayan eski camisinin, köyün kuzeybatı ucunda yer aldığı eski köy içi tapu haritasında görülmektedir. Cami ile okul yan yana inşa edilmiş durumdaydı. Yapının kuzeydoğu köşesinde beş basamaklı bir merdiven dikkati çekmektedir. Bu merdivenin camiye girişi sağlanan merdivenler olmasının yanı sıra, caminin minaresi olması da gözlemlenmektedir. Ana binanın kuzeydoğu yanında bir de mekân (veya muhtemelen son cemaat yeri) yer almaktadır.

1907 yılı itibarıyla köyde çok eski bir cami bulunmaktaydı. Köylüler 2.3.1907 tarihli bir yazıyla Evkaf İdaresine başvuruda bulunmuşlar ve cami için oluşturulan cami vakfından camilerini tamir etmek için £20'yı geçmeyecek bir miktarda harcama yapma onayı talep etmişlerdir. Yapmış oldukları keşif metrajında tamiratın £25 olduğu, bu miktarın £5'sinin köylüler tarafından emek olarak karşılanacağı belirtilmiştir. Yapılacak işler arasında, kapı ile pencerelerin tamir edilmesi, damın kapatılması ve Rumların arazi ihlalleri ile hayvanların cami avlusuna pislemelerini önlemek amacıyla caminin çevresine parmaklıkları bir duvar yapılması yer almaktadır. Yazışmalardan, aynı alan içinde bir okulun bulunduğu da anlaşılmaktadır. Ancak Evkaf İdaresinin Girne Komiserliği'ne yazmış olduğu 2.8.1907 tarihli yazıda, 1907 yılı itibarıyla cami tamirat taleplerinin yoğun olması nedeniyle söz konusu tamiratın başka bir yıl yapılabileceği, ancak okulun tamiri için yardıma bulunabileceği belirtilmiştir. Evkaf İdaresinin cami ile okula £ 22.10.-mali katkı sağlamasıyla işler aynı yıl içinde tamamlanmıştır. 26.7.1913 tarihinde Evkaf İdaresine bir yazı gönderen Kıbrıs Kadısı Ali Rifat Efendi, caminin 1907 yılındaki tamiratı sırasında kapı ile pencerelere çerçeve konmuş olduğundan kış aylarında camide ibadet edenlerin üşüdüklerini ve bu işin maliyetinin £ 5 olduğunu belirtmiştir.(42)

Şu anda cami ile okulun tamamen yıkılmış durumda olduğu, yerinde ise yeni inşa edilmiş özel bir konutun bulunduğu belirlen-

miştir.

31. Melanisco ve Kartsa köylerine mescit yaptırılması, Girne Kazası

1907 yılı itibarıyla Girne kazasına bağlı Melanisco ile Kharcha (Karaağaç - Harça) köylerinde herhangi bir ibadet yeri bulunmadığından bu köylere bir mescit yapılması 2.3.1907 tarihinde Evkaf İdaresi'nden talep edilmiştir. Yapılan keşif metrajında mescidin £20'ya mal olacağı ve 1000 kuruşluk miktarın ise işçilik olarak köylüler tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Ancak sözü edilen köyler için herhangi bir mescidin yapılıp yapılmadığına ilişkin herhangi bir belgeye Evkaf arşivinde şimdilik rastlanmamıştır.(43)

32. Pileri (Göçeri -Bilelye) Camisi, Girne Kazası (Resim 31)

1899 yılı itibarıyla Pileri ("Bilelye") köyünde herhangi bir cami ile okul yoktu. Bu nedenle köylüler

Resim 31: Bilelye (Pileri - Göçeri) köyünün yeni camisi, Girne Kazası (Tuncer Başışkan Fotoğraf Arşivi, 4.6.2009)

aynı yıl içinde köylerine cami ile okul inşa etmeye başlamışlardır. Ancak altı aydan sonra kiremit, mertek, kalas ve ustayı ödeyecek paraları kalmadığından, Girne Komiserliği'nin kendilerine mali katkı sağlamasını talep etmişlerdir. 18.Eylül.1899 tarihi itibarıyla caminin duvar inşaatına £30 harcamış olmalarına karşın, geriye kalan işlerin de yapılabilmesi için £30'ya daha ihtiyaçları vardı. Bu yardımı alabilmeleri halinde caminin mermer, ahşap, boya, alçı sıva ve diğer detay işler tamamlanmış olacaktır. (44) 28.12.1899 tarihinde Evkaf Murahhaslığına bir yazı gönderen Girne Komiserliği, Evkaf'ın cami inşaatına mali katkı sağlaması halinde, kendilerinin de mühandisleri aracılığıyla cami ile okul inşaatına yardımcı olacaklarını belirtmiştir. Yapılan keşif metrajında maliyetin 7598 kuruş (£ 42.4.2 kuruş) olduğu belirlenmiştir. İhtiyaç listesinde şu malzemeler öngörülmüştür: 40 çatı kirişi, kapı ve pencereler için 37 kalas, kemerli kapı için 30 kalas, kapı ve pencereler için 30 kiriş, 700 adet mermer, 700 okka kireç, 1400 okka alçı, 302 deve yükü kum, 3000 kiremit, 44 adet vida, 6 okka çivi vs vs.

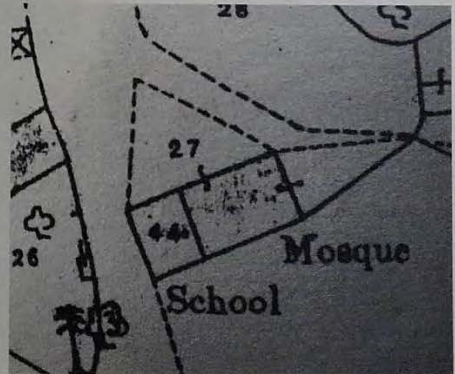
1905 yılına gelindiğinde cami hala daha aynı şekilde durmaktaydı. Bu nedenle 30.11.1905 tarihinde Evkaf İdaresi'ne başvuruda bulunan köy muhtarı ile köy komitesi, inşa etmekte oldukları camiyi tamamlamadıklarını, ancak ihtiyaç duyulan kerestelerin Evkaf tarafından karşılanması halinde, ustaların ücretleri ile aldıkları malzemelerin parasını ödeyecekleri sözü vermişlerdir. 60 adet merteğin sağlanması için 12.2.1906 tarihinde faaliyete geçilmiş olmasına karşın, sonucun ne olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi Evkaf arşivinde saptanabilmiş değildir. Yine de bu konuyla ilgili olarak İngiliz yöneticilerin de devreye girdikleri düşünülürse, başlatılan inşaatın aynı yıl içinde tamamlanması olası görülmektedir.

Cami hakkında daha başka herhangi bir belge saptanamadığından konuya ilişkin bilgilerimiz köylülerin ifadelerine dayanmaktadır. Köyün yaklaşık ortasında bulunan eski cami çevreden toplanan moloz taşlarla inşa edilmişti. İnşa edildiği arazi engabeli olduğundan yol seviyesindeki kat cami olarak, yol seviyesinin altında kalan diğer kat ise okul olarak kullanılmaktaydı. Kiremit

üst örtülü olan caminin damı, harimdeki bir kemerle desteklenmekteydi. 1963 yılında harap durumda olduğundan köye yeni bir cami yapılması gerekmektedir. Nitekim köyün güneydoğusunda bulunan şimdiki minareli caminin Hüseyin Güzoğlu'nun bağışladığı araziye 1972 yılından önce inşa edildiği kaydedilmektedir. (45) Bu arada köyün eski camisi tamamen yıkılmıştır.

33. Angastina (Aslanköy) Camisi, Mağusa Kazası

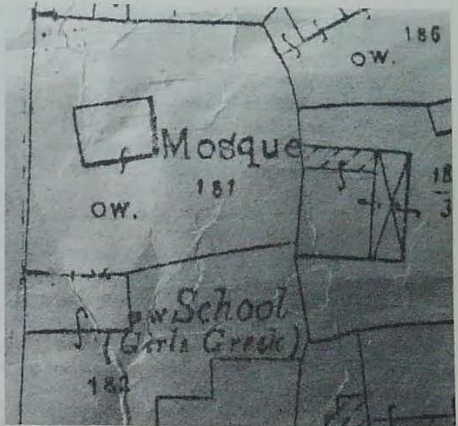
17.Şubat.1904 tarihi itibarıyla Angastina köyünde harap durumda eski bir cami vardı. O sırada cami vakfı mütevellisi Ahmet İbrahim idi. Damı ile kuzey duvarın çöken caminin tamir edilebilmesi için köylüler nakit olarak £ 5.6.0 vermesi ve 45 işçiyi inşaatta görevlendirmeyi taahhüt ederler. Talep ettikleri kerestelerin Orman Dairesi'nden hibe olarak sağlanması halinde, eski keresteleri £4 karşılığında satın bu miktarı da cami inşaatında kullanacaklardı. Evkaf İdaresinin köylülere £ 5 ile £ 8 arasında bir yardımda bulunması halinde, caminin yeniden inşa edilmesi mümkün olabilecekti. Böylece 17.5.1908 tarihinde Evkaf İdaresi cami inşaatına £ 5 yardımda bulunmayı kabul etmiştir. Çalışmaların köylülerden Osman Ağa'nın sorumluluğunda yapıldığı Evkaf arşiv belgelerinde kayıtlıdır. (46) Sözü edilen bu cami şu anda köyde mevcut değildir.

Resim 32: Ayios Evstathion (Ayistad – Zeybekköy) camisinin tapu haritasındaki yeri. Karpaz Bölgesi

34. Ayios Evstathion (Ay İstad - Zeybekköy) Camisi, Karpaz Bölgesi (Resim 32)

1914 yılına ait köy içi tapu haritasında, yan yana inşa edilmiş durumda olan cami ile okul, köyün güney girişindeki Patriki ile Ayios Theodoros köy yolunun kesiştiği noktada bulunmaktadır. Daha büyük olan kuzeydoğudaki yapı cami olarak, daha küçük olan güneydoğusundaki bina ise okul olarak kullanılmaktaydı. Caminin kuzeydoğusundaki dar kısmında bir kapı, kuzeybatısındaki geniş kısmında ise ikinci bir kapı bulunmaktadır. (Resim 32) Bu caminin kesin inşaat tarihi şimdilik bilinmemektedir. Ancak 1886-1888 yılları arasında tamir edilmesiyle ilgili bilgiler Evkaf arşiv belgelerinde yer almaktadır. (47) 21.12.1886 tarihinde Mağusa Komiserliği'ne bir yazı gönderen köy komisyonu (Çolak Mehmet ile Mustafa Hasan), köylere cami yapmaya başladıklarını, bu amaçla yaklaşık 3000 Kıbrıs kuruşu harcadıklarını, ancak başlatılan inşaatın tamamlanabilmesi için Evkaf İdaresi'nin 1200 Kıbrıs kuruşu yardım yapması talebinde bulunmuşlardır. Ancak yazışmalardan, köylülerin yeni bir cami inşa etmek yerine, mevcut olan eski köy camisini tamir etmeye başladıkları anlaşılmaktadır. Köylülerin yaptıkları işler 21.Şubat.1887 - 17.Ekim. 1887 tarihleri arasında Karpaz müdürü tarafından denetlenmiştir. Denetimlerde köylülerin cami tamirati için belirttikleri miktarı harcadıkları, hatta caminin kapılarını bile yaptırdıkları belirlenirken, kendilerine 1200 Kıbrıs kuruşu (£ 6.13.3) yardımda bulunulması halinde, geriye kalan işlerin de tamamlanacağı belirlenmiştir. Geriye kalan işler arasında,

Resim 34: Ayios Sergios (Yeniboğaziçi) köy camisinin tapu haritasındaki yeri, Mağusa Kazası.

caminin boyanması, yerlere mermer döşenmesi, kemerli bir minber inşa edilmesi ve hoca için bir kürsü yapılması yer almaktadır. Evkaf İdaresi'nin bu miktarı onaylaması üzerine başlatılan işler 25.8.1888 tarihinden hemen önce tamamlanmış ve Evkaf İdaresi'nin yardımı Karpaz müdürü aracılığıyla cami vakfı mütevellisine ödenmiştir.

1973 yılı itibarıyla köyde herhangi bir cami yoktu. Bu nedenle köyü ziyaret eden Rauf R. Denктаş ile ekibi tarafından, 1974 yılında köyde yeni bir cami yapılmasına karar verildi. Bu caminin de yaklaşık 4.000 veya 5.000 Kıbrıs Lirasına mal olacağı belirlendi. (48) Ancak 1974'deki askeri harekât nedeniyle köyde cami yapılmadığı gibi, günümüze kadar da köyde herhangi bir cami yapılmadığı kaydedilmiştir.

Resim 33: Ayios Sergios (Yeniboğaziçi) köy camisi tamamen yıkılmadan önce fotoğrafta görülen Rumlara ait eski kız okulunun sol tarafındaki boş arazide yer almaktaydı. (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 1.6.2009)

35. Aysergi (Yeniboğaziçi) Camisi, Mağusa kazası. (Resim 33 - 34)

Şu anda köyde herhangi bir cami bulunmama-
makla birlikte, 1895 yılında köye bir cami yapıldığı
Evkaf arşiv belgelerinde kayıtlıdır.Cami, 1911 yılına
ait köy içi tapu haritasında köyün kuzeybatısında yer
almaktadır. Tek mekândan oluşan enine dikdörtgen
planlı bir yapıdır.

1895 yılı itibarıyla köyde azınlık durumunda
olan Müslüman köylüler, köylerine bir cami yapmak
için faaliyete geçmelerinin yanı sıra, Vakıflar İdare-
si'nden de £10 yardım sağlamaları mümkün olmuştur.
Bu arada bölgede taş ocağı çalıştırılması veya kazı ya-
pılması yasak olduğundan, Salamis harabelerindeki atıl
durumdaki bezemesiz taşların cami yapımında kullan-
ılması için Mağusa Komiserliği'ne de başvuruda bul-
unmuşlardır. Talep edilen taş miktarı ise 60 yük idi.
Köylüler başlattıkları cami inşaatını tamamlama arz-
sundaydılar. Camiyi denetleyen Mesarga müdürünün
yapmış olduğu keşif metrajında başlatılan inşaatın ta-
mamlanması için £ 20 - 25 gerektiği ilgili makamlara
bildirilmiştir. Köylüler ise, Evkaf İdaresi'nin kendilerine
£10 yardımda bulunması halinde, çalışmalara yeniden
başlayacakları taahhüdünde bulunmuşlardır. Şimdilik
Evkaf arşivinde başka herhangi bir belge saptanamadı-
ğından ne tür bir gelişme kaydedildiği bilinmemekte-
dir.(49)

36. Korovia (Kuruova) Camisi ve Okulu, Karpaz Böl-
gesi

1899 yılından önce Karpaz bölgesindeki Koro-
via köyünde küçük bir cami bulunmaktaydı. Ancak bu
cami virane durumda olmasının yanı sıra, küçük olması
nedeniyle cemaate yeterli gelmiyordu. Bu nedenle tamir
edilip genişletilmesi gerekiyordu. İngiliz Komiserliği ile
köylülerin ortaklaşa yaptıkları keşif metrajında £40'ya
ihtiyaç olduğu, bu miktarın usta, demir ve mertek sağ-
lanmasında kullanılacağı, köylüler ise inşaata emek,
kireç ve taş katkısı sağlayacakları sözü vermişlerdi. Bu
konu, Mağusa Komiserliği'nin 26.8.1899 tarihli yazı-
sıyla İngiliz Evkaf Delegelerini bildirilmiştir. Ancak
1899 yılı itibarıyla Evkaf'ın yeterli bütçesi olmadığından

Resim 35: Lefkonuk cami ve okulunun tapu haritasındaki yeri, Mağusa Kazası.

mali katkının ancak bir sonraki yılda yapılabileceği
Evkaf İdaresi'nin 5.9.1899 tarihli yazısıyla Mağusa Ko-
miserliğine bildirilmiştir. Yine de camide ibadet edilebil-
mesinin sağlanması amacıyla akıtan damın geçici olarak
tamir edilmesine 6.12.1899 tarihinde £10 mali yardımda
bulunulmuştur.(50)

1901 yılı itibarıyla köyde herhangi bir okul bu-
lunmadığından çocuklar camide okuyorlardı. Bu nedenle
köylüler, köylerine bir okul yapmaya karar verirler. Oku-
lun inşa edilmesi için yaklaşık olarak £14 gerekmek-
teydi. Taşların sağlanması ile işçilik köylülere ait
olacaktı. Evkaf İdaresi'nin kendilerine £14 yardımda bul-
unması halinde bu miktarın harcanacağı yerler de şu şe-
kilde belirtilmiştir: Usta £5, iki kemerin maliyeti £3,
mermerler £2, 1 kapı ile 6 pencerenin maliyeti £3 ve sıva
£1.(51) Evkaf arşivinde şimdilik başka bir belge saptan-
madığından köyde bulunan şimdiki okulun inşa edilmiş
tarihi bilinmemektedir.

37. Lefkonuk Cami ve Okulu, Mağusa Kazası
(Resim 35)

Şu anda tamamen yok olan cami ile okul binası
köyün merkezindeki şimdiki Atatürk meydanında bulun-
maktaydı. Önceleri köyün eski camisi ile okulunun
köyün ortasından geçen Sejjas deresinin kenarında bu-
lunduğu 1910 veya 1920'li yıllara ait olduğuna inanılan

köy içi tapu haritasında yer almaktadır. Enine dikdörtgen planlı caminin kuzeybatısında son cemaat yeri görevi gören bir veranda ve bu verandayla ulaşımı sağlayan basamaklar görülmektedir. Bu şekli itibarıyla Girne Ağa Cafer Paşa ile Piskobu camilerinin bir benzeri olduğu izlenimi edinilmektedir. Caminin kuzeydoğu bitişiğinde boyuna dikdörtgen planlı küçük bir okul binası da yer almaktadır. Okul odasına güneydoğudan girilmekte olup önünde bir veranda bulunmaktadır.

1895 yılına ait bir yazıda, eski caminin tamir edildiği bilgisi yer almaktadır.(52) 16.7.1896 tarihi itibarıyla caminin yapımı devam etmekteydi. Lefkoşa Evkaf Müdürü'nün inşaat denetimi sırasında caminin iki keminin yapıldığı ve köylülerin bu amaçla £20 işçilik katkısında buldukları belirlenmiştir. Bu arada caminin yanından geçen dere üzerine devlet tarafından bir köprü inşa edilmesi için bir de keşif metraji çıkartılmıştır.(53)

28.7.1896 tarihi itibarıyla köylüler camilerinin yapımına başlamışlar, ancak paraları yetmediğinden yardım için Evkaf İdaresi'ne başvuruda bulunmuşlardır. İnşaat ustası Sophokli'nin yapmış olduğu keşif metrajında caminin yeniden inşa edilebilmesi için £ 80'ya ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Ancak köylüler inşaata (veya tamirata) sadece £ 20 emek katkısında bulduklarından, Evkaf'ın da çalışmalara sadece £ 20 yardım yapabileceği köylülerin bilgisine getirilmiştir.(54)

Lefkonuk köyünün Rum muhtarı başta olmak üzere 2.1.1897 tarihinde Evkaf İdaresi'ne bir yazı yazıp imzalayan köy sakinleri, camilerinin tamir edilmesi için 1910 kuruşa ihtiyaç olduğunu bildirmişlerdir. Bu yazının altını tasdik eden Lefkonuk'un Rum muhtarı Andonis Baraskevi, dilekçenin altındaki imzaların köylülere ait olduğunu, köyün Müslüman nüfusunun fakir olması nedeniyle köye Evkaf İdaresi'nin mali katkılarıyla yeni bir cami yapılmasının veya mevcut caminin tamir edilmesinin iyi olacağını belirtmiştir. Ancak bu yazının arşivlendiği dosya kapağındaki bir notta, Evkaf İdaresi'nin o sıralarda böyle bir tamirat yapamayacağı kaydı yer almaktadır.(55)

2.9.1899 ile 16.10.1899 tarihleri itibarıyla cami restore edilmiş (veya yeniden inşa edilmiş) durumda idi.

Bu amaçla 3134 Kıbrıs kuruşu (£ 12.8.2) harcanmıştı. O sırada cami vakfının 160 kuruşluk bir geliri vardı. Caminin etrafında bir de eski mezarlık alanı vardı. Cami ile mezarlığın yanındaki yola bakan araziye ise 8 dükkân inşa edilmesi köylüler tarafından talep edilmiştir. Bunlardan bir tanesinin ise, camiye mali katkı sağlayabilmek amacıyla, kahvehane olarak kullanılması öngörülmekteydi. Köylüler 10.11.1899 tarihinde inşaatı başlatılmak için Evkaf İdaresi'nden £ 20 yardım talebinde bulunmuşlardır.(56)

9.Mart.1908 tarihi itibarıyla cami ile yanındaki mezarlık alanının etrafı bir duvarla çevriliydi. Ancak caminin yanından geçen dere suyunun, caminin yanına inşa edilecek bir su deposuna aktırılması ve bu amaçla duvarın 5-8 ayaklık bir kısmının yıkılmasına gereksinim duyulduğu köydeki 3 Rum ile 1 Müslüman tarafından Evkaf İdaresine bildirilmiştir. Bu durumu öğrenen cami yetkilileri konuyu protesto etmiş olmalarına karşın, söz konusu duvar 11.5.1908 tarihinin gecesi Rum köylüler tarafından yıktırılmıştır. Bu konunun cami yetkilisi ile Evkaf tarafından poliseşikâyet edildiğine ilişkin belgeler Evkaf arşivinde bulunmaktadır.(57)

1929 -1938 yılları arasındaki cami, okul ve bunların etrafındaki çevre duvarıyla ilgili gelişmeleri yansıtan belgeler Evkaf arşivinde yer almaktadır (58) 1929 yılı itibarıyla köyün Rum ile Türk muhtarlarının Evkaf İdaresi'nden talepleri, eski cami ile eski okulu çevreleyen duvarın kuzeydoğu köşesinin tamir edilmesiydi. O sıralarda bu kısımdaki köşe duvarı trafikin akışını engellediğinden yıkılıp yuvarlak bir şekilde yeniden inşa edilmesi ve buraya bir ana yol yapılması öngörülmekteydi. Evkaf İdaresi'nin düşüncesi ise cami avlusunun yola bakan kuzeydoğusuna Evkaf İdaresi tarafından bazı dükkânların yapılmasıydı. Bu amaçla cami vakfı mütevelliisi de olan Mağusa Evkaf sorumlusu Ali Rıza Efendiye, Bılal Ağa Vakfı'ndan £215 borçlanma ve sağlanan borcun Lefkonuk cami Vakfı tarafından ödenmesi yetkisi verilmiştir. 1930 yılı itibarıyla eskimiş durumda olan okul ile caminin yıkılıp yerlerine yenilerinin yapılması da düşünülmekteydi. 1932 yılı itibarıyla trafik akışını kolaylaştırmak amacıyla eski okulun yıkılıp yenisinin daha geriye inşa edilmesi gündeme gelmiştir. Nitekim 1936 yılında köye yeni bir okul ile caminin yapıldığı

Resim 36: Tamamen yıkılan Mitsada (Pınarbaşı) köyünün cami ile okulunun yeri, Mağusa Kazası Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 27.6.2010

köylülerin ifadelerinden öğrenilmektedir. Ancak yeni yapılan okul ile caminin etrafı bir duvarla çevrili olmadığından, 1938 yılı itibarıyla etraflarının bir duvarla çevrelenmesi ve yanlarından bir yol geçirilmesi köylüler tarafından talep edilmiştir.

Cami ile okulun son durumuna ilişkin bilgiler köylülerin ifadelerine dayanmaktadır.(59) Köyün en eski cami ile okulu olan dere kenarındaki yapılar eskidiklerinden, 1936 yılında yıkılmışlar ve aynı yıl içinde biraz gerilerine, aynı çatı altında bulunan ve iki odadan oluşan bir cami-okul inşa edilmiştir. Caminin yanında, minare görevi gören birkaç basamaklı bir platform da bulunmaktaydı. Oda döşemeleri ahşapla kaplı idi. 1950'li yıllardaki okul öğretmeninin Minareliköylü Kemal

Deniz'in kardeşi olan Hüseyin Zihni Deniz olduğu halen anımsanmaktadır. Buradaki okul ile cami 1974 yılından hemen sonra tamamen yıkıldıktan sonra bu alan bir meydan olarak düzenlenmiştir.

38. Mitsada (Pınarlı) Cami ve Okulu, Mağusa kazası (Resim 36)

Yan yana olan köyün eski camisi ile okulu 1974 yılından sonra tamamen yıkılmak suretiyle ortadan kaldırılmıştır. Cami ile okul hakkındaki bilgilerimiz Evkaf arşiv belgeleri ile köylülerin anlattıklarına dayanmaktadır.

Köylüler 5.12.1894 tarihinde eskiyen camilerini yıkmışlar ve £ 80-90 harcama suretiyle köyelerine yeni

bir cami yapmaya başlamışlardı. Bu cami de köy içi tapu haritasındaki 77 numaralı parselde yer almaktaydı. Ancak paraları tükendiğinden caminin damını Fransız kiremitleriyle örtemedikleri gibi, tabanına mermer de döşeyememişlerdi. Başlatılan inşaatın tamamlanması için yaklaşık olarak £15'ya ihtiyaç duyulmaktaydı. (60) Evkaf İdaresinden talep edilen miktar sağlanmış olacak ki, başlatılan inşaat 27.Nisan.1895 tarihinden hemen önce tamamlanmıştır. O sırada cami vakfı mütevellisi Kamil Efendi Hacı Nidai Efendi idi. (61)

Köylülerin ifadelerine dayanarak, tek odalı olan caminin önünde bir veranda bulunduğu, son cemaat mahalli görevi gören verandanın cephesinde üç kemer, iki kenarında ise birer kemer bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim köy içi kadastro haritasında burada yer alan binanın cephesinde bir veranda olduğu gözlemlenmektedir.

Köy içi tapu haritasındaki 76 numaralı parselde yer alan cami avlusuna 20.10.1894 tarihinden hemen önce bir okul inşa edilmeye başlanmış olmasına karşın tamamlanamadığından yarım kalmıştır. Mitsada köy temsilcisi Mehmet Nidai'nin İslam eğitiminden sorumlu olan kuruma gönderdiği 26.Mart.1904 tarihli yazıda, başlatılan inşaatın yarım kaldığı, pencere ile kapı duvarlarının inşa edilmediği, sıvaların yapılmadığı, yerlere mermer döşenmediği ve bunların tamamlanabilmesi için kendilerine yaklaşık olarak £ 5 yardımda bulunulmasını talep etmiştir. Ancak bu dilekçeye olumsuz yanıt alınmış olmasına karşın benzeri bir yazı 31.1.1907 tarihinde Evkaf İdaresi'ne de gönderilmiştir. Bu yazı üzerine yarım kalan okul inşaatı aynı yıl içinde tamamlanmıştır. (62)

Bir zamanlar caminin bulunduğu 77 numaralı parsel ile okulun bulunduğu 76 numaralı parselde gerçekleştirildiğim yüzey araştırmasında, arazide bol miktarda köyün batı girişindeki Karga Tuzu Tepesi'nden (Çangaro Vouno tepesinden) düzgün kesilmiş parlak kristalli taşlara rastlanırken, caminin etrafının da aynı taşlardan yapılmış bir duvarla çevrili olduğu belirlenmiştir. Yine cami ile okulun bulunduğu alanda oluk kiremit ile kırmızı renkli Fransız (Marsilya) kiremit kırıklarına rastlanmıştır. Ancak ne acıdır ki, gerek cami, gerekse okul binası 1974 yılından sonra tamamen ortadan kaldı-

rılmıştır. 2011 yılı itibariyle yerlerinde herhangi bir inşaatın bulunmadığı belirlenmiştir.

39. Pervolia (Bahçeler) Camisi, Larnaka kazası.

1887 yılından önce Larnaka kazasına bağlı Pervolia (Bahçeler) köyünün bir camisi vardı. Ancak 1887 yılına gelindiğinde tamamen harap durumdaydı. Burada yaşayan bir avuç Müslüman parasız ve isteksiz olduklarından camiyi restore edecek durumları yoktu. Hatta caminin dokuz yıllık gelir vergisi tutarı olan £ 6.4.2 kuruşun kimden tahsil edileceği dahi bilinmiyordu. (63)

40. Alaca (Kahilidji) Mescit, Limasol

Limasol "Konuldji" (Katoliki) mahallerinde bulunan Alaca Mescit'in 21.5.1888 tarihi itibarıyla ivedi olarak tamir edilmesi gerekmekteydi. Bu nedenle Limasol Evkaf sorumlusu Hacı Hafız Raşid Efendi'nin 19.5.1888 tarihinde Rum ustalara yaptırdığı keşif metrajında, tamiratlar için 1033 kuruşun (£ 7.16. 4 ½ kuruş) yeterli olacağı belirlenmiştir. Mescidin şekli hakkındaki bilgilerimiz keşif metrajındaki ihtiyaç listesinden öğrenilmektedir. Tamirat sırasında şu malzemelerin kullanılması öngörülmüştür: Damın tamir edilmesi için 100 yük toprak ve 8 torba saman, 3 kalas (kiriş),100 okka alçı, 600 hasır, dam için 20 uzun tahta, 50 yük kum, parmaklıklar, kepenkler ve tahta, 2 adet yeni kapı ve mermer. Bu ihtiyaç listesine dayanılarak düz olan damın toprak-saman karışımı bir çamurla kapatılacağı, kapı ile pencerelerin yenileneceği, pencerelerin dışına ahşap parmaklık konacağı ve cami tabanına mermer döşeneceği anlaşılmaktadır. Mescit için oluşturulan vakfın geçmiş dönemlerdeki mal varlığı arasında 1128 kuruş, 8 zeytin ağacı, 5 Harup ağacı ve 7 dönümlük arazi bulunmasına karşın kötü idare yüzünden bu mallardan sağlanan gelirin sadece çalşanların maaşlarına yeterli olduğu, mescit vakfının 12.9.1888 tarihi itibarıyla sadece 11 ½ zeytin ağacı ile 7 ½ dönüm arazisi bulunduğu, bu nedenle tamiratın Evkaf İdaresi tarafından yapılması gerektiği ve mevcut mütevellinin görevini laikiyle yapmamış olması nedeniyle yerine Limasol Evkaf sorumlusu Hafız Rasid Efendi'nin görevlendirilmesine karar verilmiştir. Ancak Hafız Raşid Efendi, bu görevin, aynı mahallede ikamet eden Hacı Yusuf Çavuş'a verilmesini önermiştir. Fakat bu gö-

ve yine Hafız Raşid Efendi atanırken, yardımcılığında da Hacı Yusuf Çavuş getirilmiştir. Sonuç olarak Loizo adlı bir Rum ustanın başlattığı tamirat 18.12.1888 tarihinde tamamlanmış ve bu amaçla toplam £ 7.15.- harcanmıştır.(64)

41. Pahna Camisi ve Cami alanı, Limasol Kazası

1893 yılına kadar Pahna köyünde herhangi bir cami yoktu. Ancak o yılda, köyün Müslüman ahalisi anlaşarak köydeki cami arazisine bir cami yapmaya başladılar. Ancak caminin duvarları 4 ayak yükseltildikten sonra başlatılan inşaat yarım kalır. 2.8.1909 tarihine gelindiğinde, başlatılan inşaat aynı şekilde tamamlanmamış durumdaydı. Caminin inşa edilmekte olduğu alana Hambi Lambriano adında bir Rum'un ev inşa etme teşebbüsünde bulunduğu ve bu teşebbüsün de köyün muhtarı tarafından engellendiği Evkaf arşiv belgelerinde kayıtlıdır.(65)

42. Trakhoni Cami ve Okulu, Limasol kazası

Limasol Kazasına bağlı Trakhoni köyündeki cami ile okul hakkındaki bilgilerimiz, köy muhtarı, muhtar azaları ve köy komitesi üyelerinin Evkaf İdaresi'ne gönderdikleri 19.11.1915 tarihli bir yazıya dayanmaktadır. Bu yazıya göre köylüler, 5 veya 6 yıl önce, cami ile okul olarak kullanılmak üzere tek odalı bir binayı çeşitli zorluklarla inşa etmişlerdi. Ancak 1915 yılının kış mevsimi gelmeden binanın tamir edilmemesi halinde yıkılacağı kaydedilmiştir. Köylüler fakir olduklarından tamirata mali katkı sağlayamayacak durumda olmalarının yanı sıra, binanın yıkılması halinde onu yeniden inşa edebilecek durumda da değillerdi. Bu nedenle yaklaşık £10 tutacak olan bu tamiratın Evkaf İdaresi tarafından gerçekleştirilmesi talep edilmiştir. (66)

Konuyla ilgili olarak 31.12.1915 tarihinde Evkaf İdaresine bir yazı gönderen Eğitim Dairesi, okul ile cami olarak kullanılan odaya ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Bu oda birkaç yıl önce, yani 1909 yılında, Eğitim Dairesi'nin verdiği £15 yardımla köylüler tarafından inşa edilmişti. Önceleri dama Limasol kiremitleri konmuş olmasına karşın daha sonra bu kiremitler yerlerinden kaldırıldığından, dam 1914 yılından beri akıtmaya

başlamış ve bu nedenle duvarlar da tehlikeli bir duruma gelmişti. Bu nedenle damın Limasol kiremitleriyle örtülmesi halinde sorunun aşılacağı görüşü ortaya konmuştur.(67)

2009 yılı itibarıyla yerinde yaptığımız incelemler sırasında burada cami ile okula ait herhangi bir kalıntının bulunmadığı, yerine de başka herhangi bir inşaat yapılmadığı belirlenmiştir.(68)

43. Mamundali (Mamoundali) Camisi, Baf kazası.

Mamundalili muhtarı Hüseyin Yusuf Djarjos köye bir cami yapabilmek için bir yıllık sürede (1897-1898) tüm parasını (yaklaşık £ 15) cami inşaatına harcamıştı. Başlattığı çalışmaları tamamlayabilmek için £15 daha gerekmektedir. Bu nedenle kendisine £5 veya £6 yardım yapılmasını 16.12.1898 tarihinde Evkaf İdaresinden talep etmiştir. Camiyi tamamladıktan sonra kendisine £6 yardım verilmesi 4.Ocak.1899 tarihinde Evkaf İdaresi tarafından uygun görülmüştür. Başlattığı inşaat 22.Şubat.1901 tarihinde tamamlanmıştır.(69) O sırada caminin damı, cami içindeki iki kemerle taşınmaktaydı.

Mamundali ile Asproya (Asproyia) eski muhtarları ile 50 kişinin imzasını taşıyan ve Evkaf İdaresine gönderilen 12.12.1909 tarihli yazıdan, cami içindeki damı taşıyan iki kemerin çatladığı, bu nedenle de caminin tehlikeli bir duruma geldiği öğrenilmektedir. Bazı yapıcı ustalarının camiyi incelemeleri sonucu, caminin tamir edilebilmesi için £30'ya ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Tamirat sırasında yapılacak işler şu şekilde ortaya konmuştur: Kemerlerin yeniden inşa edilmesi için damın kaldırılması, damın yeniden kiremitlenmesi, duvarların alçıyla sıvanması ve yerlerin mermerle döşenmesi. Köylüler fakir olduklarından bu parayı ödeyemeyeceklerinden, Evkaf İdaresi'nin kendilerine £20 yardımda bulunması halinde geriye kalan miktarı inşaatta çalışmak suretiyle karşılayacakları taahhüdünde bulunmuşlardır. Caminin erken bir zamanda tamir edilmemesi halinde yıkılacağı, böylesi bir durumda ise, köylülerin fakir olması nedeniyle yeni bir cami yapamayacakları da Evkaf İdaresine bildirilmiştir. Ancak Evkaf İdaresinin Ocak 1910 tarihi itibarıyla yeterli bütçesi olmadığından o yıl için camiye herhangi bir katkı sağlayamayacağı bildirilmiştir.

Resim 37: Ömerge Hamamı, Lefkoşa. (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 1.5.2007)

Resim 38: İrmak Hamamı, Adana (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 2008)

Vakıflar İdaresinden talep edilen yardımın 2.11.1912 tarihine kadar sağlanmadığı Evkaf arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.(70)

44. Yeroshibu (Yeroskipos) ile Koloni Camileri, Baf Kazası

1923 yılı itibarıyla Yeroshibo ile Koloni köyle-

rinde herhangi bir cami olmadığından köylüler Cuma namazlarını kılmak için Kasabaya gitmek zorundaydılar. Bu nedenle Yeroshibo köylüleri, köylerine bir cami yapılmasını sağlamak amacıyla 12.11.1923 tarihinde İngiliz Yüksek Komiserliği'ne yazılı başvuruda bulunmuşlardır.(71) Talepleri ise köylerine bir cami ile okul yapılmasının sağlanmasıydı. Evkaf İdaresi'nin İngiliz Baş Sekreterine gönderdiği 7.1.1924 tarihli yazıda,

köylülerin cami inşaatına ne şekilde bir katkı sağlayacaklarını ortaya koymaları halinde bu konunun tezekkür edilebileceği belirtilmektedir.(72) Bunun dışında Evkaf arşivinde herhangi bir belge saptanamadığından Yeroshibu köyüne cami yapıp yapılmadığı şimdilik bilinmemektedir.

45. Lefkoşa Değirmen Tabya Mezarlığı

Çok eskiden Baf kapısı yanındaki "Değirmen", "Mezarlık" ve "Tripoli" adlarıyla bilinen Tabya'da bir Osmanlı mezarlığının bulunduğu kayıtlara girmiş olmasına karşın 1905 yılı itibarıyla tabya

Resim 39-40: Flasu camisi ile okulu, Lefkoşa Kazası, (Anonim)

Resim 41: Flasu camisi ve okulu, Lefkoşa Kazası, (Anonim)

üzerinde görünürde herhangi bir mezar bulunmamaktaydı. Bu nedenle burasının sportif amaçlarla kullanılması yönüne gidilmiş olmakla birlikte, böylesi bir alanın başka amaçlarla kullanılmasının mümkün olmadığı Kıbrıs müftüsü Ali Rifki'nin 2. Ocak.1905 tarihli yazıyla Evkaf İdaresine bildirilmiştir.(73)

46. Ömerge Hamamı (Resim 37 - 38)

Lefkoşa Ömerge Hamamı'nın soyunmalık odasının üstünü örten kubbenin merkezinde yuvarlak bir aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Bu şekli itibarıyla, M.S XV'dan başlayarak XVII'inci yüzyıla kadar tarihlenen Adana'daki Çarşı Hamamı(74), Mestan Hamamı (75) ve İrmak Hamamının (Yalı Hamamı – Paşa Hamamı)(76) bir benzeri olduğu gözlemlenmektedir.(77)

47. Yukarı Flasu Cami ve Okulu, Lefkoşa Kazası (Resim 39-41)

Cami 1904 yılından önce köyün yaklaşık bir mil dışındaydı. Linu ile Flasu köylülerinin ortak kullanımında olması nedeniyle iki köyün arasına yapılmıştı. 1904 yılına gelindiğinde harabe durumundaydı. Flasuluların köy içinde bir arazi sağlamaları halinde köye yeni bir cami yapılabileceği düşünülmüştür. 1905 yılında cami vakfının nakit olarak 6882 Kıbrıs kuruşu ve 15-20 litre zeytinyağı bulunduğundan,

Evkaf İdaresi'nin inşaata mali katkı sağlaması gerekmektedir. Köylüler 23.1.1906 tarihi itibarıyla cami yapımına 1817 kuruş yardımında bulunmayı kabul etmişlerdi. Evkaf İdaresi'nin yaptığı hesaplama sonucu, 30X20 ayak ebadında iki kemerli ve verandası beş kemerli (cephede beş, iki yanlarda birer) bir yapının yaklaşık £55'ya mal olacağı ortaya çıkmıştır. Köylülerin £10 nakit para, emek ve taşları nakletme yardımında bulunmaları halinde, merteklerin Orman Dairesi'nden sağlanacağı, geriye kalan miktarın ise Evkaf tarafından karşılanacağı görüşüne varılmıştır. Ayrıca yapılacak olan cami, okul olarak da kullanılabilirdi. Nihayet Linou ile Flasu köylülerinin ortak kullanımında olacak bir caminin £50'ya mal olacağı 25.4.1907 tarihinde belirlenmiş, böylece başlatılan inşaat 31.3.1908 tarihinde tamamlanmıştır.(78)

İnşa edilen binanın cephesi 3 kemerli olan sağ (batı) kısmı cami olarak, soldaki (doğudaki) iki kemerli olan kısmı ise okul olarak kullanılmıştır. Ancak okulun veranda kemerinin yan tarafındaki kitabe "Flasu ilk Mektebi 1933" kaydı bulunduğundan, binanın 1933 yılında yeni bir onarım geçirdiği izlenimi edinilmektedir. 1964 yılına ait cami fotoğraflarına dayanarak, geniş bir yapı olduğu, çatının cami harimindeki kemerlerle destek-

Resim 42: Yorgoz'daki "Cami Kahvehanesi", Girne Kazası (Tuncer Başgökan Fotoğraf Arşivi, 12.10.2010)

Resim 43: Yorgoz'daki "Cami Kahvehanesi"nin yazıtları, Girne Kazası

lendiği, caminin yanlarında yardımcı odaların bulunduğu ve mihrabın üçgen alınlığının Çatoz ile Ayios Theodoros camilerinin mihraplarına benzediği anlaşılmaktadır. (79) 1964 yılında harabe durumda olmasına karşın, 2004 yılı itibarıyla camiden geriye herhangi bir izin kalmadığı belirlenmiştir.

48. Belîğ Paşa'nın Yorgoz Köyüne Yaptırdığı Külliye ve "Cami Kahvehanesi" (Resim 42 - 43)

Çok eski bir yerleşim birimi olan Yorgoz (Tepebaşı) Lüzinyan döneminde soylu ailelerin bir yerleşim birimiydi. Osmanlıların adayı ele geçirdikleri 1571 yılından sonra Latinlere ait araziler el değiştirecek Osmanlılara geçmiştir. Bazı zengin Türkler ile Rumlar yazlıklarını buraya yapmışlardır. Köyün en eski sakinlerinden biri de uzun yıllar İstanbul ile Mısır'da devlet hizmetinde bulunan ve emekliye ayrıldığı 1907 yılında Kıbrıs'a geri dönüş yapan Kıbrıslı Ahmet Belîğ Pa-

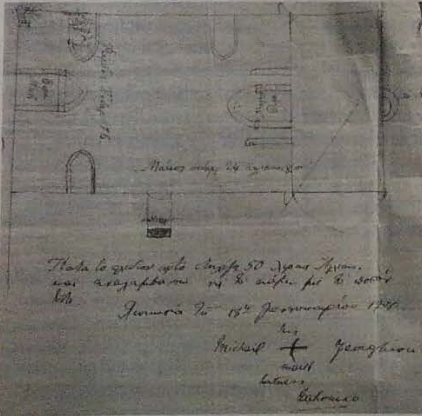
şa'dır. (1851 - 1924) Adayı gezdikten sonra en çok Yorgoz'u beğendiğinden oraya yazlık bir konak yaptırmıştır. Ayrıca köye okul, öğretmen evi ve mescit inşa etmiş ve bunlara gerekli bütçeyi sağlamak amacıyla, bir kahvehane (Resim 42), bir misafir odası ve ayrıca deveçilerin konaklamaları için bir de han yaptırarak camiye vakfetmiştir.

Anlatıldığına göre Belîğ Paşa, XIV. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarında, Yorgoz köyü ile çevredeki Myrtou (Çamlıbel), Kormacit (Koruçam), Ay. İrini (Akdeniz), Sadrazamköy ve Kayalar (Orga) köylerinin haruplarını (haruplarını) toplayıp (satın alıp), Kormacit'deki Karnos mevkiinde bulunan harup ambarrından yurtdışına ihraç edermiş. Toplanan haruplar develerle deniz kenarına taşınmış. Yurtdışından gelen gemiler ise Yahudilere aitmiş. Anlatıldığına göre 1908 yılının bir gecesi, Belîğ Paşa ile yaveri, harupları almaya gelen Yahudi gemicilerle yiyip içtikten sonra Yorgoz'a dönerken, deveçilerin yol kenarında konakladıklarını görmüş. Yaverine deveçilerin geceleyin oraya niye konakladıklarını sordurduğunda, konaklayacakları herhangi bir yerin bulunmadığını öğrenmiş. Bunun üzerine Yorgoz'da bir han yaptırmaya karar vermiş. Böylece köye aynı yıl bir han, bir misafirhane ve bir kahvehaneden oluşan bir külliye yaptırmış. Amaç bir yandan deveçilere konaklama olanağı sağlamak, bir yandan da 1908 yılında yaptırdığı Yorgoz Camisi'ne gelir temin etmektir. Cami kahvehanesinin kuzeybatı duvarında halen eski Türkçe bazı yazılar ile 1908 tarihi kayıtlıdır. (Resim 43) Anlatıldığına göre, o sıralarda köydeki Rumlar da kendilerine bir kahvehane yaptırmasını Belîğ Paşa'dan talep etmişler. Belîğ Paşa da onlara: "Eğer adımı kahvehaneye verirsiniz size de bir kahvehane yaptırırım" demiş.

Belîğ Paşa'nın yaptırmış olduğu han ile misafirhane tamamen yıkılmış olmasına karşın, köy camisine gelir sağlamak amacıyla inşa edilen ve "Cami Kahvehanesi" olarak da bilinen kahvehane halen ayakta durmaktadır. Kahvehanenin bahçesinde, hana gelen hayvanlar için uzun bir yalak yer alırken, yalakların kenarlarında hayvanların bağlandığı demir halkaların bulunduğu da görülmektedir. Bu tarihi kahvehanenin 2005 yılında kiralanması sonrasında dış duvarları 2010 yılı itibarıyla çimento harç ile sıvanırken, iç odaları da değiştirildiğinden

Resim 44: 1920 yılına ait bir belgede Miskinler Çiftliği'ndeki kilisenin hemen yanı başında bir mescidin bulunduğu kayıttır. Şu anda orada bir kilise bulunmasına karşın, kilisenin yanında herhangi bir mescidin bulunmadığı gözlemlenmiştir. (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 30.4.2011).

Resim 45: Usta Michael Georgiou'nun 18 Ocak 1906 tarihinde çizmiş olduğu Miskinler Çiftliği Camisinin planı. (Evkaf İngiliz Sömürge Dönemi Arşivi)

orijinal tarihi özelliklerini tamamen yitirmiştir.(80)

49. Lefkoşa Miskinler Çiftliği ve Mescidi (Resim 44 - 46)

Tıp Literatürüne "Lepra" olarak giren cüzam hastalığına yakalananlar için bir senatoryumun Ayia Paraskevi bölgesi ile Atalassa Çiftliği kapsamındaki Lefkoşa ile Eylence köyü arasında (Lefkoşa Mağusa Kapısının yaklaşık 1.5 mil uzağında) bulunduğu bilgileri edinilmektedir. Bazı Türkçe yayınlarda bu arazinin Vakıf malı olduğu kayıtlı olmasına karşın(81), önceleri Dragoman Hadji Georgakis Kornessios'a ait olan bu alanın kendisi tarafından cüzamlılara bağışlandığına ilişkin bilgiler 1794 yılından itibaren Dragoman tarafından düzbeni olarak tutulan envanter defterinde şu şekilde kayıtlı bulunmaktadır: "Ben (Had-

jigergakis) Ayia Paraskevi Çiftlikte cüzamlılara 400 skales (dönüm) arazi verdim. Oradaki 100 skales (dönüm) tarlayı cüzamlılara verdim".(82) Tarihi Ayia Paraskevi Tepesi dolaylarındaki Lefkoşa Miskinler Çiftliği'nin arazisi Dragoman Hadji Georgakis Kornessios tarafından sağlanırken, başlangıç finansmanının da kilise tarafından sağlandığına dair kayıtlara rastlanmaktadır. İngiliz Döneminde bu miskinhane, Cüzamlılar (Lepra) Hastanesi olarak işlevini daha yaygın hizmetlerle sürdürmüştür. Bu döneme ait kayıtlardan anlaşıldığına göre, adanın nüfus dağılımına bağlı olarak cüzamlıların yaklaşık olarak dörtte üçü Hristiyan, dörtte biri ise Müslüman idi. 1953'te adadaki Lepralı sayısının çok düşmesi üzerine, boşaltılarak, Lárnaka'ya taşınmıştır.(83) Lefkoşa'daki tarihi Miskinler Çiftliği'ndeki hastane binası, 1958 yılında Öğretmen Koleji'ne tahsis edilmiş, uzun yıllar Pedagoji Enstitüsü olarak kullanılmış, günümüzde ise Kıbrıs Üniversitesi'nin merkez binası olarak kullanılmaktadır. (Resim 44)

Resim 46: Eylence'de bulunan tarihi Miskinler Çiftliği'ndeki hastane binası, 1958 yılında Öğretmen Koleji'ne tahsis edilmiş, uzun yıllar Pedagoji Enstitüsü olarak kullanılmış, günümüzde ise Kıbrıs Üniversitesi'nin merkez binası olarak kullanılmaktadır. (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 16.4.2011)

Lefkoşa'ya cüzamlılar için yapılacak ilk miskin-hane 4.Kasım.1830 tarihinde Başpiskoposun başkanlığında toplanan Kilise Meclisi tarafından karara bağlanmıştır. Bu karar ise şöyleydi: **"Lefkoşa dışında miskinler için özel bir hastane kurulması ve bunun masraflarının Başpiskopos ve meclis üyelerince karşılanması."**(84)

Kıbrıs'ı değişik zamanlarda ziyaret eden yabancılar bu çiftlik ile orada tedavi gören cüzamlılar hakkında bilgi vermişlerdir.(85) Cesnola'nın 1877 yılında yayınlanan eserinde, 200 hatasının 40'unun Müslüman olduğu Miskinler çiftliğinde hastalara herhangi bir dini bilgi ile hizmet verilmediği bilgileri yer almaktadır.(86)

Miskinler Çiftliğine cami yapılmadan önce çiftliğin bir odası cami olarak kullanılmaktaydı. Ancak cami olarak kullanılan odanın çok küçük olması nedeniyle namaz saatlerinde camiye gelenlerin 3'de 2'si caminin dışında kalmaktaydı. Bu nedenle Miskinler Çiftliğindeki Müslüman hastalardan 23 kişinin bir araya gelerek çiftliğe bir cami yapılması amacıyla hastane sorumlusunun ilgililere bir tavsiyede bulunması doğrultusunda ona 15.Nisan.1899 tarihli yazılı bir başvuruda bulunmuşlardır. Böylece Miskinler Çiftliğine küçük bir cami yapılması dillendirilmeye başlanmıştır. İlk başlarda

küçük bir caminin yaklaşık £25'ya mal olacağı ifade edilmekteydi. Böylece Miskinler Çiftliğindeki Müslüman hastalar için bir cami yapılması 31.8.1900 tarihinde Hastane sorumlusu tarafından Evkaf İdaresi'nden talep edilmiştir. Başvuruda ayrıca Evkaf Murahhaslığının Miskinler Çiftliğinde küçük bir cami yapılmasını düşünmesi halinde bunun büyük bir kazanç olacağı da kaydedilmiştir.(87)

Bunun üzerine Evkaf İdaresi Rum ustalardan Nikolaki (Nicolas) Kalla'ya gönderdiği 27.12.1900 tarihli yazıda, daha önce kendilerine cami inşaatının £25'yı geçmeyeceğini söylediği hatırlatılarak, şimdi ise bir inceleme yapması ve caminin kaç paraya inşa edilebileceğini hesaplaması ondan talep edilmiştir. Usta Nikolaki (Nicolas) Kalla'nın 21.12.1900 tarihinde eski Türkçe olarak verdiği teklifte, camiyi £75.10.0 inşa edilebileceği bilgileri yer almaktadır. Caminin ebadı; doğudan batıya 21 ayak, kuzeyden güneye 23 ayak, yer seviyesinden yüksekliği 16 ayak ve içimi ise 4 ayak olacaktır. Camide 8 pencere, 1 kapı, 1 adet ahşap mimberi 42 adet çatı kirişi ve 1 taş kemer olacaktır. Çatı Fransız kiremitleriyle örtülecektir. Yerler mermerlerle döşenecektir. Ayrıca minare için 8 ayak yükseklikte iki duvar yapılacaktır.(88)

Kamu İşleri Dairesi'nin 19.Şubat.1901 tarihinde Evkaf Delegation yazmış olduğu yazıdan, Miskinler Çiftliğindeki caminin skeç planının ilkin Salim Efendi tarafından yapıldığı, çalışma çizimlerinin ise Kamu İşleri Dairesi tarafından gerçekleştirildiği bilgileri edinilmektedir. Ancak çalışma çizimleri yapılırken ahşap minberin caminin güney duvarındaki pencereyi kapatacağı tespiti bulunulmuştur. Bu nedenle çalışma çizimlerine bu pencere konmamış ve karşı taraftaki bir pencere de simetrik olabilmesi için o da plana dahil edilmemiştir. Ayrıca Kamu İşleri Dairesi'nin Evkaf İdaresine yazdığı 20.12.1901 tarihli yazıda, çiftliğe yeni bir cami yapılması için en erken bir zamanda Evkaf temsilcilerinin oraya gidilip caminin yerini belirlemeleri önerilmiştir.(89)

Bu arada Evkaf İdaresi, Miskinler Çiftliğine yapılacak cami için daha bazı ustalardan da teklif almaya gitmiştir. 18.Ocak.1901 tarihli başvurusuna yapacağı caminin bir çizimini de ekleyen inşaat ustası

Resim 47: Kırmı'daki Osmanlı dönemine ait un değirmenine su taşıyan su kemerleri ile un değirmenine ait işlevini yitiren öğütme taşları, Girne Kazası (Tuncer Bağışkan Fotoğraf Arşivi, 24.2.2011).

Michael Georghiou (Resim 45), 24 ayak uzunluğunda, 8 ayak genişliğinde ve 16 ayak yüksekliğinde bir camiye £50'ya yapacağı taahhüdünde bulunmuştur. 17.Ocak.1901 tarihli teklifi sunan Büyük Kaymaklılı Hadjiyiannis Hadjicharalabous ile Nicolas (Nikolaki) Kalla, 30 ayak uzunluğunda, 16 ayak genişliğinde ve 12 ayak yüksekliğinde içi çamur bir camiye £51'ya yapma taahhüdünde bulunmuşlardır.(90)

Miskinler çiftliğinin minareli camisinin maliyetinin ilkin £55.11.1 olacağı müteahhit Sava Protopapa tarafından belirlenmiş olmasına karşın, daha sonra bu fiata %10 indirim yapmak suretiyle cami inşaatını £50'ya gerçekleştirmeyi

kabul ettiğinden açılan ihale ona verilmiştir. İnşaat başlarken müteahhide ilkin £30 ödendiğine ilişkin ilk makbuz 6.Mart.1902 tarihinde Evkaf İdaresi tarafından Kamu İşleri Dairesi'ne iletilmiştir. Devam eden inşaatın bir kısmının ise 9.Nisan.1902 tarihinde tamamlandığı sorumlu inşaat görevlisi tarafından belgelendiğinden geriye kalan £20'nın da müteahhide ödenmesi onaylanmıştır. Böylece Miskinler Çiftliği'ndeki caminin Mayıs.1902 tarihinde tamamlandığı izlenimi edinilmektedir.(91)

Evkaf arşivindeki 1901 tarihli bir belgede, Mehmet Emin Efendi bin Hâfız Mehmet Reşadi Efendi'nin Miskinler Çiftliğinde bulunan camiye sınavla tayin edildiği bilgileri yer almaktadır.(92) 1.Mart.1903 tarihi itibarıyla Miskinler Çiftliğindeki camiye düzenli olarak hizmet veren bir imamın orada görevli olduğu arşiv belgelerinde kayıtlıdır.(93)

1914 yılında The Newyork Times'da yayınlanan bir haberde, çiftlikteki hastaların dinlerine saygı

Resim 48: Kırmı'daki zeytinyağı üretim atölyesinin tamamen yıkılmadan önceki durumu, Girne Kazası (Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Fotoğraf Arşivi, negatif no: 62/21, yıl: 1988)

Resim 50: Mağusa Kapısı ve Çeşmesi (Vahan Avedissian, 1929)

gösterildiği bilgileri yer alırken, orada bir kilise ile bir caminin bulunduğu bilgileri de yer almaktadır.(94)

1920 yılına ait başka bir belgede ise, çiftlikteki mescidin, oradaki kilisenin (Muhtemelen Ayios Yeorgios Kilisesinin. TB) hemen yanı başında olduğu kayıtlıdır.(95) (Resim 46)

2.6.1930 yılına kadar Miskinler Çiftliği cami vakfının mütevelliisi Galatyalı Molla Mehmet Mustafa idi. Bu kişinin sağlığına kavuştuktan sonra köyüne geri döneceğinden yerine Bodamyalı Süleyman Sami'yi bırakmıştır.(96) Evkaf Murahhası Sör Mehmet Münir'in 1937'de yazdığı bir yazıda, Miskinler Çiftliği'ndeki mescidin tamiri için Evkaf İdaresi'ne başvurulduğu bilgileri yer almaktadır.(97) İngiliz kaza mühendisinin bu müracaatına karşılık, 116/1937 numaralı kararla, "Miskinler Camii'nin onarımı için, mazbut vakıflar gelirinden £15 ayrılmasına" karar veriliyor.(98) 1946 ile 1950 yılları

arına ait raporlarda da çiftlikte dini hizmet verildiği bilgileri edinilmektedir.(99) 1902-1950 yılları arasında faal durumda olan caminin tamamen yıkıldığından şimdi-lerde yerinde olmadığı gözlemlenmektedir.(100)

50. Kırnı (Pınarbaşı) Un Değirmeni (Resim 47 – 48)

Kırnı köyü, Osmanlı ile İngiliz Sömürge dönemleri boyunca "Küçük bir Müslüman köyü" olarak kayıtlara girmiştir.(101) 1831 yılı nüfus sayımı ile 1833 yılı temettuat (Vergi) defteri kayıtlarından, köyde yedi hane ev ile 34 kişilik Müslüman nüfusun bulunduğu bilgileri edinilmektedir.(102) Köyün içi ile çevresinde bulunan eski su kanallarından akan suların Venedik ile Osmanlı dönemlerine ait yağ ile değirmenlerinin çarklarını döndürdüğü kaydedilmektedir. Köyün güneydoğusundaki Osmanlı dönemine tarihlenen eski un değir-

menine ait su kemerlerinin büyük bir kısmı halen varlığını sürdürmektedir. (Resim 47) 1833 yılı Osmanlı temettuat (Vergi) defterinde, Müslümanlara ait bir un değirmeninin köyde bulunduğu bilgileri yer almaktadır. Sadece temelleri günümüze kadar gelebilen un değirmen evindeki öğütme taşları, Kırmı pınarının gerisindeki vadiye bulunan sıra kuyulardan çıkan ve kanallardan aşağıya doğru arkaren basıncı artan sular tarafından döndürülmekteydi. Un değirmeninin kuzeybatısındaki tepede bulunan zeytinyağı üretim atölyesinin geçtiğimiz yıllarda tamamen ortadan kaldırıldığı bilgileri edinilmiştir. (Resim 48) Bir çiftlik alanında yer alan un ile yağ değirmeninin Sakallı Sami ailesine ait olduğu kaydedilmektedir.

51. Lefkoşa Mağusa Kapısı Osmanlı Çeşmesi (Resim 49)

Lefkoşa'daki tarihi Mağusa kapısının şehre bakan yüzünün kuzey bitişiğine inşa edilmiş bir meydan (mahalle) çeşmesidir. Kesin inşa tarihi şimdilik bilinmemektedir. Yine de II. Sultan Mahmut'un tuğrasının Mağusa kapısının üst başına monte edildiği 1820/21 yılında inşa edilmiş olması olası görülmektedir. Nitekim çeşme yapısının cephesindeki kemer, 1808-1839 yılları arasında saltanat süren II. Sultan Mahmut döneminde Kıbrıs Valisi olan Ali Ruhî Efendi'nin 1827/28 yılında inşa ettirmiş olduğu Küçük Medrese çeşmesinin kemeriyle benzerlik göstermektedir. Çeşme yapısı duvara monte edilmiştir. Sivri kemerin oluşturduğu niş içinde bir musluk, musluğun altında ise bir yalak bulunmaktadır. Mahallenin su ihtiyacını karşılamasının yanı sıra, şehre giriş çıkış yapan insanlar ile hayvanların su ihtiyacını da karşılamaktaydı. 1920'li yıllara ait fotoğraflarda görülen çeşmenin üst başından geçen su arkına doğru uzanan çeşmeye ait su künklerine dayanılarak, Silahtar sayundan beslendiği anlaşılmaktadır. Varlığını günümüze kadar sürdürmemiştir.

DİP NOTLAR

*Halkbilimi dergisinin bu sayısında yayınlanan "2008 – 2010 yılları arasında Kıbrıs Genelinde yeni saptanan Osmanlı-İslam eserleri (2)" yazımın ilk bölümü için bak Halkbilimi Dergisinin 57. sayıs, s. 6 - 33.

(1) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 3, Gömlek no: 57(E 30), Tarih: 1885, Konu: Evkaf işlerinin devlet mühendisleri tarafından yapılması ile ilgili.

(2) Archduke Lois Salvator, Levkosia The Capital of Cyprus, s.38; Bağışkan, Tuncer, Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus, s.98, sıra no: 4.2.

(3) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 32, Gömlek no: 799 (E 104-89), Tarih: 11.7.1889, Konu: Asaf Bey'in yıllık ödeneği olan 2570 kurşun Vasilia, Denya, Kambili, Haji Hüseyin Efendi ve Yahya Pasha camii vakfı bütçelerinden karlanmasıyla ilgili. (An annual allowance of 2570 pr. May be given to Assaf Bey out of the revenue of the following Vacoufs; Vasilia, Denya, Kambili, Haji Hüseyin Eff, Vacouf of Yahya Pasha Mosques); Asaf Bey o sırada, Vasilya, Denya ve Kambili camii vakıflarının denetçilik (mütevellilik) görevlerini de yapmaktaydı; Fotoğraf için bak: Richter, Magda H. Ohnefalsch, *Greek Customs and Mores in Cyprus*, Laiki Group Cultural Centre publication, Nicosia, 2006, s.201, Plate 52, resim.2.

(4) Bonato, Lucie, Karageorghis, Jacqueline; *Yiakoumis, Haris, Chypre Panoramique Voyage au Pays d'Aphrodite du XIXe au XXe siècle* Kallimagnes, France, 2011, s.202.

(5) Altan, Mustafa Haşim, *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi, Vol.1, s.439*, Bağışkan, Tuncer, Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus, s.123, sıra no: 4.8.

(6) Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.155, sıra no. 4.20)

(7) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no.129, Gömlek no: 3035(110), Tarih: 1906, Konu: Arçoz caminin kiremitleriyle ilgili – Tiling of Archos Mosque; Arçoz camisi ile ilgili bilgi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.155, sıra no. 4.20)

(8) Arslanapa, Oktay, *Kıbrıs'da Türk Eserleri*, s.42-43; Bener Hakkı Hakeri, *Kıbrıs'taki Tarihi Eserler*, s.93; Dalı camisi ile ilgili bilgi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.159-161, sıra no. 4.25)

(9) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 136, Gömlek no: 3206 (15-29), Tarih: 1908, Konu: Tilleriadaki Kikkina köyüne Evkaf tarafından camii yaptırılmasıyla ilgili – Building a mosque in Kikkina village in Tilleria by the Evkaf; Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.170, sıra no.4.33)

(10) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 353, Gömlek no: 7244(114), Tarih: 1904, Konu: Kuru Manastır Camii mütevelliliği hk – Appoint a new person to Trustership Kuru Manastır Mosque; Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.171, sıra no.4.34)

(11) Kıbrıs Evkaf İdaresi, İngiliz Sömürge Dönemi Arşiv Dosyaları, Dosya no: 18, Gömlek no: 474 (Eski no: E.113/87), Tarih: 27.8.1887, Konu: Peristerona caminin tamiratıyla ilgili; Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.190-192, sıra no.4.48)

- (12) Kıbrıs Evkaf İdaresi, İngiliz Sömürge Dönemi Arşiv Dosyaları, Dosya no: 78, Gömlek no: 1860 (Eski no: 93/96), Tarih: 1896, Konu: Lefke Peristerona camiiinin tamiratıyla ilgili)
- (13) Evkaf arşiv belgelerinde adı sürekli olarak Asaf bey olarak geçen şahsın Küfîzade Asaf Bey olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişinin Vakıflara ait inşaat hizmetleri ile inşaat denetimlerini yapmasının yanı sıra, camiler için oluşturulan vakıflara mütevelli olarak görevlendirildiği bilgileri de edinilmektedir; Kıbrıs Evkaf İdaresi, İngiliz Sömürge Dönemi Arşiv Dosyaları, Dosya no: 86, Gömlek no: 2063 (Eski No: 120/1898), Tarih: 21.9.1898, Konu: Peristerona camii tamiratıyla ilgili)
- (14) Kıbrıs Evkaf İdaresi, İngiliz Sömürge Dönemi Arşiv Dosyaları, Dosya no: 138, Gömlek no: 3233 (Eski no: 53/1908), Tarih: 21.4.1908, Konu: Peristerona camiiine minare yapılması – Building of Peristerona minaret, Bonato, Lucie & the others, *The Island of Cyprus*, En Tipis Publications, Athens, January 2007, p.132-133)
- (15) Kıbrıs Evkaf İdaresi, İngiliz Sömürge Dönemi Arşiv Dosyaları, Dosya no: 138, Gömlek no: 3233 (Eski no: 53/1908), Tarih: 21.4.1908, Konu: Peristerona camiiine minare yapılması – Building of Peristerona minaret)
- (16) Bonato, Lucie & the others, *The Island of Cyprus*, En Tipis Publications, Athens, January 2007, p.132-133
- (17) Lazarides, Stavros G., *The Splendour and Simplicity of Cyprus. Photographs of Yahan Avedisian 1925-1950*, Laiki Group Cultural Centre Publication, Nicosia, 2005, s.79)
- (18) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 147, Gömlek no: 3439(5), Tarih: 1912, Konu: Ay Yakovos camiiinin tamiratıyla ilgili – Repairs of Ay. Jacobos Mosque).
- (19) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 336, Gömlek no: 6957(64), Tarih: 1954, Konu: Aynakofa Camii hk).
- (20) M. Albert Gaudry, *Geologie de L'île de Chypre*, Vol. III, France, 14.November.1859, p.204, Fig.41)
- (21) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no. 105, Gömlek no: 2457(85), Tarih: 1895, Konu: Repairs required to the mosque of Lefkoniko; Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.256, sıra no.4.97)
- (22) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 154, Gömlek no: 3584(7), Tarih: 1916, Konu: Mormenekşeye okul yaptırılmasıyla ilgili – Building of Mormenekşe School, Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.268 -269, sıra no.4.109)
- (23) Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.272, sıra no.4.113).
- (24) M. Albert Gaudry, *Geologie de L'île de Chypre*, Vol. III, France, 14.November.1859, p.175, Fig.19
- (25) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 137, Gömlek no: 3227(47), Tarih: 1908, Konu: Anoyira okulunun tamamlanmasıyla ilgili – Completion of Anoyira School, Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.298-299, sıra no.4.125.
- (26) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 333, Gömlek no: 6892(88), Tarih: 19.10.1953, Konu: Repairs of, Burial-Ground of Cherkez-Chiflik. (Çerkez Çiftliği mezarlığının tamirati hk; Çerkez çiftliği mezarlığı ile camisi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.303, sıra no.4.130)
- (27) Androlikou camisi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.330-332, sıra no.4.148)
- (28) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 75, Gömlek no: 1791, Tarih: 1895, Konu: Evretou Camii; Evretou camisi hakkında bilgi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.343-344, sıra no.4.156)
- (29) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 53, Gömlek no: 1303 (E/57/92), Tarih: 13.Mayıs.1892, Konu: Eski ve virane durumda olan bir mescidin yıkılması ile ilgili - Eski Tabakhane mescidi; Eski Tabakhane mescidi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.381-382, sıra no. 5.10)
- (30) Aredhion camisi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.392, sıra no. 6.1.
- (31) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no.140, Gömlek no: 3286(105), Tarih: 1908, Konu: Bahkesir camiiinin tamiratıyla ilgili – Repairs of Paleokythra Mosque.
- (32) K.T. Cemaat Meclisi Vakıflar İdaresi Dosyası 32/A/17.
- (33) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 88, Gömlek no: 2084(157), Tarih: 8.12.1898, Konu: Mahmud Çelebi Vakfına bağlı Basmaçılar Mescidiyle ilgili – Requests authority for £ 35.10.- for the repairs of Basmaçılar mescid, Mahmoud Chelebi Vakfı; Basmaçılar Mescidi ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.393, sıra no. 6.4.
- (34) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 115, Gömlek no: 2701(128), Tarih: 1903, Konu: Koragho camii mütevelli hakkındaki şikayetlerle ilgili – Complain of Koragho mosque mütevelli.
- (35) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 183, Gömlek no: 4106(61), Tarih: 1927, Konu: Linou camiiinin kaydı hk – Registration of Linou Mosque.
- (36) Kutlu Adalı, *Köy Raporları 1962*, Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Basın İrtibat Bürosu yayınları No.2, Lefkoşa, s.29.
- (37) Kilisenin yapımı ile ilgili olarak ayrıca bak: Magda H. Ohnefalsch-Richter, *Greek Customs and Mores in Cyprus*, Laiki Group Cultural

Centre, Nicosia, 2006 (First published in Berlin at 1913), s. 80-81, 222.

(38) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 22, Gömlek no: 561(E/15/1888), Tarih: 24.1.1888, Konu: Trahona Camii Mütevelliği için başvuru (Appointment of a new mutevelli to the Trahona Mosque.

(39) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 96, Gömlek no: 2252, Tarih: 1901, Konu: Paleometoloşi Camii – Stolen from the Thrashing floor at Paleometoloshi.

(40) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 133, Gömlek no: 3127(48), Tarih: 1907, Konu: Ay. Irini Caminin yapımıyla ilgili – Building of Ay. Irini Mosque.

(41) Evkaf İdaresi cami dosyaları. Dosya no: 32/F/3.

(42) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 132, Gömlek no: 3107(24), Tarih: 1907, Konu: Ay Epictetos-Çatalköy Caminin tamiratıyla ilgili – Repairs of Ay. Epictetos-Chatal Keuy Mosque.

(43) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 132, Gömlek no: 3106(23), Tarih: 1907, Konu: Melonisco ve Kartsa köylerine mescit yapılmasıyla ilgili – Building a mesdjit for Melanisco and Khartsa villages.

(44) Köy bir ailenin bireyleri olan üç kardeş tarafından kurulmuştur. Bu kişilerin Hacı Hüseyin Hacı Hasan, Abdullah Hacı Hasan ve Hacı Ahmet Hacı Hüseyin olduğu kaydedilmektedir. 1899 yılı itibarıyla bireyleri karşılan olan bu köyün 60 kişilik nüfusu vardı. Köy muhtarı Ali Abdullah, köyün yöneticisi ise Hacı Hüseyin hacı Hasan idi).

(45) Evkaf Cami Dosyaları, Aidiyet no: 32, Gömlek no: 32/F/13, Konu: Pileri Camii (Göçeri).

(46) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 116, Gömlek no: 2734(30), Tarih: 1904, Konu: Angastina caminin tamirati için avansla ilgili – Recommend advance for repairs of Angastina Mosque; Eski köyü kadastro haritasında köy merkezinde 1928 yılına ait olduğu kaydedilen Aya Paraskevi Kilisesi, köyün güneybatı ucunda ise 1796 ile 1832 yıllarına ait Ayios Trapon kilisesi bulunmasına karşın, köyde herhangi bir caminin bulunmadığı gözlemlenmiştir.

(47) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 14, Gömlek no: 376 (E 197/86), Tarih: 5.1.1887, Konu: Aya İstad köyünün cami yapımı için belli bir miktar para başlığı başvurusu. (Application from village of Aya İstad for a Grant in aid for building a mosque).

(48) Evkaf arşivi cami dosyaları, Aidiyet no: 32, Gömlek no: 32/E/9.

(49) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 74, Gömlek no: 1761, Tarih: 1894, Konu: Aya Sergi Müslüman halkının camilerinin tamirati için Evkaf'a para yardımı yapılması için başvuru – Application from the moslem inhabitants of Aya Serghi village, for a Grant of £ 20 or £ 25 in aid the construction of their mosque.

(50) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 91, Gömlek no: 2150(95), Tarih: 26. Ağustos.1899, Konu: Korovia cami tamirati – Recommends Grand £40 for the repairs of Korovia Mosque.

(51) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 99, Gömlek no: 2355(119), Tarih: 8.10.1901, Konu: Korovya okulunun tamirati – Repairs of Korovia School.

(52) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no: 105, Gömlek no: 2457(85), Tarih: 1895, Konu: Repairs required to the mosque of Lefkoniko – Lefkonuk caminin ihtiyacı olan tamiratla ilgili.

(53) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no: 105, Gömlek no: 2457(85), Tarih: 1895, Konu: Repairs required to the mosque of Lefkoniko – Lefkonuk caminin ihtiyacı olan tamiratla ilgili.

(54) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no: 105, Gömlek no: 2457(85), Tarih: 1895, Konu: Repairs required to the mosque of Lefkoniko – Lefkonuk caminin ihtiyacı olan tamiratla ilgili.

(55) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no: 80, Gömlek no: 1905(3), Tarih: 5.1.1897, Konu: Lefkoniko Mosque, ask for a Grant in aid for repair of – Lefkonuk camisinin tamiri için mali yardımda bulunulması talebi.

(56) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no: 80, Gömlek no: 1905(3), Tarih: 5.1.1897, Konu: Lefkoniko Mosque, ask for a Grant in aid for repair of – Lefkonuk camisinin tamiri için mali yardımda bulunulması talebi.

(57) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no: 137, Gömlek no: 3221(40), Tarih: 1908, Konu: Lefkonico water supply Running it through the mosque yard - Lefkonuk camisinin su kaynağıyla ilgili.

(58) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no: 194, Gömlek no: 4306(105), Tarih: 1929, Konu: Mosque site at Lefkoniko – Lefkonukta cami arsası hk.

(59) Kaynak Kişi _Hasan Aktuğralı, Doğum yeri: Lefkonuk, Doğum Tarihi: 1947, Tel: 0 533 863 69 45.

(60) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 66, Gömlek no: 1592, Tarih: 1894, Konu: Vitsada camiiyle ilgili – Vitsada Djami.

(61) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 75, Gömlek no: 1788, Tarih: 1895, Konu: Vitsada camii).

(62) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 117, Gömlek no: 2761(60), Tarih: 1904, Konu: Vitsada okul binasının yapılması için £ 5 yardımda bulunulması – Grant of £ 5 for completion of Vitsada school.

(63) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no: 63, Gömlek no: 1534(E/16/87), Tarih: 3.2.1887, Konu: Larnaka kazası Pervolia caminin virane durumuyla ilgili – Mosque at Pervolia, Larnaca

District.

- (64) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 26, Gömlek no: 654(E/84/88), Tarih: 1888, Konu: Limasol "Kahilidji" mahallesindeki Alaca mescidin tamiratıyla ilgili (Repairs to mesjid of "Konuldji" Quarter Limassol; Alaca Mescit ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.395-396, sıra no. 6.10.
- (65) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no.143, Gömlek no: 3353(60), Tarih: 1909, Konu: Pahna Camii alanıyla ilgili – Inteference with Pahna Mosque site.
- (66) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 154, Gömlek no: 3569(23), Tarih: 1915, Konu: Trakhoni cami ve okulunun tamiratıyla ilgili – Repairs of Trakhoni mosque and school.
- (67) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 154, Gömlek no: 3569(23), Tarih: 1915, Konu: Trakhoni cami ve okulunun tamiratıyla ilgili – Repairs of Trakhoni mosque and school).
- (68) Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s. 9, dip not.3)
- (69) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 88, Gömlek no: 2088(164), Tarih: 1898, Konu: Mamoundali Camiinin yapılması için bağış talebiyle ilgili – Application for Grant in aid erection of Mamoundali djami; Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 144, Gömlek no: 3368(76), Tarih: 1909, Konu: Mamoundali Camiinin tamiratıyla ilgili – Reparis of Mamoundali mosque).
- (70) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 144, Gömlek no: 3368(76), Tarih: 1909, Konu: Mamoundali Camiinin tamiratıyla ilgili – Reparis of Mamoundali mosque; Mamoundali camisi için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s. 332, sıra no. 4.149.
- (71) Dilekçe Yeroshibo muhtarı Kamil Niyazi ve Yeroshibo muhtar azalarından İsmail Mulla Hüseyin, İsmail Hasan, Küfi Süleyman'ın imzaları, ayrıca Koloni köyü muhtarı Ratif Mustafa ile köyün muhtar azaları Muhammed Redif, Ahmed Redif, Ahmed Muslu, Salih Hüseyin'in imzaları ve 42 kişinin daha imzaları bulunmaktadır.
- (72) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 161, Gömlek no: 3738(3), Tarih: 1923, Konu: Yeroshibo cami yapımı-Building of Yeroshibou Mosque.
- (73) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 122, Gömlek no: 2860(1), Tarih: 1905, Konu: Değirmen Bastion Cemetery – Inteference with Deyirmen Bastion Cemetery.
- (74) Ramazanoğlu Halil Bey'in oğlu Piri Mehmet Paşa tarafından 1529 yılında yaptırılmıştır).
- (75) Mestanzade Hacı Mahmut Ağa tarafından Mestanzade Camisi'nin vakfı olarak Pazarlar caddesinde 1682 yılında yaptırılmıştır)

(76) Adana Hükümet Konağı yanındaki bu hamam 1494 yılında Ramazanoğlu Halil Bey tarafından eski bir Roma hamamı temelleri üzerine yaptırılmıştır)

(77) Üç hamam için bak: Adana Kentel Kùltür Envanteri 2006, TC Adana Valiliği, İl Özel İdaresi kùltür yayınları envanter dizisi: I, Adana, 2006, s. 37.

(78) Kıbrıs Evkaf Arşivi İngiliz Dönemi Dosyaları, Dosya no:126, Gömlek no:2961(125), Tarih: 1905; Cami ile ilgili diğer bilgiler için bak: Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, s.393-394, sıra no.6.7.

(79) Fotoğraf için bak: *The Cultural Heritage of Northern Cyprus, Its Protection and Preservation*, Ministry of Foreign Affairs and Defence Publication, Ankara, 1996, s.51, 67; Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamted Monuments in Cyprus*, p.392-393, figs.382-383.

(80) Tarihi kahvehanın verandasına bir de büyük mangal inşa edildiği bilgileri için bak: Kıbrıs Gazetesi, 26 Eylül 2011 Pazartesi, s.4.

(81) Altan, Mustafa Haşim, *Kıbrıs'ta Türk Malları*, Cilt 1 (2. Baskı), Yeni Avrasya Yayınları, KKTC, 2003, s.177; Altan, Mustafa Haşim, *Kıbrıs'ta Türk Malları*, Cilt II (2. Baskı), Yeni Avrasya Yayınları, KKTC, 2003, s.616; Dr. S.S.Dedeçay, *Kıbrıs'ta Hastaneler*, LÖTÜ Yayınları, Lefkoşa:2003, s.126

(82) Egoumenidou, Euphrosyne Rizopoulou, The House of the Dragoman of Cyprus Hadjiorgakis Kernossios, The Bank of Cyprus Cultural Foundation Publication, Cyprus, 1991, s.36.

(83) Anlatıldığına göre burada bulunan Ayios Haralambos kilisesinin taşları numaralanmış ve yıkıldıktan sonra numaralanan taşları Larnaka Tuz Gölünün yanında oluşturulan Lepra Hastahanesinin avlusuna taşınarak oraya yeniden inşa edilmiştir. Bu nedenle Lefkoşa'daki binanın avlusunda bulunan şimdiki kilisenin 1953 yılından sonra yapıldığı anlaşılmaktadır)

(84) Archive of Holy Archbishop of Cyprus. Codex A, s.198-201; Gazioğlu, Ahmet, *Kıbrıs'ta Türkler*, CYREP yayınları, Lefkoşa, Ocak 1994, s.368)

(85) General Luis Palma di Cesnola, Cyprus, It's Ancient Cities, Tombs and Temples. s. 244-246; Löher, Franz Von, Cyprus: Historical and Descriptive. From the earliest times to the present day, Newyork, 1878, s.20-21; Mrs. Scott-Stevenson. *Our Home in Cyprus*. Third edition, London, 1880, s. 193, 141.

(86) Cesnola, General Louise Palma di, *Cyprus. Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, London, 1877, s.244-246.

(87) Dosya no: 94, Gömlek no: 2204 (59), Tarih:1900 (15.4.1899), Belge Adedi: 20, Konu: Leper Çiftliği Cami-i; Altan, Mustafa Haşim, *Kıbrıs'ta Türk Malları*, Cilt 1 (2. Baskı), Yeni Avrasya Yayınları, KKTC, 2003, s.177; Altan, Mustafa Haşim, *Kıbrıs'ta Türk Malları*, Cilt II (2. Baskı), Yeni Avrasya Yayınları, KKTC, 2003, s.616.

(88) Dosya no: 94, Gömlek no: 2204 (59), Tarih:1900 (15.4.1899), Belge Adedi: 20, Konu: Leper Çiftliği Cami-i.

(89) Dosya no: 94, Gömlek no: 2204 (59), Tarih: 1900 (15.4.1899), Belge Adedi: 20, Konu: Leper Çiftliği Cami-i.

(90) Dosya no: 94, Gömlek no: 2204 (59), Tarih: 1900 (15.4.1899), Belge Adedi: 20, Konu: Leper Çiftliği Cami-i.

(91) Dosya no: 94, Gömlek no: 2204 (59), Tarih: 1900 (15.4.1899), Belge Adedi: 20, Konu: Leper Çiftliği Cami-i.

(92) Kıbrıs Evkaf Arşivi, Vakfiye Kaydı Defteri. s.91. Hüküm No.114. Tarih: 3 Şaban 1319

(93) Dosya no: 114, Gömlek no: 2695 (124), Tarih: 1903 (27.12.1903), Belge Adedi: 4, Konu: Leper Çiftliği Camisi imamının Evkaf' dan ödenek başvurusuyla ilgili.)

(94) *The Newyork Times*, 2nd July,1914.

(95) Luke & Jardine, *The Handbook of Cyprus*, London, 1920, s.194; Zikreden: Dedeçay, Dr. Servet Sami, Kıbrıs'ta Hastaneler. s.125. Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları. Lefkoşa: 2003, s.142; Çiftlik alanındaki kilise Ayios Yeorgiyos adıyla bilinmekteydi. Kilise için bak: Altan, Mustafa Haşim, *Kıbrıs'ta Türk Malları*, Cilt.II, İkinci Baskı, Yeni Avrasya Yayınları, KKTC, 2003, s.616. Bu eski kilisenin yıkıldıktan sonra taşlarının Larnaka'ya taşındığı ve kilisenin ayasının orada yeniden inşa edildiği kaydedilmektedir. Şu anda binanın avlusunda bulunan mevcut kilise Agiu Pnevmatos (Holly Spirit – Kutsal Ruh) adıyla bilinmektedir.

(96) KKTC Milli Arşivi MAV 116/1)

(97) Kıbrıs Evkaf Arşivi. Miskinler Çiftliği dosyası. 22.2.1937 tarih ve M.D. No:257/30 sayılı yazı.

(98) KKTC Milli Arşivi MAV 1937 tarih ve 116 numaralı dosya.

(99) Dedeçay, Dr. Servet Sami. Kıbrıs'ta Hastaneler. s.125. Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları. Lefkoşa: 2003, s.134.

(100) Storrs, Sir Ronald Storrs & O'Brien, Bryan Justin, *Handbook of Cyprus*, Christophers Publication, London, 1930, s. 218; KKTC Milli Arşivi MAV 116/1; KKTC Milli Arşivi MAV 116/2; Kıbrıs Evkaf Arşivi. Miskinler Çiftliği dosyası. 22.2.1937 tarih ve M.D. No: 257/30 sayılı yazı; Dedeçay, Dr. Servet Sami. Kıbrıs'ta Hastaneler, s.125. Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları. Lefkoşa: 2003, s.134; Beratlı, Nazım, "Kıbrıs Miskinhanesi", *Halkbilimi Dergisi*, Sayı:56, Halk Sanatları Vakfı Yayını, Ocak-Aralık 2009, s. 71-93.

(101) Jeffery, George, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Cyprus, 1918, sayfa: 278.

(102) *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi-Dağılımı ve Türk Vakıfları)*, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Nu:43, Ankara, 2000, s.112, 149.

Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...Anı...

Aristodimos Afxentiou

Mehmet BİRİNCİ*

Dergimizin bu sayısının Kıbrıs halk kültürü içinde yetmiş en değerli kişiliklerden birinin, Aristodimos Afxentiou'nun anısına ithaf edilmesi Has-Der Yönetim Kurulu'nun çok yerinde bir kararıdır.

8 Mart 2011 tarihinde kaybettiğimiz Aristodimos Afxentiou ile aramızda çok istisna ve olağanüstü bir dostluk ilişkisi vardı.

Aristodimos sırasında babam, sırasında kardeşim, sırasında halkdansları hocam ve tanıştığımız günden itibaren

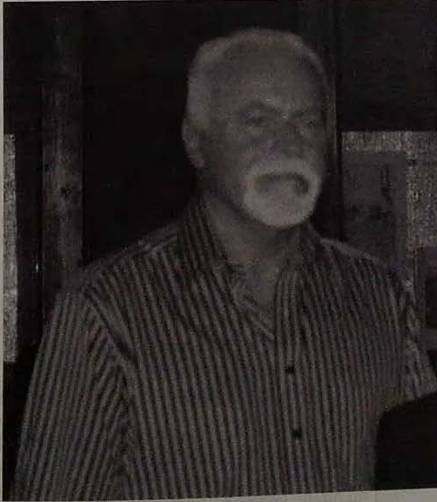
yaşamının sonuna kadar hep can yoldaşım olan bir dostum oldu. O'nu dergi sayfalarına sığdırmak hatta anlatmak çok zor. Aristodimos anlatılmaz, yaşanır. O'nu tanımış olmak ve onunla hayatımızın çok önemli anlarını paylaşmış olmamızdan dolayı kendimi olağanüstü şanslı sayarım.

Aristodimos Afxentiou 7 Mart 1944 tarihinde Mağusa kazasının Vadili köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünün ilkokulunda tamamladıktan sonra Mağusa lisesinin üçüncü sınıfına kadar öğrenimine devam etti ve hayata atıldı.

Aristodemous'un daha çok küçük yaşlardan halk danslarına özel bir ilgisi ve yeteneği vardı. Vadili köyünde yer alan hemen her etkinlikte aktif rol alır ve halk dansları oyunlarına mutlaka katılırdı. Bu ilk gençlik yıllarında, Kıbrıs halk danslarını Grigoris Assiotis adlı bir halk dansçısından öğrendi. Daha 14 yaşındayken Mağusa'nın Prastyo (Dörtyol) köyünde halk dansları eğitmenliği yapmaya başladı. Bunu Pirga (Pirhan), Kontea (Türkmenköy), Lefkonuk (Geçitkale), İpsos (Akova) gibi, daha birçok Mesarya köylerinde yaptığı eğitim çalışmalarını takip etti.

1961 yılında kurulan Lysi (Akdoğan) Güzel Sanatlar Derneği (SYKALLI) Aristodimos'dan, derneğin Kıbrıs halk dansları eğitmenliğini üstlenmesini istedi.

Bu görevi kabul eden Aristodimos, 1961 yılından itibaren yaşamının sonuna kadar Sykalli'nin halkdansları eğitmeni ve kareografi olarak görev yaptı. Bu görevi başlangıçta önce nişanlısı sonra da karısı olan Hriso Pastella ile birlikte üstlendiler. Aristodimos Kıbrıs tarihinde ilk defa Kıbrıs halk oyunlarına kareografi yazarak bu oyunları sahneye ve televizyona uyarladı. Karısı Hriso da kadın oyunları eğitmenliği yaptı. Ne yazık ki Hriso genç yaşta kansere yenik düşerek 3 Haziran 1984 tarihinde 38 yaşında hayata veda etti.

Aristodimos Afxentiou.

1960'lı yıllardan itibaren halk danslarını mizansen ve kareografi düzeni içinde sunan, Sykalli'nin lideri, Kıbrıslı Türkleri çok seven, barış sevdalısı, Vadili köyüne aşık, can dostum Aristodimos Afcentiou ile bir daha birlikte dans edemeyecek olmanın acısı içindeyim. Onu çok arayacağız. (Foto:19.10.2007)

Aristodimos ve Hriso, Sykally'nin halk oyunlarından yarattığı skeçlerde hep başrollerde oynadılar. Hriso'nun vefatından sonra Aristodimos ikinci bir izdivaç yapmadı. Sykalli'deki sanat çalışmasına yaşamının sonuna kadar devam etti.

1960'lı yıllarda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarında, Kıbrıs televizyonundan yayınlanan, kareografisini Aristodimos'un yazdığı ve aynı zamanda hem yönetip hem de başrol oynadığı üç önemli halk dansları skeci vardır. Bunların birincisi ve belki de en önemlisi olan Vathyes Rizes (Derin Kökler) adlı oyun bir yandan Kıbrıs köylüsünün hasat ve eğlence geleneklerini halk oyunlarıyla

canlandırırken diğer yandan da Kıbrıs'ta iç içe yaşayan iki ulusal topluluğun arasında derin ve köklü bir ilişki, kültürel bağlar olduğunu, birbirleriyle dayanışma içinde, aralarındaki farklılıklara saygı göstererek sevgi ve dostluk içinde yaşadıklarını anlatan ve hala bugün benzeri sahnelenmemiş bir halk dansları şaheseriydi.

Aristodimos Afcentiou'nun senaryosunu, kareografisini yazıp başrolünde görev alarak yönettiği diğer iki oyundan biri "BAĞ BOZUMU", diğeri ise "DERİN KÖKLER"dir. Birinci oyun halk danslarının eşlik ettiği bir mizansen içinde bağ bozumunu anlatırken, ikinci oyun ise eskiden bu adada Türklerle Rumların iç içe, kardeşçe ve birlikte yaşadıklarını ve birlikte eğlenip birlikte uğraş verdiklerini anlatmaktadır. Zaten oyunun adı da "dostluğumuzun kökleri derinlerdedir, çok eskilerden gelmektedir" mesajını vermek için "Derin Kökler" olarak belirlenmiştir. Bu oyunlar Kıbrıslı izleyicilere muhtemelen bir seyir zevki vermişler ve büyük beğeni toplayarak çok popüler olmuşlardır.

Bu başarıda kuşkusuz Aristodimos'un birçok bakımından büyük payı vardı. Her şeyden önce seçilen konu insanın zafatından sonra Aristodimos ikinci bir izdivaç yapmadı. Sykalli'deki sanat çalışmasına yaşamının sonuna kadar devam etti.

Bu başarıda kuşkusuz Aristodimos'un birçok bakımından büyük payı vardı. Her şeyden önce seçilen konu insanın zafatından sonra Aristodimos ikinci bir izdivaç yapmadı. Sykalli'deki sanat çalışmasına yaşamının sonuna kadar devam etti.

Bu başarıda kuşkusuz Aristodimos'un birçok bakımından büyük payı vardı. Her şeyden önce seçilen konu insanın zafatından sonra Aristodimos ikinci bir izdivaç yapmadı. Sykalli'deki sanat çalışmasına yaşamının sonuna kadar devam etti.

Aristodimos Kıbrıs halk oyunlarını neredeyse ilkelere kadar sındırmış, her oyunun her figürünü en ince detayına kadar bilen, her figürün estetiğinin ve vurgusunun doğru yapılmasına aşırı önem gösteren ve işini çok ciddiye alan bir eğitmeniydi. Bu da onun yönetmenliğinde sahnelenen oyunların beğeni toplanmasında önemli bir etkendi.

Tüm bunlara ek olarak, Aristodimos'un dansçılığı, oyunculuğu, bir başkaydı. O'nun Kıbrıs halk danslarını icra ediş tarzı, yorumlayış tarzı olağanüstü güzel ve kendine özgü bir nitelik taşıyordu. O, Kıbrıs halk danslarının gerçek bir ustasıydı. Bu güne dek de daha iyisini görme-

diğimi gönül rahatlığı ile söyleyebilirim.

Ben kendi payıma Kıbrıs oyunlarını bu kadar muhteşem icra edebilen ikinci bir kimseyi tanımadım.

Bir keresinde bir tavernada güzel bir Yunan zeybeği oynamış ve çok beğenilmişti. Taverna müşterilerinden biri kendisine bu tarz oynamayı nereden öğrendiğini sordu. O da "kendi kendime öğrendim" diye yanıt verince, istediği yanıtı alamayan adam ısrar etti; "olamaz mutlaka bu tarzı Aristodimos'tan öğrenmiş olmalısın, çünkü O'ndan başka kimse böyle oynayamaz" deyince, Aristodimos da ona "benim adım da Aristodimos Afxentiou, teşekkür ederim" diye yanıt vermişti.

Doğal bir barış gönüllüsü olan Aristodimos, 1994(?) yılında Sykally ile Has-Der'in ortak kültür ve barış arayışları ve iki ulusal topluluğun yakınlaşırılması çabaları çerçevesinde, ara bölgede bulunan Ledra Palace binasında bir araya gelmesine de önderlik eden kimselerden biri oldu.

Bu ilk buluşmadan sonra Has-Der ile Sykally bir kez Kuzey Kıbrıs'ta ve bir kez de Güney Kıbrıs'ta olmak üzere iki kez bir araya gelerek ortak çalışma yaptılar ve bir kez de Ledra Palace'ta ortak bir gösteri yaptılar.

Ayrıca 1995 yılında Almanya'nın Dortmund kentinde meraklı Almanlara Kıbrıs halk dansları konusunda ortak bir eğitim verdiler. Bu çalışmada Sykally adına lider ve eğitmen olarak sahnede yine Aristodimos vardı. Aristodimos'la dostluğumuz bu çalışma esnasında iyice pekişti. Bu çalışma esnasında 4 gece Aristodimosla aynı odayı paylaştık. Görev bitip de ayrılma anı geldiğinde ikimiz de Kıbrıs'a dönecek olmamızla rağmen ayrı uçaklarla birimiz Kuzeye diğerimiz de Güneye gidecektik ve tekrar ne zaman görüşme sansı bulacağımız da meçhuldü. İkimiz de bu ayrılık anında gözyaşlarımızı tutamamıştık.

2000 yılında Kuzey Kıbrıs'ta yapılacak olan genel seçimlere barış yanlıları ortak bir cephe içinde, Barış ve Demokrasi Hareketi (BDH) olarak katılmışlardı. BDH'nin seçimden kısa bir süre önce Atatürk Kapalı Spor Salonu'nda düzenlediği büyük kitlesel mitingde, kitleyi coşturmak için Aristodimos ve ben iki kişilik kısa bir halk dansları gösterisi sunduk. Bu kısa gösterinin koreografisi ve kullanılacak oyun ve figürlerin seçimini de tamamen

Aristodimos yapmıştı. Kıbrıs'ta barış uğruna hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Aristodimos, KKTC seçimleri ile ilgili böyle bir etkinliğe katılmasının Güney Kıbrıs'ta başına getirebileceği olası sıkıntıları hiçe sayarak, barış isteyen Kıbrıslı Türk kardeşlerini teşvik etmek ve cesaretlendirmek için bu etkinlikte sahne almakta en küçük bir tereddüt göstermemişti. Bu kısa gösteri benim hayatımın en güzel gösterisi ve halk danscısı olarak elde ettiğim en kıymetli ödül olmuştur. Aristodimos gibi bir ustaların ustasıyla ikili bir gösteride aynı sahneyi paylaşmak benim için halk dansları hayatımın en büyük onuru oldu. O gün her ikimiz de Atatürk Spor Salonu'na toplanan o muhteşem kalabalığın önünde gerçekten yüreklerimizi de ortaya koyarak çok coşkulu oynadık.

Aristodimos ölmeden 2 yıl kadar önce Sykally ve Has-Der Yönetim Kurullarını tekrar toplayarak yeni bir çalışma başlatmış ve yine Türk-Rum dostluğunu temel alan bir senaryo ve kareografi ile ortak bir çalışma planlamıştı. Ama buna, ne yazık ki ömrü yetmedi. Eşi gibi O'nu da kanser illeti bizden aldı. Has-Der ve Sykally yönetimlerinin bu çalışmayı Aristodimos'un anısına tamamlamakta kararlılık göstereceklerini umarım.

Aristodimos, doğduğu köy olan Vadili'yi de çok seviyordu. Evinde ve topraklarında Türkiye'den gelen göçmenler yaşamasına rağmen kimseye kırgınlık göstermedi. Bu konuda her zaman yaşam ile ve emperyalist güçlerin bu oyunlarıyla dalga geçmesini bildi. Hiçbir zaman masum insanları ülkemizin başına gelenler için suçlamadı.

Barikatlar açılıp geçişler serbest kaldıktan sonra neredeyse her gün köyü Vadili'ye gitti. Oradaki eski köylüleri ile yeni yerleşenlerin hepsi O'nu seviyordu. Bu yüzden yakın dostları sık sık kendisine, adayığımı koysa Vadili'ye belediye başkanı seçilecek kadar popüler olduğunu söyleyip, takırlırdı.

Aristodimos arkasında güzel bir eser bırakıp ayrıldı. Kıbrıslılara halk danslarının ve bunun yanında kendi özgün kültürlerinin ve yaratıcılıklarının yeniden kazandırılmasına önder rol oynayan istisna insanların başında gelirdi.

Kıbrıs folklor camiası anısını mutlaka yaşatacaktır, yaştamalıdır.

Templos Köyüne Bir Yolculuk...

Nurperi Özgener*

Zaman sürecinde tarihin sonsuzluğunda yitip giden Templar (Tapınak) Şövalyeleri'nin şimdiki adı Zeytinlik olan Templos'a adım verdiğini öğrendiğimde bu köyü mutlaka ziyaret etmem gerektiğini düşünmüştüm. Nihayet 2009 yılının bir yaz günü kendimi Templos'a giderken buldum.

Zeytinlik köyünü son dönemlerde görenler, tıpkı Avrupalı bir köy olduğu izlenimini edinirler. Yerli halkın birçoğu mallarını satıp köy dışına yerleştiklerinden nüfusunda bir azalma meydana gelmiştir. Özellikle burada esas yerlilerden çok Avrupa'dan gelen çeşitli milletlerin satın aldıkları villalarda yaşam sürmeleri dikkat çekicidir. St. Hilarion Kalesi'nin eteklerine yayılan, denizi kuşbakışı seyreden Zeytinlik köyü bir hayli gizem dolu hikayesiyle birçok efsaneyle de tanınır olmuştur.

Araştırmalarımızın ilk adımından itibaren bu köye hapsolmakla kalmıyız, birkaç kelimesi kanununuz kaynamasına yitiyor. Çünkü burası Templar Şövalyeleri'nin yerleşim yerlerinden bir tanesi olması sizi kendi alanına doğru ister istemez mıknatıs gibi çekiyor. Zeytinlik köyü sakinleri, köylerini tanıtlarken, **Templos** olarak adlandırır. Tarihe de böyle yazılmıştır. Ne var ki, Şövalyelerin merkezlerinden biri olan köyde, onlara ait herhangi bir kalıntının olmayışı bizi araştırmaya farklı boyutlarda yaklaşıma yöneltmektedir.

Templar Şövalyeleri Hakkında Genel Bilgi ⁽¹⁾

Templar Şövalyeleri'nin (Knights Templar), Hugues de Payens isimli soylu bir şövalye ve sekiz arkadaşı tarafından, kutsal topraklara giden Hıristiyan hacıların korumak amacıyla, Haçlı Seferleri sırasında, M.S XII. yüz-

yılın ilk çeyreğinde (1118-1119), Kudüs Kralı ve Kudüs Patriği'nin onayıyla Kudüs'te kurulduğu rivayet edilmektedir.

Hıristiyanlık uğruna savaşmaya ant içmiş bir Haçlı tarikatı olan Templar Şövalyeleri'nin esas ismi, "**İsa'nın ve Süleyman Tapınağı'nın Yoksul Şövalyeleri**"dir. Kudüs Kralı II. Baldwin tarafından Mescid-i Aksa'ya yerleştirildiklerinden dolayı "Templar Şövalyeleri" ismiyle anıldılar. Selahaddin Eyyubi'nin, Hittin Savaşı ile Kudüs'ü yeniden fethetmesine kadar 70 yıl boyunca "Tapınak (Templar) Tepesi", bu şövalyelerin merkezi oldu.

Devrinin en korkulu ve esrarengiz haçlı grubu olan Templar Şövalyeleri, Hıristiyanlığın ve Haçlı Seferlerinin önemli sembollerinden birisi haline geldi ve sayısı kısa sürede hızla arttı.

Şövalyeler, kutsal topraklara giden hacılara ve din adamlarına yol boyunca eşlik ettiler, saldırılara karşı koruyucu güvenliklerini sağlamak için, Kudüs ve Anadolu'da, Akdeniz kıyılarında kaleler inşa ettiler.

Albert Pike (1809-1891), Templar Şövalyeleri'nin bu "misyonlarının" kılıftan ibaret olduğunu, "sammimi dindar şövalyeler olmadıklarını", gerçek amaçlarının zenginlik ve güç elde etmek olduğunu ifade ediyor.

Tarih sahnesine çıktıkları ilk dönemlerden itibaren güvenilir bankacılar olarak tanınan ve ticaretle de uğraşan Templar Şövalyeleri zaman içerisinde daha da zenginleştiler. Tarikatın gizemli havası ve mistik öğreti-

leri, pek çok Avrupalı asilin ilgisini çekip sempatisini kazandı. Kutsal topraklardan Avrupa'ya kadar her yerde şövalyelerin efsaneleşmesine yol açtı.

Tarikatın varlığını 1129'da Katolik Kilisesi (Papalık) tarafından resmen kabul edilmesi, 1139'da başarılarından dolayı Papa II. Innocent'in tam bağımsızlık hakkı tanıması, krallar ve soyluların toprak ve toprak kırasını alma ayrıcalığı vermeleri haddinden fazla güçlenmelerine sebep oldu.

En güçlü dönemlerinde askeri varlıkları 20 bini bulan bu savaşçı keşişler, sahip oldukları silahlı gücün ötesinde, ülkelerin ve imparatorlukların geleceğini belirleyecek ölçüde caydırıcı bir güce eriştiler. Öylesine zenginleşip güçlendiler ki, Avrupalı kralların, borç para bulmak amacıyla kendilerinin kapısını çalmak, yüksek faizlerle büyük borçlar altına girmek zorunda bırakıldılar. Sonuçta bu da kendilerine, krallar üzerinde söz sahibi olma ve onları yönlendirme imkânı sundu.

Templer Şövalyeleri Kıbrıs'ta

Templer Şövalyeleri'nin Kıbrıs Adası'ndaki varlığı, 11'üncü Haçlı seferlerine katılan İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard'ın 1191 yılında Guy de Lusignan'ın yardımıyla Kıbrıs'ı İsak Komnen'in elinden almasıyla başlamıştır. Ancak az sayıdaki askerle adayı elinde tutamayacağından onu 1192 yılında Templer Şövalyelerinin Başefendisi Robert de Sable'ye 100.000 Bezant (Altın Bizans sikkesi) karşılığında satar. Ancak Şövalyeler bu paranın sadece 40.000'ini Aslan Yürekli Richard'a öderler, gerisini ise daha sonra ödemeye taahhüdünde bulunurlar Böylece Suriye'deki Akka şehrinin 1191 yılında Salahattin Eyyubi tarafından alınmasıyla, Kıbrıs'ın yeni efendileri Templer Şövalyeleri olur. Adaya gelen şövalyeler Nicosia adıyla bilinen Lefkoşa'ya bir garnizon kurup yerleşirler. Bir süre sonra Aslan Yürekli Richard'a ödedikleri parayı çıkarabilmek için halktan vergi toplamaya karar verirler. Bunu öğrenen halk ayaklanıp Şövalyelerin sığındıkları Lefkoşa'daki Baf Kapısı'nın yanında bulunan ve 'Templar Kalesi' adıyla bilinen kaleyi 4.Nisan.1192 tarihinde kuşatırlar. Bu kalenin şimdiki Castelletissa kilisesinin bulunduğu yerde olduğu tahmin edilmektedir. Kıbrıslılar şövalyelere karşı ayaklandıkları zaman, şövalyelerin sayısı sadece 100 civarında, at sayı-

ları ise 14 idi. Sığındıkları kalenin resmi ise Kral naibi Alice'nin bakırdan yapılmış mühüründe görülmektedir. Kaleye sığınan Şövalyeler bu kötü durumda kurtulabilmek için 1192 yılının Easter günü savaarak kalenin dışına çıktılar ve bir çok kişiyi kılıçtan geçirirler. Anlatıldığına göre katledilen kişilerin kanları sokaklarda dere gibi akıyordu. Akan kanların Kanlıdere'ye ulaştığı, bu nedenle hayatlarını kaybedenlerin anısına oraya taş bir anıt dikildiği ve bu trajik olayın uzun yıllar anımsandığı tarihçiler tarafından kayda geçirilmiştir.⁽²⁾ Bu olay üzerine Templer Şövalyeleri adayı Aslan Yürekli Richard'a geri iade etmişler, Richard da adayı Kudüs'teki topraklarını kaybeden Guy de Lusignan'a 60.000 Bezant (Altın Bizans sikkesi) karşılığında satmıştır.⁽³⁾ Kıbrıslıların katledilmesiyle ilgili benzeri bir rivayetin Osmanlıların adayı aldıkları sırada da ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Rivayete göre Osmanlıların Lefkoşa'yı fethi sırasında, şimdiki adı Kanlı Mescit mahallesi olan yerde de öyle büyük bir savaş olmuş ki, akan kanlar bir yaşındaki danayı sürükleyebilecek miktarda olmuş. Bu nedenle Lefkoşa'nın ele geçirilmesinden sonra olayın geçtiği yere Kanlı Mescit mahallesi adı verilirken, mahalleye aynı adı taşıyan bir de mescit yapılmıştır.⁽⁴⁾

Templer Şövalyeleri'nin Kıbrıs'ta Bıraktıkları Eserler

Templer Şövalyeleri'nin adada buldukları kısa süre içinde bıraktıkları eserler döneminin seçkin eserleri olarak değerlendirilmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Templer Şövalyeleri, Aslan Yürekli Richard'dan 100 bin Bezant'a aldıkları adanın bedeli olan paranın sadece 40.000'i ödemişler, daha sonra ise geri kalanını ödeme taahhüdünde bulunmuşlardı. Ancak adayı Richard'a geri vermeleri üzerine, Richard onlara verdikleri parayı iade etmek yerine, Kıbrıs'taki üç bölgeyi vermeyi daha uygun görmüştü. Böylece Şövalyeler Kıbrıs'ta buldukları kısa sürede üç ayrı yere sahip olurlar. Bu yerler sırasıyla Limasol yakınlarındaki Büyük Komandaria Bölgesi (Koloş-Erimi köyleri arasında), **Tempos Köyü** ve Baf'taki Finicha Bölgesi (Şimdiki Finike ile Anoyira köyleri ve çevresi- Küçük Komandaria) idi.⁽⁵⁾

"Büyük Commandary" bölgesinin merkezi olan Hirokitya'daki Kolosi kalesi ilkin Hospital Şövalyeleri

tarafından inşa edilmişti. Ancak 1191 yılında Acre'nin düşmesiyle kaleye Templar Şövalyeleri hakim olmuştur, bu kale 1308 yılında yeniden Hospital Şövalyelerinin eline geçmiştir.⁽⁶⁾ Şövalyeler Lefkoşa, Limasol ve Gastria kalelerini 1308 yılına kadar ellerinde bulundurduktan sonra, bunlar da Hospital Şövalyelerinin eline geçmiştir.⁽⁷⁾

Şimdiki Kalecik köyünün yaklaşık 1 mil kadar güneybatısında bulunan Gastria kalesi M.S 1191 yılında Templar Şövalyeleri tarafından inşa edilmiş, ancak M.S XIV. Yüzyılın başlarında Kral Henry II tarafından tamamen yıkılmıştır. 1566 yılında yaşamış olan yazar Amadi'nin yazdıklarına göre bu kale 1278 yılında Kral Hugh III tarafından yıkılmıştır. Ancak bu kaleden 1310 yılında yeniden söz edilmiştir. O sırada Kıbrıs'ta bulunan Tir şehri prensi Amaury'nin baskılarından kurtulmak için Kıbrıs kralı Henry II, Gastria Kalesinin altında bulunan limandan gemiye binerek Ermenistan'a kaçmak zorunda kalmıştır.⁽⁸⁾

Templar Şövalyeleri 1191-1192 yıllarında yeni tahkimatlar da yapmışlardır. Bunlardan biri de en sağlam durumda olan Limasol kalesidir. Bu kale daha sonra, gerek Lüzinyanlar, gerekse Osmanlılar tarafından yeniden elden geçirilmiştir.⁽⁹⁾

Mağusa'da İki kiliseler adıyla da bilinen Templar ve Hospital Kiliseleri, Haçlı mezheplerinin en güçlülerinden olan Templar ve Hospital şövalyeleri tarafından M.S XIII. Yüzyılın sonu ile M.S XIV. Yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Yan yana olan her iki kilise de, bu tarikatların Kıbrıs'taki merkeziydiler. Biraz daha büyük olan kuzeydeki eski kilise Templar Şövalyeleri tarafından bir ibadet ve ziyaret yeri olarak inşa ettirilmiştir. Kemerli bir girişi olan güneydeki küçük kilise ise, hastalar ile yaşlıları koruyup kollayan Hospital şövalyelerine aittir. Bu tarikatın kurucusu, Kıbrıs'ın Bizans valisi Epiphianos'un oğlu olan Amathuslu St. John the Almoner idi. 1308 yılında Hospital Şövalyelerine ilkin Templar Şövalyelerine ait yandaki kilise verilmiş olmasına karşın, onlar o kiliseyi yıkmadan güney bitişine kendilerine ait bu kiliseyi inşa etmişlerdir. Hospital şövalyelerinin kabartma armaları kapı sövesinde yer almaktadır.⁽¹⁰⁾

Templar Şövalyelerinin İdari Merkezi ve Çiftliği; Templos

Rumca olan Templos adı 'tapınak' anlamına gelmektedir. Adını, yaklaşık olarak M.S 1300 yılında köyün ilk sahipleri olan Templar Şövalyelerinden almaktadır. Köy daha sonra Hospital şövalyelerinin genel idari merkezi durumuna gelmiştir. Burada Geç Tunç Devrine tarihlenen bir yerleşim yeri saptanmıştır. Osmanlı döneminden başlayarak nüfusu ağırlıklı olarak Türklerden oluşmaktaydı. İngiliz Sömürge döneminde bir Türk köyü olarak kayıtlara girmiştir.⁽¹¹⁾ 1974 yılından önce köydeki Türklerin sayısı 161, Rumların sayısı ise 68 idi.⁽¹²⁾

Hakim oldukları yerlerde eserler bırakan Templar Şövalyeleri'nin Templos'ta bir İdari merkezleri ile bir çiftliklerinin bulunduğu biliniyor olmasına karşın, nasıl oluyor da köyde onlara ait bir iz bile bulunamamıştır. Sadece köy sakinlerinin bilgilerine dayanarak Templos'ta yedi kilisenin varlığından söz edilmektedir. Aşklar Kilisesi adıyla bilinen bir kilisenin St. Hilariyon Kalesi'nin yer aldığı dağın eteklerinde taş yığını olarak bulunduğu anlatılırken, Glikiotissa veya Ak Kilise adıyla bilinen diğer bir kilisenin ise Jasmin Court Hotel'in batısındaki askeri bölgede bulunduğu anlatılmaktadır.⁽¹³⁾ Diğer beş kilisenin hangi noktalarda olduğu konusunda köy sakinlerinden ne yazık ki bilgi edinilememiştir. Yine de bu kiliselerden bir kaçının Templar Şövalyelerine ait olabileceği düşünülebilir. Ancak eskiden köyün çevresinde Hristiyanların bulunduğu düşünülürse, bazı kiliselerin de onlara ait olması olası görülmektedir.

Templar Şövalyelerinin Kıbrıs'taki varlığı yanında Templos hakkında daha fazla bilginin elde edilmesi için yazılı kaynaklar yanında sözlü kaynaklar da önem taşımaktadır. Templos köyünün yerlilerinden olan ve adının verilmesini istemeyen birinci kaynak kişimiz (A.K) köyle ilgili bilgiler verirken, bugün yerinde olmayan bir taştan da bahsetmektedir. Köyün girişinde boş bir arazinin tam ortasında bir tarafa doğru devrilmiş durumda olduğunu anlatmaktadır. Bu taşın bu şekildeki duruma mezar kazıcılarını hareketle geçirmiş, bazı kalıntılara rastlanmış. Bunun en canlı şahidi de aynı köyden, fakat bugün bu köyde yaşamayan bir başka kişi.

Adının açıklanmasını istemeyen bu ikinci kaynak kişinin bize anlattıkları, bir zamanların en cesur, ayrıca en azılı sövalyelerini izini bulmamıza yardımcı olabilecek mi?

Şahitlerimizin anlattığına göre, köyün girişindeki arazideki taşın çapı 2,3 metre ve rengi ise beyaz olan havuz şeklindeki kalıntı ne yazık ki yıllar önce oradan kaldırılmış. Köylülerin belleklerinde yer eden bu taşın bugün nerede olduğu bilinmemektedir. Bu tarlanın karşısında bulunan eski ilkokulun içinde eski zamanlardan kalma taş mezarlardan da söz edilmektedir. Ve mezarların tarladaki taşla keşiştiğini, bunun bir işaret olduğundan bahsedilmektedir. Ortası delik olan taşın bir tarım düzeniğini çağrıştırdığını tahmin etmektedirler. Bu taşın içindeki deliği inceleyen meraklı mağara kazıcıları, taşın altında geniş bir mağaranın varlığını keşfetmişler.

Bu mağaranın canlı şahidi olarak bilgi aldığımız ikinci kaynak kişimiz, gençlik zamanında birkaç arkadaş ile birlikte bu taşın bulunduğu yere yakın bölgede kazı yapmışlar. Bugün bu tarlada olmayan beyaz taş, onun için bir işaretmiş. Köyün o zamanlardaki muhtarı da bu taş çok gizemli bulunmuş. Onun da ilgisini çekmesinin nedeni, taşın bulunduğu alanda hafif batık şeklinde duruyuşmuş. Muhtar bu konularda terübeliydi. Bir gün taşın bulunduğu yerde kazı yapmaya karar vermişler. İnildikçe toprağın altında onlar için birkaç değerli kalıntıya rastlamışlar... Ama kim bilir, önemsiz gibi görülen bu kalıntılar belki de tarihi açıdan çok değerli olabilir.... Kazıldıkça zorlanmaya başlamışlar. Bakmışlar olmayacak köyün dışından terübeli bir arkadaşlarını da çağırılmışlar, Günlerce kazmışlar. Kazı ilerledikçe yapıya benzer taşlara ulaşmışlar. Yavaş yavaş yapının kemerleri belirmiş. İki tane kemer ve bir kubbeye rastlanmış. Şahidim, kazıya daha fazla ilerletemediklerini, buldukları yerin sol tarafında çok derin bir mağaraya rastlanmış. Oraya girilmesi mümkün değilmiş. Kemerleri ayakta tutan sütunlar toprağın içinde kaldığı için, geçit yeri kazarlarsa göçük altıda kalma riski olduğunu düşünüp burasını terk etmişler. Kazılan bu yerin giriş kapısının, meyili yüksek olan tarlanın altında kalan mevkide olabileceği yönünde fikir yürütmektedir. Dışarıdan bakıldığında hiç bir iz yok. Ne kapı, ne de başka bir kalıntı. Tek bulgu kazı yaptıkları yerde kemerlerin varlığı ve onu onaylayan karşımızdaki canlı şahitlerimiz.... Templar Şö-

valyeleri'ne ait bir kalıntı olabilir miydi bu? Veya başka bir kültüre? Bilinmez... Bu da arkeologların ve yetkililerin konusu.

Templos Köyünden birkaç Efsane Aşıklar Kilisesi Efsanesi ⁽¹⁴⁾

Bu küçük taş kilisenin asıl adı Faneromeni olarak bilinmektedir. Ayrıca köylüler tarafından Meryem Ana olarak da biliniyor. Kilise hem Türklerin hem de Rumların ziyaret yeri. Sevdiklerine kavuşmak isteyen genç kızlar, kismetini açılmamış da açılmasını arzulayan kızlarının evlenmesini isteyen annelerini adak adayıp mum yaktıkları önemli bir adak yeridir. Buraya sadece aşıklar, eş arayanlar değil, ev, sağlık, bereket, mutluluk isteyenler de adakta bulunurdu. Bu kiliseyi Girne'de yaşayan dul bir zengin kadının yaptırdığı söylenmektedir. Mutluluğu bulamayan bu kadın, bir gün dağda gezerken seveceği bir adama rastlar ve çok mutlu olur. Ve buraya küçük bir kilise yaptırır.

Garip Dede Adak Yeri ⁽¹⁵⁾

Köye, Venediklilerden sonra gelen Osmanlı aşiretinin başında aksakallı bir 'Derviş' varmış. Herkes ona 'dede' dermiş. Aşiret üyeleri köyde içecek temiz su olmadığı gerekçesi ile köye yerleşmek istememişler. Fakat yaşlı adam, köy meydanına yakın yerdeki hayat ağacını göstererek: '*Bu ağacın kökleri ta suya kadar iner. Buraya bir kuyu kazın!*' emrini vermiş. Köylüler de çok güzel bir su bulmuşlar. Derviş ölünce de buraya gömülmüş.

Köylülerin '*hayat ağacı, mezar ve kuyu*' olarak andığı üçlü, zamanla unutulmuş olup önemini de yitirdi. Kuraklık yüzünden hemen yanındaki yağ değişimini de kaptanmış. Değirmenci Nalbant Mustafa Efendi de kahvecilik yaparak hayatını kurtarmaya başlamış. Bir gün, gün doğmadan kahvesine giden Mustafa Efendi bir sandalyede oturan aksakallı bir ihtiyar gördü. İhtiyar, hem derişe hem de hızıra benziyordu. Sade bir kahve istedi. Mustafa Efendi kahvesinin kalmadığını görünce telaşa kapıldı. Bunu gören ihtiyar, iyi bak, dibegin dibinde mutlaka bir kaşık kahve vardır demiş. Gerçektende dibegin

dibinde bir kaşıklik kahve vardı. İhtiyar kahvesini içti ve ayrılırken de tepsiye bir kuruş bıraktı. Kahveci Mustafa Efendi 'Benden olsun ama, zaten üstünü veremem' dedi. İhtiyar da ona: "Bu parayı al çekmecene koy ve hiç çıkartma, gönülden verilen bir şeyin bedelini sadece Allah keser. Dediğimi unutma!" demiş ve ayrılmış. Bu para uğurlu gelmiş olacak ki Mustafa Efendi kısa bir sürede toparlandı, çocuk çocuğu ile rahat yaşamaya başladı. Bir gün eski bir alacaklı gelmiş, Mustafa Efendi alacaklıyı ödeyeceği zaman parayı denkleştirememiş. Parayı denkleştirmek için çekmecedeki diğer paralarla birlikte o kuruşu da toparlamış ve borcunu ödemiş. İşte o günden sonra işleri yine ters gitmeye başlamış, iki yakası bir araya gelmemiş. Bir sabah kahvesini açarken yine o aksakallı ihtiyarı kuyu başında otururken görmüş. Ancak yanına varmadan ihtiyar yok olmuş. Bu olay üç kez tekrarlanmış. Mustafa Efendi aksakallı ihtiyarı gücendirdiğini anlamış ve kahvesinin alet edavatını satarak kuyu dibindeki mezarı yaptırmış. Çoluk çocuğunu da evlendirmişti. Geriye kalan zamanını ve hayatını da dua ederek ve namaz kılarak geçirmiş. Bugün bir dilek yeri olan Garip Dede Türbesi, kısmet arayanların, çocuk isteyenlerin ve dileği yerine gelenlerin bir uğrak yeridir.

Yılan Adası Efsanesi (Balıkçı ve Kral) ⁽¹⁶⁾

Yılan adası Zeytinlik köyünün en batı ucundaki toprağı ve sahilidir. Rivayete göre adanın koyunda karısı ve güzeller güzeli kızıyla yaşayan bir balıkçı varmış. Kızının güzelliği krala kadar ulaşmış. Adamlarına, balıkçı, karısı ve kızını kaleye getirmelerini emretmiş. Balıkçı kralın buyruğuna uymamış. Kaleye gitmemiş. Buna çok kızan kral balıkçının üstüne yürümüş. Balıkçı karısını ve kızını alarak adanın üzerine çıkmış. Bu arada balıkçının karısı krala beddua etmiş. 'Dilerim allahtan bir yıla yem olasın!' Balıkçı ailesiyle birlikte adanın arkasındaki dalgalık sahilinden içeriye açılmış, kral da arkasından. Balıkçının sandalı gözden kaybolmuş. Bu arada Kralın başına uçan bir balık vurmuş, düşüp bayılmış. Kral onları yakalayamayacağını anlamış sahile dönüp orada beklemeye karar vermiş. Ama ne gelen var ne giden. Askerleri demişler ki: 'Geri dönelim, her halde ölüler!'. Kral yaptığında pişman olmuş; ölüleri bulunursa kendi kendine onlar için bir anıt yaptırma sözü vermiş. Vicdan azabı içinde kaleye dönmeyerek azabı içinde günlerce sahilde

beklemiş. Günden güne eriyip gitmiş. Balıkçı, kızı ve karısı bir türlü bulunamamış.

Bir gün adada bir ışık görülmüş; kral umutlanmış ve tek başına adaya çıkmış. Onu yalnız bırakmak istemeyen adamları da peşinden gitmişler. Işık, bir adada, bir sağda, bir solda görünüp kayboluyormuş. Birden bir uğultu kopmuş, gök kararmış, gece gündüze karışmış, ada tufandan kalma bir gün yaşamış. Batıp çıkmış. İnsan ve balık ölüleri sahili kaplamış. Aralarında bir tek kral yokmuş. Aramışlar kralı bulamamışlar. Kısa süre içinde etraf durulmuş süt liman olmuş. Daha sonra kral dev gibi bir yılanın ağzından çıkarılmış. Adanın adı da YILAN ADASI olarak kalmış.

Son Söz

Templer Şövalyeleri adaya kendi ünvanlarına uygun yönetim şekli uygulamış, kan ve deşhet saçmışlardır. Araştırmalarımızdan çıkan sonuç, şahitlerin aktardıklarıyla, beyaz tekne şeklindeki yuvarlak taşın gerçekte zeytinyağı çıkartmak için eski düzeneklerin bir kalıntısı olabileceği olasılığını gündeme getirmektedir.

Ve zeytinyağının kutsallığı varsayımından yola çıkarak onun yakınlarında bir kilise veya manastırın bulunabileceği olasılığı yönünde görüş olabilmektedir. Şahitlerimizin bulgularına rastlayıp aktardıkları kalıntıların hangi döneme ait olduğu şimdilik kesinlik kazanmamıştır. Zeytinlik köyünde izini sürdüğümüz bu heyecan verici serüvene bilginize getirilen Templer Şövalyelerinden arta kalan kültürel kalıntılar olabilir mi?

Ve aklımıza takılan sorular... Bu köyü, Avrupalıların kendilerine yerleşim yeri olarak seçmelerinin nedeni ne olabilir? Onları cezbeden, şövalyelerin henüz gün ışığına çıkmamış kalıntıları mı? Yoksa Templos Köyü'nü değerli kılan sadece doğasıyla manzarası mı?

Kaynakça

- 1 İsmail Çolak - colak38@mynet.com
- 2 Parthog, Gwynne der, *Medieval Cyprus A Guide to the Byzantine and Latin Monuments*, Moufflon Publications, Cyprus, 2006, s.219; Bağışkan, Tuncer, Turizm, Çevre ve Kültür Ba-

- kanlığı Rehber Yetiştirme Kursu Notları, 2012 (tuncerbagiskan@analiz.net).
- 3 G. Marangou, Anna & Coutas, Andreas G., *Nicosia The History of the City*, s.40-41, Kalenin fotoğrafı: s.42; Jeffery, George, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Nicosia, 1918, s.18-20; Martin, Sean (Türkçe çevrii: Barış Baysal), *Tüm Gizemleriyle Templer Şövalyeleri*, Kalkeden Yayınları, İstanbul, Temmuz 2009, s.61-62.
  - 4 Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, Cyprus Turkish Education Foundation, Nicosia-Cyprus, 2009, s.375-376.
  - 5 Jeffery, George, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Nicosia, 1918, s.20, 93.
  - 6 Parthog, Gwynne der, *Medieval Cyprus A Guide to the Byzantine and Latin Monuments*, Moufflon Publications, Cyprus, 2006, s.133; Enlart, Camille, *Gothic art and the Renaissance in Cyprus*, Trigraph in Association with the A.G. Leventis Foundation publication, London, 1987, s.20, 27, 66, 69, 291, 336, 351, 376-7, 379, 380, 383, 414, 423, 487, 490, 492-502.
  - 7 Enlart, Camille, *Gothic art and the Renaissance in Cyprus*, Trigraph in Association with the A.G. Leventis Foundation publication, London, 1987, s.20, 27, 66, 69, 291, 336, 351, 376-7, 379, 380, 383, 414, 423, 487, 490, 492-502.
  - 8 Gunnis, Rupert, *Historic Cyprus*, Nicosia Cyprus, 1936, 133, 177, 239, 277.
  - 9 Parthog, Gwynne der, *Medieval Cyprus A Guide to the Byzantine and Latin Monuments*, Moufflon Publications, Cyprus, 2006, s.114.
  - 10 Jeffery, George, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Nicosia, 1918, s. 131-132.
  - 11 Jeffery, Geroge, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Nicosia, 1918, s.318.
  - 12 Goodwin, Jack C., *An Historical Toponymy of Cyprus*, Vol.2, Fourth Edition, 1984, s.1570.
  - 13 Jeffery, Geroge, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Nicosia, 1918, s.318.
  - 14 Nesim, Ali, *Sosyal Yaşam ve Kültürüyle Templos*, Gökada Yayınları, Lefkoşa, 2009.
  - 15 Nesim, Ali, *adı geçen kitap*, s. 90-91.
  - 16 Nesim, Ali, *adı geçen kitap*, s. 91-92.
  - 17 Nesim, Ali, *adı geçen kitap*, s. 95-97.
-

'Ciğercilerin' Hikâyesi ...

Özen SOLAKAY*

Avrupa Birliği normlarına göre tüketilmesi uygun görülmemeyen sakatatın ülkemizde eskiden beri tüketilmekte olduğu bir gerçektir. Özellikle ciğer zevki vazgeçilmezlerimiz arasındadır.

Polemıdy (Binatlı) gibi bazı köylerimizin 'Ciğerciler' olarak anılması da bu yüzdendir.

Birçok ülkelerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da sakatat, et tüketiminde atılan değil, tüketilen gıda maddeleri arasındadır.

Kelleden 'ayacığa', terpten kuyruğa kadar her tür et ürünü tüketilir.

Yer yer işkembe çorbası ve kokoreç de rağbettedir.

Nadiren de olsa, hazırlanan bumar özel zevkler arasındadır.

Oysa Avrupa Birliği ülkelerinde, sakatat tüketilmesi zararlı yiyecekler listesine alınmıştır.

Ülkemizde ve Türkiye'de Avrupa normları resmen geçerli olmadığı için, sakatat zevki aynı geleneksel hızla devam etmektedir.

Rum kesiminde ise buna uyulmaya çalışılmaktadır.

Yine de o kesimde aradığını bulamayan bazı sakatatçıların, Türk bölgelerinde bu zevklerini tatmin ettiği de bilinen bir gerçektir.

Kapılar açıldıktan sonra Kuzey'e geçen Rumların sık sık Ahır Lokantası'na gitmeleri buna bir örnektir.

Gelen Rumlar arasında Rum milletvekillerinin de bulunduğu müşteriler Kemal Demirkıran'ın nefis fırın kellesinden zevk alıyorlardı.

Tüm bu sakatat listesi arasında ciğerin yeri tartışılmazdır.

Eskiden beri mutfaklarımızda pişirilen ciğerin, çeşitli pişirme usulleri her damağa hizmet etmektedir.

Hatta Lefkoşa'da isim yapmış ciğercilerin yeri ayrıdır.

Şimdilerde herkesin uğradığı Ciğerci Ahmet'in yeri gibi...

Ciğer düşkünleri, zaman zaman yerel olarak da gösterilebilir.

Bazı bölgelerde ve bazı köylerimizde ciğere düşkünlüğün, diğer yerlere oranla daha çok olduğu görülür.

CİĞERCİLER KÖYÜ: POLEMİDYA

Güneyde kalan köylerimizden biri...

Polemıdy ya da daha yeni adıyla Binatlı...

Limasol yakınındaki bu belde iki köyden oluşmakta...

Aşağı Polemıdy ve Yukarı Polemıdy...

Yukarı Polemidya'nın nüfusu Türkler'den oluşuyordu.

Aşağı Polemidya ise karmaydı.

Rumlar ve Türkler bir aradaydı.

Hatta sonradan köyün girişinde, etraftaki İngiliz üslerinde çalışan sivil İngiliz aileleri için kurulmuş İngiliz köyü Berangaria vardı.

Piskobu ve Ağrotur üsleri kurulmadan önce, Polemidya köylerinin kuzeyinde Polemidya İngiliz Kampı bulunuyordu.

Bu da ayrıca bölgeye gelir sağlıyordu.

Köy ürünleri, yiyecek ve içecek bakımından...

Ayrıca kampa et satışı da vardı.

Bu yüzden Polemidya'da Türk ve Rum kasapların sayısı oldukça fazlaydı.

Ve Polemidya köyü 'ciğerci' olarak nam salmıştı.

Köylüler birbirlerine, ya da başka bir köyden gelen Polemidyalı'ya takılmak için 'ciğerci' sözünü kullanıyordu.

Bunun nedenini kesin olarak söylemek zor...

Ancak sıradan bir Polemidyalı "Ne yapalım, ciğeri çok seviyoruz" demekle yetiniyordu.

Nitekim köyde herkes bol bol ciğer tüketirdi.

Özellikle Pazar günleri, hemen hemen herkesin mutfağında bir ciğer kesilmeye hazır vaziyette asılı durdu.

Bazıları ciğere olan bu düşkünlüğün Polemidya Kampı ile ilgili olduğunu savunuyordu.

İddiaya göre İngilizler, ta o zamandan sakatata karşı oldukları ve bunu tüketmekten sakındıkları için, kampa verilen et ürünlerinden arta kalan sakatat, köylü tarafın-

dan kullanılıyordu.

Ve zamanla bu artık vazgeçilmez bir alışkanlık haline gelmişti.

Bu alışkanlık sadece Polemidyalılar arasında değil, ülkemizin her yanında özel bir yemek olarak devam ettirilmektedir.

CİĞERİN HAZIRLANMASI

Genel olarak kızgın yağa atılarak hazırlanan ciğer pişirme yöntemleri, yerine ve kişilere göre değişir.

Bir de profesyonel ciğerci ustalarının, kendine özel, pişirme şekli var.

Ciğerin pişirilmesinde dikkat edilecek nokta, ciğerin yumuşak olması...

Ne az pişmiş, ne de kuru olmaması...

Bir yöntemle göre ciğer şu şekilde hazırlanır: Kuzu ciğeri pençeviş, akciğer ve karaciğer olarak ayrı ayrı küçük parçalara ayrılır. İyice yıkandıktan sonra önce pençeviş, sonra beyaz ciğer, en sonunda da karaciğer tavaya atılarak, bir süre kendi suyunda yumuşatılır. Daha sonra biraz yağ ilave edilerek kızartılır. Tuz ve istenen baharat konur. Limon ve maydanoz eklenir. Yoğurtla birlikte servis edilir. Bu yöntem kuzu ciğeri içindir. Dana ciğeri için Arnavut usulü kullanılır. Bu yöntemde ciğer parçaları unlandıktan sonra kızartılır. Ve kapalı olarak pişirilir.

NOT: Polemidya ile ilgili 'ciğercilik hikâyesi' Beyit Arkan'dan alınmıştır.

*Türkçe ve Rumcada Benzer Atasözleri***Mahmut İSLÂMOĞLU* - Şevket ÖZNUR ******ÖZET**

Günümüzde sayısı iki yüz elli milyonu aşan Türk ulusunun Türkçesinde dil özellikleri son derece ilginçtir. Bu dil sayesinde her zaman bütünlüğünü korumuştur. Aynı kökten geldiğimiz en bariz örnekleri, dilimizin çeşitli ortak yanları bu sayede yaratılmış ve sayısız eserlerde kendini açıkça belli etmiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya ve oradan da yüzyıllar önce Kıbrıs adasına yerleşen atalarımızın dili sayesinde bugünlere ulaştığımız söylessek abartmış olmayız. Dil, ulusları ulus yapan en önemli etkenidir. Dilini yitiren ulusların diğer uluslar arasında eriyip yok oldukları gerçeği ortadadır. Kıbrıs'ta yüzyıllarca egemen olan ulusumuz diğer etkiler yanında Ada halklarını dilyle de etkilemiş ve bu etkiler günümüze kadar sürüp gelmiştir. Özellikle günümüzde Helen olduklarını zanneden, lakin Helence değil, Rumca konuşan yerlileri öylesine etkilemiştir ki kullandıkları binlerce sözcüğün kendilerine ait olmadığını farkında bile olmadan günlük yaşamlarında onlara bol bol yer verdikleri görülür. Kullanmış oldukları yüzlerce, hatta binlerce Türkçe sözcüğe ek olarak pek çok Türkçe deyim ve atasözünün de hâlâ yaygın olarak kullanıldığı ve yazıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Ada'da yaşayan Kıbrıslı Türkler ve Rumlar yüzyıllar boyunca hemen her konuda birbirlerinden etkilenmişler, etkilemişler. Böylece kendilerine has bir ada kültürü oluşturanın yanında, buldukları konumu açısından, geçmiş uygarlıklardan da bir çok ekinsel malzemeyi kendi harslarına katarak bir Ada kültürü yaşamışlardır.

Bizler bu çalışmamızda Rumca kaynaklardan yararlanarak derlediğimiz benzeşen atasözlerinden örnekler sunmaya çalıştık. Bu örneklerden de çok çarpıcı olan yetmiş kadarını vermekle yetindik.

Anahtar Sözcükler:Kıbrıs,Türkçe,Kıbrıs Rumcası,Atasözleri.

COMMON PROVERBS IN TURKISH AND GREEK SUMMARY

Although the early description of what it takes to make a people a nation has long been disputed, it is usually accepted that the elements that make a group of people a nation are, namely, a common ethnic origin and a geography known as motherland as well as a shared history, culture and religion etc. One other important factor that is needed is a common language to help people establish relations between themselves and communicate their thoughts, emotions, ideas, cultural and economic ties to each other, thus ensuring a unity and togetherness.

Turkish is one of the oldest languages in the world and it is spoken by well over two hundred and fifty million people who live in a geographical area that spread from Siberia in Asia to the shores of Europe on the Atlantic. Germany, for instance, is home to a few million Turkish immigrants. As a consequence of their shared language the people of mainland Turkey and the majority of the people in the independent Turkic states in Central Asia as well as the Turks who live in different European countries have maintained close ties with each other while the universal use of the Turkish language also enabled them to create a collective culture and literature.

It is a well known fact that many peoples who failed to keep their languages alive did not survive and in time were absorbed or assimilated by more dominant powers. The ancestors of the present Turkish population in Cyprus first arrived in 1571 and throughout Ottoman rule, being the language of the sovereign, Turkish was never seriously threatened by local languages, including Greek, which was the tongue of the majority of the population. On the contrary, Turkish had an overbearing effect on the "mother tongues" of the local people; which influence is still very

* Dr. Araştırmacı-Yazar.

**Yrd. Doç. Dr. Yakın Doğu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

evident today.

Although the Greeks of Cyprus describe themselves as the descendants of the Mycaenean Greeks, hence as "Hellens", they speak a Cypriot-Greek dialect which the Greeks from the mainland find hard to understand. Owing to the strong influence of the Turkish language the local Greek dialect still possesses a rich vocabulary of hundreds even thousands of borrowed Turkish words, idioms, phrases, proverbs and adages which the Greek people have been using for donkey's years both in their every-day conversations and in correspondence without even realising that they are of Turkish origin.

Proverbs are products of spoken languages and orally told folk literature. Below we have listed approximately seventy proverbs which we have compiled from Greek sources. Although proverbs can be found with variations in different countries of the world there is an amazing similitude between the Greek Cypriot and Turkish Cypriot proverbs and in many cases the Greek Cypriot proverbs are just about a literal translation of the Turkish Cypriot proverbs.

Key words: Cyprus, Turkish, Cypriot Greek dialect, proverbs.

Bölüm 1:

1. "Νε Αλλαχτάν κορκμάζ σενη"- από τον Θεό να μην φοβάσαι τίποτε (τούρκικο).

Okunuşu: "Ne Allah'tan korkmaz seni"

Burada sunulan ilk örnekteki tüm sözcükler Türkçe olduğu için açıklamaya gerek görmüyoruz.

Örnekteki atasözünün yanında Rumca açıklaması yer almakta ve Türkçe olduğu zaten belirtilmektedir.

2. "Με ττανάν με γαζίν" - ούτε ουσία μα ούτε και τάτιν (γεύση).¹

Okunuşu: Me tttaran, me yazın"

Türkçe anlamı: Ne tadı ne tuzu var. "Lezzetsiz,tatsız tut-suz."

Bu Rumca atasözündeki son kelime olan "tatın" dilimizdeki "tad" sözcüğünden başka bir şey değildir.

3. "Που τα μαθκια (μάτια) που χωρούσιν (βλέπουν) εν είδαμε χάριν (προκοπή) τζαί να δούμεν που τα φρούδια"; - Μην ελπίζεις από τις άγονες πηγές όφέλος - (ματαιοπονία).

Okunuşu: Bu da mathgâ bu horusin en ithame hayirin², ce na thumen bu da frithgia."

Türkçe anlamı: Gören gözlerden hayır görmedik de kaşlardan mı göreceğiz.³

Türkçedeki biçimi: Gözlerden hayır gelmedi kaşlardan mı gelecek.

4. "Τραβά ο ένας το πετοί τζαί ο άλλος το τομάρι" - πείσμα.

Okunuşu: Drava o enas do bedsi ce allos do tomari.

Türkçe anlamı: Birisi deriyi öteki işe yaramayan kısmını çekiştirir.

Türkçedeki biçimi: Biri enine, biri boyuna çeker.

Fikir birliği olmadığı hallerde söylenmektedir.

Her iki dilde de aynıdır.

5. "Το κάθε πουλλίν κρέμμεται άπο το τσουνάριν του" - ο κάθε ένας θα κριθεί και θα καταδικαστεί από τις πράξεις του.

Okunuşu: Do kathe bullin gremmede abo do dsunarın du"
Türkçe anlamı: Her kuş kendi kanadından asılır.

Türkçedeki biçimi: Her koyun kendi bacağında asılır.

Türkçedeki atasözünde kuş yerine koyun geçtiği görülür.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Herkes yaptıklarından sorumlu tutulup ona göre yargılanacaktır.

6. Η ομορφία εν τρώεται με το κουτάλιν" - δεν σημαίνει ότι επειδή κάποια είναι όμορφη θα έρχονται όλα βολικά στη ζωή της.

Okunuşu: İ omorfîgâ en droedê me do gudalı.

Türkçe anlamı: Güzellik kaşıkla yenmez.

Türkçedeki biçimi: Güzellik kaşıkla yenmez.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Bir hanım güzel olduğu için hayatında her istediğini kolaylıkla elde edebileceği anlamı çıkmaz.

Türkçedeki benzeri atasözünde güzelliğin her şey olmadığı anlatılmaya çalışılır. Ayrıca Kıbrıs Türkleri arasında şöyle bir atasözü de yaygındır. "Güzel yüze kırk günde doyulur, güzel huya kırk yılda doyulmaz."

7. "Με το ξύλο το ξερό κάφκεται(καίεται) και το γλωρόν (χλωρόν)" - εάν ο φίλος σου που είναι στην ίδια συντροφία μαζί σου κάνει κάτι παράνομο και τον συλλάβουν τότε θα πάεις και σύ μαζί του.

Okunuşu: Me do ksilo do ksero gafgedê ge do gloron.

Türkçe anlamı:Kuru odunla birlikte yaş da yarar.
Türkçedeki biçimi: Kurunun yanında yaş da yarar.
Rumcada verilen örnek cümlelerin anlamı şöyledir: Eğer birlikte olduğun arkadaşın kanunsuz bir iş yapar ve tutuklanırsa o zaman seni de beraber götürürler.

8. "Ὡσπου να γίνετο το κέφριν του άρκοντα, ο φτωχός ενόφησεν" - το κεφάλιον υπερισχέει πάντα.
Okunuşu: Osbu na ğini do keffin du arkonda, o ftohos erpsosifsen.

Türkçe anlamı: Zenginın keyfi oluncaya kadar fukara gembermiş(ölmüş).

Türkçedeki söylenişi: Zenginın göynü(gönlü) olana kadar fukaranın göbeği düşer.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Kapital her zaman ağır basar.

9. "Έτσι κκελέ έτσι ξιουράφιν θέλει" - σύμφωνα με την λογική σου θα ανταμειφθείς κατάλληλα των πράξεων σου.

Okunuşu: Etsi kelle etsi ksurafin theli.

Türkçe anlamı:Öyle başa öyle tıraş gerekir.

Türkçedeki biçimi: Öyle başa, öyle tıraş.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Davranışların mantığına göre olmalıdır.

10. "Κάμε το καλό τζαί ρίξ' το στον γιאלό" - μην ζητήσεις φιλιδóρημα για κάτι καλό που έκαμες.

Okunuşu: Game do galo ce riske do isdon yalo.

Türkçe anlamı: İyilik et ve denize at.

Türkçedeki biçimi: İyilik et denize at. Dilimizde bunun devamı da şöyledir: "Balık bilmezse Halik bilir."

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Yaptığın bir iyilik için karşılık bekleme.

11. "Το ένα σιέρι (χέρι) νίφκει τ' άλλο τζαί τα δκυό (δύο) το πρόσωπο" - η δύναμη του μέσου.

Okunuşu:Do ena şeri nıfği do allo ce da hgo do brosobo.

Türkçe anlamı: Bir el diğerini yıkar, ikisi birlikte yüzü yıkar.

Türkçedeki biçimi: El eli yıkar, el de yüzü yıkar.

12. "Παίρνουν μας για νερό τζαί φέρνουν μας δίπασμένους" - όλο ψεύτικες υποσχέσεις χωρίς πραγματικό αντίκρυσμα.

Okunuşu: Bernun mas ya nero ce fernun mas thipsazme-

nus.

Türkçe anlamı: Bizi suya götürürler ve susamış getirirler.
Türkçedeki biçimi: Bizi suya götürürler ve susuz getirirler.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Hep boş vaatler, gerçek karşılığı olmayan şeyler.

13. "Εγύρισε καπάτζιν τζί' ήβρε την τετζεριν - βρέθηκε το κατάλληλο ταίρι για κάποιον ελεύθερο.

Okunuşu: Eğirise gappadzin ce ivren din tendzerin.

Türkçe anlamı: Kapak yuvarlandı ve tencereyi buldu.

Türkçedeki biçimi: Tencere tekerlendi, kapağını buldu./Tencere yuvarlandı, kapağını buldu.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Bir bekâra uygun eş bulunmuştur. Bu Rumca atasözü Türkçeden alınmasına rağmen Türkçenin tersine kapak yuvarlanmakta ve tencereyi bulmaktadır. Bizde yuvarlanan tencere olup kapağını bulmaktadır.

14. "Έφαλεν η γλώσσα μου μαλιά" - βαρέθηκα να του λέω κάτι και να μην το κάμνει.

Okunuşu: Efgalen i glossamu malya.

Türkçe anlamı: Dilim tüğ çıkardı.

Türkçedeki biçimi: Dilimde tüğ bitti veya "Söyle söyle dilimde tüğ bitti."

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Yap dediğimi yapmamasından ötürü usandım.

15. "Αψιού τζαί έφαλεν τον" - το μουίζει πάρα πολύ - "κόμμαν ράμμαν.

Okunuşu: Apsu ce efgalen don.

Türkçe anlamı: Hapşu dedi ve onu çıkardı.(Doğurdu)

Türkçedeki biçimi:Hapşu dedi, burnundan düştü./Hapşu demiş, burnundan düşmüş.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: İkiside aynı ipliğin parçası.

16. "Ισιώνει η νουρά του σκύλλου;" - το φυσικό νικά το εκπαιδευτικό.

Okunuşu: İşonni i nura du isgilla.

Türkçe anlamı: Köpeğin kuyruğu düzeldir mi.

Türkçedeki biçimi:Domuzun kuyruğu düzelmaz/Domuzun kuyruğunu kes, yine domuz.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Kişinin yarathışında var olan aldığı eğitime üstün gelir.

17. "Με παράν με πούλιν "(γραμματόσημο) - χωρίς λεφτά δεν πέρνεις τίποτε στη ζωή.

Okunuşu: Me paran, me pulin

Türkçe anlamı: Ne para, ne pul.

Türkçedeki biçimi: Ne para, ne pul. "Züğürt"

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Hayata para olmadan, hiçbir şey alamazsın.

Rumcada geçen bu atasözünde yer alan açıklama Türkçedekinden oldukça farklı. Bizde bir şey satın alma bahis konusu değildir. Daha çok parasızlığı ifade etmektedir.

18. "Χώρκατο νεγιώνεις κατσόχοιρο μερώνεις" - orisμένα άτομα δεν αλλάσσουν ποτέ.

Okunuşu: Horgado neyannis, gadsohiro meronis.

Türkçe anlamı: Köylü yetiştirme, kirpi ehlileştirme ye benzer.

Türkçedeki biçimi: Köylü köylüdür. Ne yapsan değişmez. Bu arada Rumlarda daha yaygın olan benzeri bir atasözü bulunmaktadır. Şöyledir: Bafidin anayonnis garçsohiro meronis. Anlamı: Bafli yetiştirme kirpi ehlileştirmeye benzer.

Bafıllara biraz hakaret ihtiva etmesine rağmen Rumlar arasında çok yaygın olduğu bilinmektedir.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Bazı kimseler hiçbir zaman değişmezler.

19. "Βούκκο βάλε τζάι λόον (λόγο) μεν πείς" - καλύτερα κατάπιε κάτι που σου είπαν και σε πλήγωσαν παρά να ανταποδώσεις με άσχημα λόγια και να πικράνεις κάποιον.

Okunuşu: Vokko vale ce loğon men bis.

Türkçe anlamı: Lokma ye, söz söyleme. Ayrıca Rumcadaki bu atasözünün varyantı da bulunmaktadır. Şöyledir: Meğalon vukko vale ce meğalon loğon men bis. Bunun anlamı tam Türkçedekinin çevirisidir.

Türkçedeki biçimi: Büyük lokma ye, büyük söz söyleme. Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Biri-leri sana kötü söz söyleyip seni kıtmışlarsa sen yine de kötü sözlerle karşılık verip başkalarını gücendirme.

Türkçedeki bu atasözünün anlamı Rumcadakinden farklı olarak şöyle yorumlanmaktadır. Kişi büyük sözler sarf etmemeli.

20. "Οι τοίχοι έχουνσιν αντιά τζάι τα βουνά (τα λαόνια) τα μάθκια" - νά-προσέχεις τι λέγεις μέσα σε κλειστούς χώρους διότι μπορεί κάποιος να κρυφακούει ή όταν είσαι στην ύπαιθρο ότι κάνεις θα φανεί από μακριά.

Okunuşu: İ dihi chusin afga ce da vuna da mahğa

Türkçe anlamı: Duvarların kulağı var, dağların da gözleri var.

Türkçedeki biçimi: Duvarların kulağı var/yerin kulağı var.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Kapalı yerlerde konuşurken dikkatli olmalısın çünkü birileri gizlice seni dinleyebilir. Veya açık havada olduğun zamanda yaptıkların uzaktan görülebilir.

21. "Του ψεύτη το λυχνί (λυχνάρι) ως το μεσάνυχτο αφταίνει (ανάβει)" - λόγος που δεν αντέχει το λυχνάρι μέχρι το πρωί είναι διότι είναι αναμειγμένο με λάδι και νερό (έκανε ψέμα).

Okunuşu: Du psefidi do lihni (Lihnari) os do mesanihdo afdeni.

Türkçe anlamı: Yalancının lambası gece yarısına kadar yanar.

Türkçedeki biçimi: Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Lâmbanın sabaha kadar yanmamasının nedeni şudur yağ su ile karıştırılmıştır bundan ötürü lâmba erken sönmüştür. (Yalancılık yapmıştır)

22. "Παπάς ο αθκιάσάρης θάφκει τζάι τους ζωντανούς για να πιάσει λίγα ριάλλια (λεφτά)".

Okunuşu: Babas o athğasaris thafgi ce dus zondanus ya na bgasi liğa riyayla. (Lefda)

Türkçe anlamı: Avara Papaz para almak için dirileri de gömer.

Türkçedeki söylenişi: Avaracı Papaz sağları da gömer.

23. "Η πέννα του στάζει αίμα" - γράφει με σκληρό και κριτικό τρόπο.

Okunuşu: İ benna du stazi ema

Türkçe anlamı: Kaleminden kan damlar

Türkçedeki söylenişi: Kaleminden kan damlar

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Sert eleştiriler yapmaktadır.

24. "Κάτσε ψώρα γάδαρε" - υπομονή μέχρι να καλύτερέψουν τα πράγματα.

Okunuşu: Gatse psafa ğathare

Türkçe anlamı: Otur da öl eşek.

Türkçedeki biçimi: Ölme eşeğim ölme, arpa, saman çıkacak.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Du-

rumlar iyileşinceye kadar sabret.

25. “Ὅποιος γυρεύκει να φκάλει το μνήμα του γείτου (γείτονα) πέφτει ο ίδιος μέσα” - όταν πας να κάμεις κακό σε κάποιον, θα σε βρει πρώτα εσένα]

Okunuşu: Obgos yirefği na fgali do mnima du yidu(yidona) befti o ithios mesa.

Türkçe anlamı: Komşusunun mezarını kazmaya çalışan o mezara kendisi düşer.

Türkçedeki biçimi: El için kuyu kazan evvelâ kendi düşer.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Birisine kötülük yapmak isterken o kötülük önce seni bulur.

26. “Ὁ βούς ἐνόφησεν η ποιμιστάρκά ἐξηλώθην” - η συμφώνια που ἔκαμαν δυο χάλασε ή το αντρόγυνο χώρισε.

Okunuşu: O vus epsofisen i bomışarika eksilothin.

Türkçe anlamı: Öküz geberdi ortaklık bozuldu.

Türkçedeki biçimi: Öküz öldü ortaklık bozuldu/ayrıldı.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir:

a) İki kişinin yapmış olduğu anlaşma bozulmuştur.

b)Karı-koca ayrıldı.

27. “Το κκισμέττιν σου εν καιρέττιν σου” - ὅσον πιο γρήγορα ἔρθει η τύχη σου για να παντρευτείς τόσο το καλύτερο. “Το πεπρωμένον φυγήν ἐστί αδύνατο”.

Okunuşu: Do kismettin su, en gayrettin su.

Türkçe anlamı:Kismetin gayretindir.

Türkçedeki biçimi: Yörük at yemini kendi artırır.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Evlenmek için, talihin ne kadar erken açılırsa, o kadar iyidir.

Burada “kismetin gayretindir” derken Rum atasözü bunu sadece evlilikle ilgili göstermektedir. Halbuki Türkçede

“Ne kadar çok çalışırsan o oranda kismetin artar” anlamı vardır.

Rumca atasözündeki kismetin(kismet) ve gayretin(gayret)

gibi esas sözcüklerin Türkçeden geçtiklerini söylemeye

gerek yok.

28. “Ὁ κοῦφος μεσ’ τον κόρφο σου” - ο εχθρός σου, ο κλέφτης, ο μαφίας είναι πολύ κοντά σου, στο περιβάλλον σου ακόμη και στη δουλειά σου.

Okunuşu: O gufos mesdon gorfo su.

Türkçe anlamı: Yılan koyununda.

Türkçedeki biçimi: Koyununda yılan beslerim.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Düşmanın, hırsız, mafya, çok yakındadır; çevreindedir hatta

işindedir.

29. “Κκελλέ του Τούρκου χωράφι σιέρισσον” - το κεφάλι του Τούρκου είναι όπως το χωράφι το ακαλλιέργητο.

Okunuşu: Kelle du Durku horafi sierrisson.

Türkçe anlamı:Türkün kafası nadas edilmemiş tarlaya benzer.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Türkün kafası nadas edilmemiş tarlayı andırır.

Bu Rum atasözünde görülebileceği gibi Türkleri aşağılayan sözcükler mevcuttur. Dilimizde bunun benzeri bir atasözümüz yoktur.

30. “Με χωρίς δουλειά με (χωρίς μιλιά” χωρίς ἔσοδα δεν μπορείς να ἔχεις ούτε ἔξοδα.

Okunuşu: Me thulya, me milya.

Türkçe anlamı: Ne iş, ne söz.

Türkçedeki biçimi: İşi yok, gücü yok.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Gelirin olmazsa giderin de olmaz.

31. “Που τζαμαί που πετάχτειν η αίγια εν να πεταχτεί τζάι το ρίφι” - ὅτι ἔκαμεν η μάνα θα το επαναλάβει και η κόρη.

Okunuşu: Bu cahame bu bedahdin i eya en na bedahdi ce do rifi.

Türkçe anlamı: Keçinin sıçradığı(atıldığı) yerden oğlak da atılır(sıçar).

Türkçedeki biçimi: Ananın gittiği yoldan kızı da gider

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir:Ananın yaptığını kız da yapacaktır.

32. “Τζανούρκον είσαι κόσηνον τζάι που να σε κρεμμάσω” - όταν αναλάβεις νέα καθήκοντα ή αλλάξει η διεύθυνση σε μια εταιρεία θέλεις αυτόματα να αλλάξουν όλα.

Okunuşu: Cinurhkon ise goşşinon ce bu na se kremmaso.

Türkçe anlamı: Elek, yenisin, seni nereye asayım.

Türkçedeki biçimi:Yenice eleğim seni nerelere asayım.

Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir:Yeni bir görev aldığın zaman veya bir firmada adres değişikliği

olduğu zaman, her şeyin hemen değişmesini istiyorsun.

Not: Kıbrıs Türk halkı arasında söylenen “Yenice eleğim, seni nerelere asayım” atasözünde Rumlardakinin aksine yeni bir kişinin veya nesnenin daha titbarlı olduğu görüşü egemendir.

33. "Μεσ" τους τυφλούς βασιλεύει τζαι ο μονόφθαλμος" - όταν έχεις έστω και λίγα προσόντα μπροστά στους άλλους που δεν κατέχουν θα είσαι ο επικρατέστερος.
Okunuşu: Mes dus diflus vasilevi ce o monofthalmos.
Türkçe anlamı: Körlerin arasında tek gözlü kişi hükümlü olur.
Türkçedeki biçimi: Körlerin içinde tek gözlüler itibarda olur/Körler memleketinde tek gözlü kral olur.
Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Diğerlerinin yanında senin az da olsa biraz meziyetin varsa onlara egemen olursun.

34. "Απ' όν θέλει να πά' στον μύλον πέντε μέρες κοσσινί-ζι" - μην παραπέμεις τις ευθύνες σου, για να κερδίσεις χρόνο.
Okunuşu: Ab on theli na bayi isdon milo bende meres goşşinizi.
Türkçe anlamı: Değirmene gitmek istemeyen beş gün (un) eler.
Türkçedeki biçimi: Yoğurmaya niyeti olmayan kadın habire un eler.
Rumca atasözünün devamındaki açıklama şöyledir: Zaman kazanmak için sorumluluklarından kaçma.

35. "Επίστη σαν τον ποντικό στη τσάκρα".
Okunuşu: Ebgasdin san do bondigo isdin tsakra.
Türkçe anlamı: Fare gibi tuzağa yakalandı.
Türkçedeki biçimi: Fare gibi kapana yakalandı.

36. "Άλλος εν εβρίσκει νερό να πκει τζ' άλλος πνίεται στον ποταμό".
Okunuşu: Allos en evriski nero na bgi ce allos bniğede isdon bodamo.
Türkçe anlamı: Kiminin içecek suyu yok, kimi derede boğulur.
Türkçedeki biçimi: Kimi köprü bulamaz geçmeye, kimi su bulamaz içmeye.

37. "Άλλο εν είχασι τζαι κάμασιν τζ' άλλοι είχασιν τζαι χάσασιν".
Okunuşu: Allı en ihasi ce gamasin, ce allı ihasin ce hasasin.
Türkçe anlamı: Kimilerinin yoktu edindiler, kimilerinin vardı yitirdiler.
Türkçedeki biçimi: Olmayanlar edindi olanlar kaybettı.

38. "Όγκιος έσει λάδι πολλή, βάλλει τζαι πάνω στο γάλα το όζινο".
Okunuşu: Obgos eşi lathi bolli valli ce bano isdon gala do oksino.
Türkçe anlamı: Yağı bol olan yağurdun üstüne de koyar.
Türkçedeki biçimi: Arap balı bol bulunca .... koyar.

39. "Η δουλειά εν προσευκή".
Okunuşu: I thulya en brosevhi
Türkçe anlamı: İş ibadettir.
Türkçedeki biçimi: İş ibadetten hayırlıdır.

40. "Αν εύρεις δουλειά κάμε, αν εύρεις φαί φάε, αν εύρεις καυκά φύε".
Okunuşu: An evris thulya game, an evris fayı faye, an evris gavga fiye.
Türkçe anlamı: İş buldun yap(çalış), yemek buldun ye, kavga buldun kaç.
Türkçedeki biçimi: Yemek buldun ye, dayak buldun kaç.

41. "Εκαλέσαν την καμήλα ή για ξύλο ή για νερό".
Okunuşu: Egalesan din gamilan i ya ksilo i ya nero.
Türkçe anlamı: Deveyi ya oduna ya suya davet ettiler.
Türkçedeki biçimi: Eşegi çağırışlar, "ya oduna, ya suya".⁴

42. "Ξέρει τζι ή μάνα τζαι κάμνει ψουμά μα εν έσθη αλεύρι".
Okunuşu: Kseri ce i mana ce gamni psumya ma en eşi alevti.
Türkçe anlamı: Anam da eklemek yapmasını bilir lâkin un yok.
Türkçedeki biçimi: Anam da yoğurmasını bilir lâkin un yok elek yok.

43. "Ο κόρονος κορόνου βκάλει μάτι".
Okunuşu: O goronos goronu bgalli madi.
Türkçe anlamı: Karga karganın gözünü oyar mı?
Türkçedeki biçimi: Karga karganın gözünü oymaz.
Türkçede bundan başka: Köpek köpeği ısırmaz, ısırsa da ağrıtmaz biçiminde benzer bir atasözümüz daha vardır.

44. "Η γεναικα έβαλεν τον σατανά μεσ' την πότσα".
Okunuşu: İ yenega evalen don sadana mesdin botsa.
Türkçe anlamı: Kadın şeytani şişeye soktu veya tkadı.
Türkçedeki biçimi: Kadının fendi,erkeği yendi.

150 Halkbilimi

45. "Ο πρᾶματευτής ὅτι πούλει τελαλίζει".

Okunuşu: O bramadedfis odi buli dellälizi.

Türkçe anlamı: Bezirgân sattığını dellällar.

Türkçedeki biçimi: Herkes omzundakini dellällar.

46. "Ο χορτάτος τον νηστικό εν τον θωρεί".

Okunuşu: O hortados don misdigon en don thori.

Türkçe anlamı: Tok olan aç görmemez.

Türkçedeki biçimi: Tok açın halinden anlamaz.

47. " Ἄν δὲν θέλει ο Θεός φύλο που το δεντρὸν εν ιππέφτει".

Okunuşu: An then theli o theos filo bu do thendro en ibbefdi.

Türkçe anlamı: Allah istemezse ağaçtan yaprak düşmez.

Türkçedeki biçimi: Allah istemeyince ağaçtan yaprak bile düşmez.

48. "Ο μάντης ρήσας τζιαι αν γενεί, πάλι μαντιές μυρίζει".

Okunuşu: O mandis rias ce an ğini bali mandies mirizi.

Türkçe anlamı: Mandi(Kalaycı) Kral da olsa yine mandî kokar.

Türkçedeki biçimi: Çingene Padişah olmaz.

49. "Ο δακκαμένος της κουφής τζιαι το νερό τζιοιμούντο, μα ο τόκος εν τζιομάται".

Okunuşu: O thakkamenis dis gufis ce do nero cimunde, ma o dogos en cimade.

Türkçe anlamı: Yılanın soktuğu kişi ve su uyur, lâkin faiz uyumaz.

Türkçedeki biçimi: Faiz domuz yavrusu gibi çoğalır.

50. "Ἐνα φέσι ὀκιο κελλέες εν φορεί".

Okunuşu: Ena fesi hgo kellees en fori.

Türkçe anlamı: Bir fes iki kelle sığmaz.

Türkçedeki biçimi: Bir fese iki baş sığmaz.

51. Παρά να βκει το ὄνομα του πλασμάτου, καλύτερα να βκει το μάτι του".

Okunuşu: Bara nafgi do onoma du blazmadu, galidera nafgi do madidu.

Türkçe anlamı: Kişinin adı çıkacağına gözü çıksın.

Türkçedeki biçimi: Kişinin adı çıkacağına gözü/canı çık-sın.

52. "Χαλάλι σου σαν το γάλα που βύζασες που τη μάνα

σου".

Okunuşu: Halâli su san do ğala bu vizeses bu din mana su.

Türkçe anlamı: Anañdan emdiğin süt gibi helâl olsun.

Türkçedeki biçimi: Anañdan emdiğin süt gibi helâl olsun.

Bu Rumca atasözünde yer alan "Halâli" sözcüğü Türkçe-deki "Helâl" sözcüğünden başka bir şey değildir.

53. "Οτι δώσεις με το σιέρι σου, θα τόβρει η ψοστή σου".

Okunuşu: Odi thosis me do şeri su tha dovri i psişi su.

Türkçe anlamı: Elinle ne verirsen canın onu bulacaktır.

Türkçedeki biçimi: Ne verirsen elinle o gider seninle.

54. "Βουόν με βουόν εν εσμίει τζιαι πάλι σμίουσιν τα χώματα τους".

Okunuşu: Vuno me vuno en izmie ce bali ismiğün da ho-mada dus.

Türkçe anlamı: Dağ dağa kavuşmaz, lâkin toprakları yine de birbirine karışır.

Türkçedeki biçimi: Dağ dağa kavuşmaz, insan insana ka-vuşur.

55. "Εφαμέν ψομί τζιαι άλας μαζί".

Okunuşu: Efağamen psomi ce alas mazi.

Türkçe anlamı: Birlikte ekmek ve tuz yedik.

Türkçedeki biçimi: Birlikte tuz, ekmek yedik.

56. "Ἐν εξηκολά το νίσιν που το κρέας".

Okunuşu: En eksigola do nişin bu do greas.

Türkçe anlamı: Tırmak etten ayrılmaz.

Türkçedeki biçimi: Et tırmaktan ayrılmaz.

57. "Λείπη ο κάττος τζιαι χορεύκουν τα ποντίκια".

Okunuşu: Libi o gattos ce horefgun da bondigia.

Türkçe anlamı: Kedinin olmadığı yerde fareler dans eder.

Türkçedeki biçimi: Kedi olmayan yerde sıçanlar (fareler) andrez oynar.

58. Το ξύδι το δυνατό το αντιζό του ραίζει".

Okunuşu: To ksithi do thinado do andzio du raizi.

Türkçe anlamı: Güçlü sirke küpünü çatlatır.

Türkçedeki biçimi: Keskin sirke küpüne zarar verir.

59. s "Ἐν τζιαι κατεβάζει πάντα κουζαλούθκια ο ποταμός".

Okunuşu: En ce gadevazi banda guzalufga o bodamos.

Türkçe anlamı: Dere her zaman kütüçükler getirmez.
Türkçedeki söylenişi: Dere her zaman kütük getirmez.

60. "Το ψάρι βρωμά που την κελλέ".
Okunuşu: Do psari vroma bu din kelle.
Türkçe anlamı: Balık baştan kokar.
Türkçedeki biçimi: Balık baştan kokar.

61. "Πες μου την παρέα σου να σου πω ποιος είσαι".
Okunuşu:Bez mu din barea su na su bo bgos ise.
Türkçe anlamı:Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.
Türkçedeki biçimi: Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.

62. "Αν δεν άψει φωθκιά καπνός εν εβκαίνει".
Okunuşu: An then apsi fothga gabnos en ifgenni.
Türkçe anlamı: Ateş yanmazsa duman çıkmaz.
Türkçedeki biçimi: Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.

63. "Ο κάττος τα νύσια που έσαι, έσαι τα".
Okunuşu:O gattos da nişa bu eşi, eşi da.
Türkçe anlamı: Kedinin tınakları varsa vardır.
Türkçedeki biçimi: Huylu huyundan vazgeçmez.

64. "Η γνώμη εν που κάτω στη ψυσιή".
Okunuşu:İ ğnomi en bu gado isdin psisi
Türkçe anlamı: Düşünce can altındadır.
Türkçedeki biçimi: Huy can altındadır/Can çıkar da huy çıkmaz.

65. "Σύλλος που λάσει εν δακκάνει".
Okunuşu: Şillos bu lăssi en thakkanni.
Türkçe anlamı: Ören köpek ısırmaz.
Türkçedeki biçimi: Havlayan köpek ısırmaz.

66. "Ο αλωυός στον ύπνο του θωρεί πετειναρούθκια".
Okunuşu:O alübos isdon ibno du thori bedinaruhgä
Türkçe anlamı: Tilki uykusunda horozcuklar görür.
Türkçedeki biçimi:Tilki rüyasında tavuk görür.

67. "Να απλώνεις τα πόθκια σου ώσπου φτάνει το πά-
πλωμα".
Okunuşu:Na ablonnis da bothgä su osbu ifdanni do bab-
löma
Türkçe anlamı: Ayaklarını yorganının yettiği yeri kadar

uzat.
Türkçedeki biçimi:Ayağın yorganına göre uzat.

68. "Ο βρεγμένος τον ποταμόν εν τον φοάται".
Okunuşu: O vrevmenos don bodamon en don foade.
Türkçe anlamı:İslanmışın dereden korkusu yok.
Türkçedeki biçimi:İslanmışın yağmurdan paki yok.

69. "Για χάρη της βασιλιτζιάς ποτιζεται τζι' η γλάστρα".
Okunuşu: Ya hari dis vasilias bodizede ce i ğlästra.
Türkçe anlamı:Feslikânın hatırı için saksı su içer.
Türkçedeki biçimi: Feslikânın hatırı için saksı su içer/
Feslikânın hatırı için eşek boku su içer.

70. "Να πέσει η μούτη του χαμέ εν εσσύφκει να την επ-
κιάσει".
Okunuşu:Nabbesi i muti du hame en işşefgi na din eb-
giasi.
Türkçe anlamı:Burnu yere düşse eğilip almaz.
Türkçedeki biçimi:Burnu yere düşse eğilip almaz.

KAYNAKÇA

İslamoğlu,Mahmut-Öznur,Şevket, Kıbrıs Türk ve Rum Masallarının Ortak Benzerlikleri,266-297.XI. KIBATEK-Yakın Doğu Üniversitesi Edebiyat Şöleni, 23-28 Ekim 2005,Lefkoşa YDÜ Kampusu.
İslamoğlu,Mahmut-Öznur,Şevket, XII.Çapuras'ın Ağıtları Işığında O Dönemin Sosyal Yaşamı.Lefke Avrupa Üniversitesi VII. Edebiyat Buluşması.20-21 Nisan 2006.
İslamoğlu,Mahmut-Öznur,Şevket, Kıbrıs Türk ve Rum Halk Edebiyatlarında Fatma Hanım Ağıtlarının İncelenmesi. XII.KIBA-TEK Uluslararası Edebiyat Şöleni 2006,Azerbaycan.
Konstantinos Yangullis,Türk Sözleri Kıbrısın Lehçede,Lefkoşa 2003
Γιαγκουλλη γ. Κωνσταντινου, Λεξικό κυπριακής φρασσεολογίας, Εκδοση Κέντρου Ερευνών The Philips College, Λευκωσία 2005.

DİP NOTLAR

1. Kıbrıslı Türkler'de "ne yazı, ne tura" biçiminde yer alır. Bizde lezzetle alâkası yoktur.
2. Hayirin sözüğü Türkçeden geçmedir, hayır anlamındadır.
3. Rumcada soru ekleri olmadığını burada belirtmekte yarar vardır. Rumcada soru cümleleri sona doğru vurgu getirmek suretiyle oluşturulur.
4. Türkiye'de şöyledir: "Eşegi düğüne çağırılmışlar "ya odun eksik,ya su"demiş.

Türk Kızlarında Ortaokul ve Lise Öğretimi

Turhan Zihni*

1901 yılına kadar henüz Kıbrıs'ta Türk kızları için ayrı orta öğretimi veya lise bulunmuyordu. Sadece ilkokul vardı ve bir de adanın her yerinde yaygın olan Kur'an öğreten yerler vardı. Pek çok aileler günah diye kızlarını ilkokula göndermiyor Kur'an okumasını ve namaz kılmasını öğrenmek için, Kur'anı ve eski Türkçe okuma yazmayı bilen, kendi evlerinde bir oda içerisinde ders veren hanımlara gönderiliyordu. Burada çocuklar Kur'an okumasını, ilâhiler söylemesini ve namaz kılmasını öğrenirler ve Hafız olanlar, bunlara halk arasında Mulla da derlerdi. (Örneğin Bafıl Zehra Mulla) Kızlara mahsus ilkokullara çocuklarını gönderen aileler de vardı ve zamanla Kur'an okullarına gidenler azaldı. Her kazada ün yapmış olan Kur'an okutan yerleri (derslikler) vardı. Bunlar arasında Lefkoşa'da Nazif Hoca'nın kütüphane okulu gelirdi. Nazif Hoca Hanım, 1960 yılının sonuna kadar Türk halkı içerisinde çok tanınmış saygı duyulan ve sevilen tanınmış murakıp Musannif Bey'in (günümüzde Türk Bankası, Yönetim Kurulu Başkanı olan Sn. Yenal Musannif'in babası) annesi idi. Kur'an okullarının ömrü 1930'lu yılların sonlarına doğru sona ermişti.

Bugün yaşadığımız çağda tekrar ve Kıbrıs'ta Mutlu Barış Harekâtı'ndan sonra yer yer Kur'an kursu açılmış olup, isteyenler aileler ilkokula giden küçük çocuklarını, okul olmayan saatlerde kurslara gönderiyor. İsteğe bağlı olan bu yerler şimdilik pek rağbet görmüyor. Nedeni de, zaten okullarımızda bir insana hayatta gerekli olan din bilginisi öğretiliyor.

Kıbrıs'ı İngilizler Osmanlı İmparatorluğu'ndan alınca Kıbrıs'a gelen İngiliz Misyoner Papaz Sir F.N. NEWHAM, önce İngilizce lisanının yerliler tarafından öğrenil-

mesi için yaptığı girişimlerle dönemin vali konağı bölgesinde bir İngiliz okulu açmış, okulun hem idaresini yürütüyor hem de müdürlüğünü yapıyordu. Okul az zamanda ilgi görmüş pek çok Rum aileler, Ermeniler ve bizden de bazı ileri görüşlü aileler çocuklarını göndermeye başlamıştır. Newham, daha sonra maarif müdür yardımcısı ve maarif müdürü olmuştur. Buradan mezun olan öğrenciler yüksek eğitim için dış ülkelere, bilhassa İngiltere'ye gitmiştir. Adada kalanlar kolaylıkla devlet dairelerine memur okullara öğretmen olmuşlardır. İngiliz okulundan yetişmiş, tanınmış Türkler de vardır. (Daha geniş bilgi için 2010 yılında yayınlanmış olan Yıldıran Taçşı'nın kitabından yararlanabilirsiniz)

Sir Newham, 1901 yılında Türk kızları için öğretim verecek bir okul açılması için çalışmaya başlamış ve Lefkoşa'da zamanın ileri gelen Türkleri ile görüşmeler yaptı. 1901 yılında İngiliz Sömürge İdaresi'nin para yardımı ve Türklerden toplanan para ile Ayasofya Erkek İdadî Okulu bölgesinde, Kuru Çeşme karşısında okulun inşaatı başlandı ve 1902 yılında tamamlandı. Bina, yarı taştan ve kerpiçten yapılmıştı. 1902-1903 yılında okul kızları için tedrisata başlanmıştı. Okul İngiliz Kraliçesi Viktorya zamanında yapıldığı için ismine de Viktoria Kız İlk-Orta Okulu ismi verildi. Sömürge idaresi maddî bakımdan çok yardımda bulunmuştu. Bina, 1920 yıllarına gelince yeniden baştan tamir edilip sarı taştan yapılmıştı. 1930 yılına gelindiğinde (1930 yılları içerisinde) okulun adı değiştirilerek Viktoria Türk Kız Lisesi oldu. Okul binası 1940 yıllarında artan öğrencilere kâfi gelmeyince, buradan Sarayönü yanında Dr. Fikret Rassim'e ait olan iki katlı binaya (şimdiki Selen Oto park alanı içerisindeki bina) taşındı.

Eski okul önce Sinir ve Ruh hastanesi, sonra da polislerin (Polis Dikim Atölyesi) terzi atölyesi olmuştur. 1960 yıllarının içerisinde Girne Kapısı, eski mezarlık içerisinde yeni bina inşa edilince okul, buradan taşındı. Dr. Fikret Rasm' a ait olan bina bugün Selen Oto Parkı olmuştur.

Sırası gelmişken şunu da hatırlatmada ve sayın okuyucularıma bilgi vermek faydalı olacaktır. Kıbrıs'ta Türk ve Rum kızlarının İngilizce öğreneceği bir okul 1878 yılında Lâranaka'da Miss Fluham tarafından açılmıştır. Miss Fluham'ın daha önce Atina'da okulu bulunuyordu. Bu okulu kapatarak Kıbrıs'a gelmişti. Yaptığı araştırmalara ve Newham'ın, Hatırat Kitabında W.W. WEIR, EDUCATION IN CYPRUS (Since 1878-Cyprus 1952) adlı kitabında bu okula Türk kızlarının devam ettiğine ve kimler olduğuna dair kayıt bulunamamıştır. Bu okula Rum kızları rağbet göstermiştir. Bunlar arasında Lârnaka'nın zengin bir aile kızı olan Evanthia Pieridis bu okuldan mezun olmuştur.

Hayatında hiç evlenmemiş ve bütün gelirini Lârnakalı Türk ve Rum çocukların okutulmasına adanmıştır. Bir vakıf kurup malını buraya verdi ve ölümünden sonra da kurduğu vakıf devam etmiştir.

Benim lisedeki Lârnakalı sınıf arkadaşlarımdan biri, bu vakıftan okumuştur. Vakıf yıllık okul ücretini, yurt, yemek, üniforma, kitap-kırtasiyesini mezun oluncaya kadar karşılamıştır.

Burstan yararlanmanın koşulu, öğrencinin mutlaka Lârnaka kazasından olmasıydı. Mezun olanların yerine başkası alınıyordu. Türklere verilen burs sonraları kesilmiştir.

Rumların ilk kız okulu 1912 yılında, Türklere çok sonraki yılda Leymosun'da açılmıştı. Okul Leymosun'un zengin bir Rum tarafından (Kleanthios Mitelas) tarafından inşa ettirilmiştir.

1950'li yıllarda bir kutlama gününde Viktorya Kız Lisesi öğrencileri toplu halde. O yıllarda Kız Lisesi binası Lefkoşa'nın surlarında Arab Ahmet Paşa Camii'nin kuzeybatısında şimdi Selen Otopark'ın içindeki binaydı. Konu bina, 1910'lu yıllarda İngilizler tarafından Lefkoşa Şehir Kulübü olarak yapılmıştı.

1902 yılında hizmete giren Viktorya Kız Lisesi önünde diploma töreninden sonra hatıra fotoğrafı çektiren İngiliz Valisi'nin eşi ve okul öğretmenlerinden bazıları. Konu fotoğraf 1930'lu yıllarda çekilmişti..

Lefkoşa Haydar Paşa Ticaret Lisesi öğrencileri öğretmenleri diploma töreninde. Sağda ayakta duran 1960'lı yıllarda okulun öğretmenlerinden Semih Bey'dir.

1970'li yılların başında Lefkoşa Türk Kız Lisesi öğrencileri okul sergi ve konferans salonunda bir etkinlik sırasında görülmektedir.

Lefkoşa Türk Kız Lisesi öğrencileri, yıllık müsamerelerinden birinde düzenlenen sergiden görünüm.

Lefkoşa Gençlik Günleri Lefkoşa'ya Renk Kattı

ASDER Gençlik Kulübü tarafından , Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği ve Lefkoşa Türk Belediyesi işbirliği içerisinde organize edilen 5.Lefkoşa Gençlik Günleri Lefkoşalılara bir birinden güzel spor, müzik ve dans aktiviteleri ile dolu bir hafta yaşattı.

12 Ağustos Cuma günü yuvarlak masa ve basın toplantısı ile başlayan Lefkoşa Gençlik Günleri , nefes kesen mücadelelerle cumartesi, pazar akşamları ASOK Plazada gerçekleştirilen "İsdirit Bol Hyundai Asok Basketbol Turnuvası" ile devam etti . 40 takımın kıyasıya bir rekabette yarıştığı turnuvada sıralama şu şekilde oldu :

Minik Erkek : 1.Çetinkaya Bulls , 2.Abay Boya
Küçük Erkek : 1.Çetinkaya , 2.Kırmızı Şimşekler
Yıldız Bayan : 1.Gulas , 2.Nesud Gülay
Yıldız Erkek : 1.Sütçüler , 2.Soyer A
Genç Bayan : 1.Şafak Home , 2.Gulas

Genç Erkek : 1.Herşey Senin İçin Arın Güvenir , 2.Eziç
Büyük Erkek : 1.Akdeniz Spor Birliği , 2. Çetinkaya A Team

13 Ağustos Pazartesi LTB işbirliği ile gerçekleştirilen "ZibilSiz Lefkoşa" çevre etkinliğinde Kumsal Parkı'nda fidan dikilmiş ve akşamı "Gızlar Sahaya Çıkarsa" halı saha futbol turnuvasında, kızların futbol oynayamayacağı klişesine bir kez daha son verilmiştir.9 takımın yarıştığı turnuvada birinciliği Levent Koleji kazanırken , Güneyden turnuvaya katılan Soma Akriton A takımı ikinci ve Garacoccolar takımı da üçüncü olmuştur. Kıbrıslı Rum kızı Christina attığı altı golle turnuvanın gol kraliçesi olmuştur.

Etkinliğin 3. günü olan salı akşamı bisiklet tutkunlarının yoğun katılımı ile gerçekleştirilen "Veslebitnan Surlarıçı Turu" bisiklet rallisine katılan 40 takım bir yan-

dan güzelim Lefkoşa'mızın tarihi mekanlarını yeniden keşfederken bir yandan da tatlı bir rekabet içerisinde yarışmışlardır. Yarışma sonucu ödüller şöyle dağılmıştır.

LİSANSLI ERKEKLER : 1. Yunus Polat - Mehmet Demir , 2. Korhan Çağın - Çağtürk Çağın , 3. Ali Bostancı - Soner Akbaş

LİSANSIZ ERKEKLER : 1. Deniz Nebih - Mehmet Nebih , 2. Önder Önderoğlu - Tekay Aslantürk , 3. Cemal Konnolu - Doğu Konnolu

LİSANSIZ BAYANLAR : 1. Akile Soygazi - Ayşe Çaklı , 2. Seden Tunççağ - Çiçe Tunççağ 3. Ecem Alışkan - Selen Özsedan

LİSANSIZ KARMA ÇİFTLER : 1. Selim Ulubatlı - Mislî C. Seyhani , 2. Memduh Bora Özkeser - Güldeiren Aktuna , 3. Erkan Dönmez - Gülşah Galipoğulları

TAKIMLAR : LİSANSLI KATEGORİ 1. BİSİK-LET EVİ

LİSANSIZ KATEGORİ : 1. HASDER , 2. BİSİK-LET EVİ , 3. ATATÜRK ÖĞRETMEN AKADEMİSİ ÖĞRENCİLERİ

Yine aynı akşam HASDER Kaymaklı Lokalinde nefes kesen dans şovları ve müzikleriyle muhteşem bir latin gecesi yaşanmıştır.

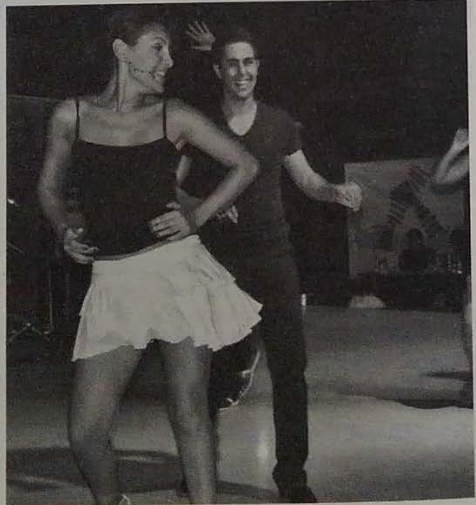
17 Ağustos Çarşamba günü HASDER Lokalinde Avrupa Komisyonu KıbrısTemsilciliği işbirliği ve Yrd.Doç.Dr Müge Beidoğlu yönetiminde "Gönüllü Yönetimi ve Gönüllülük Psikolojisi" konulu bir atölye çalışması düzenlenmiştir. 25 gencin katıldığı çalışma çok verimli bir şekilde sonuçlanmıştır. Aynı akşamı yaşanan keyif dolu bir Kıbrıs gecesinde Lefkoşa Belediye Or-

kestrası, Hasder Halk Dansları gurupları , Dance For Peace iki toplumlu dans gurubu ve HGK Akustik sahne aldı.

18,19 Ağustos akşamları muhteşem konserlerle etkinlik devam etti. İki gün süren konserlerde Emre Pehlivan , Sancılı İnek , Gurup MAT, Rockcorn , Musician Girls , Grup Frekans , Fikri Karayel , Carpe Diem ve Gurup Yarıklar sahne aldı .

Etkinliğin sonunda tamamen gençlerden oluşan organizasyon komitesini izleyicilere tanıtan Ferhun Faruk işbirliği yapan Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği ve Lefkoşa Türk Belediyesine etkinlik sponsorları Golden Tulip Otel, Metropol Süpermarket, Hyundai Asok, Mardo, Cemer Su, Universal Sigorta, MapFree, Cherry Red Advertising, Cyprus Cycling Bisiklet Evi, Deniz Plaza ve Levent Kolejine; sahne grafitisini tuvale döken Tuğçe Fenercioğlu ve Derviş Nihat'a; ve destek veren gençlik örgütleri Adalı Gençlik, Genç Folkder, KGP, Genç Vizyon , AÖA Öğrencileri ve Khora'ya teşekkür etti.

Hasder 8. Çocuk Şenliği ile Kaymaklı Cıvı Cıvıldı (18-19 Haziran 2011)

HASDER Çocuk Kulübü'nün organize ettiği "8. Çocuk Şenliği" Küçük Kaymaklı bölgesine neşeli bir hafta sonu yaşattı. HASDER'in Merhum yöneticileri İlker Özova ve Özkan Gürlar anısına gerçekleştirilen şenlik 18 Haziran'da "Resim Yapma Etkinliği" ile başladı. Trafik ve Yol Güvenliği hakkında farkındalık yaratmak amacıyla gerçekleştirilen etkinlikte çocuklar, yere serilmiş bezler üzerine "Çocuk Gözüyle Trafik" konusunu işleyen resimler yaptılar. Gece Atatürk Öğretmen Akademisi Öğrencileri Tiyatro Kulübü'nün sunduğu, yönetmenliğini K.T. Devlet Tiyatrosu sanatçısı Nergül Tuncay'ın yaptığı "Benim Güzel Pabuçlarım" adlı çocuk oyunu ile devam etti. Masal kahramanları ve Palyaço çocuklara neşeli bir saat yaşatırken teknolojik gelişmeler ve maddi zenginliklere karşı insani duyguların

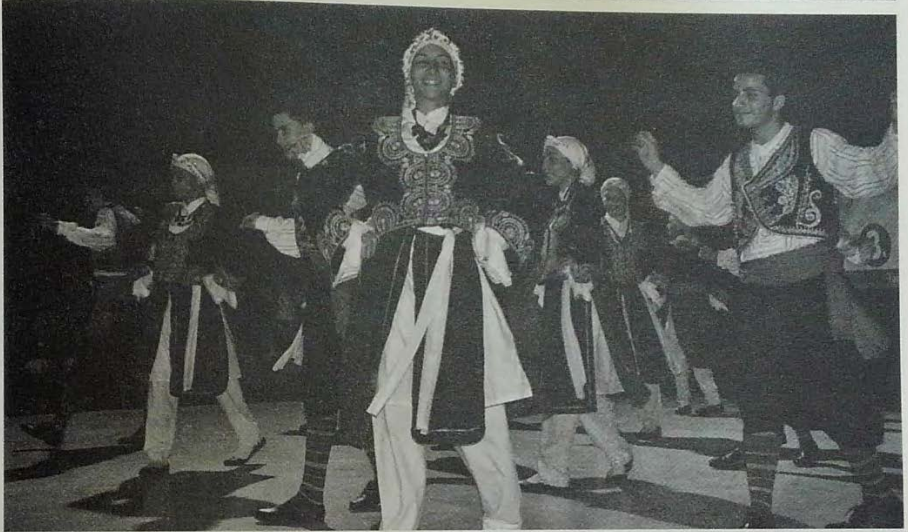
ve yardımlaşmanın önemine vurgu yapıldı.

Şenlik 19 Haziran'daki "Sahne Gösterileri" ile son buldu. Sahne gösterilerinde, HASDER Çocuk Kulübü bünyesinde faaliyet gösteren çocuk halk dansları ekipleri, çocuk korusu ve yıldızlar halk dansları grubu gösterilerini sundular. 2 saat süren gösterilerde çocuklar yıl içerisinde öğrendikleri oyun ve dansları ailelerine sergilerken duygusal anlar yaşattılar.

HASDER Çocuk Kulübü yetkilileri, dönem boyunca ilgi ve desteğini esirgemeyen ailelere ayrıca şenliğe katkıda bulunan Arden Gıda Ltd., Serhan Kombos Otomotiv Ltd. ve M. Candemir Construction'a teşekkürlerini sundular.

Hasder El İşleri Sergisi Ayluga'da Açıldı (7-11 Mart 2011)

HASDER tarafından hazırlanan Kalkınmada Kadınlar temalı "Haydi, öğrenelim, üretelim, eğlenelim" isimli proje kapsamında kadın kursiyerler tarafından üretilen elişleri Ayluga Kilisesi Sergi Salonunda açılan sergide halkımızın beğenisine sunuldu.

HASDER başkanı Ali Nebih sergi ile ilgili yapmış olduğu yazılı açıklamada "8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü" nedeniyle Kadınlarımızın üretime teşvik edilmesi ve kadın ruhu ve estetik zekasının neler yaratabileceğini bir kez daha halkımızla paylaşmak istediklerini vurguladı. Sergi 7-11 Mart 2011 tarihlerinde mesai saatlerinde açık kaldı. Sergi süresince üretim yöntemleri ile ilgili bilgi almak isteyen izleyicilere Halk Sanatları Enstitüsünde ücretsiz demonstrasyon yapıldı.

37 kursiyer tarafından Lefkara nakışı, ipek kozası işleri, örücülük, dokumacılık ve ahşap oyma dallarında üretilen yüzlerce ürün sergilendi. HASDER başkanı Ali Nebih yapmış olduğu açıklamada kültürel kimliğimizin sorgulandığı böyleleri günlerde kültürümüze bir kez daha katkı sağlamanın

mutluluğunu yaşadıklarını belirtti. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde krizden kurtulmanın yolunun üretimden geçtiğini vurgulayan Nebih yerel üretimi ve insan kaynaklarını geliştirmeyi teşvik eden böyleleri projelerin kültürel değerlerimizin korunması yanında ekonomik yaşantımıza da önemli katkılar yaptığını belirtti.

HASDER İtalya'da Yoğun İlgi Gördü (28 Temmuz - 6 Ağustos 2011)

HASDER Halk Dansları Topuluğu 33 kişilik bir katile ile 10 günlük İtalya turnesini başarı ile tamamladı. Romanın güneyinde bulunan Termoli ve Fondi şehirleri ve çevresinde gerçekleştirilen 9 adet bir saatlik program ile kültürümüze ait müziğimiz , halk danslarımız ve birçok geleneğimiz binlerce İtalyana tanıtıldı.

28 Temmuz-1 Ağustos tarihleri arasında Termoli'de gerçekleştirilen 28. Termoli Festivaline ilk kez Kıbrıstan bir ekip katıldı. İlk kez Kıbrıs Türk Kültürü ile tanışan bölge halkı oyunlarımıza büyük ilgi gösterdi. Eski bir balıklı kasabası olan Termoli bugün Adriatik denizinin temiz suları ve kilometrelerce uzayan kumsalları ile İtalyanın en önemli sayfiye yerlerinden biri haline gelmiştir. Yaz aylarında milyonlarca İtalyan deniz için bölgeyi ziyaret etmektedir. Gündüz denizin ve siestanın tadını çıkaran İtalyanlar akşamın serin saatlerinde bölgede gerçekleştirilen kültür sanat etkinliklerine katılıp günlerini tamamlamaktadırlar. Böylesi bir ortamda yer alan ve yirmi sekiz yıldır sürdürülen festivale de yoğun bir ilgi vardı. HASDER'in yanı sıra Macaristan , Çek Cumhuriyeti ve İtalyan ekipler Termoli kalesinin silüeti altında yer alan "Folklor

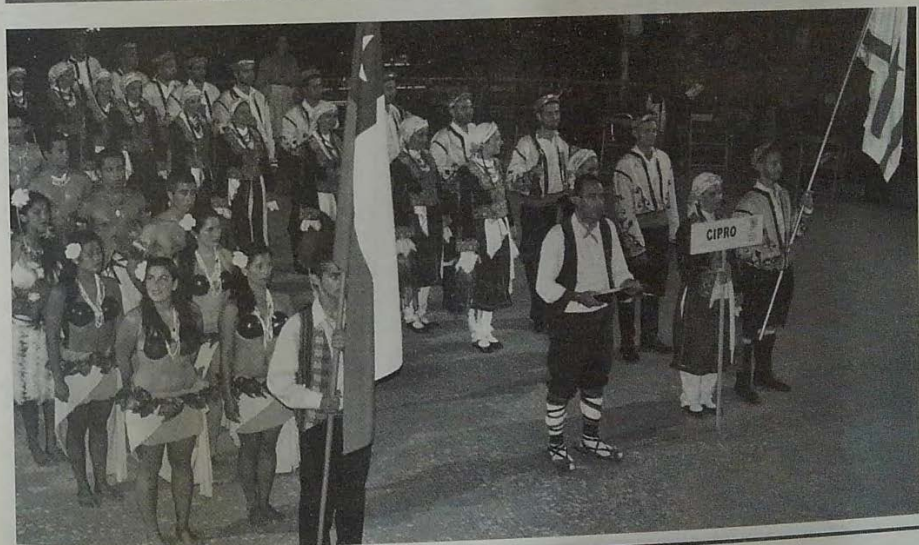
Sokağında" gösterilerini sundular.

2-6 Ağustos tarihleri arasında ise Fondi kentinde yirmialtıncısı gerçekleştirilen CIOFF Fondi Festivalinde gösterilerimizi sürdürdük. Kuzey Kıbrıs , Brezilya , Şile , Taiwan , Dağistan ve İtalya'dan ekiplerin yer aldığı gösterilerde ekibimize yoğun bir ilgi vardı. Özellikle Kozan , Orak ve Kartal oyunları dakikalarca alkış aldı.

Festival süresince boş olan gündüz saatlerinden yararlanarak ekibimiz Roma ve Pompei şehirlerini de ziyaret etme , iki bin yıllık tarihi dokuyu tanıma imkanı buldu.

Katile başkanı Ali Nebih yapmış olduğu açıklamada : Roma ve Pompei'nin tarihi dokusunun , Termoli'nin uçsuz bucaksız sahillerinin verdiği huzur, edinilen yeni arkadaşlıkların vermiş olduğu mutluluk; Kıbrıs Türk kültürünü bir kez daha başarı ile tanıtmış olmanın verdiği gurur ; ve bir kez daha devletten destek alamamanın vermiş olduğu kırgınlıkla adaya döndüklerini vurguladı.

HASDER'li Gençler Makedonya'da Ohrid Waves Festivaline Katıldı (19-24 Temmuz 2011)

HASDER Yıldızlar Halk Dansları Topluluğu 40 kişilik bir dansçı grubu ile Ohrid – Makedonya'da halk dansları festivaline katıldı. 19-24 Temmuz tarihleri arasında 14 ülkeden 26 ekibin katılımı ile gerçekleştirilen "Ohrid Waves" festivalinde gerçekleştirilen gösterilerde göz dolduran ekibimiz bir kez daha Kıbrıs Türk kültürünü diğer ülke gençlerine tanıtmamın gururunu yaşadı. Ohrid ve Struga'da gerçekleştirilen gösterilerde katılımcı diğer ülkeler Türkiye, Rusya, Macaristan Litvanya, Polonya, Bosna Hersek, İsrail, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya, Bulgaristan, Romanya, Malezya ekiplerinin gösterilerini izleyip bu ülke dans ve müziklerini tanıma fırsatı bulan gençler yeni arkadaşlıklar ve güzel anılarla adaya geldi.

Avrupanın en derin ve eski gölü olarak bilinen Ohrid Gölünü gezme fırsatı da bulan gençler bir gölün ve nehrin doğuşunu yerinde gözlemleme fırsatı bularak coğrafya bilgilerinin de pekiştirmiş oldu.

Makedonyaya otobüsle giden kafiye Atatürk'ün askeri liseyi bitirdiği kışlayı da ziyaret etme imkanı buldu. Kişi başı 350 €'ya mal olan seyahatle ilgili harcamalar aileler ve HASDER tarafından karşılandı. Bir yandan adı "Devlet Ekibi" veya "Gençlik Merkezi" olan bazı kuruluşlara "Festivallere katılım amacıyla" milyonlarca lira harcama yapılırken diğer yandan Hükümet tarafından demeklere hiçbir yardım yapılmaması veya yapılacak denilen yardımların geciktirilmesi HASDER Yönetim Kurulu tarafından bir kez daha eleştirildi.

Merhum Mustafa Güvenir Anısına

19. Çocuk ve Masal Şöleni Gerçekleştirildi

(7-14 Mayıs 2011)

Güvenir anısına düzenlenen Masal Anlatma Yarışması finali saat 9:30'da Atatürk Kültür Merkezi'nde HASDER Çocuk Korosunun seslendirdiği Kıbrıs şarkıları ile başladı. Ailelerin ve masalçı çocukların da eşlik ettiği şarkılar coşku ile hep

birlikte söylendi. Daha sonra finalde yarışan 26 çocuk sahne alarak masallarını anlattı. Seçici kurul üyeleri Şengül Üstüner, Deniz Çakır, Doğan Erçağ, Döndü Özata, Asu Demircioğlu'nun yapmış olduğu değerlendirmeler sonucu iki kategoriden 10 çocuk ödülle layık görüldü. Yapılan puanlama sonucu sıralama şu şekilde oluştu:

1. Kategori (İlkokul 1. ve 2. sınıflar)

1. Öykü Seda Aşkın
2. Tamer Koç
3. Pakize Ramazan
4. Şara Boranhan
5. Hüseyin Şeref

2. Kategori (3., 4. ve 5. sınıflar)

1. Ceren Yağmur Belen
2. Aleyna Maiko, Dilara Akbaş
4. Zeynep Saymaz
5. Nuray Soy Türk

HASDER Çocuk Kulübü tarafından organize edilen 19. Çocuklar Arası Masal Anlatma Yarışması 7 Mayıs tarihinde gerçekleştirilen ön elemelerin ardından 14 Mayıs Cumartesi günü gerçekleştirilen final ile sona erdi ve başarılı on masalçı çocuk belirlendi.

Gülver Ticaret sponsorluğunda merhum Mustafa

Ödüllerini Orta Öğretim Dairesi Müdürü Mehmet S. Kortay, Sponsor Merin Güvenir, HASDER Başkanı Ali Nebih, Jüri üyeleri ve Organize komitesi yetkilileri elinden alan çocuklar büyük bir mutluluk yaşadı.

Umut Sandığı (23 Ekim – 2 Aralık 2011)

HASDER tarafından organize edilen Umut Sandığı projesi Halk Sanatları Enstitüsünde büyük bir katılımı gerçekleşti. İki toplumdaki 15-18 yaş gurubundaki 50 genç Kıbrıs el sanatlarına karşı farkındalık yaratmak ortak kültürel değerlerimize sahip çıkmak ve kültürel değerler aracılığıyla barış kültürü oluşturmak amacıyla bir araya geldi.

23 Ekim 2011 tarihinde saat 10:00-17:00 arasında HASDER Halk Sanatları Enstitüsünde gerçekleştirilen 4 atölye çalışmasında Ahşap oymacılık , Sele örücülük , Dokumacılık ve İpek kozası işleri ve üretim teknikleri üzerine eğitim alan gençler geleneksel el sanatlarımız hakkında bilgi sahibi oldu. İlk kez böylesi bir etkinlikte yer alan gençler elişlerimizin üretim tekniklerini öğrendi.

Geçmiş dönem hakkında hazırlanan DVD ve Elisherimiz DVD'leri de ilgi ile izlendi. Sesta üretimi ve İpek kozası işleri gençlerin en çok dikkatini çeken çalışmalar oldu.

Üretim teknikleri üzerine eğitim alan gençler , 20 Kasım 2011 tarihinde sesta örücülük , geleneksel yağ değirmeni ve el makarnası yapım işlerini yerinde izlemek , üretici köylüleri tanımak amacıyla Çatoz ve Büyükkonuk köylerini ziyaret etti. Atölye çalışmalarında kazanılan bilgileri pekiştirmek amacıyla düzenlenen gözlem gezilerinin sonuncusu 27 Kasım tarihinde Lefkara köyüne gerçekleştirildi. Kıbrıs kültürünün en önemli el sanatlarından biri olan Lefkara nakışının doğduğu yer olan köyü ziyaret eden gençlerimiz Lefkara'yı ve özgün nakışı bir kez daha yakından ve yerinde gözleme olanağı buldu. Bu kadar küçük bir köyden dünyaca meşhur bir el sanatının doğuşunu hayretle izleyen gençler daha sonra Larnaka'ya giderek Hala Sultan Cami'ni ziyaret etti.

2 Aralık 2011 tarihinde saat 20:00'de HASDER Kaymaklı lokalinde gerçekleştirilen "Geleneksel Kına Gecesi" ile tamamlandı. İki toplumdaki yüzlerce genci biraraya getiren etkinlikte halk dansları ve müzikle dolu bir gece geçiren gençler barış içinde birleşmiş bir Kıbrıs ile ilgili duygu ve düşüncelerini paylaştılar. İki toplumdaki 12 Sivil Toplum Örgütünün oluşturduğu "Gençliğin Gücü" networku adına HASDER tarafından hazırlanıp , yürütülen projenin finansmanı UNDP – ACT tarafından sağlanmıştır.

Van İçin Gençlik Dayanışması (16-19 Kasım 2011)

YENİDEN İNŞA EDELİM

KONSER & KERMES

HASDER K.Kaymaklı Lokali
19 Kasım 2011
SAAT: 15:00

NAFİZ DÖLEK - EMRE PEHLİVAN
FREKANS-RAST - STRANGE UNION
SOLFEJ - ZUMBA - KANGOO JUMP

Bizler Kahır'sın kuzeyinde faaliyet gösteren bazı gençlik örgütleri: Hasder Gençlik Kulübü, AÖA Öğrencileri, Birkaç Güzel İnsan, Mağusa Gençlik Merkezi(MAGEM), Kolektif Öğrenci Mücadelesi ve Adalı Gençlik olarak Van'da meydana gelen ve büyük yıkıma yol açan depremin ardından mağdur olan depremzedelerin temel yaşam gereksinimlerinin karşılanması çabasında onlara omuz vermek, halkların kardeşliği anlayışının güzelliğini ve kuvvetini göstermek amacıyla Van İçin Gençlik Dayanışması oluşturduğumuzu tüm halkımıza duyuruyoruz.

VAN için GENÇLİK dayanışması

Hasder Gençlik Kulübü, AÖA Öğrencileri, Birkaç Güzel İnsan, Mağusa Gençlik Merkezi(MAGEM), Kolektif Öğrenci Mücadelesi ve Adalı Gençlik olarak Van'da meydana gelen ve büyük yıkıma yol açan depremin ardından mağdur olan depremzedelerin temel yaşam gereksinimlerinin karşılanması çabasında onlara omuz vermek, halkların kardeşliği anlayışının güzelliğini ve kuvvetini göstermek amacıyla Van İçin Gençlik Dayanışması oluşturuldu.

Bu çerçevede : 16-17 Kasım 2011 tarihlerinde AÖA Öğrencileri Atatürk Öğretmen Akademisi'nde tüm gelirinin Van'a gönderileceği bir kermes etkinliği gerçekleştirdi.

19 Kasım 2011 Cumartesi günü ise HASDER Kaymaklı lokalinde tüm gün süren konser yer aldı.

Bu etkinliklerden elde edilen tüm gelir deprem bölgesinde depremzedelere yardım faaliyetleri yürüten İnsan Hakları Derneği Van şube Başkanlığı'na gönderildi.

Eğitim ve öğretimde çağdaş kaliteyi yakalamak isterseniz.

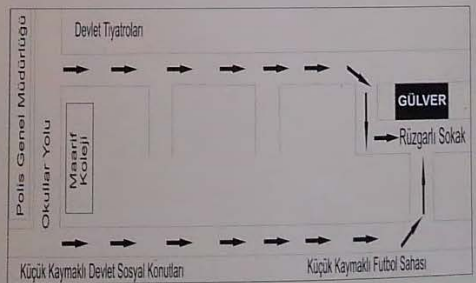
Öğretmen ve öğrencinin dostu olan bu kuruluş sizleri yıllara hazırlama çabasıyla gurur duymaktadır.

Kitap ve kırtasiye dağıtımında rakipsiz olan **GÜLVER** sizlerle güçlüdür.

Kısaca her türlü yaşam koşullarına güçlü hazırlama çabasında olan kuruluş olmakla gururluyuz.

0 - 6 Yaş grubundaki küçük çocuklar için eğitici müzikli görsel ve öğretici oyunlar, kitaplar ve Cd'ler.

Eğitim ve Öğretim Dergileri ve kitapları İLK-ORTA-LİSE VE Üniversite yayınlarıyla ayrıca eğitim alanında kabul görmüş çeşitli eserlerle hizmetinizdeyiz.

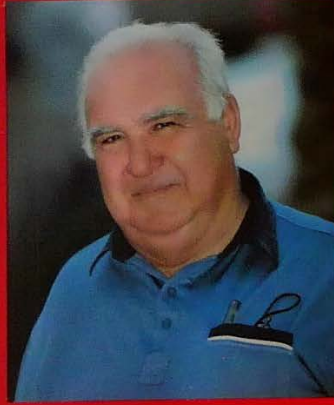
TOPTAN FİYATINA PERAKENDE SATIŞ

Rüzgارتı Sokak No.: 6 Metehan Apt. Zemin Kat 1-2 Küçük Kaymaklı - LEFKOSA
MERSİN 10 - TURKEY

Tel : (+0392) 227 8736 - 228 1423 - Fax : (+0392) 228 6439
gulverticaret@hotmail.com - gulverticaret@gmail.com

www.gulver.com.tr

Mustafa ve Arın Güvenir anısına saygılarımızla...

Mustafa Güvenir

Arın Güvenir